

AZ ORSZÁGOS
IDEGENNYELVŰ
KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE

BUDAPEST

2006

AZ ORSZÁGOS
IDEGENNYELVŰ
KÖNYVTÁR

É V K Ö N Y V E

AZ ALAPÍTÁS 50. ÉVFORDULÓJÁRA



BUDAPEST
2006

Az évkönyv szerkesztőbizottsága
Cholnoky Győző
Fülöp Ágnes
Kőszegi Dóra
Mender Tiborné
Papp Anna Mária
Radnai Margit
Vajk Ilona

A szerkesztőbizottság elnöke
Cholnoky Győző

Lektorálta
Dörgő Tibor

Angol fordítás
Kőszegi Dóra



OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM



ISSN 1589-2026

Országos Idegennyelvű Könyvtár, Budapest, 2006
Felelős kiadó: Mender Tiborné, főigazgató
Tipográfia: Szabó János
Tördelés és nyomdai munka: Inkart Kft.

Tartalomjegyzék

<i>Rezümé</i>	9
<i>Előszó</i>	
Mender Tiborné: Előszó	19
<i>Tanulmányok</i>	
Papp Anna Mária: Értékek az Országos Idegennyelvű Könyvtárban	23
Sárközi Andrea Bernadett: Idő/képek. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár és változó világunk kapcsolatáról röviden a PGTT-elemzés tükrében	35
Dörgő Tibor: <i>Az utolsó mohikán</i> magyar nyelvű könyvkiadásai	55
Komáromi Sándor: Franz Schubert és Robert Schumann Heine-dalai: vers és zene szemantikai egybeesése és kereszteződése	71
Cholnoky Győző: Magyarok és nem magyarok a Kárpát-medencében	89
<i>Interjúk (Kőszegi Dóra, Papp Anna Mária)</i>	
Papp Anna Mária: Gondolatok a könyvtárról, a könyvtárosról és az olvasókról	99
<i>Az Országos Idegennyelvű Könyvtár volt munkatársai</i>	
Elek István közíró	103
Nagy Gáspár Kossuth-díjas költő	109
Rakovszky Zsuzsa József Attila-díjas költő, író, műfordító	115
Rockenbauer Zoltán író, néprajzkutató	119
Stumpf-Benedek András költő, művelődéstörténész	127
Szondi György főszerkesztő, bolgarista	133
Terebess Gábor író, műfordító, keramikus, könyvtervező, orientalista könyvkiadó	141
<i>Az Országos Idegennyelvű Könyvtár neves olvasói</i>	
Fülep Márk fuvolaművész	151
Gémesi Géza karmester, zeneszerző	155
Kiss Gy. Csaba művelődéstörténész, egyetemi tanár	157
Lackfi János József Attila-díjas költő, író, műfordító, egyetemi tanár	161
Romhányi Török Gábor író, költő, műfordító	167
Szentpéteri Csilla zongoraművésznő	173

Christopher Whyte skót költő, író, műfordító, irodalomkritikus, egyetemi tanár	177
<i>Adattár</i>	
50 év krónikája (összeállította: Vajk Ilona)	185
A könyvtárról megjelent sajtó- és elektronikus közlemények jegyzéke (2002–2005) (összeállította: Vajk Ilona)	193
A könyvtár főállású munkatársai (1956–2005) (összeállította: Kis Lajosné)	205
<i>Képek</i> (válogatta: Nagy Imréné)	215

Contents

<i>Abstracts</i>	9
<i>Foreword</i>	
Ibolya Mender: Foreword	19
<i>Studies</i>	
Anna Mária Papp: Values of the National Library of Foreign Literature	23
Andrea Bernadett Sárközi: Time/Snapshots. A brief summary of the relations of the National Library of Foreign Literature with the changing world as reflected in a Political, Economic, Social, and Technological (PEST) analysis	35
Tibor Dörgő: The Hungarian editions of <i>The Last of the Mohicans</i>	55
Sándor Komáromi: Heine's Songs by Franz Schubert and Robert Schumann – the semantic concurrence and crossing of poem and music ...	71
Győző Cholnoky: Hungarians and Non-Hungarians in the Carpathian Basin	89
<i>Interviews</i> (Dóra Kőszegi and Anna Mária Papp)	
Anna Mária Papp: Thoughts about the library, the librarian and the readers...	99
<i>Former employees of the National Library of Foreign Literature</i>	
István Elek, publicist	103
Gáspár Nagy, poet, Kossuth Award winner	109
Zsuzsa Rakovszky, poet, writer, translator, winner of József Attila Award	115
Zoltán Rockenbauer, writer, ethnographer	119
András Stumpf-Benedek, poet, cultural historian	127
György Szondi, editor in chief, Bulgarist	133
Gábor Terebess, writer, translator, ceramist, book designer, Orientalist publisher	141
<i>Famous readers of the National Library of Foreign Literature</i>	
Márk Fülep, flutist	151
Géza Gémesi, conductor, composer	155
Csaba Gy. Kiss, cultural historian, university teacher	157
János Lackfi, poet, writer, translator, university teacher, winner of József Attila Award	161

Gábor Romhányi Török, writer, poet, translator.....	167
Csilla Szentpéteri, pianist	173
Christopher Whyte, Scottish poet, writer, translator, critic, university teacher	177
<i>Data resources</i>	
Chronicle of 50 years (compiled by Ilona Vajk)	185
List of printed and electronic press releases about the library (2002-2005) (compiled by Ilona Vajk)	193
Full-time employees of the library (1956-2005) (compiled by Veronika Kis)	205
<i>Pictures</i> (selected by Magdolna Nagy).....	215

REZÜMÉ

Ebben a tanulmányban nem anyagi szempontok szerint mérhető értékekről esik szó, hanem sokkal inkább konkrét mércével nem mérhető, a közösségi fejlődést, tudásátszarmaztatást szolgáló eszmei értékekről. Az elemzés a könyvtár egymással szorosan összefüggő területeire, vagyis a gyűjteményre, a könyvtári környezetre, a szolgáltató tevékenységre és a humánerőforrásra terjed ki, minden esetben hangsúlyozva az egyedi, másutt föl nem lelhető tényezőket.

Anna Mária Papp: Values of the National Library of Foreign Literature

The study is about values, not in the material sense, but rather about the intangible values which serve to spread knowledge and the development of the community, and are unmeasurable by concrete standards. The analysis focuses on the closely connected areas of the Library, namely, the collection, the library environment, the service activity and the human resources emphasising in every case the unique factors not found elsewhere.

Sárközi Andrea Bernadett: Idő/képek. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár és változó világunk kapcsolatáról röviden a politikai, gazdasági, társadalmi, technológiai (PGTT) elemzés tükrében

A PGTT (angolul: PEST) elemzés elvégzése a minőségfejlesztési folyamat első szakaszába tartozik. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár PGTT elemzésének készítése alatt több, egymással kapcsolatban lévő tudomány és tudományág eredményeit, publikációit, észrevételeit vizsgálták át, amelyek hatással lehetnek általánosan minden könyvtárra és kiemelten az OIK életére is.

A múlt, jelen és jövő eredményeinek, lehetőségeinek számbavétele, vizsgálata állandó, folyamatos feladat, munkafolyamat. Jelen tanulmány sem egyéb, mint egy pillanatfelvétel könyvtári szemszögből korunk dinamikusan változó politikai, gazdasági, társadalmi és technológiai tényezőiről.

Andrea Bernadett Sárközi: Time/Snapshots. A brief summary of the relations of the National Library of Foreign Literature (NLFL) with the changing world as reflected in a Political, Economic, Social, and Technological (PEST) analysis

The PEST analysis belongs to the first phase of quality management. In the course of the PEST process in the Library, the results, publications and observations of several connected scientific fields with possible impact on the life of any library, and particularly the NLFL, were examined.

Taking into account the results of the past and examining the opportunities of the present and the future is a permanent, continuous task. The present study is simply a snapshot on the dynamically changing political, economic, social and technological features of our age from the perspective of a library.

J. F. Cooper regénye, *Az utolsó mohikán* (1826) az amerikai irodalomban az elsők között valósította meg a nemzeti múlt tudatformáló megjelenítését. A mű izgalmas cselekményszövése, a szereplők érdekes kapcsolatrendszere, a festői tájleírások gazdagsága nem csak a szerző hazájában aratott nagy sikert. A tanulmány elsősorban textológiai megközelítéssel a regény magyar nyelvű kiadásait tekinti át az elsőtől (1845) napjainkig. A számos magyar nyelvű kiadás közül csak az első fordításváltozat tekinthető teljesnek, a továbbiak különböző mértékben megrövidített, átdolgozott „ifjúsági kiadások”.

Tibor Dörgő: The Hungarian editions of *The Last of the Mohicans*

J. F. Cooper's novel *The Last of the Mohicans* (1826) was among the first in American literature to present the past in a way that shaped the national consciousness. The exciting plot of the work, the interesting relationships of the characters, the picturesque descriptions of the landscape also brought resounding success beyond the borders of the author's homeland. The study surveys the Hungarian editions of the novel from the first (1845) to the present day primarily from a textual point of view. Among the numerous Hungarian editions only the first translation can be regarded as complete, because all the others are abridged, revised “youth editions”.

Komáromi Sándor: Franz Schubert és Robert Schumann Heine-dalai – Vers és zene szemantikai egybeesése és kereszteződése

A kultúra történetében egyedülálló a versmegzenésítés gyakorlatának az a szélessége és folyamatossága, ami német talajon létrejött a 18–19. század folyamán. Alapformája, a zongorakíséretes „szólódal” a romantika korában egyféle irodalmi-zenei „lírai kultúra” jegyében jut legmagasabb fejlődési fokára Schubert és Schumann zenei opuszaival. A zenei nyelv és a kompozíciós technika alkalmassá válik a romantikus költői lirizmus legapróbb rezdüléseinek kifejezésére. Az adaptáció a ritmikai és strófikus megfelelésen túl főképp a hangszeres szólamban mind dúsabb fantáziával „fordítja le” a szöveg motivikus tartalmát és retorikai ívét. Ezzel hermeneutikai szintű interpretációt nyújt, de olykor tovább is fűzi, transzformálja a költői mondanivalót. A germanisztika vétkesen elhanyagolja ezt a korrelációt. Maguk a zenei „találatok” kontextusba rendeződnek a zeneszerző és a zenei korszak más műveivel. A zeneszerzők fantáziáját különösen nagy erővel mozgatják meg Heine költői oldalról is dalszerű, belső tartalomban mégis oly összetett versei (*Dalok könyve*).

Sándor Komáromi: Heine's Songs by Franz Schubert and Robert Schumann – the semantic concurrence and crossing of poem and music

In cultural history, the practice of setting poems to music that has been developed on German soil in the 18-19th century is uniquely wide and continuous. Its basic form, the “solo song” accompanied by piano, reaches its highest peak in the age of romanticism in the forms of a kind of “lyrical culture” both literary and musical, in opuses of Schubert and Schumann. The language of music and compositional technique is in their hands a tool adequate for the expression of the finest nuances of romantic poetry. The adaptation, beyond the rhythmical and strophical analogies, above all in instrumental phrasing, interprets the motivic content and rhetorical structure with more exuberant fantasy. This leads to a hermeneutical level of interpretation, sometimes even transforming and further developing the poetical message. Germanists usually fail to notice this correlation. The musical “findings” arrange themselves into context with the works of the composer and the other opuses of the musical period. Heine's poems, though appearing as transparent songs, reveal a very complex inner content, are particularly inspiring for the imagination of the composers (*The Book of Songs*).

Cholnoky Győző: Magyarok és nem magyarok a Kárpát-medencében

A Kárpát-medence a történelem során mindig többnemzetiségű térség volt. Az itt élő népek közötti konfliktusok kitörését a marxista történetírás kizárólag a mindenkori uralkodó osztály bűnéül róta fel. A valóságban a konfliktusok kialakulása során az egyes népekben élő, a kultúrához tartozó, nemzedékek óta érlelt, áthagyományozódott előítéletek, valós vagy vélt sérelmek törnek fel erőszakos cselekedetek formájában. Ezért szükséges – az említett leegyszerűsítő megközelítéssel szemben – a népek hagyományait, mítoszait, szokásait, előítéleteit a tudomány eszközeivel alaposan megvizsgálni, feltárni.

Győző Cholnoky: Hungarians and Non-Hungarians in the Carpathian Basin

Historically the Carpathian Basin has always been a multicultural area. According to the orthodoxy of Marxist history, the outburst of conflicts between nationalities was viewed alone as the guilt of the ruling class. In contrast, when conflicts are unfolding, traditional prejudices nursed by generations and inherent in the legacy and culture of each ethnic group, grievances real or imaginary tend to explode in the form of violent actions. That's why it is necessary – contrary to a simplified approach – to thoroughly explore these peoples' myths, customs, prejudices with the methods of science and scholarship.

ELŐSZÓ

ELŐSZÓ

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár – a 20. és 21. századi eredeti nyelvű szépirodalom, az irodalomtudomány, a nyelvtudomány, a zenetudomány valamint a kisebbségi kérdéskör országos szakkönyvtára, a nemzetiségi könyvtári ellátás országos koordinációs központja – 2006-ban ünnepli megalapításának 50. évfordulóját.

1956 tavaszán a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 5. számú, a könyvtárakról szóló törvényerejű rendelete és annak végrehajtási utasítása alapján, három könyvtári egység összevonásával jött létre jogelődünk, az Állami Gorkij Könyvtár, amely 1990. június 1-je óta viseli az Országos Idegennyelvű Könyvtár nevet.

Ezt a kerek évfordulót – a megemlékezések mellett – jubileumi kiadvánnyal is szeretnénk megünnepelni.

Szakmai körökben köztudott, hogy a szűkülő anyagi források miatt egyre kevesebb könyvtár vállalkozik rendszeresen, vagy ünnepi alkalmak kapcsán nívós, szép kiállítású és informatív kiadványok megjelentetésére. Ezért is örvendetes, hogy az OIK az elmúlt években újraindította jogelődje Évkönyv sorozatát. Ezekben a kiadványokban feltártuk könyvtárunk elmúlt időszakának történetét, az intézmény műemlék épülete átépítésének mozzanatait, valamint munkatársaink elemző tanulmányok keretében mutatták be gyűjteményünk sajátosságait.

Ezért a mostani kötetben – a múltidézés mellett – inkább a jelen, sőt a jövő felé fordulunk. Így kerültek be a jubileumi évkönyvbe jelenlegi és egykori munkatársaink tanulmányai, valamint neves olvasóink véleménye könyvtárunkról.

Az évkönyv tanulmányait könyvtárunk profiljának megfelelően választottuk ki, és emellett fontosnak tartottuk, hogy az intézményben megkezdett minőségfejlesztési program egyik munkaanyagának rövidített változata is megjelenjen.

Ezt követi egy interjú-összeállítás, amelyet egykori, azóta más területeken – például irodalom, szociológia, néprajz, politika – hírnevet szerzett munka-

társaink visszaemlékezései, valamint jelenlegi, neves olvasóink, használóink könyvtárunkról leírt vagy szóban elmondott „vallomásai” alapján szerkesztettünk.

Az adattári részben olvasható az intézmény történetének kronológiája, az utolsó három évben a könyvtárról megjelent sajtó- és elektronikus közlemények jegyzéke – kiegészítve az eddigi évkönyvek bibliográfiáját –, valamint az elmúlt 50 évben könyvtárunkban dolgozott főállású munkatársak névsora.

Reményeink szerint a következő években kevesebb buktatóval, de nagy elszántsággal teljesíthetjük a Küldetésnyilatkozatunkban megfogalmazottakat:

„Az Országos Idegennyelvű Könyvtár alapvető célja és küldetése a minél több elégedett olvasó, a siker záloga pedig az eddig végzett munka, valamint az itt dolgozó szakemberek és munkatársak képzett és elkötelezett, segítőkész gárdája.”

f

Mender Tiborné
őigazgató

TANULMÁNYOK

Értékek az Országos Idegennyelvű Könyvtárban

Ebben a tanulmányban nem anyagi szempontok szerint mérhető értékekről esik szó, hanem sokkal inkább konkrét mércével nem mérhető, a közösségi fejlődést, tudásátszarmaztatást szolgáló eszmei értékekről. Az elemzés a könyvtár egymással szorosan összefüggő területeire, vagyis a gyűjteményre, a könyvtári környezetre, a szolgáltató tevékenységre és a humánerőforrásra terjed ki, minden esetben hangsúlyozva az egyedi, másutt föl nem lelhető tényezőket.

1. Könyvtár és érték

Az érték valaminek az a tulajdonsága, amely a társadalom és az egyén számára való fontosságát fejezi ki. (Magyar Értelmező Kéziszótár, 2003.) Olyan entitás, amely egyéni szinten nyilvánul meg, de a társadalmi valósággal szoros kapcsolatban van, abban gyökerezik. Az érték könyvtári értelemben való definiálása nem egyszerű feladat. Felvetődik a konkrét, gazdasági értelemben vett érték, és az eszmei, vagyis az egzakt módon kevésbé mérhető érték ellentéte. A könyvtárnak van objektíven számba vehető vagyona, viszont ez a vagyon egy olyan, számokkal ki nem fejezhető szellemi tőkét rejt magában, amely hosszú távon hasznosul, mégpedig abban, hogy biztosítja a társadalom versenyképességét. A British Library értékközvetítő szerepéről, társadalmi hasznosságáról készült felmérés megállapítja: „...a felmérés eredményei azt mutatják, hogy a könyvtár 4,4%-kal több hasznot generál, mint amennyit a fenntartására költenek. Ez a nemzet számára konkrét haszon, amely a tudásalapú gazdaságba, az információs technológiába, illetve a tudományos kutatásba való befektetésből származik. Mindez nemcsak a könyvtár olvasói számára jelent hasznot, hanem a társadalom egészének is, azaz mindazoknak, akik indirekt módon a British Library által támogatott kutatás és innováció eredményeinek élvezői.” (The British Library annual report 2003/2004) Ilyen kontextusban a könyvtár fontossága, értéke megkérdőjelezhetetlen mind az egyén, mind a társadalom szempontjából. A könyvtár az emberiség szellemi örökségének gyűjtőhelye, a tudás megőrzője és közvetítője, ennél fogva a kulturális élet egyik nélkülözhetetlen központja. Ismeretátszarmaztató tevékenységével megvilágít-

ja a jelent, és biztosítja a jövő folytonosságát. „A társadalmi és gazdasági fejlődés nagymértékben függ egy gazdaságilag aktív, társadalmilag összetartó, tájékozott polgárság meglététől, amely ismeri jogait és kötelességeit. A kiváló információs forrásokhoz való hozzáférés sok előnnyel járhat az egyén számára, segíti őt abban, hogy életminőségén javítson.” (Calimera útmutató 1.) Stephen Abram (2005) az ALA innovációs és szakmai továbbképzést szervező intézetének (Sirsi Dynix) igazgatóhelyettese kiemeli: „A könyvtárak fontos szerepet játszanak az információhoz való hozzájutásban, ami hozzásegíti az embereket ahhoz, hogy megfontolt döntéseket hozzanak. A könyvtárak javítják az esélyeket. Átminősítik az életet. Fontos, hogy a könyvtárak e funkciója ne merüljön feledésbe! Ezért ezt mindig hangoztatnunk kell.”

Az oktatáshoz hasonlóan a könyvtár is egy előnyös befektetés a jövőbe. Alapja az óriási szellemi tőkét hordozó dokumentumgyűjtemény. Ehhez szorosan kapcsolódik az intézményen belül a hozzáférést biztosító többi egység: a könyvtári környezet, a szolgáltatások, valamint a humánerőforrás. Pontosabban az előbbi négy tényező szerves egységet alkot. Mindegyiknek összehangolva és kifogástalanul kell működnie a hatékony értékátszármaztatás érdekében. Éppen ezért eléggé nehéz őket egymástól valamennyire is izoláltan tárgyalni, azonban a világos gondolatvezetés érdekében mégis szükséges egyfajta differenciált megközelítést alkalmazni.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár a saját profilján belül, magától értődően betölti a fentiekben vázolt funkciót. A továbbiakban részletesebben arról lesz szó, hogy hazai viszonylatban milyen egyedi értékeket testesít meg ez az intézmény.

2. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár gyűjteménye mint érték

„A könyvtári gyűjtemények a gazdasági fejlődés mozgatórugójaként is fölfoghatók, és ezirányú szerepük egyre növekszik. Ilyen módon az oktatásban, kultúrában és a szociális szférában betöltött vezető szerepük még tovább erősödik” – hangsúlyozza K. B. Ellis (1994: 55) a könyvtárak gazdasági hasznosságáról írt tanulmányában.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár – ahogyan azt neve is jelzi – főként az idegen nyelvű, humán jellegű dokumentumok gyűjtőhelye, országos hatáskörű, nyilvános szakkönyvtár. Maga a gyűjtemény sokféleségénél, információgazdagságánál fogva felhívja a figyelmet a legújabb kutatási eredményekre, szellemi trendekre. Mintegy innovációs igényt teremt.

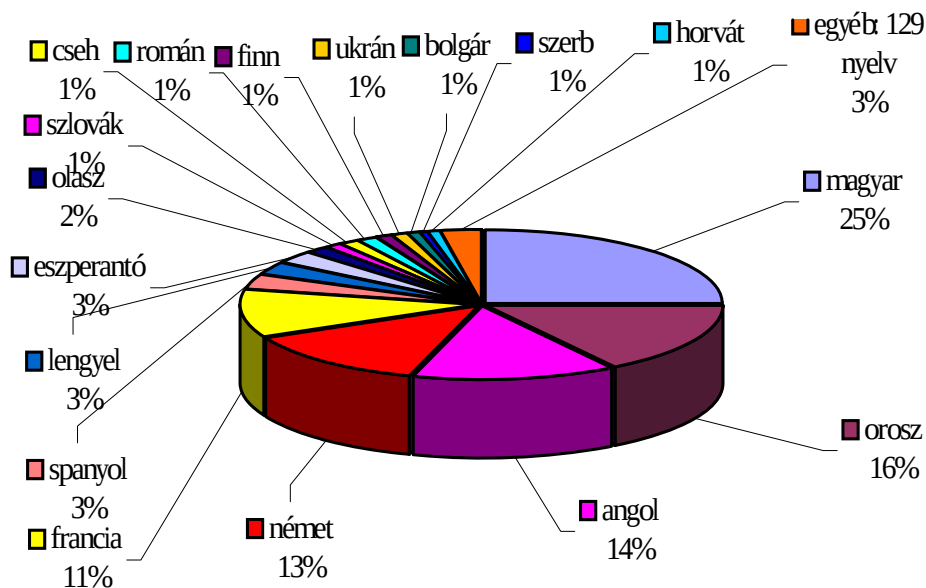
Az Országos Idegennyelvű Könyvtár hazai szinten tematikus gazdagság és nyelvi sokféleség tekintetében egyedi állománnyal rendelkezik. A folyamatosan gyarapodó gyűjtemény eszmei értéke a nyelvi sokféleség és a benne rejlő intellektuális tőke miatt szinte felbecsülhetetlen. Mivel humán jellegű dokumentumokról van szó, az információk érték avulása nem annyira gyors, mint a műszaki, természet-, illetve alkalmazott tudományok dokumentumainak esetében.

A gyűjtemény alapját a magyar nyelvterület, a nagy világnyelvek, a Magyarországon élő nemzetiségek és a környező országok népeinek irodalmi, nyelvészeti és zenei tárgyú dokumentumai, valamint a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos munkák képezik. A kisnyelvek, holt nyelvek és mesterséges nyelvek hasonló tárgyú művei kisebb arányban szintén jelen vannak a gyűjteményben. A beszerzés elsősorban az eredeti nyelvű dokumentumokra terjed ki. A magyar művek és a magyar nyelvű műfordítások szintén helyet kapnak az állományban. Ezek a közvetítő funkciójukon túl mérceként is szolgálnak: képet nyújtanak a magyar irodalomnak a világirodalomban elfoglalt helyéről, illetve a világirodalom magyarországi jelenlétéről. Mindezek alapján a gyűjtemény nyelvi gazdagsága, sokfélesége evidencia. A részletes nyelvi szempontú elemzés kimutatta, hogy az Országos Idegennyelvű Könyvtárban jelenleg 146-féle nyelven található könyvek. A 2004-es évi statisztika szerint a 244 000 rekordot tartalmazó gyűjtemény nyelvek szerint az alábbi megoszlást mutatja: magyar 25%; orosz 16%; angol 14%; német 13%; francia 11%; spanyol, lengyel, esperanto 3%; olasz, 2%; a szerb, horvát, román, cseh, szlovák, ukrán, finn és bolgár 1-1%. A többi 129 nyelv ennél kevesebb százalékarányban van jelen. (1. ábra)

A nagy világnyelvek mellett más európai és Európán kívüli nyelvek irodalmi, nyelvészeti és zenei anyagából is reprezentatív és folyamatosan bővülő könyvállomány alakult ki.

A könyvtári dokumentumállomány sajátos részegysége a Fajszai Károly-eszperantógyűjtemény, amely 2001-ben került az Országos Idegennyelvű Könyvtár gondozásába. A könyvritkaságokat is tartalmazó magánkönyvtár Európa egyik legnagyobb eszperanto gyűjteménye, és igen népszerű e mesterséges nyelvet ismerők és kutatók körében. A különgyűjtemény jelentős része már a webopacra keresztül kereshető. A feldolgozás befejeztével hamarosan a teljes dokumentummennyiség az olvasók rendelkezésére fog állni.

Az idegennyelvű állomány igen fontos részét képezik a Magyarországon élő kisebbségek primer és szekunder irodalmának dokumentumai, amelyek



1. ábra - Az Országos Idegennyelvű Könyvtár könyvállományának (244 000 rekord) nyelvek szerinti összetétele

egyedi értéket képviselnek nemcsak a könyvtár gyűjteményének gazdagságát illetően, hanem az érintett kisebbségi közösségek szempontjából is. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár gyűjti, megőrzi és szolgáltatja az országban élő nemzetiségek által létrehozott szellemi termékeket és a velük kapcsolatos ismereteket. Mindez már önmagában is egy kétirányú pozitív hatóerő: a kisebbségi közösségekben megerősíti kulturális egyediségük tudatát, és így további kreatív teljesítményekre sarkallja őket, másfelől pedig a hazai köztudat részévé avatja ezeket az értékeket.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár a nyelvtanulás témakörében is kivételesen gazdag kollekcióval rendelkezik. Az összesen 3381 hagyományos és multimédiás dokumentum 115 nyelv tanulását teszi lehetővé. Ez az állomány gyakorlatilag minden nyelvi szintet magába foglal, többféle nyelvtanulási módszerrel kínál, és az otthoni, illetve a helybeni tanulást egyaránt támogató, rugalmas hozzáférési rendszerben áll az olvasók rendelkezésére. Itt fontos kiemelni a gyűjtemény adta lehetőségeken túl, a virtuális nyelvtanulást biztosító ismeretárakat. A nyelvtudió (erről bővebben a könyvtári környezetről szóló rész-

ben esik szó) számítógépein komplex – nyelvek szerint, ezeken belül pedig szaknyelvek alapján rendszerezett – nyelvtanulást célzó linkgyűjtemény áll az olvasók rendelkezésére.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár konkrét értelemben tárolt dokumentumkészletéhez nemcsak mennyiségi, hanem minőségi pluszként adódnak hozzá az intézményen belül elérhető virtuális könyvtárak, bibliográfiák. Az egyik a Gale Literature Resource Center, amely irodalmi referenzs műveket, a huszadik századi és kortárs szerzőkkel kapcsolatos életrajzi és kritikai műveket, folyóiratokban megjelent tanulmányokat tartalmaz, és megadja az egy-egy témával kapcsolatos más források elérhetőségeit is. Az LRC-n belül hozzáférhető a több mint 70 nyelv irodalmi és nyelvészeti kiadványait rendszerező *Modern Language Association International Bibliography with Directory of Periodicals* A másik e-könyvtár az *EBSCO Research Databases*, amely nemcsak az Országos Idegennyelvű Könyvtárban, hanem az ország csaknem minden könyvtárában jelen van. Az EBSCO szövegtárai közül négy, az *Academic Search Premier*, az *Educational Resource Information Center*, a *Master File Premier* és a *Newspaper Source* szervesen illeszkedik az Országos Idegennyelvű Könyvtár gyűjtőkörébe. A *Literature Online* az angol nyelvterület irodalmi alkotásaink teljes szövegéhez és a kapcsolódó szekunder irodalom úgyszintén teljes szövegéhez biztosít hozzáférést. A *CSA virtuális könyvtár és adattár* a CSA kiadó és partnerei által publikált kiadványokat tartja számon. A virtuális könyvtár kategóriájába sorolhatók a helyi elérésű, vagyis a CD-ROM-ról futó adat-, illetve szövegtárak is. Ilyen a német nyelvű *Digitale Bibliothek*, amely a német klasszikus szerzők műveit és irodalmi referenzs műveket foglal magába. A másik német nyelvű CD-ROM-alapú adattár a *Bibliographie der Deutschen Sprache und Literaturwissenschaft*, amely a teljes német nyelvterület filológiai tárgyú műveit összesíti. Az elektronikus könyvtárak nem annyira az olvasást, hanem inkább a gyors és hatékony információkeresést szolgálják. Ezek azért értékesek a könyvtár és a felhasználók számára, mert sokféle, viszonylag nagy időintervallum alatt megjelent, korszerű indexeléssel, továbblépési és keresési lehetőségekkel ellátott lektorált tartalomhoz nyújtanak hozzáférést.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár két saját bibliográfiát is a felhasználók rendelkezésére bocsát. A *Nemzetiségi bibliográfia* a kisebbségi témakör időszaki kiadványokban megtalálható, válogatott szakirodalmát foglalja magában. Az 1992-től napjainkig terjedő időszak anyaga elektronikus formában rögzített, így a könyvtár webopácián keresztül lekérdezhető. Ennek előzményei a nyomtatott formában kiadott, az 1945–75-ös időszakot felölelő *Nemzetiségek*

Magyarországon retrospektív bibliográfia, és az 1985-től az említett címen évente megjelentetett kurrens bibliográfiák. A *M úfordítás-bibliográfia* elektronikus változata az 1987-től jelenünkig a magyar nyelvű időszak kiadványokban fordításban megjelent irodalmi műveket tartja számon. Előzménye az 1970-től folyamatosan gyűjtött cédulaanyag, és az 1982–1986 között nyomtatásban megjelentetett füzetek. Az OIK bibliográfiái két humán diszciplína eredményeit követik nyomon, tárják föl, és teszik közkinccsé, lényegesen megkönnyítve a tájékozódást, információszerzést ezeken a területeken.

A bibliográfiák mind könyvtári, mind pedig az adott tudományterület vonatkozásában páratlan értéket képviselnek – tulajdonképpen az egyes tudományágak egyik alappillérét, „háttérintézményét” jelentik. Az információs társadalom korában értékük tovább fokozódik, mert áttekinthetővé, a legkülönbözőbb szempontok szerint kereshetővé teszik azt az óriási mennyiségű ismeretanyagot, amelyet a modern kor médiumai közreadnak.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár periodikaállománya önmagában ugyanannyira komplex, mint a könyvgyűjteménye. Jelenleg nyomtatott formában több mint 30 nyelv irodalmi, nyelvészeti, művészeti, zenei, társadalomtudományi folyóirata, politikai, közéleti magazinja és napilapja tanulmányozható a könyvtárban. Ez összesen 33 234 kötött példányt jelent, amelyből 500 cím kurrens és további 1280 lezárt. Ebbe a hazai, 13 kisebbségi nyelven kiadott lapok is beletartoznak. A hagyományos hordozón őrzött állomány kiegészül a virtuális könyvtárak főleg angol nyelvű periodika archívumaival, amelyekben nem csupán a humán tudományok, hanem gyakorlatilag minden tudományág témái kereshetők.

Az előbbieken elmondottak rávilágítanak arra, hogy az Országos Idegennyelvű Könyvtár gyűjteménye valóban felbecsülhetetlen értékű, folyamatosan frissülő humán szellemi tőkét, információs potenciált hordoz. Szolgálja a tanulást, a tudományos kutatást, jelentős mértékben hozzájárul a felhasználók egyéni és szakmai fejlődéséhez.

3. A könyvtári környezet, a szolgáltatások és a humánerőforrás – mint a tudást hozzáférhetővé tévő értékek

Ahogy a bevezetőben már történt rá utalás, a könyvtár épülete, annak belső környezete, technikai berendezése és a humánerőforrás azok a tényezők, amelyek elérhetővé teszik a gyűjteményben felhalmozott tudást, megteremtik a hozzáférés feltételeit. Az IFLA irányelvek szerint a könyvtár épületét, belső el-

rendezését mindig a felhasználók igényeinek kell megfeleltetni. Olyan teret kell teremteni, amely mind a dolgozók, mind az olvasók szempontjából funkcionális és esztétikus is egyben. Mindez a teljes körű akadálymentesítést is magában foglalja. (IFLA's Guidelines for Public Libraries, 2000)

3.1. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár szakkönyvtár mivoltánál fogva szem előtt tartja a kutatók, az egyetemi hallgatók igényeit. Maga a székhely egy patinás, közel egy évszázados, műemlék jellegű épület, amelynek belső tereit sikerült korhűen felújítani, és egyszersmind modern funkciók ellátására alkalmassá tenni. A könyvtár épületének, a könyvtári környezetnek a műemlék jelleg nemcsak eszmei értéket, hanem jelentős materiális értéket is tulajdonít. Ezek mellett a könyvtári környezetet olyan térként is kell értelmezni, amely magába foglalja mindazokat a szellemi értékeket, amelyekről az előbbiek során szó esett. Az egyenlő hozzáférés elvének jegyében a felhasználók számára igényesen kialakított helyet, körülményeket biztosít a kutatáshoz, a tanuláshoz, az információkereséshez, a kölcsönzéshez. Az intézményben három olyan tér van, amely a helybeni használat célját szolgálja. Az olvasóterem, a folyóirat-olvasó és a tájékoztató övezet funkcionálisan és térfelosztás szempontjából is egységet alkot. Itt a gyűjtemény bármely dokumentuma használható. A zavar-talan működési feltételek biztosítása érdekében az előbbiektől némileg elkülönül a nyelvtúdió, ahol a könyvtári nyelvtanulásra minden lehetőség adott. A stúdióban kialakított, kizárólag helyben használható hagyományos és multimédiás állomány több mint 60 nyelv tanulásához nyújt színvonalas anyagot, a technikai berendezés pedig mindezt hozzáférhetővé teszi. A tanári vezérlő-pulttal összekapcsolt audio munkaállomások a hangkazettás melléklettel ellátott könyvek és a hangoskönyvek használatát biztosítják. Egyéni és csoportos nyelvtanulás céljaira egyaránt alkalmasak. A számítógépek a CD-ROM-os oktatócsomagok, szótárak tartalmához, nyelvoktató honlapokhoz nyújtanak hozzáférést. Ezekben a terekben Wi-fi internetelés biztosított a lappal rendelkező olvasóknak. A zeneműtár térszerkezetileg külön egységet képez. Multimédia állománya és kottagyűjteménye kölcsönözhető, de a helybeni zenehallgatáshoz, olvasáshoz, sőt kották zongorán való kipróbálásához is minden lehetőség adott.

A mindenki számára elérhető könyvtárhasználatot, az információhoz való egyenlő hozzáférés biztosítását célozzák az akadálymentesített szolgáltatóterek, illetve a képernyő-felolvasó szoftverrel és Braille-billentyűzettel ellátott számítógép.

A könyvtár teljes gyűjteménye elektronikus katalógus segítségével keres-

hető. A számítógépes övezet erre a célra felszerelt gépein katalógus fut, külön kijelölt gépek szolgálnak az internet használatára, és egyéb elektronikus tartalmak megjelenítésére.

3.2. Könyvtári szinten a szolgáltatások és a humán erőforrás két egymással szoros kapcsolatban lévő tényező. A könyvtáros tulajdonképpen egyfajta „kapocs” a felhasználó és az egyre növekvő információtömeg között. (Walzer – Stott, 1998) Feladata, hogy megbízható forrásokból szolgáltatassa az igényelt információt. Michael Goreman (2002) a könyvtárosi munkával kapcsolatban nyolc értéket említ: megőrzés, szolgálat/szolgáltatás, szellemi szabadság, személyi jogok tiszteletben tartása, racionalizmus, tanulás/tudás iránti elkötelezettség, az információ hozzáférhetővé tétele mindenki számára, demokratikus elvek szolgálata. Ez a nyolc érték mondhatni egymásból következik.

A könyvtárosi munkát alapjaiban meghatározza a szolgálat és a szolgáltatás. A háttérben és a szolgáltatóterekben dolgozó könyvtáros teljes tevékenységével egyaránt szolgálja az egyént és a közösséget. A könyvtári dolgozók a társadalom szellemi gazdagodását, fejlődését biztosító információellátás, tudásátszarmaztatás folyamatának irányítói. Biztosítják az információhoz való hozzáférést mindenki számára, hozzájárulva ezzel a szellemi szabadság és a demokrácia kiteljesedéséhez. Teszik mindezt a felhasználók személyes adatainak védelmével és jogainak tiszteletben tartásával. A könyvtárosoknak rendkívül fontos szerepük van az emberiség szellemi termékeinek megőrzésében is. A magánszemélyek (írók, kutatók, oktatók) és intézmények (kiadók, könyvtérjesztők, múzeumok) közvetlenül felhasználják a múlt szellemi értékeit, de ezeknek megőrzését csak a könyvtár és a könyvtáros vállalják fel. Ezért ez a hivatás szakmai kompetenciát, állandó fejlődést, rugalmasságot követel, tulajdonképpen nem más, mint elkötelezettség az élethosszig tartó tanulás mellett.

Az értékteremtő – őrző – szolgáltató tevékenységet minden könyvtáros egyaránt végzi. Így az Országos Idegennyelvű Könyvtár dolgozói is. Ez tulajdonképpen a napi gyakorlat része, ezért érték-volta sokszor nem is tudatosul. A könyvtárosi munka értékorientáltságát fontos mindig szem előtt tartani, előtérbe helyezni mind szakmán belül, mind pedig a társadalomban. „Minden eszközt ki kell használnunk arra, hogy értékeinket népszerűsítsük. Meg kell osztanunk mindezt az emberekkel és az embereknek is módot kell adnunk arra, hogy ők is megoszthassák mivélünk saját értékeiket. Ez a kommunikáció lehetőséget nyújt a közösségnek arra, hogy befektessenek önnön sikerükbe.” (Abram, 2005) Az érték-kommunikáció tulajdonképpen kétirányú. Megismer-teti a társadalmat a rendelkezésére álló lehetőségekkel, a könyvtárosokban

pedig jobban tudatosodik a munkájuk fontossága, nélkülözhetetlensége.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár esetében ki kell emelni a nyelvtudást, mint a humánerőforrás külön értékét. Idegennyelvű könyvtárról lévén szó, a könyvtárosok többsége beszél egy vagy több idegen nyelvet, sőt az újabb nyelvek tanulása mondhatni a napi gyakorlat része. Ez a kivételes nyelvi potenciál több szinten kamatoztatható: a mindennapi munka során, a szakmai továbbképzés terén, a kulturális intézményekkel, a külföldi társintézményekkel való kapcsolattartás, tapasztalatcsere alkalmával, és nem utolsósorban a szolgáltató tevékenység során.

A nyelvtudásnak köszönhetően a referens szolgáltatások a nagy világnyelveken és a hazai kisebbségi nyelvek egy részén igénybe vehetők. Ugyancsak a nyelvi tőke az, ami által az Országos Idegennyelvű Könyvtár be tudja tölteni nemzetiségi báziskönyvtár funkcióját, és föl tudja vállalni a hazai kisebbség könyvtári ellátását. Ez 430 nemzetiségi és 19 megyei könyvtárral jelent állandó kapcsolattartást. Az ellátási folyamat a tanácsadói minőséget is feltételezi. A könyvtár munkatársai (Nemzetiségi és Dokumentációs Osztály) aktívan közreműködnek a nemzetiségi könyvtári munka során felmerülő szakmai kérdések megoldásában.

A nemzetiségekkel kapcsolatos tevékenységek kör része a szakmai konferenciák és kulturális rendezvények szervezése. A konferenciák a kisebbségekkel kapcsolatos aktuális könyvtári kérdések és a jövőbeni továbbhaladási irányvonalak meghatározásának, nézőpontok egyeztetésének fórumai. A kulturális rendezvények megteremtik a lehetőséget a kisebbségek nyelvének, tárgyi és szellemi értékeinek bemutatására, népszerűsítésére, felhívják a figyelmet ezek társadalmi jelentőségére.

A kisebbségi kulturális programokon kívül, a széles körű kapcsolatoknak köszönhetően más országok kultúráját bemutató rendezvényeket is szervez a könyvtár. Így egy-egy országot vagy nyelvterületet illetően nem csupán a gyűjteményben meglévő tartalmat közvetíti a közösség irányába, hanem azok élő kultúrájának egy-egy részletét is.

Napjainkban a különböző médiumok közhelyszerű gyakorisággal hangoztatják, hogy az „információs társadalom” és a „tudás alapú gazdaság” korát éljük. Fontos, hogy a társadalomban ez a két fogalom ne üres szólamként éljen, hanem gyakorlati valóság legyen. Az információs társadalom keretein belül a legfontosabb „munkaeszköz” az információ, ilyen módon az egyén által felhalmozott intellektuális tudás kitűnően kamatoztatható. A szellemi tőke alapja az oktatásban szerezhető meg, viszont a jó állománnyal rendelkező könyvtár

az, amely ennek a bővítését, versenyképessé tételét segíti. Az információval való munka, a szellemi tőke hasznosítása a könyvtáros napi tevékenységében konkrétan tetten érhető. Munkájának értékét növeli az a tény, hogy a szellemi tőke megőrzésében és hasznosításában tevékenyen közreműködik.

A reprezentatív gyűjteményt őrző, és ezt korszerű szolgáltatások révén közkinccsé tévő Országos Idegennyelvű Könyvtár a humán tudományok iránt érdeklődő, illetve ezekben jártas társadalmi réteg számára valóságos innovációs műhely, és információs központ.

4. Záró gondolatok

Az Országos Idegennyelvű Könyvtárnak tehát (minden részelemével együtt) van egy konkrét, számokban kifejezhető értéke, és létezik az anyagi szempontok szerint nehezen mérhető társadalmi hasznossága. A vizsgálat az eszmei értékeket vette számba megvilágítva az intézményben felhalmozott szellemi tőkét a maga összességében és részleteiben egyaránt.

A gyűjtemény, mint információ- és tudástár, már önmagában érték. Ennek részelemei egyediségük és hasznosságuk révén további értékeket testesítenek meg. A szellemi tőkét hozzáférhetővé tevő környezet, informatikai háttér, a szolgáltatások és a humán erőforrás mind olyan tényezők, amelyek megléte könyvtári viszonylatban elengedhetetlen. Már nélkülözhetetlenségük is kiemeli hasznosságukat, hatékony működésük pedig értékke minősíti őket. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár nem csupán a gyűjteményében felhalmozott ismereteket teszi közkinccsé, hanem a különböző népek élő kultúrájába is betekintést nyújt. Az intézmény önmagában olyan értékeket képvisel és népszerűsít, mint a sokféleség, sokoldalúság, intellektuális szabadság, szakszerűség és az élethosszig tartó tanulás.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár fennállásának 50 éve alatt óriási változásokat tudhat maga mögött. Mindig képes volt, és képes most is a megújulásra, fejlődésre, a legkorszerűbb igényekkel és követelményekkel való lépéstartásra. Mindez a jövőre is érvényes. Értékmegőrző és átörökítő, illetve információközvetítő funkciója továbbra is megmarad, sőt egyre nélkülözhetetlenebbé válik nemcsak a jelen, hanem a jövő társadalma számára is. Tulajdonképpen minden korszerűsítés a további értékképzés, a hatékonyabb szolgáltatás érdekében történik.

Irodalom

- Abram, Stephen 2005: The value of libraries: impact, normative data, & influencing funders. In: Monthly e-Newsletter for the Worldwide SirsiDynix Community. May.
http://www.imakenews.com/sirsi/e_article000396335.cfm?x=b4TcM1g,b2rpmkgK,w
- Amodeo, Christian 2004: The toast of society. In: Geographical, Vol. 76 Issue 7, p. 31–35. Academic Search Premier. EBSCOhost
- Calimera útmutató 1. kötet. Társadalompolitikai irányelvek
<http://www.ki.oszk.hu/calimera/1kotet/1kotettarsadalmiesgazdasagifejloes.html#socialandecontitle>
- Crowley, Bill - Ginsberg, Deborah 2005: Professional values: priceless. In: American Libraries, Vol. 36 Issue 1, p. 52–54. Academic Search Premier. EBSCOhost.
- Eberhart, George 2004: ALA Council. In: American Libraries, Vol. 35 Issue 7, p. 71–74. Academic Search Premier. EBSCOhost
- Ellis, K. B. 1994: The challenge of measuring the economic impact of public library services. North Carolina Libraries, Vol. 52, p. 52–55.
- Eszesné Merész Irén - Komáromi Sándor (szerk.) 2002: Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Évkönyve. Budapest
- Gorman, Michael 2002: The value and values of libraries. A talk given at the “Celebration of Libraries”, Sheldonian Theatre, Oxford, September 20th
http://mg.csufresno.edu/papers/Value_and_Values_of_Libraries.pdf
- Kaarst, Michelle L. - Nicholson, Scott 2004: Organizational cultures of the libraries as a strategic resource. In: Library Trends, Vol. 53 Issue 1, p. 21–33. Academic Search Premier. EBSCOhost
- Measuring our value. The British Library annual report 2003/2004.
<http://www.bl.uk/pdf/measuring.pdf>
<http://www.bl.uk/about/annual/pdf/ar0304meas.pdf>
- Murányi Péter 2004: A magyar időszaki kiadványok cikkei a magyar és a külföldi bibliográfiai adatbázisokban. Doktori disszertáció, kézirat.
- Papp István 2004: Etikai kódex a magyar könyvtárosság számára In: Könyvtári Figyelő 50. évf. 2. sz.

- <http://www.ki.oszk.hu/kf/2004/2/papp.html>
- Revision of IFLA's Guidelines for public libraries 2000<http://www.ifla.org/VII/s8/proj/gpl.htm>
- Sonnevend Péter 2002: Információs társadalom és könyvtár. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 11. évf. 5.sz. 25. p.
- Vasas Lívia 2004: Könyvtári értékek régen és ma – ppt előadás
<http://www.lib.sote.hu/2004tamogat/vasas.ppt>
- Walzer, N. - Stott, K. 1998: Enhancing economic development through libraries. IIRA Reports-7/1
http://www.iira.org/pubsnew/publications/IIRA_Reports_18.pdf
- Young, Terrence E. Jr. 2005: Better data ... better decisions. In: Library Media Connection, Vol. 23 Issue 4, p. 14–16. Academic Search Premier. EBSCOhost.

Sárközi Andrea Bernadett

Idő/képek

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár és változó világunk kapcsolatáról
röviden a Politikai, Gazdasági, Társadalmi, Technológiai (PGTT)
elemzés tükrében

Idő és f(t)ényképezés

Digitális könyvtárak épülnek. Zubin Mehta bejelentette, hogy a New York-i Filharmonikusok lehetővé kívánják tenni évi négy koncertjük felvételének ingyenes letöltését az internetről.¹ Egyre több tudományos folyóirat cikkei olvashatók és érhetők el a világhálón, akár anyagi ellenszolgáltatás nélkül is. A Corvina-gyűjtemény megtekinthető az interneten digitális formában.²

Múlt, jelen és jövő kapcsolódik össze ebben a pár mondatban: nem mások ezek, mint időképek a mostból. Képek, amelyek hatással vannak társadalmunkra, intézményeinkre. Gyakran hangoztatott kijelentés: lépést kell tartani a korrallal. Ahhoz azonban, hogy ezt megtegyük, figyelni kell a jelen változásait, kutatni az elmúlt történéseket, és kalkulálni kell a lehetséges jövő eseményeivel.

Mihez lehetne hasonlítani azt a tevékenységet, amikor egy könyvtár minőségfejlesztési munkája során SWOT-elemzést, vagy PGTT³-elemzést készítenek? Talán olyan, mintha fényképeznénk. Készíthetünk közeli felvételeket egészen „apró” tárgyakról (pl.: osztály-SWOT), de készíthetünk portrét (pl.: intézményi-SWOT), tájképet, de akár panorámaképet is.

A PGTT-elemzés mintha tájkép, vagy inkább panorámakép lenne: egy adott helyről, egy adott időben készítenek egymáshoz tartozó, egymással kölcsönhatásban lévő dolgokról „felvételt”, amelyet a megfelelő „programmal”, eszközzel összeillesztenek. A PGTT-elemzés során az egymáshoz tartozó, egymással kölcsönhatásban lévő dolgok a Politika, a Gazdaság, a Társadalom és a

¹ <http://www.tv2.hu/cikk.php?cikk=100000112405> [2006. február 16.]

² <http://www.corvina.oszk.hu/> [2006. február 16.]

³ A rövidítések feloldása:

SWOT: strengths, weaknesses, opportunities, threats; magyarul: erősségek, gyengeségek, lehetőségek, veszélyek.

PGTT: politikai, gazdasági, társadalmi, technológiai; angolul (PEST): political, economical, social, technological.

Technológia, az adott hely, és aki vagy ami számára a kép készül, például az Országos Idegennyelvű Könyvtár.⁴

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár PGTT-elemzésének készítése alatt több, egymással kapcsolatban lévő tudomány és tudományág eredményei, publikációi, észrevételei átvizsgálásra kerültek, amelyek hatással vannak általánosan minden könyvtárra, illetve kiemelten az OIK életére. Ilyen tudomány és tudományág például:

- a pszichológia (olvasáspszichológia stb.);
- a nyelvészet;
- a szociológia (statisztikai eredmények, felmérések stb.);
- a kulturális antropológia (migráció, asszimiláció, globalizáció stb.);
- az információtechnológia.

Áttekintésre kerültek azok a szakirodalmak is, amelyek magával a minőségfejlesztéssel, azon belül pedig a PGTT-elemzéssel foglalkoztak.⁵

A PGTT-elemzésről

A PGTT munkacsoport „belső” és „külső” tagokkal dolgozott: „belső” tagok lettek azok a személyek, akik folyamatosan vettek részt a csoport munkájában, a „külső” tagok pedig átolvasták és javították a készülő anyagot.⁶ Az OIK-ban megalakult MIT (Minőség Irányító Testület) tagjai szintén segítettek (és segítik) a további munkát észrevételeikkel, javaslataikkal, javításaikkal.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár PGTT-elemzése három részből tevődik össze:

1. Szempontokból
2. Az elemzésből
3. A tanulmányból.

⁴ Rövidítve: OIK

⁵ Pl.: Mikulás Gábor: Menedzsment: bevezetés 7 vezetői teszttel, 222 információs és könyvtári példával. Nyíregyháza: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Könyvtárak Egyesülés, 1999. ; Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003-2007 között. Ld.: <http://www.ki.oszk.hu/dok/strat.rtf> [2005. október 1.] ; Skaliczki Judit – Zalai Kovács Éva: Minőségmenedzsment a könyvtárban. 2. bőv. kiad. Veszprém : Veszprémi Egy. K. ; Budapest : Informatikai és Könyvtári Szöv., 2003. ; Skaliczki Judit: Stratégiai tervezés. Budapest: OSZK, 1996.

⁶ A PGTT-munkacsoport tagjai: „belső tagok”: Balázs Tímea, Kőszegi Dóra, Pirosné Pető Tímea, Sárközi Andrea Bernadett (a munkacsoport vezetője), Villányi Alexandra; „külső tagok”: Lukács Zsuzsanna, Madarász Katalin, Tálos Irén.

A „Szempontok” fejezet tartalmazza a politika (13 szempont), a gazdaság (17 szempont), a társadalom (33 szempont) és a technológia (17 szempont) területét érintő tárgykörök címszavas felsorolásait:

<i>Politika</i>	Törvény, jogszabály, rendelet; állami pénzügyi és intézményi rendszer; EU (rendelet); pályázatok; intézményi rendszer; kultúra (nemzet, EU, globalizáció); stb.
<i>Gazdaság</i>	Pályázat; Európai Unió; euró (bevezetés, átállás); globalizáció; társadalmi szférák anyagi bázisa (munkaerő, képzés, fenntartás); stb.
<i>Társadalom</i>	Életminőség; globalizáció (növekvő „identitás”-megőrzés: nyelvek szerepe); „kulturális sokk” – határnélküliség; „határok nélkül”: külföldi munka, ösztöndíj, kutatás; munkanélküliség, szegénység (felismerés, tenni akarás, felszámolás – a könyvtár szerepe a társadalmi különbségek felszámolásában); asszimiláció (egy adott társadalmon belül; különböző társadalmak, kultúrák között); stb.
<i>Technológia</i>	On-line elérhetőség; ügyintézés interneten keresztül (adatok letöltése, kitöltése, továbbítása); könyvek, cikkek online elérése, szolgáltatása; digitális könyvtár; stb.

A szempontok tárgyalását, bővebb ismertetését és rendszerezését tartalmazza a PGTT-elemzéshez kapcsolódó tanulmány. A „Tanulmány” jelenleg ⁷ 5 fejezetből áll:

1. Bevezetésből, ahol az elemzés alapvető problémájával is foglalkozik;
2. A politikai és gazdasági tényezők tárgyalásából;
3. A társadalmi tényezők elemzéséből, különösen a szabadidő, migráció, kisebbség kérdéseivel foglalkozva;
4. Társadalmi tényezők ismertetéséből, többek között a globalizáció és a könyvtáros szakma kérdéseit taglalva;
5. Technológiai tényezők vizsgálatából.

⁷ A jelenleg elkészült munkaanyag a globális, európai és országos kitekintést tartalmazza. Most készül a közvetlen környezet elemzése, Budapestre és a könyvtár intézményi környezetére koncentrálva.

I. Könyvtárak

Magyarországon a könyvtárak száma meghaladja a 3500-at.⁸ A magyar könyvtárak, így az Országos Idegennyelvű Könyvtár elsődleges célja is egyrészt a nemzeti örökség részét képező dokumentumok megőrzése és szolgáltatása, másrészt a dokumentumok elérhetővé tétele a saját régió, a fenntartó, a szakterület által meghatározott felhasználói csoportok számára.⁹

A szakkönyvtárak nagy része, köztük a legnagyobbak (országos szakkönyvtárak)¹⁰, a nyilvános könyvtári ellátáshoz tartoznak: vannak nagy könyvtárak, amelyek egy-egy nagy tudományterületen a teljes hazai, a releváns külföldi könyv- és folyóiratanyagot, újabban a számítógépes adatbázisokat gyűjtik, és ennek alapján szolgáltatnak saját fenntartójuk érdekkörén túl. Közéjük tartoznak olyan könyvtárak, mint az MTA Könyvtára, a BME-OMIKK, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az Országos Idegennyelvű Könyvtár, a nagy egyetemi könyvtárak.¹¹

⁸2003-as adatok szerint Magyarországon 3135 önálló településen 3615 önálló könyvtár működik. Ld.: Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepülésen élők számára. „A könyvtár a jövő” program keretében.

<http://nkomftp.hungary.com/palyazatok/konytarfejlesztes.doc> [2005. szeptember 24.]

⁹ Az 1997. évi CXL. törvény rendelkezett a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és közművelődésről, a követő jogszabályok pedig jogi háttérrel biztosítanak a könyvtári rendszer működéséhez. A törvény határozottan kijelöli a könyvtári rendszer szerepét az információs társadalomban: közvetítésével az információk szabadon, mindenki számára hozzáférhetővé válnak, fenntartása a társadalom szempontjából stratégiai jelentőségű. In: Dippold Péter: A könyvtárak változó szerepe az információs társadalomban. <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0202/dippold.html> [2005. szeptember 29.]

¹⁰ A szakkönyvtárak szolgáltatására jellemző, hogy Magyarországon náluk van legjelentősebb mennyiségben az idegen (külföldi) adatbázisokból nyújtott információszolgáltatás és az ahhoz kapcsolódó dokumentumszolgáltatás másolatban, illetve az általuk előállított és a közkönyvtárak által tovább sugárzott információs szolgáltatások, adatbázisok. In: Kiss Jenő: Magyarország könyvtárai. <http://www.ki.oszk.hu/3K/valcikkek/valcikkek9707/kiss.html> [2005. szeptember 24.]

¹¹ Kiss Jenő i.m.

II. Könyvtárhasználók

Magyarországon a statisztikai adatok szerint 1,5-2 millió (beiratkozott) könyvtárhasználóval lehet számolni. A könyvtárak szempontjából fontos megfigyelés, hogy a diákok és a nyugdíjasok még használják, az aktív korosztályok azonban hiányoznak a könyvtárhasználók köréből. A könyvtárhasználók többségét az iskolai, illetve más képzésben résztvevők jelentik, tanulmányaik végeztével azonban könyvtári tagságuk megszűnik.¹²

Az utóbbi években a magyar társadalomban jelentősen változtak a könyvtár-látogatási szokások. Az 1980-as évekkel szemben, amikor a szépirodalmi művek „vezették” az olvasmánylistákat, ma már a hasznossági szempontok mérvadóak, így a szakirodalom iránt fokozódott a kereslet. Nagymértékben csökkent a „kedvtelésből” könyvtárba járók száma, és egyre inkább nő a „szükségesség” valamilyen dokumentumra tanuláshoz, munkához: az információszerzés vált elsődlegessé.^{13, 14}

Nőtt a középiskolások, egyetemisták számára fontos szakirodalmi könyvek használata és kölcsönzése. A szépirodalmi művek olvasása mellett a folyóiratok, napilapok olvasóinak aránya is csökkent; az egész társadalomban érzékelhető a nyomtatott betűvel szembeni növekvő távolságtartás. Az olvasmányok minőségét tekintve is van szakadás: a társadalom nagy többségét egyre inkább a kommercializálódás vagy a prakticzálódás jellemzi, és csak egy szűkülő „elite” jellemző az ún. magas kultúra igénye.¹⁵

A tendenciák arra mutatnak, hogy a könyvtárak az oktatás szolgálatában állnak: a megyei könyvtárak látogatóinak 60-70%-a tanuló, a fennmaradó 30-40%-a pedagógus, kis részét képezi a kutató, illetve az „önálló” érdeklődésből

¹² Gereben Ferenc: Olvasás- és könyvtárszociológiai vizsgálatok Magyarországon. In: Könyvtárosok kézikönyve. 4. köt., Határterületek. Bp.: Osiris K., 2002. 17–50. p.

¹³ A könyvtárak egyik legfontosabb kérdése az állománygyarapítás. Nehézségekbe ütközik a külföldi szakirodalom, irodalom, folyóiratanyag és más dokumentumok beszerzése. A fenntartó csupán bizonyos mértékben képes forrást biztosítani a könyvtár(a) számára: alapítványok alkalmanként segítenek, de nem pótolják a rendszeres és folyamatos gyarapítás hiányait. In: Kiss Jenő i.m.

¹⁴ A könyvkiadásban, és más dokumentumok kiadásában és kereskedelmében tapasztalható áremelkedések nagymértékben befolyásolják a könyvtárak dokumentumbeszerzését. Az EU ajánlásai szerint a közkönyvtárakban minden öt lakosra évente egy újonnan beszerzett könyvnek kell jutnia. Ettől évente egymillió könyvvel maradunk el az alacsony beszerzési keret és az intézményközi együttműködés alacsony szintje miatt. In: Sonnevend Péter: A könyvtár – éljen vagy haljon. <http://www.nol.hu/cikk/75077> [2005. szeptember 29.]

¹⁵ Gereben Ferenc i.m.

könyvtárhasználó olvasó.¹⁶ Szakkönyvtárak esetében az arányok hasonló módon változnak: a látogatók és könyvtárhasználók többsége főiskolás, egyetemista¹⁷, egy részét képezik a középiskolai, egyetemi tanárok, kutatók, majd az „érdeklődő” olvasók.

A technika és az elektronikus eszközök rohamos fejlődése sem maradt hatástalan az olvasási szokásokra. Az emberek ma kevesebben és kevesebbet olvasnak könyvet, folyóiratot. A KSH 2000 őszén végzett felmérése szerint 1985 és 1999 között kétharmadára csökkent az olvasásra fordított idő valamennyi korosztályban, és ez a tendencia folytatódott az utóbbi években is.¹⁸

Sok rétegződési specializálódás mutatható ki: a szociológiai „kemény” változók (nem, életkor, iskolai végzettség, lakóhely típusa stb.) áttekintésével látható, hogy mindenfajta társadalmi rétegben visszaesett az olvasók aránya és az olvasás gyakorisága is. A régi szinthez képest a fiatal felnőttek körében a legnagyobb a visszaesés, bár most is ebben a korosztályban a legmagasabbak az olvasási mutatók.

Az olvasás csökkenése a diplomások körében is kimutatható, de az alacsony és a magas iskolázottságuk között tovább tárgult az olló az olvasással töltött időmennyiség tekintetében. Magyarország olvasástérképét nézve regionálisan is nagy különbségek vannak: a keleti régiókban kevesebbet olvasnak, nyugaton valamivel többet, és a főváros sem – vagy csak nehezen – tudja növelni az olvasók arányát.¹⁹

III. Politikai hatások

A ma világában rendkívül nehéz 2-3 évnél távolabbi „jóslatokba” bocsátkozni: a gyorsan és mindig változó politikai helyzet, az instabil gazdaság, a társadalom alakulása, változása, az állandó technológiai újítások rendkívül meg-

¹⁶ Kiss Gábor – Fraunhoffer Márta (rip.): Háttérbe szorul a szépirodalom.

<http://www.zalamedia.hu/egerszeg/991019/ko.html> [2005. szeptember 24.]

¹⁷ Információs társadalom elképzelhetetlen nyelvi infrastruktúra és a kialakításához szükséges oktatás és kutatás nélkül: a társadalomnak használható idegennyelv-tudással és megfelelő szakmai kompetenciákkal rendelkező tagokra van szüksége. In: Klaudy Kinga – Fóris Ágota: A nyelvészet és a magyar felsőoktatás modernizációja. In: Magyar Tudomány, 2005/4. 449. p. l. még: <http://www.matud.iif.hu/05apr/11.html> [2005. szeptember 25.]

¹⁸ Leopold Györgyi: A technika nem győzheti le a könyvet.

<http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/cc/0/6378/technika.html> [2005. szeptember 24.]

¹⁹ Gereben Ferenc i. m. ; ld. még: Gereben Ferenc – Botos Réka (rip.)

http://szochalo.hu/index.php?p=news&news_id=3186 [2005. szeptember 24.]

nehezítik a különböző intézményekre vonatkozó trendek, tendenciák előre-
vetítését.²⁰

Az Országos Idegennyelvű Könyvtárra hatással vannak:

- politikai szándékok, amelyek az információ és információszolgáltatás számára elsőbbséget kívánnak biztosítani;
- az ágazati jogszabályok, kormányzati programok;
- gazdasági tényezők, amelyek hatással vannak az intézmény fenntartására, működésére;²¹
- társadalmi tényezők;
- technológiai tényezők.

A könyvtárak működésének szabályozása az Európai Unióban nemzeti szinten történik, de a könyvtárak fejlesztési irányvonalaiiban is érződik az uniós politika. Különös hangsúlyt fektetnek az európai információs társadalom felépítésére, illetve arra, hogy Európa 2010-re a világ legdinamikusabban fejlődő kutatási és fejlesztési térsége legyen.

Az Európai Unióhoz való csatlakozást követően Magyarországon alapvető kérdés, hogy hogyan és milyen módon változik meg a központi akarat érvényesítése. A döntési jogok bizonyos köre Brüsszelbe, régiók és kistérségek hatókörébe került, ami hatással van, többek között, a nemzetállamok kulturális politikájára és a hazai kulturális piac közvetlen lehetőségeire.

Más megvilágításba kerül Magyarország és szomszédainak kapcsolata: felmerülhetnek új gondok, problémák az együttélés terén, de esély lehet egy tágabb nemzeti kultúra kialakulására és fenntartására is.

Magyarországon a különböző fejlesztéspolitikák és koordinációpolitikák tükrében kevésbé mutatkozik meg egy egységes, előreutató program terve. Az egyes politikai álláspontok gyakran különböző szakértői körök mögé bújva jelennek meg, és kevésbé van egyetértés az alapkérdésekben. Ettől függetlenül, érzékelhető egyfajta „globális trend”, amelyben a kormányzatok törekednek a problémamegoldó képességek fejlesztésére.

A könyvtári terület stratégiai céljában²² is kiemelték, hogy a stratégiai cé-

²⁰ Kokas Károly: Könyvtárak az ezredforduló után. In: Iskolakultúra, 2000/4. 4–12. p.
<http://www.iskolakultura.hu/documents/2000/4/tanulm.pdf> [2005. szeptember 29.]

²¹ Könyvtárak is egyre több pályázaton szerepelnek. A pályázatokon keresztül hozzáférhető anyagi források által az Országos Idegennyelvű Könyvtár rendezvényeket szervezhet, kiadványokat jelentethet meg és támogathat, illetve kiegészítheti a dokumentumok beszerzésére rendelkezésre álló anyagi forrásokat.

²² A 2003–2007 között megfogalmazott könyvtári terület stratégiai céljai közé a következők

lok megvalósításához szoros tárcaközi együttműködés lenne szükséges, mivel a megvalósítás más tárcákat is érint. Ilyen például az Oktatási Minisztérium és az Informatikai és Hírközlési Minisztérium, melyekkel sok tekintetben (informatikai fejlesztés, tartalomszolgáltatás stb.) együttműködés szükséges a közös kormányzati cél megvalósítására.²³

Azok az intézmények, így az Országos Idegennyelvű Könyvtár is, amelyek egyedi, különleges gyűjteményekkel és feladatkörökkel rendelkeznek, állandó önreflexióval kell, hogy éljenek, amely által nemcsak meghatározni, de bizonyítani is tudják fennmaradásuk és működésük érdekében „életképességeket”.

Magyarország európai uniós tagságával változások következtek be a jogi szabályozásban és törvénykezésben. Nagyobb hangsúlyt kapott – többek között – az emberi jogok kérdésköre, a kisebbségi törvények és a kultúrához való jog is. Magyarországon jelenleg a kisebbségi kérdésekben érdekelt intézmények, a kisebbségi politikában szerepet játszó önkormányzati rendszerek száma kb. 1700. Ide tartoznak a kisebbségi és nemzetiségi kérdéssel foglalkozó önkormányzatok és más civil szervezetek is. A 13 hazai nemzetiség kultúrájának ápolásában az Országos Idegennyelvű Könyvtár domináns szerepet tölthet be.

A kisebbségi törvény alkalmazása a négyévenkénti választások miatt, a mindig „következő kormány” alatt hihetetlen energiákat emészt fel: az Európai Unió a nemzeti kormányokra bízta a kisebbségi ügyek rendezését, és országos szintű intézményrendszer kiépítését fogja előtérbe helyezni. Ezzel kívánja megállítani a túlzott mértékű vagyoni szétdarabolódást. A kisebbségek politikai/társadalmi megítélése mind jogi-törvénykezési szinten, mind kulturális támogatási szinten változásokra számíthat.²⁴

tartoznak: 1. Az Európai Unióba történő csatlakozásból adódó könyvtári követelmények teljesítése. 2. Az információhoz és dokumentumokhoz való hozzáférés biztosításának növelése a demokrácia és az esélyegyenlőség elveinek érvényesítése érdekében a telematikai fejlesztésen és az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer fejlesztésén keresztül. 3. Regionális könyvtári ellátás. 4. A könyvtárosi életpálya vonzóbbá tétele. In: Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007 között. <http://www.ki.oszk.hu/dok/strat.rtf> [2005. október 1.]

²³ Ezekben az esetekben kormányzati együttműködésre van szükség a közös stratégiai cél megvalósítása érdekében. In: Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007 között. i. m.

²⁴ A könyvtári terület stratégiai céljai rámutatnak arra az új kihívásra is, amely szerint az európai országok közötti kapcsolatok kiemelten fontos területét képezhetik a határon túli magyar települések könyvtáraival való kapcsolat rendezése. Egyrészt azért, mert hiányzik a nemzeti könyvtárból a külföldön megjelenő hungarikák egy része, másrészt alapvető magyar nyelv-

IV. Társadalmi hatások

Ahogy a társadalomban változik a gazdasági érték, olyan mértékben változik a szabadidő felértékelődése: ezzel párhuzamosan életmódbeli változásokra is számítani kell. A kultúra bizonyos fokig árucikké, fogyasztása és kínálata egyre inkább üzletszerűvé válik. A szabadidő növekedése, az élettartam remélhető meghosszabbodása a kultúrára való igény növekedéséhez vezethet. Ennek ismeretében fenn kell tartani, sőt bővíteni szükséges az igényes kínálat lehetőségét törzsgyűjteményi, művészeti, különgyűjteményi szinten, amin a gazdasági és intézményi innováció is múlik.²⁵

Egyre nehezebb a kulturális kínálatból a tudatos értékválasztás. Az országhatárok elmosódásával, a kozmopolitizmus felbukkanásával és választhatóságával a nemzeti kultúra is egy „választható értékke” változik.²⁶

A vizuális kultúra terjedése, aránylag könnyű kezelhetősége veszélybe hozza ugyan a magas szintű olvasási készség iránti igényt, de a digitális kultúra, a számítógép és az internet módosítja a befogadási készségeket mind a vizualitás, mind a szövegértés szintjén. Előtérbe kerülnek a gyors és kreatív befogadási attitűdök: a kulturális színterek az intézményesült formáktól az otthonok irányába tolódnak, ami a műfaji határok közötti elmosódást is előidézheti.²⁷

A kínálat multikulturális és heterogén: van, ami könnyen befogadható, és a tömegkultúra adott esetben akár tényleges, őszinte élménnyé is válhat, de a szakirodalmi információk kínálatának bővítése és szolgáltatása mind a könyvkiadás, mind a különböző dokumentumokat gyűjtő, rendszerező és szolgáltató intézmények számára meghatározóvá válik.²⁸

A jelenlegi intézményrendszerben érvényesül a társadalmi szelekció: a növekvő társadalmi egyenlőtlenségek gyors leképezése, az egyenlőtlen feltételek, hozzáférési esélyek és perspektívák megjelenítése a társadalmi hierarchiában különböző pozíciót elfoglaló lakossági rétegek számára.²⁹

vű művek hiányoznak a határon túli magyar könyvtárakból. In: Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007 között. i. m.

²⁵ Kokas Károly i. m.

²⁶ Magyar Kulturális Stratégia. Munkaanyag. 4-5. p. http://nkomftp.hungary.com/palyazatok/strategia_jul25.doc

²⁷ Uo. 5. p.

²⁸ Uo. 4–5. p.

²⁹ Mártonfi György – Tordai Péter: „Az oktatás és a munkaerőpiac kapcsolódása” című, a Nemzeti Fejlesztési Terv II. előkészítését szolgáló, az oktatási szektor fejlesztési szükségletei-

A társadalmi egyenlőtlenségek megszüntetése a nemzeti stratégiai terv egyik fontos része.

2015-re Magyarországon jelentős változás prognosztizálható a kisebbségi ügyekben. A Magyarország területén élő kisebbségek és nemzetiségek száma nem csökkenni, hanem várhatóan növekedni fog: az elkövetkező 20 évben a jelenleg még nem kisebbségnek számító közösségek is kisebbséggé fejlődhetnek. Néhány közösség már iskolákat alapít, és tagjaik közül várhatóan egyre nagyobb számban jelennek meg a felsőoktatásban is.³⁰

Az Európai Unió az oktatást nemzeti ügynek tekinti: a közösségi politikák kialakítása során az oktatásra egyre inkább hatást gyakorol más társadalmi alrendszerek szabályozása. Bár az oktatást is érinti és szabályozza a szolgáltatásokra, a fogyasztók védelmére, az emberi jogokra, a munkavállalásra, az intézményalapításra vonatkozó jogi környezet, ez azonban nem korlátozza, és nem vonja kétségbe az oktatás önálló jellegét, így az más területeknek nem rendelhető alá.^{31,32,33}

A migráció esetében a részleges asszimiláció mellett a vendégmunkások számának növekedésével is számolni lehet: ők azok, akik hosszabb-rövidebb ideig tartózkodnak egy bizonyos helyen, de nem szándékoznak letelepedni és

ről szóló szakértői vita strukturált összefoglalója. <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=egyeb-munkaeropiac.html> [2005. szeptember 29.]

³⁰ Ennek egyik kiemelkedő példája a hazánkban egyre nagyobb számban letelepedő kínai származású emberek, akiknek gyermekei nemcsak a „hagyományos” általános iskolában folytatják tanulmányukat, de megalapították az első kínai iskolát is, ahol magyar gyerekek is tanulhatnak. A kisebbségi nyelvekkel kapcsolatban: az Európai Unió összes kisebbségének nyelve elismert nyelv, ez Magyarországon 13 nyelvet jelent.

³¹ Bővebben l. : Az oktatás és az európai integráció <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&ko d=2000-04-eu-Halasz-Oktatas> [2005. szeptember 25.]

³² 2006-tól minden felsőoktatási intézményben kötelező lesz a kétciklusú képzés. Az Európai Unió 2010-re kívánja összehangolni országaiban a felsőoktatási rendszert: az egységes európai felsőoktatás kialakulásával a korábbi képzési formák megszűnnek. A BSc diploma megszerzésével sok hazai és külföldi egyetemen folytatható lesz a tanulás. In: Beindul a bolognai rendszer. <http://www.sulinet.hu/tart/cikk/fk/0/19029/1>

³³ Az adatok azt mutatják, hogy a 2000-es évektől felgyorsult a diplomás népesség számának növekedése, ugyanis ekkortól vált érzékelhetővé a tömeges felsőoktatás. Magyarországon 2010-ben nagyjából minden negyedik, 2015-ben pedig majdnem minden harmadik munkavállaló diplomás lesz. In: Polónyi István: A diplomások foglalkoztatási jellemzőinek alakulása a tömegesedéssel. <http://ph.hu/ph/mf/24.05/09.html> [2005 szeptember 25.]

felvenni az adott ország szokásait, megtanulni annak nyelvét.³⁴ Számukra az adott országgal kapcsolatos különböző információk közvetítése válik fontossá, saját nyelvükön, bármilyen információhordozón, nyomtatott vagy digitális formában.

A globalizáció (vagy univerzalizmus) tágabb értelemben az emberiség, a világegyetem nagy közös problémáira koncentrál. Elméletileg arra irányítja a figyelmet, hogy az egyediségek (regionalizmusok, partikularizmusok) ellenére az emberiségnek az egységes és közös feladatok megoldásában össze kell fognia. A globalizáció, bár hosszú ideje tartó folyamat, az elkövetkező 10-15 évben olyan hangsúlyos szerepet fog kapni, amely hatással lesz a nemzetállamok fejlődésére, politikai-gazdasági és társadalmi életére, intézményrendszerére is.³⁵ A társadalomra ható igen fontos tényező még a szerkezeti változás, ami a magas szintű technológia fejlődéséből – és a globalizáció által is segített –, széles körű elterjedéséből következik.

Hosszú távon ható, és már ma is felismerhető jelenség a népesség földrajzi elhelyezkedésében bekövetkező változás is, valamint a népesség előregedése a világ számos országában, különösen Európában. A fejlett országok többnyire stagnáló létszámú, de egyre jobban előregedő népessége fokozatosan egyre kisebb részt foglal el a világ népességében, növekszik azonban a világ szegény országaiban lakók aránya. Ez jelentős, megállíthatatlan migrációs nyomással járhat a fejlett országokra.³⁶

A globalizáció eredményeként várható: a kulturális kínálat kiszélesedése; a műveltség, kultúra egyidejű jelenléte a világban; az egyidejűséget biztosító technológia jelenléte az emberek és népek közötti kapcsolatrendszerben; a tájékozódás korlátlanra válhat/válik; az információhoz való hozzáférés olcsóbbá válik; a tájékozódás manipulálhatóvá válása; a kulturális értékek mellett a „nem” értékének terjedése; nemzeti értékek felerősödése; a „kulturális mozaik-társadalmak” kialakulása, amely a migráció felgyorsulásával és terjedésével magyarázható; a nemzeti identitás felerősödése; a meghatározott jelképekhez való ragaszkodás növekedése; a nyelvek, anyanyelvek identitásőrző és -erősítő szerepének térnyerése.³⁷

³⁴ Siu, Paul C. P.: A vendégmunkás. In: Biczó Gábor (szerk.): Az Idegen. Variációk Simmeltől Derridáig. Debrecen: Csokonai Kiadó, 2004. 165. p.

³⁵ Forray R. Katalin: A multikulturális/interkulturális nevelésről. Iskolakultúra, 2003/6-7. 18–26. p. l. még: <http://epa.oszk.hu/00000/00011/00072/pdf/tan-konf-vita2003-6-7.pdf> [2005. szeptember 25.]

³⁶ Magyar Kulturális Stratégia. i. m., 3. p.

³⁷ Uo. 3. p.

V. Információtechnológia

A fejlett országokban az elmúlt öt-tíz évben robbanásszerűen terjedtek el az info-kommunikációs eszközök, Magyarországon azonban 2003 derekán a háztartásoknak kevesebb, mint egyharmada rendelkezett számítógéppel, és csak közel egytizede internet-hozzáféréssel.

Számítógép-ellátottság tekintetében Magyarország jelentős lemaradásban van, hiszen az EU-ban átlagosan háromszor annyi gép jut 100 főre, mint nálunk. Az USA-ban ez a szám a miénknél több mint hatszorosa.³⁸

Általánosságban elmondható, hogy az információs eszközök száma és az internet-hozzáférési mutatók kedvezőbb képet festenek az információs társadalom állapotáról, mint a használati adatok. Különösen feltűnő a hagyományos kommunikációs eszközök preferáltsága az info-kommunikációs eszközök innovatív alkalmazásával (e-munka, e-banking, elektronikus kereskedelem, távdiagnosztika, távoktatás) szemben. A viszonylag kedvező általános kép mögött jelentős hiányosságok és társadalmi egyenlőtlenségek mutatkoznak az eszközökhöz való hozzáférés terén is.³⁹

A ma még fel sem fedezett technikák vagy fejlesztés alatt álló eszközök ismerete nélkül bármit mondani a jövőről nem más, mint próbálkozás egy láthatatlan-ismeretlen világról biztos információt adni. Az ember a jövőről alkotott elképzeléseibe a jelen legjobb lehetőségeit vetíti ki, és a legjobbnak, legszebbnek tartott jelent transzponálja a jövőbe. A technológiai megközelítések szempontjából olyan eszközök vannak kifejlesztés vagy továbbfejlesztés közben, amelyek felmérhetetlen hatással lesznek/lehetnek a könyvtárakra.

Ma a legtöbbet emlegetett, legkorszerűbbnek tartott és legnagyobb prioritást élvező technikai eljárás a digitalizálás.⁴⁰ Várhatóan majd ez lesz képes lehetővé tenni – jelenlegi ismereteink szerint – az emberiség tudásának, kul-

³⁸ Bernát Anikó – Rét Zsófia – Zsadányi Nagy Csaba: Az IHM tevékenysége és az információs társadalom Magyarországon. 2002. augusztus. Gyorsjelentés az Informatikai és Hírközlési Minisztérium számára. http://www.ihm.gov.hu/data/28162/tarki_2002_8.doc [2005. szeptember 29.]

³⁹ Informatikai és Hírközlési Minisztérium: Az Információs Társadalom Stratégiát Előkészítő Tanulmány. http://www.matisz.hu/MA_KHIR/csatolmany/20021018_strategia_doc

⁴⁰ Várható technológiai fejlesztések: folyamatosan gyorsul a sebesség (modem, hálózat); Internet2; miniaturizálás (mikroméretű keménylemez, DVD, fluoreszkáló molekulákat manipuláló új lemez, amelynek elérhető tárolókapacitása 1 terrabájt); a digitális papír tömegtermékké válhat, ezáltal alapvető változások várhatók az információ átadásában, alkalmazásában; az elektronikus könyv (e-Book) nem növelte a könyvkiadók megtakarításait, erre a technológiai fejlődés egy új termékkel reagált: d-Book, amely egyre népszerűbb.

turális értékeinek, műveltségének széles körben és megbízható minőségben való megőrzését és hozzáférhetőségét. Természetesen hatása érzékelhető a gazdaságban is: a kulturális, illetve információs tudás nyilvánossá tehető mindenki számára, mégpedig elérhető áron.^{41,42}

Azok az intézmények, amelyek részei a „kulturális üzleti életnek”, életben maradásuk és hosszú távú fennmaradásuk (egyben gazdaságilag stabilá válásuk) érdekében meg kell, hogy ismerjék és tanulják az új technológiák alkalmazását. Ahogy felismerik a technika által nyújtott lehetőségeket, úgy fogják egyre nagyobb mértékben alkalmazni a digitális rögzítést, valamint az internetre kiterjesztett digitalizálható médium „szabad hozzáféréseinek”, letöltésének és felhasználásának a lehetőségét.

Az internetet használók körét két csoportra lehet osztani az internet alkalmazása szerint:

Internet alkalmazása szórakozásra, szabad információkeresésre, kommunikációra.

Internet alkalmazása professzionális célú információk keresésére és felhasználására.

E két meghatározó tevékenységforma jelöli ki a könyvtár és könyvtáros feladatát is: az első esetben a könyvtár a környezetet biztosítja, a második esetben viszont nagy szükség van a könyvtáros, az információs szakember segítségére.⁴³

⁴¹ Kokas Károly i. m.

⁴² A technológia változásának jellemzői és hatása az Országos Idegennyelvű Könyvtárra:

- felgyorsult életritmus (folyamatos szakmai felkészültséget igényel, innovációra való hajlamot feltételez);
- befolyásolja a nyelvtanulást, a nyelvhasználati szokásokat (pl.: felsőoktatásban, kisebbségek esetében);
- a 13 magyarországi kisebbség anyanyelvén szükséges szolgáltatni az információt adó dokumentumokat (ismeretanyag, PR, full-text dokumentumok);
- saját anyanyelvén szeretne mindenki információhoz jutni;
- az információszolgáltatás és az információ iránti igény növekszik, csökken az információ átadásának ideje;
- közös katalógus és e-könyvtár kialakítására és fenntartására kell törekedni a különböző gyűjtemények együttműködésében;
- a honlap fejlesztése és karbantartása állandó feladatot kíván mind az informatikai szakemberektől, mind a könyvtár munkatársaitól;
- a digitalizálás terén a könyvtár igényei szerint érdemes előrelépni.

⁴³ Dippold Péter i. m.

A technológiai változásokat követve az Országos Idegennyelvű Könyvtár számára is fontos, hogy kövesse azt a tendenciát, amely a hagyományos papíralapú világ könyv- és folyóirat-információit mind nagyobb mértékben digitális formában igyekszik hozzáférhetővé tenni a különböző olvasói rétegek számára.^{44,45}

Az ember individualizációja befolyásolja a tanulói és a kutatói attitűd változását, a személyiség pedig az internethasználattal is változik. (Internetkapcsolat ember-ember között, Világkönyvtár stb.) Az internet mindennapi használata – főként a fiatalabb olvasói generációkban – olyan téves illúziókat ébreszthet, hogy a világhálón „minden” megvan. Ez bizonyos fokig károsan hat a könyvtárak használatára: az idegen nyelvű irodalmak kutatása, cikkek és más, a tudományos munkához kapcsolódó információk keresése egyre jobban áttérjed az internetre. Mivel Magyarországon növekszik az otthoni internethasználók száma – a Hírközlési Minisztérium pályázatai és tervei alapján az ország teljes lefedettsége 2015-ig, ha nem is 100%-os, de a lakosság több mint felére, igaz lesz⁴⁶ –, ez azt jelentheti, hogy a könyvtárak kiszorulhatnak az információ piacáról.

⁴⁴ A szakszerűség és szabványosítás kulcsszavakká válnak: a tárgyszavas keresés például elengedhetetlen az információhoz való hozzájutásban. Amennyiben a dokumentumok teljes körének digitalizálását tűzzük ki célul, akkor hatékonyabb eszközökre van szükség, mint a lehetőségeinek határáig jutott HTML-nyelv.

Ma úgy tűnik, hogy a fejlett struktúrákat kezelni tudó, leginkább talán az SGML-nyelvben tesztelt öltő elképzelések (például TEI) azok, amelyek a MARC-rekordformátumhoz hasonlóan polgárjogot nyerhetnek. (Kérdés azonban, hogy a digitalizálás kiállja-e a szakmai követelmények próbáját). In: Kokas Károly i. m.

⁴⁵ A könyvtári terület stratégiai céljaiban rámutatnak arra, hogy minden könyvtárban biztosítani kell(ene) az internethez való szabad, ingyenes hozzáférést; az országos közös katalógusnak egységesen kell tartalmazni a jelenlegi közös katalógizálási lehetőségeket (MOKKA, ODR, OSZK-LibriVision, VOCAL stb.), hogy megoldódjék az adatcseré országos problémája, amelynek alapfeltétele a különböző integrált könyvtári rendszerek MARC formátumú rekord-szerkezetben történő input és output adatcseréje.

A digitalizálás és a tartalomszolgáltatás terén figyelemreméltó célok közé tartozik egy-egy könyvtár – a tudományos kutatás és a kulturális örökség szempontjából – kiemelkedő gyűjteményének digitalizálása. In: Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007 között. i. m.

⁴⁶ Kokas Károly i. m.

Könyvtár az íróasztal végében...

1945 júliusában az *Atlantic Monthly*-nél *As We May Think* címen egy tanulmány került publikálásra.⁴⁷ Szerzőjét, Vannevar Busht, a tanulmányban leírtak már az 1930-as években foglalkoztatták: megálmodott egy gépezetet, a Memexet, amely megkönnyíti a felhalmozott tudásanyagban való könnyebb eligazodást, és amely által az ember saját maga képes lesz létrehozni adatok között kapcsolatokat. A szelekciós eszközök, Bush szerint, percenként száz adatot fognak feldolgozni, fotocella és mikrofilm alkalmazásával másodpercenként több ezret; képesek lesznek másolatot készíteni a kívánt és kiválasztott dokumentumról, adatról. Az információhordozók mérete és tárolása Bush víziójában a következő módon jelent meg: a lineáris kicsinyítés alapvető megjelenésével a film papírvastagságú lesz, de lehet, hogy vékonyabb filmek is alkalmazásra kerülnek. A könyvformátum és a mikrofilmes változat alapvetően megváltoztatja a méreteket: az *Encyclopedia Britannica* gyufásskatulya méretű lesz, 1 millió kötetes könyvtár pedig elérne egy íróasztal végében.⁴⁸

Ma az elektronikus dokumentumok megjelenése valós kihívást jelent a könyvtáros szakma számára: a nyilvántartás, az archiválás, az információk egy-egy visszakeresésének biztosítása a hagyományos könyvtári tevékenység átértékelésére kényszeríti a könyvtárosokat világszerte. A könyvtárak tevékenységében az információk megőrzésén, közvetítésén túl fontossá válik a tartalomszolgáltatás is, melynek alapját a katalógusok, az állományok digitalizálása és – a 2015-2020-ra szinte mindenhol létrejövő – virtuális, elektronikus könyvtárak térhódítása adja. A digitális könyvtárak létrejöttét törvényszerűnek tartják: miután az információhoz jutás alapvető emberi jog, kötelező kormányzati feladattá válhat digitális hordozón közzétenni az emberiség felhalmozott tudáskészletét, és biztosítani a hálózati információkhoz való hozzáférést.

A Google bejelentése után – ami szerint 15 millió angol nyelvű könyvet tervez digitálisan rögzíteni és könyvtárában hozzáférhetővé tenni –, francia kezdeményezésre elkezdődött az *Európai digitális könyvtár* létrehozási tervének a kidolgozása is: az Európai Unió is megteremti a jelentős kulturális értéket hordozó művek digitális bibliotékáját.^{49,50}

⁴⁷ Eredeti nyelven olvasható: <http://www.ccat.sas.upenn.edu/~jod/texts/vannevar.bush.html>

⁴⁸ Bush, Vannevar: Út az új gondolkodás felé <http://www.artpool.hu/hypermedia/bush.html> [2006. január 29.]

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár szolgáltatásaiban egyre nagyobb teret kell kapnia az elektronikus teljes szövegű adatbázisokhoz való hozzáférésnek: az internetes tájékoztatást a pénzügyi lehetőségek lehető leghatékonyabb kiaknázásával, a technikai feltételek minőségi, ugrásszerű javításával és erőteljes humánmenedzsmenttel célszerű folyamatosan fejleszteni. A kutatást és a kutatókat, könyvtárhasználókat kutatóhelyek kialakításával, a széles körű és magas szintű információszolgáltatással, a nyelvtanulás, az idegen nyelven való irodalom olvasásának támogatásával, a zenei gyűjtemény fejlesztésével és a dokumentumok minél korszerűbb szolgáltatásával tudja a könyvtár támogatni.

A szolgáltatások ilyen mértékű fejlődésére a könyvtárosnak is készen kell állnia. Amennyiben a technológiai fejlődés dinamizmusa nem csökken, 2015-re a könyvtárosoknak „információs brókerré” kell válni, és a könyvtárban kell koncentrálódnia annak a szakmai tudásnak és tapasztalatnak, amely által a könyvtáros a technikai információktól kezdve az adatbáziskezelési ismeretekig át a dokumentumokban rejlő információig képes megbízható partnere lenni a könyvtárba látogatóknak.

Válogatott irodalomjegyzék

1. Bakonyi Géza: Könyvtár és/vagy elektronikus könyvtár.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/ekonyvt/bege.hun> [2005. október 1.]
2. Beély Gábor: A könyvtár jövője – a jövő könyvtára.
<http://www.inco.hu/inco3/infoert/cikk1h.htm> [2005. október 1.]
3. Beindul a Bolognai rendszer.
<http://www.sulinet.hu/tart/cikk/fk/0/19029/1> [2005. szeptember 29.]

⁴⁹ Berta Sándor: Lesz európai digitális könyvtár. <http://www.sg.hu/cikkek/36849> [2005. október 1.]

⁵⁰ A következő személyek intéztek levelet az Európai Bizottság vezetőjéhez és az Európai Tanács soros elnökéhez (José Manuel Durao Barrosónak és Jean-Claude Junckernek), amelyben egy európai digitális könyvtár létrehozását kezdeményezik a világhálón: Jacques Chirac francia köztársasági elnök, Aleksander Kwasniewski lengyel köztársasági elnök, Gyurcsány Ferenc magyar miniszterelnök, Gerhard Schröder német kancellár, Silvio Berlusconi olasz és José Luis Rodríguez Zapatero spanyol miniszterelnök. In: Európai digitális könyvtár a világhálón.

<http://www.meh.hu/szolgáltatások/kozlemenyek/konyvtar20050429.html>

4. Bernát Anikó – Rét Zsófia – Zsadányi Nagy Csaba: AZ IHM tevékenysége és az információs társadalom Magyarországon. 2002. augusztus. Gyorsjelentés az Informatikai és Hírközlési Minisztérium számára.
http://www.ihm.gov.hu/data/28162/tarki_2002_8.doc
[2005. szeptember 29.]
5. Berta Sándor: Lesz európai digitális könyvtár.
<http://www.sg.hu/cikkek/36849> [2005. október 1.]
6. Chopra, Hans Raj: A könyvtáros hivatás Magyarországon. In: Könyvtári Figyelő, 1995/2. 292–295. p.
7. Deckers, Mark – Mikulás Gábor: Bevezetés a könyvtári menedzsmentbe. [Budapest]: Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1995.
8. Dippold Péter: A könyvtárak változó szerepe az információs társadalomban. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2002/5. 5–10. p. ld. még
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0202/dippold.html>
[2005. szeptember 29.]
9. Az e-book után itt a d-book.
<http://www.fn.hu/index.php?cid=80601&id=8> [2005. október 1.]
10. Forray R. Katalin: A multikulturális/interkulturális nevelésről. In: Iskolakultúra, 2003/6-7. 18–26. p. l. még:
<http://epa.oszk.hu/00000/00011/00072/pdf/tan-konf-vita2003-6-7.pdf> [2005. szeptember 25.]
11. Gereben Ferenc: Olvasás- és könyvtárszociológiai vizsgálatok Magyarországon. In: Könyvtárosok kézikönyve. 4. köt., Határterületek. Bp.: Osiris K., 2002. 17–50. p.
12. Hidy Péter: Magyarország kultúrájának helyzete... <http://www.jadat.hu/mokulkt.pdf> [2005. szeptember 29.]
13. Informatikai és Hírközlési Minisztérium: Az Információs Társadalom Stratégiát Előkészítő Tanulmány.
http://www.matisz.hu/MAKHIR/csatolmany/20021018_strategia_doc
14. IPv6 – <http://ipv6.ircnet.hu/index.php?page=ismerteto> [2005. október 1.]

15. Kiss Gábor-Fraunhoffer Márta (rip.): Hátterbe szorul a szépirodalom. <http://www.zalamedia.hu/egerszeg/991019/ko.html> [2005. szeptember 24.]
16. Kiss Jenő: Magyarország könyvtárai. <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek9707/kiss.html> [2005. szeptember 24.]
17. Klaudy Kinga – Fóris Ágota: A nyelvészet és a magyar felsőoktatás modernizációja. In: Magyar Tudomány, 2005/4. 449–457. p. l. még: <http://www.matud.iif.hu/05apr/11.html> [2005. szeptember 25.]
18. Kokas Károly: Könyvtáraink az elektronizáció és a hálózatok világában. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/automat/kokas-3.hun>
19. Kokas Károly: Könyvtárak az ezredforduló után. In: Iskolakultúra, 2000/4. 4–12. p. <http://www.iskolakultura.hu/documents/2000/4/tanulm.pdf> [2005. szeptember 29.]
20. Kozmáné Sike Emese: Könyvtárosok a változás viharában. <http://www.matarka.hu/lista2.php?fusz=6343> [2005. szeptember 25.]
21. Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepülésen élők számára. „A könyvtár a jövő” program keretében.” <http://nkomftp.hungary.com/palyazatok/konyvtarfejleszt.doc> [2005. szeptember 24.]
22. Leopold Györgyi: A technika nem győzheti le a könyvet. <http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/cc/0/6378/technika.html> [2005. szeptember 24.]
23. Magyar Kulturális Stratégia. Munkaanyag. http://nkomftp.hungary.com/palyazatok/strategia_jul25.doc
24. Mártonfi György – Tordai Péter: „Az oktatás és a munkaerőpiac kapcsolódása” című, a Nemzeti Fejlesztési Terv II. előkészítését szolgáló, az oktatási szektor fejlesztési szükségleteiről szóló szakértői vita strukturált összefoglalója.

- <http://www.oki.hu/cikk.php?kod= egyeb-munkaeropiac.html> [2005. szeptember 29.]
25. Mikulás Gábor: Menedzsment: bevezetés 7 vezetői teszttel, 222 információs és könyvtári példával. Nyíregyháza: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Könyvtárak Egyesülés, 1999.
26. Az oktatás és az európai integráció.
<http://www.oki.hu/kiadvany.php?kod=Oktatas#tart>
[2005. szeptember 25.]
27. Papírmentes iroda.
<http://www.uzletessiker.hu/cikk.php?id= 249&cid=14042>
28. Polónyi István: A diplomások foglalkoztatási jellemzőinek alakulása a tömegesedéssel.
<http://www.ph.hu/ph/mf/24.05/09.html> [2005. szeptember 25.]
29. Rácz Ágnes: Gondolatok a nyilvános könyvtárak jegyzékének felállítása kapcsán.
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0004/racz.html>
30. Siu, Paul C. P.: A vendégmunkás. In: Biczó Gábor (szerk.): Az Idegen. Variációk Simmeltől Derridáig. Debrecen: Csokonai Kiadó, 2004. 151–78. p.
31. Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003–2007 között.
<http://www.ki.oszk.hu/dok/strat.rtf> [2005. október 1.]
32. Skaliczki Judit – Zsárai Kovács Éva: Minőségmenedzsment a könyvtárban. 2. bőv. kiad. Veszprém: VEK ; Budapest: IKSZ, 2003.
33. Skaliczki Judit: Stratégiai tervezés. Budapest: OSZK, 1996.
34. Sonnevend Péter: A könyvtár – éljen vagy haljon.
<http://www.nol.hu/cikk/75077/> [2005. szeptember 29.]
35. Tóth Máté: (Információs szak)emberek a változó világban.
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0204/toth.html>
[2005. szeptember 25.]

36. Cikkek, előadások, tanulmányok.
<http://www.gmconsulting.hu/inf/cikkek/cikkek.htm>

37. Digitális könyvtár. (A Neumann-ház tanulmánya)
<http://www.neumann-haz.hu/digital/studies/digital/tbev.htm>
[2005. október 1.]
38. Könyvtári Intézet Honlapja: <http://www.ki.oszk.hu>
39. KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat <http://konyvtar.ksh.hu/>
40. KSH Központi Statisztikai Hivatal <http://www.ksh.hu/>

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Dörgő Tibor tanulmánya
csak a nyomtatott
verzióban olvasható.

Franz Schubert és Robert Schumann Heine-dalai: vers és zene
szemantikai egybeesése és kereszteződése¹

1. A német versmegzenésítés mikrokozmosza

A német műzene és egyúttal a szélesebb zenei művelődés történetének kiterjedt, a 18. század végétől datált fejezetét adja a főként szóló énekhangra és zongorára (és változataira), ritkábban egyéb (duett, kórus kompozíció stb.) formában írt versmegzenésítések világa.² A szólódalok jegyzékét E. Challier 1885–1914 között adta ki sok kötetben, a címfelvételek százezres nagyságrendjében.³ Ebben Heine-szövegre írt dalként, bizonyos versek számtalan zenei adaptációjával, kereken 8 ezer (!) tétel szerepel. Heine ezzel a mennyiséggel, a szintén elnyúlhatetlen Goethe előtt, abszolút első helyen áll a megzenésített költők sorában.⁴

*

A versre írt dal a korai évtizedekben a színpadok dalbetét-szükséglete mellett alapvetően az értelmiségi, polgári társas együttlétek igényeit elégítette ki, a versbarát közönséget szolgálta az ismert költemények zenei köntösben történő újraidézésével.⁵ A megzenésített költői szövegek köre a barokk kor utáni, a 18. század derekától fejlődő új német költészet gyakran már versként dalszerű darabjait fogja át, melyek az emberi világ gyakorlati környezetének ihletéből fakadnak (élménylíra, helyzetlíra), és a polgári egyéniség, a régi kötöttségeket levető létezés ígéretét hordozzák. Az aktuális költői vonulat hamar

¹ Heinrich Heine (1797–1856), egyszersmind Robert Schumann (1810–1856) halálának 150. évfordulója tiszteletére készült munka.

² A téma tömör áttekintését ld. Dürr, Walther: *Das deutsche Sololied im 19. Jahrhundert. Untersuchungen zu Sprache und Musik.* Wilhelmshaven, 1984. (Taschenbücher zur Musikwissenschaft ; 97).

³ Ernst Challier's *Grosser Lieder-Katalog. Ein alphabetisch geordnetes Verzeichnis sämtlicher einstimmiger Lieder.* Repr. 1979. A kiadvány az énekhangra és zongorára írt művek mellett az egyéb hangszeres kíséretű darabokat is felsorolja, illetve külön köteteket szentel a kóruskompozícióknak, valamint a duetteknek.

⁴ Ld. Metzner, Günter: *Heine in der Musik. Bibliographie der Heine-Vertonungen.* 12 Bde. Tutzing, 1989–1992.

⁵ A hasonló, bár jóval szűkebb körű (és alig-alig kutatott) magyarországi fejlődés jó néhány évtizedes fáziskéséssel, az 1820-as évektől veszi kezdetét.

eléri első csúcspontját Goethe szintézisével, melynek kereteiben az új ember költői képe már-már a népköltés természetességével ölt formát. A dalszerzők a bécsi, berlini, stuttgarti stb. zenei élet képviselői főhivatású muzikusoktól műkedvelőig. Az egyénítés és mesterség adott fokán az első korszak nagy reprezentánsai közül is aktívan bekapcsolódik a folyamatba Ph. E. Bach, Chr. W. Gluck, J. Haydn, W. A. Mozart, L. van Beethoven is. A nagyobb központokban a dalkomponálásnak stílusban, felfogásban eltérő „iskolái” alakultak ki. A szerzők a folyamatosan felgyülemelő, közvetlen kortársi rétegekkel bővülő „örökzöld” verskészletből válogatnak. A klasszikusok ismertsége – azért is, mert a német költészet eredetisége egy idő után fokozatosan alábbhagy – időben hosszan kitart. A kompozíciók a korai időszakban általában nem törekednek többre, mint hogy a költői szöveg lendületét, érzésszerű karakterét hozzásimuló dallammal párosítsák, kiegészítve harmóniai, ritmikai támasztékot adó hangszeres kísérettel. Az egy strófaegységre megkomponált dallam változatlan formában ismétlődik a versszakok száma szerint (egyszerű strófikus dal), esetleg a verstartalom fordulatainak megfelelő apróbb változtatásokkal, figurációkkal. Ma is ismert, kései példája Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847) Heine *Auf Flügeln des Gesanges* (A dalnak lenge szárnyán) c. versére írt dala, amely a maga behízelgően szép dallamát járátva teljesen gondtalanul teszi túl magát a vers-történésen. A megzenésítés tulajdonképpen semmit nem ad hozzá a költeményekhez (tudatosan őrizkedik is ettől), inkább elvesz belőlük, az előadásban, az alkotói készségektől függő intenzitással, azonban még így is fokozhatja a költői alkotás hatását. A dallaminvenció az első időszakban általában az egykorú német és nemzetközi műzenei énekstílus (opera, kantáta) populárisabb mintáit követi.

*

A dalkomponálás Németországban és Bécsben a zenei nyelv 1820 körüli „romantikus” stílusváltása nyomán jut el fejlődése csúcspontjára, amikor a differenciáltabb zenei feldolgozás már a versszöveg belsejéig is elhatol, a hangszeres „kíséret” a melodikus leleménnyel egyenrangú, a szöveg képi, nyelvi sajátosságait híven letérképező közeggé lép elő, maga a melodikus szerkezet pedig fellazítja a strófikus sztereotípiát: „ellenstrófákat” iktat közbe (variált strófikus dal), vagy – sokstrófás szövegekre – sokelemű, komplex folyamatot szervez (végigkomponált dal és végigkomponált ciklus). A zenei elmélyítéssel a zeneszerző adott esetben a költői szöveg szuverénen egyéni „olvasatát” adja, amely eltérhet a költő eredeti mondanivalójától, vagy annak merőben váratlan, szokatlan interpretációját nyújtja. Az is előfordul, hogy egy-egy közepes költői

értékű vers a szöveg rangján jóval felül tündököl a megzenésítésben. A gyakorlat ettől fogva két, egymástól mindinkább elkülönülő típusban él tovább: egyfelől mint a műzene professzionális (kamarazenei) műfaja, megfelelő szintű előadói igényekkel, másfelől, a társaskörök hagyományos igénykörében, a szalonzene műkedvelő formátumával. A nagy német daltermés végül már nem is annyira imponáló, mint inkább terhes volumenét 90-95 százalékban egyébként ez utóbbi típus adja. A zenei romantika korába egyenesen belenövő Heine költészete, éppen korai költői eredményeivel, hamar felhívja magára a figyelmet a zenei gyakorlat mindkét ágán.

2. Biedermeier és romantika között a Rajnánál és Bécsben: Heine és Schubert



Heine korai sikereinek ismeretében nem vakvéletlen, hogy az induló korszakát összegző *Buch der Lieder* (Dalok könyve, 1827), mint már több, előzetes részpublikációja is, elkerül Schubert (1797–1828) köréhez, Bécsbe. A vele pontosan egykorú muzsikus rövidre szabott életének utolsó hónapjaiban komponálja meg egyéb posztumusz opuszainak sorában szám szerint hat, unikálisan eredeti Heine-dalát a *Dalok könyve* kései, 1823/24-ben keletkezett *Heimkehr* (Hazatérés) ciklusának darabjai nyomán. A hat kompozíció az utolsó Schubert-dalok *Hattyúdál* cím alatt

megjelent, több költőnek szentelt posztumusz albumában látott napvilágot.⁶ A dalcímek a zeneszerzőtől (vagy a kiadótól?) származnak, Heine csak sorszámmal látta el a verseket. De sorrendjük is eltér a ciklus elrendezésétől.⁷

⁶ „Atlas” (Heimkehr, 27. sz.: *Ich unglücklich'ger Atlas...*), „Az ő képmása” (26. sz.: *Ich stand in dunkeln Träumen...*), „A halászléányka” (8. sz.: *Du schönes Fischermädchen...*), „A város” (19. sz.: *Am fernen Horizonte...*), „A tengernél” (16. sz.: *Das Meer erglänzte weit hinaus...*), „Az alakmás” (23. sz.: *Still ist die Nacht...*) – In: Schwanengesang. In: Musik gesetzt für eine Singstimme mit Begleitung des Pianoforte von Franz Schubert; letztes Werk. Wien: T. Haslinger, [1829]. - Tart.: L. Rellstab, Heine (8–13. sz.) és J. G. Seidl verseire szerzett „utolsó” dalok.

⁷ A szakirodalomban felmerült, hogy a változtatás esetleg nem a zeneszerzőtől való, hanem valamilyen kiadói önkény következménye. Eredeti kézirat híján a kérdés azonban, zeneszakmai érvek ide vagy oda, aligha eldönthető. Vö. Goldschmidt, Harry: Welches war die ursprüngliche Reihenfolge in Schuberts Heine-Liedern? In: Deutsches Jahrbuch der Musikwissenschaft. 1972. Leipzig, 1974. 52–62. p.

A Rajna-vidéki Heine egy irodalomtörténetileg is merőben új korszak: a francia forradalmi időszak és a napóleoni háborúk nyugtalanságát lezáró, restaurációs békeidők lázadó képviselője, aki költészetével új utakra indul. Korai lírája útkereső felkészülés arra a váltásra, amit utóbb, már a *Dalok könyve* után, „a művészi korszak vége” jelszavával jelent be. Számára az önmagát túlélte „művészi korszak” a goethei és schilleri klasszicizmus és mellette a romantikus univerzalizmus egyféle értelemben – megítélése szerint – az élet nélküli esztétizmust jelentette, amivel szemben egy új, élettel teli költészet hírnökeként lép fel. Törekvésének végkifejlete szerint egyenesen Németország politikai forradalmasításáról volt szó, s az 1830–40-es évek során a „Fiatal Németország” írómozgalmához kapcsolódva nem kevés tevékeny részt vállalt is ebből. A *Dalok könyve* még csupán nyugtalan fiatal vándorlásának, önmaga keresésének foglalata: olykor affektált, másszor hiteles természetességű, köznapian közvetlen, könnyed dallamossággal szóló lírai önvallomások, hangulatrajzok és környezeti zsánerek évgyűrűkbe rendeződő sora, melyek kirajzolják egy végtelenül érzékeny, hitek és csalódások között hanyódó, egyszerre érzelmes és ironizáló hajlamú személyiség képét. Nem békül a „filiszteri” környezet szolgatermesztével. A legkorábbi rétegekbe tartozó „románok” néhány (inkább balladának tekinthető), meglepően kiforrott darabjától eltekintve az egyéniség szuverenitása, ítélőereje fokról fokra bomlik ki a szereplőre kiszámított játékosága, érzelmes-romantikus kliséi vagy futó byroni cinizmusa alól. Az útkeresés egyféle, naivitást tettető és részben eredendően naiv „lírikus” magatartás jegyében halad, érintkezve az elmosódó körvonallú, népies (egyes csoportjainál hazafias-népies), a biedermeier ízléshez hozzásimuló másodromantikával, amelyet az irodalomtörténet előszeretettel „utóromantikának” nevez. A korszak korábról megelőlegezett, most általánossá váló népiessége hagy erőteljes nyomot Heine megszólalásmódján is.

Schubert bécsi vergődése a visszautasítás, a magány, a betegség szorításában egyazon kor bécsi miliójének életútba kövült foglalata. A restauratív reakció igazi fészke: Bécs. Az udvar árnyékában meghúzódó, félénk kispolgárisága a sokféle elemet magában foglaló biedermeier világszemlélet és ízlés valódi melegágya. „Az osztrák biedermeier életérzése – mint W. Bietak fogalmaz – az eszmény és rideg való ellentétének kettős talaján bomlik ki.” A háttérben mindig ott van valami nem szűnő fájdalom, melynek terhe alatt a létezés csak

rezignáció árán maradhat egyensúlyban.⁸ Ebből az életérzésből fakad az az új érzelmesség – a 18. század végi szentimentalizmus szenvedélytelenebb újjáéledése egy befeléforduló, sajátosan „lírai kultúra”⁹ köntösében –, amely az időszak költői törekvései mellett Schubert dalain és hangszeres művein is végigvonul, és megnyilvánul már a dalok „érzelmes-patetikus” szövegválasztásában is.¹⁰ A „boldogság” illanó perceinek apró táncdarabokban, scherzo- és ariosotételekben, egy-egy dal felhőtlen derűjével áldoz, de a középpontban nem ez áll. A schuberti rezignáció legtisztább, éteri lebegésű kifejeződése maradt ránk, több dala és zongorátétele mellett, a *C-dúr vonósötös* Adagio-tételével, szintén az utolsó év terméséből.

Schubert már mintegy 700 (!) dalt és több dalciklust komponált, amikor a Heine-versek a szeme elé kerülnek. Tizennégy-tizenöt éves korától hódol a versmegzenésítés szenvedélyének. A dalkomponálás munkássága középpontjában áll, a dalkultúra a hangszeres alkotásokban is szervesül. A megszülető dalok baráti körben szólalnak meg, csak ritkán nagyobb nyilvánosság előtt. A bécsi költőknek, közöttük néhány benső barátjának is figyelmet szentelve, lassan körbejárja az újabb német költészet hegy-völgyeit. Goethe legnépszerűbb versei vagy a Schiller-balladák csak a legfelső rétege versválasztékának. Mellettük fontos szerep jut például a poroszországi kortárs Wilhelm Müller két ciklusának, melyeket ugyancsak ciklusformában adaptál: *Die schöne Müllerin* (A szép molnárné, 1822, a vándorlegény *Wandern* c. dalával vagy a „Hársfa”-dallal), illetve: *Winterreise* (Téli utazás, 1827). Zenei intonációja a fejlődés és gazdagodás különböző szakaszain áthaladva elsősorban a bécsi külvárosi énekeszenés vígjáték (Singspiel) és a táncmuzsika összetéveszthetetlenül bécsi ízű, üde népiességéből táplálkozik.¹¹ Annál meglepőbb, amikor adott alapszöveggel kapcsolatban ebből a karakterből hirtelen kilép (mint a *Téli utazás* záróda-

⁸ Bietak, Wilhelm: Vom Wesen des österreichischen Biedermeiers und seiner Dichtung. (1931.) In: E. Niebuhr (Hg.), *Begriffsbestimmung des literarischen Biedermeiers*. Darmstadt, 1974. (Wege der Forschung; 318) 62. p.

⁹ Sengle, Friedrich: *Biedermeierzeit. Deutsche Literatur im Spannungsfeld zwischen Restauration und Revolution 1815–1848*. Bd. 2. Stuttgart 1972. 470. – Heinének szentelt fejezete: Bd. 3. 1980. 469–505. p.

¹⁰ Zeman, Herbert: Franz Schuberts Teilhabe an der österreichischen literarischen Kultur seiner Zeit. In: O. Brusatti (Hg.): *Schubert-Kongress, Wien 1978. Bericht*. Graz, 1979. 287, 292. p.

¹¹ G. Knepler egyenesen úgy fogalmaz: „Az osztrák zenei népiesség sajátossága: a népdal maradéktalan beolvadása a népies műdalba”, aláhúзва, hogy ez alapvetően éppen Schubert érdeme. Knepler, Georg: *Musikgeschichte des 19. Jahrhunderts*. 2. Bd. Berlin, 1961. 633. p.

rabjában – legszemélyesebb vallomásként – a hóba-fagyba dermedt kintornás keserves panaszával).

A Heine-ciklusból kiemelt hat költemény kiválasztása is egyrésztől kompozíciós ciklus-elképzelésnek felel meg (noha végül inkább csak egy lazának mondható „sorozat” válik belőle): Schubert egy kis versnovellára való úti történés állomásait látja bennük. Régóta vonzza az „úti” motivika a vándor-romantika különböző oldalaival. Magukkal a Heine-versekkel is éppen a költő útirajz-kötetének előzetes közléseként találkozik először (*Reisebilder* [1. Utazás a Harz-hegységben; Északi-tenger], 1826), az összkiadásban pedig ott szerepel az önálló „tengeri” ciklus. Legalább ennyire fontos azonban a szövegválasztás során az érzelmi hullámváz egy konkrét minősége: a panaszos érzelem. A kiválasztott versek egy kivételével panaszt, fájdalmat szólaltatnak meg – többnyire valami szerelmi csalódás, veszteség motívumai körül. Még közelebből: rátalál a Heinénél korántsem állandó őszinte érzület egy-egy verspéldájára. Maga a női nemhez kapcsolódó, a *Dalok* könyvében vörös fonálként végighúzódnó konfliktusmotivika Schubertnél sosem állt a középpontban, de abban a közkeletűvé vált kitágításban, ami szerint ez összekapcsolódik a költő tágabb kitesztettség-élményével, az ő világán belül is elhelyezhető. Az illanó idill költői mintáját adó *Du schönes Fischermädchen...* pajkos udvarlása – „csattanó” gyanánt a természet gyermekének mindennapjaiból a költői lelkület jellemzésére merített hasonlattal¹² – önmagában áll a versek sorában.

Schubert válogatásának a „novellisztikus” mozzanat, illetve a panaszos élmény mellett – a hat közül négy költemény esetében – felfedezhető egy harmadik összefüggése is: a formálás áttetsző egyszerűsége és ökonómiája. A *Heimkehr*-ciklus költői újsága a korábbiak vegyes gyakorlatával szemben a leglakonikusabb formára fogott szerepvers: az a filigrán építésű, három- és négystrófás, váltakozó három- és négyütemű rövid soros, népdalszerű (akként is a legszubtilisabb) versalak – szemléltető példaként lásd konzseniális fordításban az imént idézett Halászleányka-dalt –, amelyben a nyitó strófa néhány apró elemből felvázolt ártalmatlan zsánere a következőben egyszerre elsötétül, a harmadikban pedig kitűnik a rejtett jelentése, mélyen érzékeny háttere.

¹² „Te szép halászleányka, / Hajtsd partra csolnakod; / Jőj, s ülj le oldalamhoz, / És nyujtsd nekem karod. // Fejcskéd tedd szívemre, / S ne félj, ne oly igen, / Hisz gondtalan naponként / Jársz a vad tengeren. // Tengerhez szűm hasonló, / Van rajt vész, ár, apály; / És mélyen fenekében / Nem egy szép gyöngy is áll.” (Ford. Petőfi Sándor.)

3. Panaszos érzemény, világfájdalom Schubert Heine-dalaiban



Schubert használja még a régi strófikus dal-szerkezetet, de tovább is lép: tüneményes simulékonysággal „végig”-komponálja a nagy balladákat, és felvirágoztatja a variált strófadalt. Ennek lényege: a bécsi klasszicista formaelv – főtéma, melléktéma és visszatérés („visszatérő szerkezet”, A – B – A forma) – alkalmazása. Ezt több versszak esetében megoldhatja csoportosítással, mégis a komponálás számára igazán optimális éppen a három- (legfeljebb négy-) strófás költemény. Ekkor a három egységre tükörszerű szimmetriával oszthatja el az alapdal-

lam – kitérő dallam – visszatérés szerephármasát. A 3. strófában foglalt végki-fejletet a kitérő (ellenstrófa) tengelyén a kiindulásra visszazárva, pregnáns egységbe foglalja a költői szöveg háromszakaszos terjedelmét. (Négy strófa esetén, némi funkció-többlettel, az ellenstrófa is visszatér: A – B – A – B forma.) A szóban forgó Heine-versek nemcsak hibátlanul a komponista kezére állnak, de a strófák lakonikus szerkesztettsége és tiszta szimmetriája arra is alkalmat ad, hogy a visszatérő dalforma zeneileg is végsőkéig letisztult változatában valósulhasson meg. A daltest karcsú lesz, eszközeiben takarékos, ám annál intenzívebb a kifejezés. A muzsika végképp levet minden felesleges formaelemet. A melodikus egyszerűség, a verssorok lejtésével együtt szálló ritmika, az apró jelzéselemekre bízott hangszeres figuráció – mind a kevés eszközzel elért maradéktalan átköltés eleme. Egyik dalunk érzékeny búcsújelenete (*A tengernél*) vagy a másik (*Az ő képmása*) boldog-szomorú látomása az érzelem tiszta bensőségét elnyeri már a fény és árnyék között hajladozó melódia önazonosságából, a hangszerszólam apró közbeszólásaiból építi fel a jelenetsor egész dramaturgiáját. *A halászlányka* derűjét és kedélyességét (félstrófák ismétlésével szélesített szövegfelületen) már a zene táncos (siciliano) karaktere telibe találja.

A megzenésítés tiszta egyszerűségéhez nem fér kétség *A város* esetében sem, de a már-már balladai tömörítésű vers zenei foglalatja a zongoraszólam-ban sajátos többletet nyer. A költő kalauzolásával csónakon haladunk el, nagyobb távolságban, a parton alkonyi ködbe vesző város előtt, ahol valamikor az „elveszített” kedves élt; a lebukó nap az utolsó fényét hirtelen éppen arra a „pontra” villantja rá, ahol a tragédia (?) megesett. A zongora hangfesté-

se a középső strófa „eseményét” – a vizet felborzoló alkonyi szélfuvallat susogását, a monoton ritmusú evezőcsapások loccsanását – szétteríti a vers egész menetére. Sőt, bevezetesként, majd lezárásul és a jelentőségteljes strófaszüneteket kitöltve, keretet is ad vele a dalnak. Halk basszus-tremoló, mélybe billenő akkordokkal szakaszolt, fel- és visszairamló disszonancia-futamok (szűkített szeptim akkordfelbontás) vonják fel a sejtelmes „kulisszát” a vers történése köré. Az ének visszafogott, monoton recitativója (amúgy ezúttal is az A–B–A forma szerint) valósággal beletapad ebbe a kulisszába, a dinamika csak a verset befejező „szembesítés” pillanatára nyílik ki hirtelen („fortissimo”), hogy utána visszahulljon „piano”-ba. Ez a felépítés az egyszerre variált és végigkomponált dalformát is szemlélteti, amit a zeneszerző a további két dalban is követ. A Heine-féle *Heimkehr* négy versremekére szerzett Schubert-dalok megannyi igényes elemzése általában egyetért abban: a zene hangvétele, melodikus, harmóniai, ritmikai folyamata, a hangszeres effektusok szignalizációja teljes megfelelésbe kerül mind a versek érzésszerű, hangulati karakterével, mind pedig a szűzsé, a motivika hol tárgyiasabb, hol légiesebb körvonaláival. Sehol nem nyújtanak a költőnél se többet, se kevesebbet.¹³ Esetleg csak saját nyomatékot adnak a szövegtartalom valamely részelemének. A megzenésítés természetesen nem „hiteles” és „egyenértékű” akart lenni az adott versek viszonylatában, hanem azonosulni kívánt a vers érzelmi-hangulati jelentésével. Az eredmény az egykorú irodalmi és a zenei struktúrák elemeinek szemantikai egybeesését, kompatibilitását igazolja. A város c. dal egyedi többlete a leheletfinom hangulati háttér kidomborításával nem kevésbé a költő versével megfelelésben mutat előre – hat-hét évtizeddel – az irodalmi-zenei stílusimpresszionizmus irányába, csak még erőteljesebb hangsúllyal. (Anélkül, hogy e „jövőutazás” esélyeit akár a költő, akár a zeneszerző előzetesen fontolgathatta volna.)

*

A városéhoz hasonlóan a verstartalommal legalább részben lefedhető stílusinnováció tanúbizonyságát adja az a további két Heine-dal is, melyek szövegválasztásában a lakonikus formálás nem, az érzelmi, motivikus tartalom azonban annál inkább vezethette a zeneszerzőt. A két dal egyben keretezi a sorozatot. Az élre került *Atlas* szövegteste kétszer négy soros, hevesen deklamáló szerepköltemény a mitológiai alakba öltözött, nagy boldogságakarásá-

¹³ Olykor mégis felmerül, hogy a zenei adaptáció gyenge eredményű. A. Dorschel meggyőző érveléssel cáfolja meg például J. M. Stein ilyen értelmű következtetéseit főként a *Képmással* kapcsolatban. Dorschel, Andreas: Stiliserte Simplizität? Heines 'Ich stand in dunkeln Träumen' in Schuberts Komposition. In: Heine-Jahrbuch. 30. 1991. 164–186. p.

val vesztesre álló költői én „egyetemes” világfájdalmával. (Távoli megfelelésben az egyik útirajz „kettéhasadt világot” panaszló kitételével.) A megzenésítés „stílusban marad” a Schubertre egyébként kevésbé jellemző deklamáló hangvétel dinamikus zenei áttételében, még úgy is, ha a felnagyított affektációnak Heine részéről ironikus jelentést tulajdonítunk. (A versek alapértelmezését illetően egyébként nincsenek is végérvényes következtetések a Heine-irodalomban.)¹⁴ A zeneszerző a kétstrófás versalak körülményei között sorismételtetés útján biztosítja a dal visszatérő szerkezetét, egyben a lendület szélesebb lehetőségét. A téma színpadias felnagyításához hathatósan hozzájárul a zongora a tomboló tengeri vihar (több más kompozícióban már kipróbált) akusztikai megfestésével – kapaszkodót nyújtva e karakter-effektus vérbeli romantikus képviselőinek, így Mendelssohnnek a *Hebridák*-nyitányban vagy Richard Wagner a *Bolygó Hollandi* c. zenedrámában. A „vihar-zene” Schubert szabad hozzáadása ugyan a vershez, de ennek kontextusa a Heine-ciklus más darabjaiban és az útirajzokban adott, ennyiben egyáltalán nem idegen a szövegtől. Heine későbbi műve is (*Aus den Memoiren des Herrn von Schnabelewopski*, 1834), amikor az irodalomban elsőként elővezeti a tenger rabságára kárhoztatott Bolygó Hollandi-alakot, csak a zeneköltőt igazolja.

Schubert Heine-sorozatának záródarabja, *Az alakmás* különös adaptációja a fentiekkel ellentétben váratlanul el is szakad a Heine-vers lehetséges alapértelmezésétől. A kísérteties Doppelgänger-motívumáról ismert költemény a maga háromstrófás, rímhasználatra ellenére szabadvers jellegű, hosszú soros menetében ismételten élénk vezeti a költő-vándort, amint éjszakai órán a kihalt városban megáll az egykor reménytelenül imádott, azóta el is költözött nő háza előtt. A rideg holdfényben önnön kísérteties alakmásaként jelenik meg mellette régi énje, amikor még hiú várakozásba dermedten annyi éjet virrasztott át itt, az ablakok alatt. A jelenbeli én, indulattal elutasítva az alakmást, azonban egyfajta (ironikus vagy józan?) distanciát teremt a múlt váratlan feltörésével szemben. Ellenben a zeneszerző inkább az előző darabokkal kijelölt érzelmi kereteket mélyíti tovább, elejti a heinei distanciát, és megragad a rémlátomásnál. Így létrejön a Heine-sorozat és egyben a schuberti életmű legtragikusabb dala, megrázó emberi és kordokumentum, amely egyszeriben áttöri a megtartó resignáció falát, hogy a nyílt kétségbeesés határáig merészkedjék. A schuberti változat a műzenei, nem utolsósorban a szakrális zenei hagyomány

¹⁴ „Írónia”-témában vö. különösen: Schneider, Frank: Franz Schuberts Heine-Lieder. In: Sinn und Form. 39. (1979.) 1059–1065. p.

egy sor érdes és szűrös módozatú, az eredeti gyakorlatban háttérben álló elemének (hangsor-archaizmusok, kontrapunktika, kromatika stb.) barokkos koncentrációjával¹⁵ hoz létre minden ízében egyedi stílusalakot, egy mű egyszeri kereteire. Azaz, az építkezés a disszonanciaelemeire kihegyezett klasszikizálás talaján áll – a romantizálás legcsekélyebb esélye nélkül. Az adaptáció ezúttal is a hangszerre alapoz. A zongoraszólam szoros hanglépésekben körbejáró, spirálmenetben fél-fél versstrófaként forduló, *Dies irae*-áthallású „ostinatoja” egyféle, vontatott passió-menetben („nagyon lassan”) emelkedik az utolsó stációig (most is egyúttal bevezető és lezáró szerepben). Erre az ostinato-menetre kapaszkodik az ének (hármassztrófás szerkezetbe illeszkedő) recitatív monológja egészen a rémület sikolyáig, hogy azután újra visszahulljon az ostinato-menet lassan elcsendesedő medrébe.

4. „A költő szerelme” – Schumann Heine-megzenésítései

Schumann bécsi elődjéhez képest már egy újabb korszak, egyben egy másik tájék (Szászország: Zwickau, Lipcse) akkor már kiforrottabb polgári világában felnövekvő nemzedék célratörő képviselője. Kezdetől a romanticizmusra hangolódó útkeresése elején mindenesetre erőteljesen vonzza a schuberti örökség.¹⁶ Tájékozódása más oldalról (a szülői ház szellemi légkörétől áthatva) ugyanakkor inkább irodalmi irányú. Megpróbálkozik versírással, zenekritikákat ír, elméleti vázlatokat, feljegyzéseket készít. (1834-ben saját folyóiratot indít *Neue Zeitschrift für Musik* címmel.) A fiatal zenész-literátor alapos formában feldolgozza magában a tágas Goethe-kor egész esztétikáját. A német korai romantika költészetbölcseletét egyszerűbb formában előadó Jean Paul nyomába (*Vorschule der Ästhetik*, 1804) szegődve formálgatja magában az eljövendő „poétikus valóság” korszakáról vallott elképzelését. Ugyan-



¹⁵ Vö. Schneider uo., 1061–1062. p.; Thomas, Werner: „Der Doppelgänger” von Franz Schubert. (1954) In: G. Schumacher (Hg.), *Zur musikalischen Analyse*. Darmstadt, 1974. (Wege der Forschung ; 257) 365–370, 379–380. p. – A szakirodalom számtalan, csak e dalmak szentelt elemzés ismer.

¹⁶ Mint ismeretes, elsők között fáradozik a kallódó kéziratok megmentése, az addig ismeretlen művek bemutatása, népszerűsítése érdekében is.

akkor felkelti figyelmét az E. T. A. Hoffmann novelláiban uralkodó kettőzött világ fantasztikumának művészi karaktere. Ilyen úton jut el radikális zenei „poézis”-elméletéig (egyfajta permanens inspirációs elképzelés, anélkül, hogy világosabban kifejtette volna).¹⁷ Ennek a „poézis”-nek mindenesetre kevés köze van Schubert bécsi környezetének elvágyódó jellegű „lírai kultúrájához”. Intenciója: az alkotóművész önfelszabadítása, újfajta vitalitása.¹⁸ Heinével a filiszterek elleni haragja köti össze. Schumann végül is a párizsi „júliusi” forradalom és az Ifjú Németország induló mozgalmának kortársa. Hogy számára valójában mi a tét, azt azok a progresszív lendületű zongoraművek példázzák, amelyekkel már fiatalon, mindjárt a korai 1830-as évektől kezdődően (az első Victor Hugo-drámákkal, Berlioz és Chopin párizsi sikereivel egy időben) mutatkozik be a világnak: *Pillangók*, *Karnevál*, *Szimfonikus etüdök*, *C-dúr fantázia* (op. 17), az E. T. A. Hoffmann ihlette *Fantázia-darabok*, *Kreisleriana* stb. Egy lenyűgözően gazdag tehetség szabad kibontakozásának mérőföldkövei ezek a művek. A „karakter”-füzér vagy terjedelmesebb „fantáziadarab” jellegű kompozíciók pazarló színgazdagsága, izgékony virtuozitása, roppant összetett szerveződése markánsan jelzi a zenei nyelv megújításának egyik, adott komplexitásában talán fenn sem tartható irányát.¹⁹ A szabad individualitás túlhajtott dinamikájában egyúttal felsejlik újfajta veszélyeztetettsége is. A meg-megbicsakló egyensúly (asszimétrikus, „disszociatív” technikák) és a később előtörő súlyos elmebetegség között, amibe a zeneszerző elég fiatalon belepusztul, akár áttételes összefüggés is kitapintható.²⁰ A korai zongoraművekben testet öltő, már-már avantgárd élű lendület az 1830-as évek végére mindenesetre kimerülni látszik. Schumann a maga dalköltészetével ekkor kezd új, visszafogottabb dinamizmusú alkotói korszakot. A váltás egyben lipcsei zongoratanára lányával 1840 szeptemberében kötött házasságának történetével is egybekapcsolódik.

*

¹⁷ Vö. Floros, Constantin: Schumanns musikalische Poetik. In: Musik-Konzepte. Robert Schumann. Bd. 1. München, 1981. 90–104. p. – Schumann saját zenei írásainak gyűjteménye már életében megjelent négy (!) kötetben (*Gesammelte Schriften über Musik und Musiker*. Leipzig, 1854.)

¹⁸ Vö. Nagler, Norbert: Der konfliktuöse Kompromiss zwischen Gefühl und Vernunft im Frühwerk Schumanns. In: Musik-Konzepte (ld. 17), 220–280. p.

¹⁹ Nagler (Adornora is hivatkozva) aláhúzza a dúr-moll tonalitás határait feszegető, a 20. századi atonális zenei fejlődés irányába mutató harmonizációs gyakorlatot a zongoraművekben. Ld. (18), 240–241. p.

²⁰ Vö. Schnebel, Dieter: Rückungen – Ver-rückungen. Psychoanalytische und musikanalytische Betrachtungen zu Schumanns Leben und Werk. In: Musik-Konzepte (ld. 17), 4–89. p.

Schumann és a nála jóval fiatalabb Clara Wieck sorsközössége ideális művészházasságnak számított a világ szemében, melynek kereteiben a feleség teljes egyénisége is kibontakozhatott. Clara Schumann kora legünnepelebb zongoraművészeinek sorába emelkedett. Ebben a minőségében férje műveinek népszerűsítését is hittel és meggyőződéssel vállalta, és emberséggel helytállt betegségének idején. A házassági készülődés azonban konfliktusterhes eseménynek bizonyult a szülői beleegyezés megtagadása miatt, amit bírói úton kellett semmíteni. A schumanni dalköltészetnek ezekkel az eseményekkel egyidejű kibontakozását egyszerre motiválja az elmélyült szerelemérzés, a költészettel teli lélek kitárulkozásvágya, valamint a féltés és aggodalom, távolról pedig a sötét hatalmaktól való rettegés. A dalkompozíciók sora (ifjúkori ujjgyakorlatok tapasztalatával) a 24. opusz-számmal indul. A szűkszavú cím: *Liederkreis* máris Heinének szentelt dalsorozatot jelöl. Az op. 25 *Myrthen* (Mirtuszok) című dalcsozor kereteiben Goethe, Friedrich Rückert vagy a németre fordított Burns és Byron mellett Heine további három verssel szerepel (*Die Lotosblume...*; *Was will die einsame Thräne...*; *Du bist wie eine Blume...*). A zeneszerző végül Eichendorff-költeményekre írt sorozat (*Liederkreis*, op. 39) és Adalbert Chamisso ciklusának adaptációja, *Frauenliebe und -leben* (Asszony szerelem, asszony sors) között, *Dichterliebe* (A költő szerelme, op. 48) című, ugyancsak ciklikus felépítésű művével, dalélelműve súlyponti alkotásával tér vissza újra Heinéhez. A Schumann-dalok tulajdonképp – mintegy másfél száz költői szöveget érintően – zömmel az 1840. év alkotói eredményei, de szórványos formában átfogják a „szimfonikus” korszakát is kijelölő évtizedet.²¹ A felsorolás érzékelteti: noha az egyedi versmegzenésítés gyakorlatát sem mellőzi teljesen, Schumann a maga adaptációiban döntően ciklikus stratégiát követ, amivel – Heine esetében a *Dalok könyve* más rétegeire támaszkodva – a Schubert által megkezdett úton halad tovább. A ciklikus keretekben előbb-utóbb ugyanakkor búcsút mond a Schubertnél még érintetlen zárt dalformának.

A 24. számú Schumann-opusz a nagyon korai, 1817–21 között keletkezett *Ifjú szenvedések* kilenc (a végleges kiadásokban: 5–8., 11–14. és 16. sz.), hosszabb vagy rövidebb, a szerelem körül forgó „dalát” (*Lieder*) zenésíti meg. A versek a reménykedés, várakozás és csüggedés apró érzeményeinek, majd a sértettség vagy az érzésekkel való dacos leszámolásnak formában és motiviká-

²¹ Schumann-nak az életrajzi irodalomban megörökített maliciózus megjegyzései Schubert fékezhetetlen daltermeléséről itt, egy év viszonylatában a saját fejére is visszaszállnak.

ban még kissé csiszolatlan kifejeződései, a hanglejtés vagy egy-egy szépen lekerékített dallamú strófa mégis hasonlíthatatlanul „heinei”.²² A darabonként egyedi megközelítésű megzenésítés színgazdagsága, dinamikája tulajdonképp alaposan „megemeli” a szövegek rangját, egyben feszült kis „novelletté” varázsolja a versbeli történetek sorát. Ilyen értelemben a dalsorozat valódi „ciklus-sá” is szilárdul. Frappáns a végleg elutasított, a színhelyről, de még a tájékaról is menekülő szerelmes háborgásának zenei groteszkje (*Warte, warte, wilder Schiffsman...*). Érdekesítő a záródarabban a szerelem „temetésére”, a versek „koporsóba zárására” készülődő költő kihívó fantáziálása és iróniája (*Mit Rosen, Cypressen und Flittergold...*). A ciklus több darabja hasonlóan: egy-egy kis zenei fantázia, véletlenségből éppen dalkeretben, és a korábbi zongoraművek ezirányú készségeit hasznosítják. Stílusban, felfogásban melléjük helyezhető Heine két korai balladájának, a *Die Grenadiere* (A két gránátos),²³ valamint a *Belsazer* (Belzacár, op. 57) megzenésítése. A leverte Napóleon újraeljövetelét váró, fogságból szabadult gránátosok dala (Schumann máig talán egyetlen közismert dalkompozíciója) a maga korában hihetetlenül merész Marseillaisé-idézet szabadságpátoszával és politikai felhangjaival egyúttal ki is különül a karakterzenék köréből.

*

A *Dichterliebe*-ciklus formájában és stílusában a jeles korai zongoraművekéhez fogható újításaival eltávolodik a schuberti, zárt daltípustól. Szövegbázisa a *Dalok könyve* 1822–23-ban keletkezett, addigi legkiérleltebb ciklusának, a *Lírai intermezzo* 65 versének tizenhat darabja,²⁴ melyeken, ha egyénítettebb epizódokkal is, körülbelül ugyanaz a „történet” fut végig, mint ami az op. 24. dalsorozat „novellettjében” lejátszódik. A pillekönnyű, gyakran kétstrófás-rövidsoros epizódok során át ezúttal lüktetően eleven és tapintható a várakozás izgalma, a vágyakozás érzékisége, kifejezett erotikája (mintegy az első hat vers kereteiben). A Schubert megzenésítette *Heimkehr*-versek sűrített érzelmeit előlegezi a szerelmi bánat megszólaltatása. Közben egy fordulónál betoppanunk a kísérteties lakodalmi jelenetbe (*Das ist ein Flöten und Geigen...*), ahol a

²² Egy-egy fordításidézet a karakter megközelítő érzékeltetésére: *Morgens steh' ich auf und frage...* - „Reggel fölkelek és kérdelem: / Jön ma kedvesem? / Este csüggedten sóhajtom: / Nem jött el ma sem...” (Endrődi Sándor); *Anfangs wollt' ich fast verzagen...* - „Előbb nagyon fájt a lelkem; / Sírtam: minden oda van; / Aztán mégis elviseltem - / Csak azt ne kérdezd, hogy: hogyan?” (Szabó Lőrinc).

²³ In: *Romanzen und Balladen*. II. Op. 49.

²⁴ 1–4., 7., 11., 19., 21., 23., 43., 45., 49., 51., 61–62., 69. sz. – részben módosított sorrendben.

„kedves” immár mint valaki másnak a jegyese ropja a táncot. Az epizód-sor része az ismertebb Heine-versek közül való *Ein Jüngling liebt ein Mädchen...* a viszonzatlan szerelmek ördögi körjáratáról,²⁵ és most is a „Gonosz, rontó, vad álmok, / Avult, gonosz dalok” (Jánosy I.) „eltemetése” a befejezés (*Die alten, bösen Lieder...*), a másik ciklus hasonló tartalmú záróversének új, frappánsabb változatával. (Koporsó akkora kell, mint a híres heidelbergi nagyhordó, Szent Mihály lova: mint a hosszú mainzi híd; tizenkét óriás vigye a tengerig, ott eresszék le a mélybe...) Schumann a Schuberténél nem kevésbé szuggesztív erejű, zenei jellemzésben tévedhetetlen művészetével vállalja fel a versek tematikáját, követi a költői szöveg prozódiját, a verssorok heinei dallamívét, a versek minden képi elemét és beszédfordulatát.²⁶ Itt csak a fent megemlített három dal igen hatásos, diabolikus karakterét emelnénk ki, amely természetesen a záródarab, duhaj kocsmadalba oltott dies irae-zenéjével mutatkozik meg legerőteljesebb formájában.

Schumann ciklikus koncepciója a tágabb költői ciklus talán valóban legjellemzőbb szemelvényeivel ez alkalommal azonban olyan, zárt egységbe formált dalkompozíciót eredményez, amely a maga integratív motívikájával a zene egy emeltebb szintjén szorosan egybe is szövi, egymásnak kölcsönösen alárendeli az epizódokat.²⁷ Ez esetben a zeneszerző technikai értelemben az epizód-sor folyamatának egészét komponálja „végig” a versek zenei átlényegítése során. Módszere együtt jár a zongora szerepének újabb felértékelődésével: szólama hol dialógust kezd az énekkel, hol ellenpontot állít vele szemben, önálló közjátékaiban pedig továbbfűzi, „értelmezi” a szövegmenet szerint történeteket. Az átültetés ezzel meglehetősen nagy szabadságot nyer a versegységnyi s azon keresztül a ciklus szintű, globális szövegjelentés egyéni – a költőtől nem eleve idegen, mégis eltérő módozatú – interpretációja számára.

Schumann valóban, ahogy a címadás előlegezi, „a költő szerelmét” éneкли meg, ám a „költői én” mindinkább: ő maga. A zenei ábrázolás a maga áthallásaival saját, Clarával való történetének és személyes életének problematikáját

²⁵ „Egy ifjú ég egy lányért, / A lány szíve másért dobog - / Ez a másik is más után jár...” (Ford. Képes Géza.)

²⁶ Vö. Conrad, Dieter: Schumanns Liedkomposition – von Schubert her gesehen. In: Musik-Konzepte. Bd. 2. München, 1982. 130–160. p.

²⁷ Elemző vázlatunkhoz vö. D. Conrad (ld. 26), valamint Pousseur, Henri: Schumann ist der Dichter. 25 Momente einer Lektüre der „Dichterliebe”. In: Musik-Konzepte (ld. 26). 3–129. p. – Ritkaságszámba megy a magyar nyelvű szakirodalom. Idevonatkozó példánk: Pernye András: Néhány észrevétel Schumann „Dichterliebe” ciklusáról. In: Magyar Zene. 15. 1974. 1. sz. 26–30. p.

sűríti magába. A hangnemek állandó, modulációs továbbcsúsztatásával a tonális hangtartomány ún. kvintkörét kinyitva és visszazárva („belső utazás”, melynek során „tüköroldalon” jut vissza az alaphelyzethez, de már egy másik dimenzió belül), eleve élesen körülhatárolja az érzelmi történet terét, hogy ebben a burokban a maga világába átemelje. Az erre irányuló első határozott mozdulat már a gazdag hangulatú nyitódal, *Im wunderschönen Monat Mai...* félzárlatának síktörésében érzékelhető.²⁸ Schumann erre a technikai fogásra eleve a Heine-versek – semmilyen „megzenésítéssel” nem fokozható – tökéletes alapzeneisége is készíthette (amely „megvalósítja a szavak súlytalan-lebegő, mégis értelmes muzsikáját”).²⁹ Ennek megfelelően a maga zenéjét kiszámított módon a versek meglévő zeneisége „fölé” szerkesztve teszi hozzá a költőéhez. Ez döntően abban ölt formát, hogy az ének- és a zongoraszólam megosztva közelíti meg a melódia ívét, hogy az összezárást jelentőségteljes gestussal vissza is tartsa. Majd a résekbe végül nem egyéb, mint a melodikus identitás schumanni személyes változata költözik bele. Ez egy töprengő, egyszerre vágyódó és féltő magatartást formál tétova ívben emelkedő és visszaereszkedő hanglépéseivel. Íme, a zeneköltő szerelem-dalának saját filozófiája! Távoli előrejelzés értékkel (akkor még nem tudjuk a jelentését) megjelenik már bekezdésül, a zongora-előjáték színterén, fokozódó súllyal tér vissza a közjátékok kereteiben, majd pedig a záródal fekete mágiáját lecsendesítve, epilógus módjára, kibomlik teljes alakjában. Akkor ismerjük fel körvonalaiban Schubert gondtalan-boldog Goethe-dala, a *Rastlose Liebe* (Nyughatatlan szerelem) vezérdallamának kérdés-sorrá áthangolt parafrázisát. A parafrázis „Schubert-tagadása” természetesen nem hiú „polémia”, hanem zenetörténeti hangsúlyvetés: az időközben felnőtt, kiteljesedett individualitás érzelmi kondícióinak kijelölése.

5. Irodalom és zene kapcsolata: az irodalomtudomány „mostohagyereke”?

Eszmefuttatásunk Schubert és Schumann Heine-dalainak irodalmi, zenei tartalmáról aligha születhetett volna meg a kiterjedt zenei szakirodalom nélkül. Különös, hogy a témában, amióta csak a szóban forgó dalkincs létezik, az irodalomtudománynak – a zenetudománnyal ellentétben – alig van szava. Mindmáig nagyrészt fehér foltot képez a tágabb irodalmi-zenei kapcsolatok, köl-

²⁸ „A csoda-májusban, mikor / Rügy pattant minden ágon...” (Ford. Szabó Lőrinc.)

²⁹ Halász Előd: A német irodalom története. 2. köt. Budapest, 1971. 122. p.

csönhatások kutatása is. A Schuberttel összefüggésben hivatkozott publikációk a ritka kivételek közé tartoznak. Ha a német irodalomtudomány, a nemzetközi germanisztika például a versmegzenésítések tárgyában (az utolsó három-négy évtizedben) mégis megszólal, főként elutasító álláspontot képvisel. Van ennek az elutasításnak egy bizonyos kultúrkritikai eleme a szentimentális szalonzenévé, sőt dilettáns giccsé züllött dalirodalommal szemben általában, Heinét mint első helyezett „szöveggazdát” illetően pedig különösen is. A szalonzenei tényező Heine számára felette kényelmetlen azért, mert a költő „szentimentális” romantikája a saját korától máig egyfolytában céltáblája a kritika egy részének a megzenésítések nélkül is. Ezeket mindenképp a terhére róva a kritika tehát végső soron a *Dalok könyvét* és a fiatal, „romantikus-szentimentális” Heinét veszi célba. Eszerint a szalonzene „egész lírai dilettantizmusának” éppen a *Dalok könyve* „nyit utat” (az ide vissza-visszakacsintó, későbbi *Romanzeró*val együtt).³⁰ De a Heine-megzenésítést illető fanyalgás mögött a zeneesztétikai jártasság egyszerű hiánya is kitapintható, például amikor a kritikus el sem választja a Heine-dalok szalonzenei hányadát a magas műzenei igényű kompozíciók körétől (legfeljebb 100 eset a 8 ezerből!), gondtalan általánosítással kijelentve (ezúttal éppen a költő „védelmében”): a „zeneszerzők” Heinét és a többi költőt egyoldalúan „romantizálják”; kikerülnek vagy kilúgozzák a Heine-versek ironikus és racionális elemét („tövestelenített Heine”); az eredeti ciklus-összefüggésből „önkényesen” kiragadott szövegek jelentését szükségképpen meghamisítják, stb. És nincs félreértés, Schubert és Schumann, ha kell, név szerint is megkapja a magáét: „Schubert és Schumann zseniális, ámde erősen korhoz kötött Heine-interpretációi romantikus szakadékokra nyílnak az ambivalenciák tükrözése helyett”.³¹

Azt nem tudjuk, milyen legyen az interpretáció (és egyáltalán az alkotás, Heine életműve is), ha nem „korhoz kötött”. A következő koroknak szóló üzenetük: másik dolog. A fenti fejezetekben mindenestre láttuk részint a vers

³⁰ Hotz, Karl (zusammengest. u. komment.): Heinrich Heine. Wirkungsgeschichte als Wirkungskritik. Materialien zur Rezeptions- und Wirkungsgeschichte Heines. Stuttgart, 1975. 23. p. – A permanens Heine-kritika két frontja – a nemzeti-konzervatív és az 1960-as években megújuló „demokrata” (a „forradalmár” költőt favorizáló) irányzat – a zene-kérdésben egyesül.

³¹ Kaiser, Gerhard: Der Fall Heine oder der Dichter Heine? In: Merkur. 52. 1998. 2. sz. 73. p. – A megállapítások bővebb kigyűjtését ld. másik tanulmányomban: Komáromi S.: Heines frühe Lyrik als Textgrundlage für Liedkomposition. Zu Problemen der musikalischen Rezeption und der Rezeptionskritik. In: Heine (1797–1856). Német filológiai tanulmányok. XXVI. Debrecen, 2002. 152. passim.

és dal közötti, majdnem pontos szemantikai megfelelés, részint a több-kevesebb különözés eseteit. Mindkettónél világosan kirajzolódik a költői mű, illetve a szöveg által ihletett zenemű egymáshoz közel eső nyelvi-stiláris-szemantikai szerveződésén belül egy-egy pont, ahol a két struktúra vagy összeér és egymásba csúszik, vagy pedig (találkozva!) keresztezi egymást. Az elemzés további kimélyítése megmutathatná: a vers médiumában az irodalmi és a zenei romantika kikerülhetetlen találkozásáról van szó. Heine és Schubert viszonylatában, a fejlődésállapot pillanatnyi fázisa szerint, a lazuló klasszicitás réseibe befészkel, egyszerre újszentimentális hajlamú és népies ösztönű schuberti „előromantika” rezonál Heine szintén érzelmes-népies „másodromantikájára”. (Mozogjon bár akármilyen más irányokba is a művek tágabb környezete; formázzon bár oly egyedi ötvözetet a schuberti *Alakmás*.) Schumann szuverén formában, megújított tartalommal emeli át a maga nagyromantikájába Heine romantizáló motivikáját. A találkozások és kereszteződések során egyértelmű a zene, a zenetörténet nyeresége: az irodalom felől érkező impulzusok a tartalmak gazdagodását és a zenei kifejezőeszközök fejlődését lendítik tovább. Ámde az irodalom számára sem veszteséges a szituáció: fejlődési értékeit a zene a maga oldaláról mintegy „valorizálja”, az összművészeti folyamat általános jegyeire váltja. A zene mindeközben akár interaktív kapcsolatra léphet a feldolgozott szöveg tágabb mű-környezetével is (*Atlas*). A kontextus-kérdések körében az is egyértelművé válik: minden ellenkező vélekedéssel szemben a ciklus-környezet megragadható a kiszakított darabok zenei tipizálása kereteiben (különösen, ha a zene is ciklikusan építkezik), s épp úgy az is, hogy a zene képes adott formában feldolgozni az iróniát (Schumann). A zenei lelemény a saját kontextusából merítve jelöl meg az irodalmi szöveggörnyezetre, előzményekre vagy lehetséges következményekre vonatkozó sejtéseket és felismeréseket (Schubert: *Atlas*; *A város*; Schumann: *Dichterliebe*). A visszavetítés nem kevésbé meglepő tanulságokat rejteget egy-egy vers több megzenésítésének differenciáiban. (És Heine vonatkozásában bátran tekinthetnénk előbbre is az időben: Liszt Ferenc Heine-dalain át a későromantikus-előmodern Hugo Wolféig.) Irodalom és zene viszonyának, vers és zene szimbiozísának mibenléte kérdéseire mindenesetre – légből kapott állítások helyett – az anyag mélyére hatoló, átfogó szempontú, egyben jelen próbálkozásunknál természetesen részletesebb és alaposabb elemzések adhatnak igaz választ.

Magyarok és nem magyarok a Kárpát-medencében

Számomra vállalható ma is a *Kisebbségkutatás* (első kiadója az Országos Idegennyelvű Könyvtár) alapításakor, 1991-ben általam meghirdetett koncepció, amely lényegében a tudományos tájékoztatás egyik (igaz, a lehető legmagasabb szintű feldolgozottságot megvalósító) válfajának tekintette az orgánumot. Idézek az első szám Beköszöntőjéből: „[a szerkesztőség célja] olyan hiánypótló információs szemle folyóiratot kiadni, amely a már megjelent... tudományos irodalom tartalmairól nyújt folyamatos tájékoztatást... A szerkesztés elvei közül első helyre kívánkozik az objektivitásra való törekvés: vonatkozik ez a referált anyag kijelölésére és a tömörítés technikájára egyaránt. Mindez nem jelent merev szövegtükröztetést, minthogy szükség szerint sort kerítünk több forrásra alapozott szintézisek összeállítására, egy-egy közlemény holdudvarának bemutatására, szövegmagyarázatokra, adat-kiegészítésekre is. Summa summarum: olyan folyóirat kiadására vállalkozunk, amely másodlagos információkat közöl ugyan, de alkalmasint többet ad, mint az eredeti közlemények összessége.” A credo annak ellenére érvényes ma is, hogy a lap műfaji szempontból kiteljesedett: az 1996. harmadik számtól kezdve a szerkesztőség felkérésére készült originális tanulmányokat is közöl, sőt ezek az írások mára a terjedelem több mint a felét foglalják el.

A továbbiakban annak a tételnek az igazságáról szeretném meggyőzni az olvasót, hogy a tudományos tájékoztatásnak lényegi feladata a tudományos ismeretek közvetítése és gyarapítása folyamatosan vagy esetileg megjelenő orgánumok által. Mindezt a *Kisebbségkutatás* és a hozzá csatlakozó könyvsorozat, a *Kisebbségkutatás Könyvek* példáján teszem, ám bízom abban, hogy a megállapítások és következtetések érvényessége más műfajokra és területekre is kiterjeszthető.

Mielőtt azonban példákkal támasztanám alá a bizonyítandó tételt, szükséges egy rövid elméleti alapvetést tennem.

A tudományos munka természete

Paradox módon szinte egyetlen kérdésben tapasztalhatunk közmegegyezést a tudományos szféra és a könyvtári terület közötti párbeszédben (amennyiben

létrejön ilyesmi egyáltalán), jelesül abban, hogy a tudomány – céljait, rendeltetését, azaz – lényegét tekintve egy mondhatni örök állandósággal felruházott képződmény, amelyhez a halandó – esetünkben a könyvtár, s annak itt releváns feladatköre a tájékoztatás – csak a szolgálólány szerepében járulhat. Véleményem szerint mindkét premissza igazsága megkérdőjelezhető. Először is – a bővebb kifejtés igénye nélkül – azért, mert a tudomány maga egy organikus rendszer, amelyben egyidejűleg zajlanak le differenciálódási és integrálódási folyamatok. Az előbbi jelenség közismert: így vált le a statisztika tudományáról a szociológia, a demográfia, vagy – a DNS molekulák felfedezése nyomán – a biológiáról a genetika, az eredetkutatás új tudománya. Mindkét esetben organikus folyamatról van szó, mert az említett hasadások nyomán a különváló rész több lett mint rendszer-elem: olyan tulajdonságokat vett fel, amelyek csak rá jellemzők. E specializálódási, „osztódási” folyamatokkal egyidejűleg azonban – mondhatni ennek ellenhatásaként – megjelentek azok a tudományfejlődési irányok, amelyek a differenciálódással szemben az egységes kulturális világkép kontúrjait kívánták hangsúlyozni – természetesen a szintézisteremtés igényével. S ennek az iránynak az erősödését nem pusztán a dolgok egységben látásának természetes igénye táplálta, hanem az említett, mondhatni „egyvágányú” szemlélet elégtelensége a világ mélyebb összefüggéseinek megértésére. Ezt az igényt jól láttatja Andrásfalvy Bertalan *A magyarság torzképe* című, a *Kisebbségkutatásban* közölt tanulmányában. Leszámol a marxista történetírás egyszerűsítő felfogásával, amely szerint az egyes népek egyszerű fiai békében szeretnek élni egymással. A gyűlöletet, a háborút a hatalmasok szítják, egymás elleni harcra kényszerítve népeiket. A háborúk gazdasági okokra vezethetők vissza pusztán, és a kizsákmányoló tőkés osztály nem ártotta meztelen anyagi érdekeit a nemzeti érzés és hazafiság mezébe öltöztetni. Ezzel a megközelítéssel azonban aligha adhatunk megnyugtató választ arra, hogy évtizedek békés egymás mellett élése után hirtelen és váratlanul miért törnek elő az indulatok elemi erővel és a látszólag irracionális elemek miért döntik halomra a konszolidált élet bástyáit. Egyetértve Andrásfalvyval aligha lehet az etnikumok közötti vérengzések bűnét kizárólag néhány háborús bűnös nyakába varrni. A konfliktus kialakulásához a népekben élő, a kultúrához tartozó, nemzedékek óta érlelt, áthagyományozódott megítélések, előítéletek, elszenvedett vagy annak vélt sérelmek gejzirként törnek fel a lélek mély rétegeiből. Ezek feltárása pedig nem lehetséges az említett leegyszerűsítő szemlélet talaján, hanem szükség van az egyes népek hagyományait, mítoszait, előítéleteit is górcső alá venni. Mert igaz ugyan, hogy a vérengzéseknek, ke-

gyetlenkedéseknek mindig voltak kezdeményezői, vezérei, ám az ő vétkük nem kizárólagos, mert egy nép csak azt a kulturális hatást fogadja el és követi, amelynek befogadására megérett és alkalmas. És persze a valóságos történelmi folyamatok feltárása sem mellőzhető: aktuális balkáni példával élve, az ottani konfliktus-sorozat megértéséhez nem árt tudni, hogy például a szerbek (önálló nemesség híján) a XVIII. századig csonka társadalomban éltek, s hogy az ortodox egyháznak különleges szerep jutott.

A tudomány azért sem tekinthető egy örök állandósággal felruházott képződménynek, mert törekszik ugyan eredményei egzakt mérésére a tudománymetria segítségével, de részint eszköztárába kerültek olyan kategóriák, mint a sejtés, nem igazolt feltételezés, részint pedig egymástól eltérő nézőpontok is eredményezhetnek – persze a társadalomtudományokban – ugyanarra a jelenségre vonatkozóan különböző tudományos álláspontokat. Az 1998. évi első számunk tanulmányait az 1848/49-es forradalom és szabadságharc emlékének áldoztuk. Amíg számunkra '48 a szabadság és polgárosodás megteremtésének jelképe, ami máig ható nemes hagyomány (az irodalomban gondoljunk csak a *Nemzeti dal* vagy *A kőszívű ember fiai* diadalmas pályafutására), addig az ugyanebben a számban jelentkező mai szlovák történész, Dušan Škvarna számára elszalasztott lehetőség az elszakadásra Magyarországtól – az ausztróföderalizmus jegyében. Az ugyanitt közölt két dokumentumból (*Felhívás a forradalom ellen fellépő szlovákokhoz és románokhoz*) kitűnik a nézetek korabeli markáns eltérése is: Kossuth nem érti, hogy miközben „A magyar nemzet ki nyilatkoztatá Pozsonyban, hogy a törvény eőtt legyen minden ember egyenő; szűnjék meg a robot és a dézsma... s e törvény jótekonkodása alól a tótokat sem vette ki”, ezenközben miért lehetett néhány nemzetiségi vezérnek a haladás erői ellen fordítani a szlovákok egy részét. Ami Kossuthnál izgatás, felforgatás, szlovák oldalon az (még a mérsékelt nézeteket valló mai történészek részéről is) a nemzeti tudat felébresztése, annak kísérlete.

Viszonylag egzakt módon mérhető jelenségek is alkalmat kínálhatnak elmentéses jelértékű következtetések levonására. Az iskolai kétnyelvűség lemérhető eredményeit a nyelvészek olykor aszerint értékelik, hogy azt a többségi társadalomba való minél gördülékenyebb beolvadás vagy ellenkezőleg, a kisebbségi identitás őrzésének kontextusában vizsgálják-e.

Nos, a fenti gondolatmenet talán elegendő okot ad első tételünk elfogadására: a tudomány nem egy zárt, mozdulatlan képződmény, hanem organikus rendszertulajdonságokkal rendelkező alakzat, amelynek belső gondoljai, tulajdonságai igencsak hasonlítanak a tájékoztatás jellemzőihez. (Erre a jelenségre a későbbiekben visszatérek.)

A tudományos tájékoztatásról

A tudományos tájékoztatás úgy teljesíti hivatását, ha a rendelkezésre álló források adatait gyűjti, szelektálja, rendezi, egységesíti, visszakereshetővé teszi. Hasznosságát tekintve azt is mondhatjuk, hogy hozzájárulása a tudományos gondolkodás fejlődéséhez az a különbözeti érték, amelyet tevékenysége révén adatok, részmegfigyelések információvá alakításával állít elő, a tudomány számára mondhatni „félkész-termékeket” készítve. Hiszen például a *Magyar történeti bibliográfia* IV. kötete igen jó tájékoztató pontokat ad a történettudomány számára a nemzetiségi mozgalmakról, azok prominens személyiségeiről, a térbeli és időbeli tagozódásokról.

Sőt még a források kezelése, bemutatása sem esik kívül a tudományt inspiráló tevékenységek hatókörén.

A *Kisebbségkutatásban* bemutatott két dokumentum rövid ismertetésével lehet ezt a kapcsolatot illusztrálni. Az első egy eddig nem ismert dokumentum szövegközlése, amely az 1938. november 2-ai első bécsi döntőbíráskodás nyomán született. A szerző Janek István történész (*Kisebbségkutatás*. 1998. 3. szám), aki a pozsonyi Szlovák Nemzeti Levéltárban fedezte fel az *Irányelvek a Cseh-Szlovákia és Magyarország közötti kisebbségi problémák rendezésére* c. iratot. (Jegyezte Anton Straka külügyminisztériumi tanácsos.) A cseh-szlovák javaslat a két ország által létrehozott kisebbségi albizottság számára készült, nyilvánosságra sohasem került. Kitűnik belőle, hogy a cseh-szlovák fél igen nagy hangsúlyt helyezett (már akkor is) a reciprocitás elvére.

A másik, egy már megjelent, sokat idézett, de teljes terjedelmében alig ismert jogszabály, az 1868. *XLIV tc.*, közkeletű nevén az 1868. évi nemzetiségi törvény szövegközlése. A közlés időszerűségét az 1993. évi LXXVII. sz. kisebbségi törvény módosításának igénye adta. (Emlékeztetőül: ez a törvény hatással van az önkormányzati törvényre, a módosítás keretében kell biztosítani a kisebbségek parlamenti képviselését, amelyet sokan a kétkamarás parlament kialakításával remélnek megoldani, végül felmerül a kisebbségek regisztrációjának igénye, amelyet a legutóbbi kisebbségi képviselőválasztások körüli visszaélések erősítettek fel.) Nos, a törvénytörvény nemcsak történeti értéke miatt érdekesült újraközlésre (hiszen a maga nemében első volt Közép-Európában), hanem mai mérce szerint is nagyvonalúan rendelkezett egyes jogokról, így a nemzetiségi nyelv törvényhatósági és helyi közigazgatási ügyintézésben való használatáról. S hogy ez a szabályozás mai mércével mérve is modern, nagyvonalú, arra példa a mai hazai jogrendezés hézagossága, sőt megoldatlansága, a kisebbségi nyelvhasználat bírósági és közigazgatási alkalmazása tekintetében:

ti. legalább egy olyan „minimumtörvény” megalkotására lenne szükség, amely az áttekinthetőségen túl biztosítaná egyben a zavartalan kommunikációhoz fűződő jog differenciálását. Ám a kisebbségi nyelvhasználat jogi garanciái nemcsak nálunk hiányosak, de az Európai Unió többi tagországában is, mert az egységesülő Európában sem történt meg a demokráciákban fundamentális alapelv, az állampolgári egyenlőség kiterjesztése a nyelvhasználatra.

A szövegközlések gyakorlata kiterjed a *Kisebbségkutatás Könyvek* egyes kötetire is olyan esetekben, amikor a téma terjedelme túlnő a folyóirat-közlés keretein. Ebbe a műfajba sorolhatók – a teljesség igénye nélkül – Kniezsa István település- és személynév-gyűjtései, illetve elemzései (*Kelet-Magyarország helynevei, Helynév- és családnévvizsgálatok, Magyarország népei a XI. században*), a mai szerzők művei közül Zoltán András *Szavak, szólások, szövegek* c. könyve, de mondhatni elsősorban az Ádám Magda és jelen sorok írója szerkesztésében megjelent *Trianon – A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban* c. gyűjtemény, amely a Külügyminisztérium számára készített korabeli iratokból, jegyzékekből, elemzésekből közöl válogatást.

A szövegközlések sorát hosszan folytathatnók (elsősorban a nemzetközi szervezetek dokumentumaival), ám ennyi is elegendő annak belátására, hogy maga a dokumentumismertetés műfaja is hozzájárulhat a tudományos ismeretek gyarapításához.

A tudományos tájékoztatás hozzájárulása a szellemi teljesítményekhez persze annál jelentősebb, minél mélyebb rétegeket érint és minél átfogóbb. Ezért rendezi a *Kisebbségkutatás* tematikai rovatokba a szemléket és tanulmányokat, ami érzékletesen kifejezi a kisebbségi kérdés multidiszciplináris természetét. Ez a spektrum felöleli a kisebbségek szociológiáját, néprajzát, irodalmát, kultúráját, nyelvápolását, történelmét, a jogi és politikai aspektusokat. A tudomány igényeit azzal is igyekszünk érvényre juttatni, hogy bőséges teret biztosítunk vitás kérdések kifejtésének, egymástól eltérő álláspontok ütköztetésének (ld. fent a tudomány jellemzéseknél), valamint aktuális – de szellemiségét tekintve időtálló – témáknak. Az időszerű és fontos témák közül is kiemelésre kívánczik a schengeni egyezmény utáni magyar–magyar viszony alakulása. A csatlakozásunk előtti időszak ellentmondása közismert: akkoriban többen úgy vélték, hogy Magyarország integrációja az utódállamok magyarságának további leszakadását hozhatja magával. Lászlóffy Aladár ezért a magyar–magyar viszonyban új erkölcsi értéket követel, amit nemcsak a világpolitika alakítóinak adresszál, hanem az anyaországiak „némileg értetlen, elkényeztetett, közönyös” rétegeinek is. (Ezzel mondhatni „megelőlegezi” az öt évvel

későbbi, a 2004. évi szerencsétlen népszavazás eredménytelenségét, amelynek egyébként a *Kisebbségkutatás* 2005. 1. számában fórumot biztosítottunk.) Ugyanígy stratégiai gondot feszeget a folyóirat hasábjain Bodó Barna a regionalizmus és multikultúra kapcsolatáról. Eredeti és meggyőző érvelése szerint a multikulturalizmusnak lényegi kapcsolata nem lehet a régiókhoz, mert az utóbbi többnyire etnikai alapú, hagyományokban gyökerező lokalitástudat, a multikultúra pedig mindezek elvesztését tételezi, s ennek alapján fogalmaz meg ún. esélykiegyenlítő programokat. Valójában – szerencsére – a regionális identitás erősödésének lehetünk tanúi: a kulturális áramlatok ugyanis nem internacionális, hanem transznacionális keretek között szerveződnek (Ulf Hannerz), amire példa lehet a magyar–szlovák határ menti régió természetes fejlődése (Radácsi Imre).

A Kárpát-medence etnikailag sokszínű területén számunkra mindig fontos politikai, gazdasági és kulturális kérdés volt (és maradt) a magyar és nem magyar népek együttélése. Persze máig nincs érvényes válasz a kérdésre: létezett-e nemzetiségpolitika és egyáltalán nemzetiségi kérdés az államalapítástól kezdve Magyarországon, vagy az etnicitást csak a felvilágosodás, illetve a reformkor eszméáramlata emelte politikai tényezővé (ld. a Szekfű–Mályusz vitát), de tény: a hódoltság nyomán megszűnt a magyarság addig érvényesülő – Mályusznál 80%-os – dominanciája a Kárpát-medencében. A *Kisebbségkutatás* Könyvek sorozat egyik kötete, Kristó Gyula utolsó műve, a *Nem magyar népek a középkori Magyarországon*, a lehető legteljesebben tárja fel a tényleges korabeli viszonyokat, miközben óva int a modern nemzetpolitikai eszmék középkorba való indokolatlan és célzatos visszavetítésétől.

A *Kisebbségkutatás* folyamatosan közöl tanulmányokat egyes kiemelkedő történelmi személyiségek nemzetiségekkel kapcsolatos elveiről és tetteiről. Kossuth Lajos nemzetiségi kérdésről vallott felfogása, annak változása mutat rá az erdélyi sajátosságok, a közigazgatási reform bevezetésével kapcsolatos kormányzói elképzelések módosulására. A Barta–Papp szerzőpáros szerint II. Rákóczi Ferenc a szabadságharc során azért tudta (a délszlávok kivételével) a nemzetiségeket maga mellé állítani, mert akkoriban őket ugyanazok a terhek sújtották, mint a magyar népet. A *Deák Ferenc-emlékszám* (Orosz István, Gángó Gábor, Pölöskei Ferenc, Katus László) pedig a haza bölcsét a méltányos liberalizmus díszével ékesíti, mert ő a politikai szervezet illetékességébe kizárólag csak a legmagasabb szintű állami funkciók teljesítését értette, alacsonyabb szinten a magyar népnek semmivel nem kívánt több jogot adni, mint a nem magyaroknak.

A népesedési folyamatok közül – elsősorban az európai integrációval összefüggésben – a *Kisebbségkutatás* rendszeresen közöl a magyarországi bevándorlással és migrációpolitikával kapcsolatos tanulmányokat (Tóth Pál Péter, Dövényi Zoltán), sőt az említett könyvsorozat egyik legújabb tagjaként interjúkötetet jelentettünk meg *Vándorlás és népességfogyás* címmel. Ez utóbbi jelenséget vizsgálja Kocsis Károly a *Kisebbségkutatás*ban. Elemzéséből nemcsak az derül ki, hogy évről évre csökken a kárpát-medencei (össz)magyarság lélekszáma, hanem – nyolc ország friss népszámlálási adatai alapján – az is, hogy 1989 és 2002 között több mint 700 ezer lélekkel csökkent az e térségben élő kisebbségek száma, miközben felgyorsult (minden alrégióban) a cigányság demográfiai térnyerése, és ugrásszerűen megnőtt a nemzeti kötődés nélküli népesség száma és aránya egyaránt.

Adalékul talán ennyi elég a tudományművelés-népszerűsítés és a tudományos tájékoztatás szimbiózisának érzékeltetésére. Ám ma már létezik a *Kisebbségkutatás*nak és a hozzá kapcsolódó könyvsorozatnak egy, a tájékoztatási műfajokon túlmutató hivatása is. Ez pedig nem más, mint a kisebbségi kérdéssel foglalkozó szakkutatások (elvi okokból nem beszélhetünk kisebbségtudományról mint önálló diszciplináról) inspirálása, a tudományos munka serkentése publikációs lehetőségek biztosításával.

Epilógus

Hangsúlyoznunk kell, egy tudományos orgánus – esetünkben a *Kisebbségkutatás* – és a tájékoztatás viszonyrendszerének tisztázása a tudomány és az információszolgáltatás közös gyökereinek feltárását igényli. Ha elégtelennek tartjuk a tudomány mibenlétének mechanikus értelmezését, amely hivatását az ismeretek minden határon túli gyarapításában véli megragadni, akkor elvetjük egyben azt a koncepciót is, amely a könyvtárost, tájékoztatót információszolgáltatóvá silányítja. Mert a könyvtárnak, tudományos tájékoztatásnak éppúgy fel kell tennie a kérdést magának, mint a tudománynak: van-e szerepük az információk és az ismeretek érvényes tudássá szublimálásában, abban a folyamatban, amely nem pusztán receptív – felvevő – természetű, mert aktív és mert átértelmezést hajt végre a befogadó öröklött és szerzett tulajdonságainak, és a szituációnak megfelelően, azaz amikor az ember az információkat saját egyénisége szűrőjén bocsátja át. Meggyőződésem, hogy a tudományos terület és a tájékoztatás közös és nemes hivatása e küldetés teljesítése. A *Kisebbségkutatás* hivatása ezek szerint ugyanaz, mint a tudományos tájékoztatásé: esetünk-

ben a tudományos világkép megszilárdítása, a közgondolkodás színvonalának emelése. Hogy ezt milyen sikerrel teszi, az természetesen nem mutatkozik meg azonnal, ám rendelkezünk bizonyos fogódzókkal. A lap iránti bizalom jelenék kell tekintenünk – az olvasói vélemények és a politikai paletta legkülönbözőbb árnyalatai felől érkező alapítványi és egyéb, erkölcsi és anyagi támogatások, a lapnak adott nívódíj mellett – azt az öröndetes tényt, hogy alapítása óta folyamatosan a könyvtárak adják legfontosabb és legstabilabb előfizetői körét. A *Kisebbségkutatás* folyamatos könyvtári jelenléte számomra azonban azt is jelzi, hogy szerepe talán túlnő a megszokott felhasználási formán, s érzésem szerint referenzforrásként, tájékoztatási segédletként is hasznosítható. Ezek a vélemények gyengíthetik vagy erősíthetik feltételezésünket, hogy kibővült profilja ellenére a *Kisebbségkutatás* legfontosabb – és senki más által nem művelt – feladata továbbra is az irodalomról való magas szintű tájékoztatás, ami egyben legkézenfekvőbb bizonyítéka annak, hogy közte és a tudományos tájékoztatás között nem húzódik kínai fal, hanem szorosan egygyé forr vele.

INTERJÚK

Készítette
Kőszegi Dóra
Papp Anna Mária

Gondolatok a könyvtárról, a könyvtárosról és az olvasókról
- a teljesség igénye nélkül -

A könyvtárosok nagy múltú szakma képviselői. Mint a felhalmozott tudás közvetítői, a könyvtárosok az emberiség történelme folyamán nem csupán a társadalmat és a tudományt szolgálták, hanem sok esetben ők maguk is jeles tudósok voltak.

A könyvtárak az évek során felhalmozott, a legkülönbözőbb formátumokba kódolt tudás, információ tárhelyei. Létük akkor nyer értelmet, ha a bennük lévő szellemi tőke hasznosul. Ennek a felelősségteljes feladatnak a teljesítésére hivatott a könyvtáros. Kortól és technikai fejlettség szintjétől függetlenül a könyvtáros dolga, hogy a szellemi értékeket hozzáférhetővé tegye, az információ igénylőjének – legyen az laikus olvasó, tudós vagy művész – tanácsadója, kalauza legyen. Ez olyan feladat, amely alapos tudást és széles körű ismereteket igényel nem csupán magáról az információ természetéről, hanem annak kontextusáról is. Nem csoda tehát, ha a könyvtárakban a történelem folyamán több olyan személyiség is dolgozott, aki kiemelkedőt alkotott vagy a könyvtáros szakmán belül, vagy más területen. Ezek a könyvtárosok életművükkel tettek tanúságot arról, hogy a meglévő rendezett ismeretanyagot hogyan lehet kreatívan hasznosítani, abból új intellektuális tőkét kovácsolni.

A művészetek, a tudomány és a könyvtár között nemcsak a gyűjtemény és ennek szolgáltatása teremti meg a kapcsolatot, hanem maguk a könyvtárosok is. A világirodalom több neves alkotója, például a Grimm testvérek, Goethe, Borges, Wordsworth, Szoltsenyicin könyvtárosként is dolgozott. Berlioz kivételes zeneszerzői pályája mellett 30 évig volt a Párizsi Konzervatórium könyvtárosa. Az egyházi személyiségek közül II. Marcell, V. Miklós, V. Pál, II. Pius, VII. Pius és XI. Pius pápa fölszentelése előtt szintén könyvtáros volt, Szent Benedek szerzetes-könyvtárosként hozzájárult a kolostori könyvtárak reformjához, Szent Jeremost pedig teljes életműve predesztinálta arra, hogy a könyvtárosok és tudósok védőszentje legyen. Több olyan híres gondolkodó és filozófus, mint Engels, Kant, Hume, Leibnitz pályájának meghatározott szakasza szintén könyvtárhoz kötődik.

A könyvtáros szakma meghatározott területein mérföldkövet jelentett az olyan tudós könyvtárosok tevékenysége, mint Melvil Dewey, Natasa Krupszkaja,

Paul Otlet, Henri LaFontain.

A magyar nyelvterület híres bibliofiljei egyben saját gyűjteményük könyvtárosai is voltak, hiszen ők maguk határozták meg a gyűjtőkört, és fejlesztették a gyűjteményüket, „szerzeményezték” a könyveiket. Gróf Teleki Sámuel, gróf Teleki József és gróf Széchényi Ferenc könyvgyűjtő, könyvtárteremtő tevékenysége a magyar könyvtártörténet és szellemi történet szempontjából egyaránt jelentős. Könyvtáraikat közhasznú célra tervezték, megteremtve ezzel az intézményes művelődés, a tudomány szolgálatának alapjait. Gyűjtőmunkájuk során a "jelen való" és a "következő generációnak" épülését tartották szem előtt. A későbbiekben a tudományos könyvtárakban a magyar szellemi elit olyan kiválóságai láttak el könyvtárosi feladatokat, mint Szinnyei József, Móra Ferenc, Tömörkény István, Szabó Ervin, Áldásy Antal, Fejérpataky László, Sebestyén Gyula, Melich János, Gulyás Pál, Entz Géza, Gáldi László, Hadrovics László, Györffy György, Benda Kálmán, Sótér István, Vargyas Lajos. Életútjának bizonyos szakaszán könyvtárosként tevékenykedett Hamvas Béla is. Az ismert magyar politikusok közül Antall József, hajdani miniszterelnök hosszú ideig a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár vezetője volt.

A könyvtár a társadalom minden rétege számára hasznos intézmény. Különösen igaz ez az alkotók, tudósok esetében. Számukra a rendszerezett, ellenőrzött forrásokból származó információ elengedhetetlen, hiszen ez az alapja az innovációt szolgáló, országos és nemzetközi szinten kiemelkedő munkáik létrehozásának. Ők a könyvtárak gyakori látogatói, a gyűjtemények, információs szolgáltatások aktív használói. Egyesek közülük több könyvtárban is megfordulnak, mások egy bizonyos, az igényeiknek leginkább megfelelő könyvtár törzsolvasói.

Mint a legtöbb könyvtárnak az Országos Idegennyelvű Könyvtárnak is fennállása óta voltak olyan könyvtárosai és olvasói, akik a tudomány, a művészet, vagy a könyvszakma valamilyen területén kiemelkedőt alkottak, illetve jeles közéleti személyiségekké váltak. Most pedig vegyük számba, hogy ők milyen pályát futottak be, hogyan vélekednek a könyvtárról, ebben az intézményben dolgozóként vagy olvasóként eltöltött évekről, évtizedekről.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár volt munkatársai



Elek István
közíró

Néhány évig itt dolgozott az Országos Idegennyelvű Könyvtárban, a volt Állami Gorkij Könyvtárban. Hogyan került kapcsolatba ezzel az intézménnyel?

Nem is tudtam ezt a hosszú nevét, ha nem mondja. Valóban Gorkij Könyvtárként emlegették akkoriban. A Magyar Rádió Tömegkommunikációs Kutató Központjának az alkalmazásában dolgoztam rövid ideig, majd egy évre Herder-ösztöndíjjal Bécsbe mentem. Mikor hazajöttem, a rádióba már nem mehettem vissza. Ha jól emlékszem, Für Lajos a Gorkij Könyvtár keretében működő Nemzetiségi Kisebbségkutató Csoporttal intenzív kapcsolatban volt, és ő javasolta, hogy lépjek kapcsolatba Balla Gyulával, mert keresnek német referenst. Valóban jöttem, s elkezdtem itt dolgozni, de nem sokáig voltam állományban. Különféle problémák miatt elkerültem Budapestről.

Miből állt akkor a német referensi munka?

Gyakorlatilag azt foglalta magában, hogy a hazai német nyelvű és néhány külföldi kiadványt kellett szemlézni, és rövid katalóguscédulát gyártani a publikációkról, amelyek a hazai nemzetiségiek életét érintették. Ez a referensi adatgyártó munka voltaképpen segédmunka volt a kisebbségkutató csoportnak, amelyet dr. Joó Rudolf, majd S. Benedek András, Balla Gyula, és dr. Käfer István irányítottak. Lehetőség nyílt arra, hogy bekapcsolódjanak a hazai német kisebbségkutatásba is. Nekem nem volt különösebb ambícióm, hogy a nemzetiségi kutatással foglalkozzam. Az igazság az, hogy én jobb híján átmeneti megoldásnak tekintettem ezt a dolgot. Tulajdonképpen politikaelmélettel akartam foglalkozni, de azt akkor még nem lehetett.

Mikor innen kilépett, hogyan alakult a pályája?

Ami következett, szintén kényszermegoldás volt. Egy vidéki mezőgazdasági szakmunkásképzőben vállaltam el tanári állást. Egy kicsit az vonzott engem oda, hogy talán néhány szintén odakerült barátommal együtt a magunk arcára formáljuk azt a kis oktatási intézményt. Természetesen gyorsan kiderült, hogy hiába. Az ami természetesnek tűnt itt Budapesten, az ott ellenzéki-ségnek számított. Benne voltam a Fiala Írók József Attila Körének a vezetésében a 80-as évek elejétől, és hát egy idő után kiharcoltuk, hogy legyen saját könyvsorozata az intézménynek. Ez a sorozat máig létezik. A szerkesztőbizottságában is benne voltam, s mikor az első kötetek megjelentek, akkor kivettem a tanári asztalra egy példányt, s az egyik kollégánk feljelentett bennünket, hogy illegális kiadványokat terjesztünk itt az iskolában. Feljelentettek aztán azért is, amilyen március 15-i rendezvényt szerveztünk. A lényeg az, hogy a Dabasi Járási Pártbizottság vezetősége fegyelmi vizsgálatot indított ellenünk. Figyelmeztették az iskola vezetését és minket is, hogy ha félreneveljük a diákságot, akkor annak komoly következménye lesz. Elég rövid idő alatt rájöttem, hogy nem nő nekem fű. Azon kezdtem gondolkodni, hogyan tudnék kilépni ebből a gépezetből. Volt már budapesti tapasztalatom, meg vidéki is. Úgy döntöttem, hogy kiszállok az állam által ellenőrzött szerepkörből, s biokertészként fogom a családomat eltartani, és szellemi tevékenységemet csak úgy mellette hobbiból fogom folytatni. Így nem fognak korlátozni engem. Az egzisztenciámat nem kell féltennem, és írhatok illegális irodalmat is. Én a korai 70-es évektől foglalkozom irodalomkritikával, és már akkor több lapnak is dolgoztam.

Milyen lapokban publikált?

Debrecenben végeztem magyar–történelem szakon. Már egyetemistaként közöltem kritikákat az *Alföldben*, a *Tiszatájban*, a *Kortársban*. Ilyen módon kerültem a JAK-ba is, a Fiala Írók József Attila Körébe, amelynek 1981 tavaszán ideiglenesen fölfüggesztették a működését.

A biokertészet után mik voltak pályájának következő állomásai?

Következett a politikai változás. Ha ez nincs, akkor én ma is még biokertész vagyok. A rendszerváltás munkát is hozott nekem, mert az 1989 őszen induló *Magyar Naplónak* a munkatársa lettem. Az *Élet és Irodalom* konkurensének szánták, reform szellemű lapnak indult. Most is létezik, csak már havilapként jelenik meg. Majd '90-ben az MDF fűzesabonyi választókerületének

egyéni jelöltjeként indultam a parlamenti választásokon, s meg is nyertem a versenyt. A parlamentben a kulturális bizottságban dolgoztam. Emellett egyre többet volt alkalmam írni a sajtóba is. Később független képviselő lettem. Néhány hónapig Orbán Viktor tanácsadójaként is működtem. Ezzel párhuzamosan a *Magyar Nemzet*tel kötöttem egy szerződést, onnantól néhány éven át voltam a *Magyar Nemzet* munkatársa.

Az eddig elmondottakból kitűnik, hogy mindig vonzotta a közírói pálya. Most a Heti Válasz főszerkesztőségének tagja, és szerkeszti a Gondola című internetes lapot is. Mi az, ami ebbe az irányba vonzotta?

Ez tulajdonképpen a történet folytatása. A tanácsadói munka második felében oda jutottam, hogy aktívabban próbálom kiharcolni a feladatokat, és nem várom a megbízást. Úgy láttam, hogy érdemes lenne létrehozni egy új típusú közalapítványt, ez a Természet- és Társadalombarát Fejlődésért Közalapítvány, melynek az a hivatása, hogy az ökológiai értékrend jegyében próbálja a nyilvánosságot befolyásolni. Ez már kezdetben azzal a szándékkal jött létre, hogy fórumokat, lapokat, kutatóintézeteket hozzon létre, konferenciákat szervezzen, amelyek elmélyítik az ilyen irányú gondolkodást. Így jutunk el a *Heti Válasz*hoz. A Közalapítvány 2000-ben megalakult, és minket bíztak meg a Közalapítvány kuratóriumi elnökségével. Egyik nagy vállalkozásunk az volt, hogy 2001 tavaszán elindítottuk a *Heti Válasz* nevű hetilapot, néhány hónap késéssel pedig a *Gondola* című internetes portált. A 2002-es választási vereség után bizonyos átszervezésekre került sor, ennek eredményeként főszerkesztőként is irányítottam a lapot, most egész pontosan a szerkesztőbizottságnak vagyok tagja. Ennek a kormánynak a működése alatt egyre kevesebb pénzt kapott az alapítvány, és most már ott tartunk, hogy gyakorlatilag egy fillért sem kap. Kénytelenek voltunk fölszámolni intézményeinket. A *Heti Választ* is eladtuk, a *Gondolát* és az azt működtető kft.-t szintén. A Közalapítvány e pillanatban a Kölcsey Intézet működtetésével foglalkozik, tudományos konferenciákat rendez, könyveket, tanulmányokat írat. A múlt év októberében létrehoztunk egy újabb internetes lapot, a *Heti Ökopolt*, amely ugyancsak az ökológiai értékrendet népszerűsíti. Ezt most felelős szerkesztőjeként irányítom.

A közügyek, ezek elemzése mindig is érdekelt engem. Ha demokrácia lett volna Magyarországon, akkor lehet, hogy nem irodalomkritikával kezdek, hanem inkább publicisztikával, politikai esszével, tanulmánnyal. Abban az időben az értelmiségi politizálást az jellemezte, hogy mindenféle rejtékutakon próbálták politikai szándékukat, akarataikat, értékeiket megfogalmazni. Így jó

néhány irodalmi vitaülés, konferencia szolgáltatott alkalmat arra, hogy politikai kritikát fogalmazzanak meg. A Kádár-korszakban teljesen kilátástalan volt az, hogy közügyi gondolataim a napilapoknál megjelenjenek, de az irodalmi lapokban ott azért inkább lehetőség nyílt erre.

Visszatérve a könyvtárra, hogy emlékszik, milyen légkör volt itt a 80-as évek elején? Azok közül, akikkel eddig beszéltünk, többen is mondták, hogy nagyon érdekes volt, mert rengeteg külföldi napilap járt ide, amelyekhez csak itt lehetett hozzáférni. Mennyire volt szabadság a könyvtár falain belül?

Volt egy ilyen híre a Gorkijnak, mint a „nem jó kádereknek”, a fiatal rossz hírű figurának a gyűjtőhelye, akiknek mégis valamilyen életteret adtak. Nem voltak szem előtt, itt megtűrték őket. Emlékszem, hogy itt volt Könczöl Csaba, aki meghalt már, akkoriban intenzíven részt vett az ellenzéki mozgalmakban, tüntetésekben. Napi munkája mellett irodalomtörténészként, esszéistaként működött. Alkatilag sem bírta a kötöttséget, számos botránynak voltam tanúja rövid itt-tartózkodása idején. Varga Imre is jobb híján kapott itt lehetőséget, megcsinálta a munkáját, s amellet írta verseit és egyéb munkáit. Ezek az emberek összeverődtek, beszéltek egymással. A külföldi lapok jelenléte is lényeges dolog volt, de ez nemcsak a Gorkij Könyvtárnak volt a specialitása, hanem a Szabó Ervin folyóirat-olvasójában és az Akadémia könyvtárában is hozzá lehetett férni külföldi lapokhoz. Volt már néhány ilyen értelmiségi csatorna, ahol könnyebben lehetett információt szerezni. Bejártak ide mindenféle kétes egzisztenciák, tehát a beszélgetés, társas kapcsolat működött. Még hivatalos kerete is volt az egésznek. Az akkori vezetőség havonta rendezvényt is szervezett itt az olvasóteremben, akkor az összes munkatársat összehívták, egy író, egy-egy kulturális szempontból érdekes személyiséget elhívtak. Hát ez egy határvidéken volt. Nyilván igyekeztek megfelelni a vezetői az elvárásoknak, de valamilyen teret is adtak ennek a furcsa, értelmiségi politizálással foglalkozó társaságnak. Nemcsak a Gorkij volt ilyen intézmény, hanem több más szövetkezeti kutatóintézet is. Aki például a késő Kádár-korszak szellemi változásait akarja kutatni, annak mindenképpen érdemes a nyilvános fórumokon kívül, ezeket a tudományos, illetve kulturális műhelyeket megnézni. Azt, hogy ezeken belül meddig lehetett elmenni, hol lehetett összeverődni, gondolatokat cserélni? A könyvtárak mindenképpen érdekesek olyan szempontból, hogy az a lassú forrongás, ami elvezetett a rendszerváltáshoz, milyen keretek között zajlott. Ennek a megértéséhez az ilyen Gorkij-szerű intézmények kutatása is hozzátartozik. Én hálás vagyok persze a sorsnak, hogy ezt a

lehetőséget megadta nekem. Elégedetlen voltam vele, mint ahogy a többiek is, de hát jobb híján mégis szellemi munkát végezhattunk, segédmunkatársi szerepben. Volt ennél rosszabb is.

Az itt szerzett tapasztalatok segítették a későbbiekben a pályáján?

Természetesen. Az emberi kapcsolatok egyfajta szellemi többletet nyújtottak. Azokra a kapcsolatokra, amelyek az ilyen értelmiségi közegben alakultak ki, a továbbiakban aztán a politikai pártok rátelepültek. A későbbi politikai küzdőtársaim közül néhányan én is itt teremtettem kapcsolatot. Nekem mint elemzőnek az itt szerzett tapasztalat szintén érdekes volt, olyan szempontból például, hogy hogyan működik egy ilyen értelmiségi munkahely. Esettanulmány volt az akkori főnökünk, Tóth Gyula, aki az 50-es években költőként is indult, a nagy irodalmi politikai vitákban irodalmárként szerepelt. A későbbiekben már egy kicsit bolond emberként kezelték. Furcsa helyzeteket teremtetett. Nagyon furcsa kettős szerepet játszott. Egyrészt fontos kádere volt az akkori Kádár-rendszernek, mert akkor adtak neki egy ilyen fontos intézményben vezetői szerepet, másrészt pedig volt egy hivatalos rendszertől független értéktudata, aminek következtében lelkiismereti kérdés volt számára az, hogy segítsen azoknak az embereknek, akik a rendszerrel szemben keresték az ellenállás lehetőségét. Például Könczöl Csabát, engem, de másokat is behívott néha beszélgetni, s akkor mint két irodalmár, szellemi ember beszélgettünk. Egyébként hát ő igazgató volt, és én a segédszemélyzethez tartoztam. Furcsa helyzetek voltak ezek.

Nemrég Pethő Sándor-díjat kapott. Pontosabban miért ítelték oda Önnek ezt a díjat?

A Hemingway Alapítványnak van a Pethő Sándorról elnevezett díja. Az utolsót nekem adták a múlt év októberében a sajtóban kifejtett munkásságom elismeréseként, ahogy a szöveg fogalmaz. Hát ennek az eddig elemzett történetnek jelentős hányadáról van szó. Folyamatosan írok, elemzek, s munkáim nagy része önálló kötetekben is megjelent. Az egyik ezek közül Év Könyve díjat kapott '97-ben. Ez a díj nem a konkrét könyvnek az elismerése, hanem egy hosszabb folyamatnak. Részben benne van a lapalapítói, működtetői szerep és a közírói szerep is.

Mikor járt a könyvtárban utoljára?

Nagyon régen, a 80-as évek második felében. Kívülről meglepve láttam, hogy semmi nem változott. Ugyanolyan kockás a fal, mint akkor volt. Idebent

egészen más, már alig ismerek rá. Szépen alakul belülről. Azt azért megkérdeztem Balla Pétertől, hogy milyen a könyvtár struktúrája. Létezik-e még a kisebbségkutató „intézménye”? A régi munkatársak közül vajon kik vannak még itt? Olvasóként nem jártam vissza. Nem használtam a könyvtárat a maga érdeme szerint. Úgy látom belülről, de kívülről is, hogy megtalálta a helyét ebben a versenyben.



Nagy Gáspár
Kossuth-díjas költő

Ön nem volt főállású munkatársa az akkori Gorkij Könyvtárnak, csupán könyvtári gyakorlatát töltötte itt '71-ben, igaz Ön volt talán könyvtárunk leghíresebb gyakornoka, azóta Kossuth-díjas költő. Mennyi ideig tartott ez a könyvtári gyakorlat?

Menjünk a történet elejére. Szombathelyen jártam népművelés–könyvtár szakra, és az utolsó évben volt egy kötelező gyakorlat, egy fél esztendő, még az államvizsga előtt. Én akkor azért kéretőztem – hogy így mondjam – Budapestre, mert akkor már publikáltam folyóiratokban, fővárosi folyóiratokban is, és ismertem néhány költőt, aki nekem fontos volt, s azt mondhatnám, hogy törekedtem Budapestre. Középiskolát Pannonhalmán végeztem, utána Szombathelyre jártam. Volt egy kedves tanárom, dr. Kiss Gyula – sajnos már nem él – és őneki nagyon sok budapesti tanítványa volt. Az egyik tanítványának – azt hiszem – az anyósa itt dolgozott az Állami Gorkij Könyvtárban, és tőle kaptam egy kis ajánlólevelet ide. Nem az egész gyakorlatidőt kellett itt töltenem, hanem a félévnek a felét, a másik felét pedig a Fővárosi Művelődési Házban a Fehérvári úton, mert népművelő–könyvtáros voltam.

A szombathelyi főiskola könyvtár–népművelés szakán végzett; ez mennyiben volt tudatos választás, és mennyiben inkább így alakult?

Ez így alakult, ez kényszer volt. Pannonhalmán a bencés gimnáziumban érettségiztem jelesre, és magyar–latin szakra jelentkeztem Szegedre, de közben szinte majdnem biztos volt, hogy egyházi iskolából humán szakra nem vesznek fel. Így átirányítottak Szombathelyre, sikerült a felvételem, de egy évet kellett még így is kivárnom, és '68-ban kezdhettem el, az ottani egyetlen humán szakon, a könyvtár és népművelési szakon tanulmányaimat. A könyvtár érdekelt jobban, a népművelésről azt sem tudtam, micsoda. Szombathelyen egy jó

közösség jött létre, én ott kezdtem igazából verseket írni, ott jelentek meg első verseim egy nagyon jó főiskolai folyóiratban, a *Jelentkezünkben*, és még dunántúli folyóiratokban, az *Életünkben*, a *Jelenkorban*. De én Budapestre vágytam, és jó lehetőség volt, hogy a Gorkij Könyvtárba kerüljek, ahol közelében lehetek azoknak, akiket nagyon tisztetek. Innen kezdtem el sétálgatni be az *Élet és Irodalom* szerkesztőségébe Nagy Lászlóhoz, Kormos Istvánhoz, az *Új Ember*-hez átmentem Pilinszky Jánoshoz. Már ezekben az esztendőkből, a 70-es években, amikor felkerültem Budapestre, kezdtem felkeresni a számomra félis-tennek számító, annak idején alig ötvenéves költőket.

Ki az, akire szívesen emlékszik vissza a könyvtárból?

Nagyon hamar barátságot kötöttem elsőként egy, akkor már kritikákat író fiatal irodalmárral, Szakolczay Lajossal, aki talán a raktárban dolgozott, mert kék köpeny volt rajta mindig. Lajos azt mondja egy szünetben, hogy meghívlak egy pár főtt kolbászra ide a csarnokba. Emlékszem, éppen ilyen január végi februári idő volt, olvadt már a hó, a bádogeresz cseperészgetett – ahogy József Attilával mondanám –, és Lajossal, aki nem egy halk ember, harsány nevetések közepette sétálgattunk, „vizsgáztatott” engem irodalomból, és meg-ettük azt a főtt kolbászt; tulajdonképpen barátságába fogadott, figyelte a verseimet. Elterjesztette, hogy van itt egy fiatalember, aki verseket ír, ugyanis volt itt egy olyan fiatal csapat – nem mondanám alkotókörnél –, akik összejártak, énekeltek, irodalmi estekre jártak.

És még egy nagyon érdekes embert kell említenem, akivel nagyon komoly barátságot kötöttem, de sajnos már nem él, Kasánszky Zsombort. Azért volt a Kasánszky egy érdekes figura, mert '56 után, bizony fiatalon, nagyon súlyos ítéletet kapott; úgy tudom, hogy Illyés Gyulának hozták ki a börtönből, és később is sokat segítették. Kasánszky nem mehetett egyetemre, nem engedték se ide, se oda; azért volt ez különös, mert ahogy itt tudtuk, a könyvtárnak az akkori, elég szigorú igazgatója, Sándor László, Ilku Pál elvtársnak, a kulturális miniszternek nagyon jó barátja volt. Zsombor olyan kiváló közösségi ember volt, aki azonnal a társaság középpontja lett, anekdotákat mesélt, énekelt, szavalta, ugyanakkor mindenkit vonzott egy kicsit a múltja miatt is, a rebellió, hogy így mondjam, benne volt. Sőt annyira félték tőle, hogy március 15-e előtt mindig megkeresték a rendőrök, hogy milyen útvonalon jöjjön be ide a Gorkij Könyvtárba, mivel a Bródy Sándor utcában lakott; szóltak, hogy lehetőleg ne érintse a Múzeum-kertet, hanem menjen ki a Puskin utcán a Rákóczi útra, és akkor úgy jöjjön. Ellenőrizték, követték, nap nap után. Valamikor a 80-as é-

vekben viszont be tudott jutni az egyetemre, ahonnan addig ki volt tiltva, magyar szakon nagyon-nagyon kiválóan tanult, és ekkoriban Antall József – Magyarország későbbi első szabad miniszterelnöke – az Orvostörténeti Könyvtárba maga mellé vette, mint más olyan embereket, akik valamikor megégették magukat; például Maléter Pálné is ott dolgozott mellette. 1988-ban, amikor senki nem ismerte még Antall Józsefet, ő temette a fiatalon meghalt Kasánszky Zsombort, és nagyon szabadon beszélt a temetésen, ahol az egész régi „gorkijos csapat” ott volt. Egy évvel voltunk Nagy Imre újratemetése előtt, s Kasánszky ezt nem élte meg, pedig ő valahol az '56-os forradalmat magában hordozta.

Aki még itt számomra érdekes volt, a fiatalokat összefogó egyik fő ember, Horváth Katalin, aki az ELTE-n végzett, talán akkor nem tudott még tanítani, de nyelvész szakos volt, és nagyon jótét lélek volt, s aztán az irodalmi rendezvényeket meg az összejöveteleket szervezte, meg egyáltalán a fiatalok képviselését ő látta el.

Akkor volt egy oroszos emberünk, Világhy József – aki talán most Pécsen él – irodalmi ambíciókkal, nagyon jól fordított.

Úgy emlékszem, hogy Bata Imre, amikor fölkerült Debrecenből és nem volt állása, amíg nem ment az Irodalomtudományi Intézetbe, kék köpenyben ő is itt hordozgatta a könyveket.

Aztán találkoztam Komáromi Sándorral, akinek az apósa költő volt, Bódás János, és megismerkedtem még másokkal is, akik később kerültek ide.

Miből állt a könyvtári gyakorlata?

Megmutattak nekem mindent. Kicsit voltam a kölcsönzőben, ahol Eszes Máténé – Irénke fiatalasszony – volt a vezető, szerettem őt, mert életkorban is közel állt hozzám, meg nagyon kedves hölgy volt. Emlékszem még a kedves orosz hölgyekre is, akik itt dolgoztak. A könyvtári gyakorlat tarthatt tehát január–február–március folyamán, nem tovább. Egy hetet voltam a katalógizálásnál, egy hetet a kölcsönzésnél, ide-oda helyeztek, három hónap volt mindössze, de a barátság elkísért nagyon sokáig, Horváth Katival például még a mai napig tartom a kapcsolatot.

Olvasóként is járt a könyvtárba később vagy inkább csak az itt megismert barátokhoz?

Nem olvasóként, hanem kerestem az itt megismert barátok társaságát. Bármit szerveztek, elhívtak, kulturális rendezvények voltak, énekeltek, szavaltak, kirándulásokat tettünk, a Pest környéki hegyekbe mentünk, s alakult egy

kis Gorkij-csapat, 15-20 fiatal, valami jópofa neve is volt, ahová mindig kerültek új emberek, akiket bevontak. Horváth Katalin és Kasánszky Zsombor volt ennek a két fő szervezője.

Különben most jut eszembe, hogy a 70-es évek közepén kiadói szerkesztőként is jöttem ide, többször is, Rakovszky Zsuzsa fiatal költőhöz, aki nagyon tehetséges volt, és bekerült első verseivel a *Madár* című antológiába, amelyet én szerkesztettem.

Önnnek nagyon sok személyes kapcsolata indult el a Gorkij Könyvtárból, és tulajdonképpen ezekben az években kezdett kibontakozni a költői pályája is.

Igen, ők voltak azok a fiatalok, a 70-es évek elején, akik bemutattak az *Élet és Irodalom*nak, tehát belekerültem a budapesti irodalmi életbe. Nekem mestereim főleg Nagy László, Jékely Zoltán, Kormos István, Pilinszky János voltak, akikhez, hogy úgy mondjam költői szemináriumra jártam.

Visszajártam a Gorkij könyvtári rendezvényekre, és ha nekem volt irodalmi estem, meghívtam őket, és ott voltak, sőt megesett, hogy Kasánszky Zsombor szavalt is tőlem verset. Igazából ez a kapcsolat igen intenzíven a 80-as évek közepéig tartott a volt gorkijosokkal.

Nagyon érdekes, hogy ebben a könyvtárban, amit '56-ban szovjet mintára alapítottak, rendkívül sokan dolgoztak, akik nem kifejezetten a pártbéli múltjuk miatt kerültek ide.

Meggyőződésem, hogy ezek a segédmunkaerőnek, raktárosnak felvett emberek is, például Kasánszky Zsombor, akinek börtönmúltja volt, talán azért is voltak itt, hogy szem előtt legyenek, másrészt pedig talán azért, mert át akarták nevelni őket. Ideológiailag igen fontos szigete volt Budapestnek ez a könyvtár, ugyanakkor nagyon jól lehetett benne dolgozni, el lehetett ülni olvasgatni, és olyan könyvekhez, folyóiratokhoz lehetett hozzájutni, amikhez máshol nem.

Tehát a könyvtár jelentette a kaput ahhoz, hogy a szellemi életbe bekerüljön. Később nem dolgozott könyvtárban?

De dolgoztam, itt kezdtem gyakorolni, utána rövid időre innen kerültem Eszes Máténé segítségével férjéhez, aki a Zrínyi Miklós Katonai Főiskolán dolgozott. Utána dolgoztam a Szabó Ervin Könyvtárban, a Böszörményi úton talán több mint egy évig, meg a Krisztinában, majd utána kicsit a népművelési pályát is kipróbáltam, dolgoztam a Fehérvári úton, ahol a másik gyakorlati helyem volt, ott is voltam talán egy évet. Aztán az Írószövetség Könyvtárába ke-

rültem '74-ben, ami a legjobb könyvtároskodásom volt, s utána kerültem könyvkiadói szerkesztőnek Kormos Istvánhoz, aki az első könyvemet megjelentette '75-ben, oda hívott magához, s akkortól sokáig a Móra kiadónál voltam.

És ez a könyvtári tapasztalat, a könyvek, az itt megismert szellemi élet, ebből máig is tud meríteni, mint a Magyar Katolikus Rádió kulturális műsorainak főszerkesztője, a Hítel főmunkatársa?

A Hítelnél ott vagyok '88-tól, a kezdetektől. Természetesen szeretek könyvtárakba beülni, ez mostanában leginkább az Írószövetség Könyvtárában történik, ez van a legközelebb. Most is, hogy internetes világban élünk, én most is könyveket szeretek kézbe venni, megsimogatni, folyóiratokat olvasni. Én könyves ember vagyok, otthon is nagy könyvtáram van, nagy gyűjtögető is vagyok, antikváriumba is eljárók könyvekért, de már nincs hová tenni, pince, padlás, minden tele van, elborítanak a könyvek.

Mielőtt találkoztunk, megnéztem a katalógusunkat, hogy hány könyve található meg nálunk, s úgy látom, hogy szinte az egész életmű.

Nem tudtam, akkor nyilván valakik számon tartottak, igaz, jópár kolléga még később is itt dolgozott, és tudta, hogy mit csinálók. Úgy 20 könyvet elkövettem, éppen most számolta össze valaki, a versek mellett két prózakötet is akad gyerekeknek, a két utóbbi esszékötet, tudom, egyre nehezebb megszerezni ezeket a könyveket, köszönöm a könyvtárnak. Az biztos, amikor visszajöttem néhányszor a könyvtárba, kedvesen fogadtak, s tudták, hogy mit csinálók.

Most, hogy hosszabb idő után ismét látja ezt az azóta átalakult könyvtárat, mit gondol arról, hogy mi a könyvtárak szerepe, mi lehet ennek a könyvtárnak a szerepe ma?

Én könyvtárpárti vagyok, tehát egyáltalán könyvpárti, mert fontos, hogy a könyveket kézbe lehessen venni. Az országban elég sokat járok találkozókra, leginkább mindig könyvtárba szeretek menni, most március 1-jén is lesz egy ilyen találkozó, mindig azt szoktam mondani, hogy akkor vagyok boldog, akkor nem félek, ha mögöttem könyvek vannak, hátranézek itt Tolsztoj bácsi, ott Hemingway, amott Móricz, akkor rendben van minden, azok vannak mögöttem, és hogy mondjam, önbizalmat is adnak.

Hogy mi lehet a könyvtár szerepe? Ez egy nagyon komoly kérdés, nálam sokkal okosabb könyvtáros szakemberek is ezen már töprengtek egy kicsit. Én úgy gondolom változatlanul, hogy mivel látjuk azt, hogy egyes emberek a

saját könyvtárukat, főleg finansziális okokból nemigen tudják gyarapítani, főleg ha tájékozódni akarnak, akkor a könyvtárban van egy helyen minden, ahol kellemes és kulturált körülmények között leülhetnek és olvashatnak.

Gyerekeim is egyetemisták voltak vagy részben azok, állandóan könyvtárban ülnek. Egy könyvtári olvasóterem, ahol csend van, ahol el lehet mélyülni, ez számomra hallatlanul fontos dolog, ennek az intimitása a ricsajos világgal szemben az, hogy itt oda lehet hajolni a fehér lapok fölé, amibe valaki olyan gondolatokat tett, ami nekem fontos, ez nagyszerű dolog. Annál nagyobb élvezetet elgondolni, hogy nyugodtan belefeledkezhetem egy könyvbe, nem tudok elképzelni. Erről szoktam mesélni középiskolában gyerekeknek, rendhagyó magyarázón. Persze rengeteg mindent ki lehet keresni számítógépen, de nyilván egy novellát is elolvasni számítógépen az egészen más, mint a könyvet kézbe venni, kinyitni, fellapozgatni; a könyvnek illata van.

Az ember egy ilyen nagy gyűjtőkörű könyvtárba, ill. speciális könyvtárba, mint az Idegennyelvű nyilván azzal az igénnyel jön, hogy itt mindent megtalál, ami megjelenik a világban. Újdonság, itthon még csak alig csiripelnek róla, itt meg már el lehetne olvasni, már fordítja mondjuk az Európa kiadónál valaki, de már itt olvashatja eredetiben azt az Ulickaja-regényt, amit beszereztek.

Az a világ, amiben élünk, a televíziók, a média képes nyomulása biztosan a könyv ellen dolgozik, de mégsem reménytelen, mert ennek ellenére vásárolnak könyveket.

Az a jó a könyvtárban, hogy itt minden megvan, minden az enyém, ugye bejövök ide, bármelyik könyvet levehetem, én gazdagszom vele, elolvasom, s ez hallatlan nagy dolog.



Rakovszky Zsuzsa

József Attila-díjas költő, író, műfordító

*Ön több évig dolgozott az Országos Idegennyelvű Könyvtárban, majd az ELTE angol tan-
székének könyvtárában. Miért lett könyvtáros?*

Nem is tudom, mondhatom-e úgy, hogy könyvtáros lettem, mert nem könyvtár szakot végeztem, hanem magyar–angol szakot. Valójában tanári diplomám van, de az elég hamar kiderült, hogy tanárnak nemigen lennék alkalmas. Egyik kedves tanárom megkérdezte, voltaképpen mit szeretnék csinálni, mire valami olyasmit mondhattam, hogy szeretnék valami csöndes helyen üldögélni és olvasgatni, mire ő: – Ahá! Szóval könyvtáros! És amikor végeztem, az Idegennyelvű – akkor még Gorkij – Könyvtárban éppen angol szakost kerestek. Hát így volt...

Hogyan válik egy könyvtáros költővé/íróvá? Hogyan kezdődött a pályája?

Nem könyvtárosból lettem költő – bár valamilyen "polgári" foglalkozásra a költőknek is szükségük van, és ez a kettő szerintem jól megfér egymással –, verseket már gyerekkoromtól fogva írtam. Az viszont igaz, hogy könyvtáros koromban jelentek meg először a verseim különböző lapokban. Azt hiszem, ha jól emlékszem, még a cikk-katalógusba is bekerültem, és erre igen büszke voltam.

Alkotói munkáját számos díjjal jutalmazták. Legutóbbi regényét, A hullócsillag évét a 2005-ös Űnnepi könyvhét szenzációjaként emlegetik. Hogyan éli meg ezeket a sikereket? Ösztönzik-e munkáját?

Hát a díjnak az ember természetesen örül – részben az elismerésnek, részben azért, mert így esetleg többen hallanak a könyveiről, de legfőképpen azért, mert megkönnyítik az életet, lehetővé teszik, hogy egy időre gondtalanul

foglalkozhassam azzal, amivel szeretnék – vagyis egy következő könyvvel. (Másfelől természetesen akkor is ugyanezt és ugyanígy írnám, ha semmiféle díjat nem kapnék érte – csak akkor talán a nyugodt írás feltételeit lenne nehezebb megteremteni.)

Legutóbb milyen elismerést kapott? Melyik munkájáért?

Legutóbb, 2003-ban kaptam itthon, Sopronban, egy Pro Urbe díjat, a régi Sopronban játszódo regényemért – ennek nagyon örültem, mert erősen kötődöm a szülővárosomhoz, olyannyira, hogy két és fél éve haza is költöztünk Pestről.

Melyik műfaj áll Önhöz a legközelebb: a próza vagy a líra?

Is-is. Nem elhatározás kérdése, hanem ez valahogy magától alakul, vagy legalábbis nem tudatos döntés eredményeképpen. Legutóbb például egy hosszabb verset írtam, egy olyan témából, amiből eredetileg prózát szerettem volna, de még az is megfordult a fejemben, hogy esetleg dráma lehetne belőle – aztán mégiscsak vers lett. A vers az olyan, hogy jön, ha akar, nem lehet rá számítani, a prózaírás viszont életforma, megvan a maga szabályos, napi ritmusa, akárcsak a könyvtárosságnak. Talán ezért is szeretem mind a kettőt.

Van-e olyan alkotó a magyar irodalomban, akinek művei közel állnak önhöz?

Hosszú lista lenne, ha mindenkit felsorolnék, akit szeretek, inkább csak azokat említeném, akiknek a műveit szinte gyerekkorom óta mindig újra előveszem. Ilyen Arany és Babits, és már valamivel, de nem sokkal idősebb koromban csatlakozott hozzájuk Kosztolányi – őt elsősorban prózaíróként szeretem.

És a világirodalomban? Kik ezek az írók, költők?

Ami a külföldi irodalmat illeti, nyilván befolyásol, hogy angol szakos voltam, és hogy lényegesen jobban olvasok angolul, mint mondjuk németül (más idegen nyelven meg sajnos, egyáltalán nem). A régi angol költészetből talán John Donne-t és Robert Browningot szeretem legjobban, a 20. századi költők közül Eliotot. És hát ott van a nagyszerű 19. századi angol próza – enyhe betegségekkel járó lustálkodás esetén most is Dickenst olvasok, mint gyerekkoromban. És van egy "titkos" kedvencem is – csak azért titkos, mert nemigen ismerik, pedig nagyon jó: Elisabeth Gaskell.

Ön műfordítóként is hírnevet szerzett. Mióta készít műfordításokat?

Lassanként úgy tűnik, mintha világéletemben fordítottam volna, de azt hiszem, valójában könyvtáros koromban kezdtem el (illetve még gimnazista koromban lefordítottam, csak úgy, kedvtelésből, egy Wordsworth- meg egy Burns-verset – sajnos, azt hiszem, le sem írtam a fordításokat, így most már nem tudom, hogy sikerültek). Még "gorkijos" koromban kezdtem mindenféle szociológiai meg politológiai szövegeket fordítani különféle egyetemi tanszékeknek. Az első olyan fordítás, amit kis jóindulattal "szépirodalminak" is nevezhetek, egy detektívregény volt, ezt követően kezdtem verseket fordítani – romantikus angol költőket egy nagy angol antológiába. Azóta meg már annyi mindent, hogy a felére sem emlékszem...

Minek alapján választja ki a fordítandó írókat és műveket?

A fordítással az a helyzet, hogy az bizony nem passzió, hanem kenyérkereset, aztán szerencsés esetben ezen belül lehet olyasmit választani, amiben örömet is lelem. Illetve az utóbbi néhány évben nem kellett feltétlenül anyagi okokból fordítanom, és csak akkor vállaltam fordítást, ha a kiadónak – esetleg színháznak – sikerült "kísértésbe vinnie". Ilyen volt például a *Hideghegy* című remek regény fordítása, vagy amikor legutóbb a Katona József Színháznak Euripidész *Médeiáját* fordítottam – sajnos, természetesen angolból, mert sajnos, nem tudok ógörögül.

Az író nemcsak ír, hanem nyilván olvas is. Ön most éppen mit olvas? Mi az, ami fölkelte az érdeklődését?

Most olvastam újra, hosszú idő után, Babits *Halálfiái* című regényét – nem is emlékeztem rá, hogy prózaírónak is ilyen nagyszerű. Meg rábukkantam az itteni könyvtárban egy könyvre, amire régen fájt a fogam, Rüdiger Safranski Schopenhauer-életrajzára. És bejárok a levéltárba régi soproni folyóiratokat olvasgatni – ez egészen nagyszerű és izgalmas időtöltés.

Elárulná, hogy jelenleg min dolgozik (regény, vers, műfordítás)?

Ezeket a régi újságokat nem egészen "öncélúan" olvasgatom, hanem anyagot is gyűjtök egy következő regényhez, amelyen még csak gondolkodom, illetve kísérletképpen leírok belőle ezt-azt, még nem jutott el abba a stádiumba, amikor napi rendszerességgel tudok már dolgozni rajta.

Művei, műfordításai az Országos Idegennyelvű Könyvtárban is szép számban

megtalálhatók. Nyomon szokta-e követni, hogy mennyire vannak meg munkái egykori munkahelyein vagy más jelentősebb könyvtárakban?

Nem, fogalmam sincs róla, hogy beszerzik-e őket a könyvtárak, és ha igen, kikölcsönzik-e az olvasók. Illetve, ha esetleg meghívna valahová író-olvasó találkozóra, annak többnyire a könyvtár a helyszíne, többnyire a meghívó is maga a könyvtár, és ilyenkor esetleg elmondják, hogy sokan kölcsönözték valamelyik könyvemet – de persze lehet, hogy csak kedvességből mondják, ellenőrizni nem tudom, nem is akarom.

Könyvtárosi múltja, tapasztalatai segítették/segítik-e valamilyen módon alkotói munkáját?

Annak idején a Gorkijba rengeteg idegen nyelvű folyóirat járt, amihez máshol nem lehetett hozzáférni – azt hiszem, gyökeres fordulatot jelentett a gondolkodásomban, egész világlátásomban, hogy éveken át napjában olvashattam ezeket a folyóiratokat. Ez a hatás, talán közvetlenül is, de közvetve biztosan megmutatkozik az írásaimban.

Mikor járt legutóbb az Országos Idegennyelvű Könyvtárban?

Nem tudnám pontosan megmondani, mikor jártam utoljára az Idegennyelvű Könyvtárban – miután két és fél éve már Sopronban lakunk –, legalább három éve lehetett, de nem is sokkal régebben.

A régi kollégák közül tartja-e a kapcsolatot valakivel?

Igen, három legrégebbi és legjobb barátom közül kettőt a könyvtárban ismertem meg, egyikük, Rados Csaba még most is ott dolgozik.

Mint volt könyvtáros és alkotó hogy an ítéli meg az Országos Idegennyelvű Könyvtár társadalmi szerepét?

Nem tudom, hogy az utóbbi években, amikor az idegen nyelvű kiadványok talán máshol is könnyebben hozzáférhetőek, csökkent-e a könyvtár látogatottsága, de nem hinném – gondolom, még most is egyszerűbb egy idegen nyelvű könyvért egy nyilvános könyvtárba bemenni, mint egy követségi könyvtárba vagy egy egyetemi tanszékre. Persze, manapság ott van az internet is, de azért mégis egészen más érzés, ha egy könyvet vagy folyóiratot kézbe lehet venni, lapozgatni lehet benne. Nem tudom, hányan élnek mostanában ezzel a lehetőséggel, de jó lenne, ha sokan tennék – egészen másként néz az ott-honi dolgokra is az, akinek van "ablaka" a külső világra –, és ebben sokat segíthet egy idegennyelvű könyvtár.



Rockenbauer Zoltán
író, néprajzkutató

Melyik osztályon dolgozott az akkor még Gorkijként ismert könyvtárban?

Az olvasóterem tájékoztató részlegén. Nagyon örültem, hogy odakerültem, mert úgy éreztem, ez a leginkább nekem való hely a könyvtárban.

Miért?

Mindig is szerettem a tájékoztatást. Korábban közkönyvtárban dolgoztam, ott is szívesen foglalkoztam az olvasókkal. Ide pedig ráadásul sok egyetemista, fiatal kutató járt, akikkel jól szót lehetett érteni. Másfelől az olvasótermi felügyelet – ami ugyancsak a feladatkörünkbe tartozott – többnyire nyugodt körülményt biztosított, amit magam is ki tudtam használni kutatómunkára. A második diplomámat már munka mellett szereztem: egyéni levelezős néprajzhallgató voltam az ELTE-n. Ekkor írtam a szakdolgozatomat – későbbi első könyvemet – a tahiti mitológiából. A felügyeleti órák alatt tahiti szövegeket fordítottam, ha nem volt nagy a hajtás, ezt remekül lehetett csinálni.

Az akkori könyvtárból kikre emlékszik szívesen akár szakmailag, akár emberileg?

Nagyon sok nevet kellene felsorolnom, kiváló társaság volt, szinte mindenre szeretettel emlékszem. Az olvasószolgálati főnököm Mihályfi Márta volt, ő vett ide, hálával tartozom neki a megelőlegezett bizalomért. Kollégáim közül kifejezetten a barátaim közé tartozott Bérczi Péter – ő tudtommal ma is olvasó itt –, Sándor Tibor, aki most a Budapest-gyűjtemény vezetője. Nagyon szerettem Balla Pétert, akivel limerickeket gyártottunk üresebb óráinkban, Bikfalvi Gézát, aki vagy tíz nyelven beszélt, köztük szorbul (nem szerbül!), és ezért igen nagy megértéssel tekintett a polinéz nyelvek iránti érdeklődésemre. Szabó Julival a francia nyelv iránti rajongás kötött össze. Jó volt a kapcsolat a

raktárral, az extravagáns Lévai Katival, az állatbarát Bánya Erikával. Gyakran munkaidő után is összejártunk. Sokat politizáltam Rados Csabával, aki akkoriban a stúdióban dolgozott, és rendszeresen cseréltünk egymás közt szamizdat anyagokat. 1992-ben párizsi konzulként láttam viszont, azóta visszatért a könyvtárba. Későbbi politikusi pályámon egyébként igen sok korábbi kollégával hozott össze a sors. Leginkább a nemzetiségi osztályról: Bárány Anzelm belépőívén csatlakoztam a Fideszhez 1988 áprilisában, ő később a bécsi nagykövetségen dolgozott, Tirts Tamás ma is képviselőtársam, együtt alapítottuk a bölcsészkar Fidesz-csoportot, Tóth Pista kisebbségi szakértőként működött a Fidesznél, felesége ma is az Országgyűlés külügyi bizottságának titkárságvezetője. Kelemen Gertrúddal Pozsonyban találkoztam újra, akkor ő kulturális intézetvezető volt, én pedig kulturális miniszter, Szondi Györggyel hasonló körülmények között találkoztam Szófiában. Nagyon kedveltem Joó Rudolfot, szegény már nincs közöttünk, ővele 1988-tól másfél évtizeden át, mint biztonságpolitikai szakértővel voltam kapcsolatban, fontos hivatalokat töltött be: volt helyettes államtitkár a Honvédelmi Minisztériumban és a Külügyben, valamint ENSZ-nagykövet Genfben. Lehetetlen minden ismerőst, barátot felsorolni. Nagy volt a fluktuáció, sokan megfordultak itt, kiváló emberek. Meg kell emlékeznem a volt könyvtárigazgatómról is, Tóth Gyuláról, mert így kívánja a tisztesség. Ő igen kemény pártember hírében állt, és politikai meggyőződésünk, azt hiszem, nagyon távol áll egymástól. De számos, nyíltan ellenzéki gondolkodású embert megtűrt a könyvtárban akkor, amikor sokkal kevesebért könnyedén rúgtak ki bárkit a munkahelyéről. Én 1986. március 15-én részt vettem az úgynevezett „láncchídi csatában”, amikor a tüntetőket a hídon csapdába csalták a rohamrendőrök. Sokakat meggumibotoztak, és összegyűjtötték a személyi igazolványokat, ami alapján beidézhatték a résztvevőket a rendőrségre. Ezt követően némi „rendőrhatósági zaklatásnak” voltam kitéve egy ideig. A munkahelyemre is kijöttek nyomozók, hogy felhívják rám a munkáltató figyelmét. Tóth Gyula azonban semmiféle retorziót nem foganatosított – nem úgy mint egy másik könyvtárban egy liberális hírben álló igazgató a feleségemmel szemben –, a nyomozókat elküldte, nekem meg annyit üzent csak Mihályfi Márton keresztül, hogy legközelebb fussak el.

Miért éppen könyvtárosként kezdte a pályáját, és miért választotta ezt a szakmát?

Magyar–könyvtár szakot végeztem Nyíregyházán, és egyértelmű volt számomra, hogy az általános iskolai tanári pálya nem nekem való, könyvtárban azonban szívesen dolgoznék. A diplomaszerezés után a Fővárosi Művelődési

Házban voltam könyvtáros két éven át. 1985-ben azonban felvettek az ELTE-re néprajz szakra, és az ottani vezetés közölte, hogy nem tudnak tovább alkalmazni. Jóllehet egyéni levelezősként meg tudtam volna oldani a munka melletti tanulást, mint ahogy aztán a Gorkijban meg is oldottam. Négyszer „hosszúztam” egy héten, azaz 10-től 7-ig, és így a kieső hétfőt – az egyetemi napot – ledolgoztam.

Miért választotta a könyvtár szakot, mi vonzotta ehhez a pályához? Így alakult?

Már a főiskolai felvételin tudtam, hogy nem fogok tanítani. Nekem a könyvtár szak akkor azt jelentette: nyitva marad az út a későbbi választásra. Máskülönben pedig már gimnazista koromban is rendszeresen jártam könyvtárba, állandó látogatója voltam a Központi Szabó Ervinnek, korengedménnyel beiratkoztam a Széchényibe. A könyvtár ismerős hely volt számomra.

Tehát van egyfajta vonzódás is a könyvtárakhoz.

A legteljesebb mértékben. Szerettem dolgozni is, kutatni is könyvtárban. És persze notórius késő voltam a kölcsönzésekkor. Ma már jószerével csak szakkönyvtárba járok.

Későbbi pályáján, tudományos munkájában mennyire segítette a könyvtárosi végzettsége, a könyvtárszeretet?

Önmagában az a tény, hogy az ember elsajátította a katalógusok használatát, rendkívül sokat segített az értelmiségivé válásban. Az ETO-rendszer ismerete fegyelmezett gondolkodást feltételez. Én a mai napig hasonló módon rendszerezek mindent. A saját lemezgyűjteményemet is katalogizálom. Egy barátommal összeállítottuk és publikáltuk Wilhelm Furtwängler karmester eddigi legteljesebb diszkográfiáját. Mostani munkám, amelynek középpontjában Márffy Ödön festőművész életműve áll, hasonló elvek alapján dolgozza fel Márffy alkotásait. Tehát túl azon, hogy a könyvtár segítségével jutok és jutottam hozzá a szakirodalom nagy részéhez, egész gondolkodásomat, szemlélet-módot meghatározza, hogy könyvtár szakot is végeztem.

Nagyon érdekes, hogy ennyire vérbeli könyvtárosként gondolkodik.

Igen, nekem is az. Merthogy egyáltalán nem szerettem a főiskolán az egyfajta stúdiumokat. A szakozást, a könyvleírást különösen utáltam: ETO-táblázatot magolni, odafigyelni a szörszálhasogató központosításra! Szóval, borzasz-

tó dolog volt ezt tanulni, és vizsgázni belőle, de az elvet nagyon jól tudtam később használni.

Könyvtárunkban is megvan a polinéz mitológiáról szóló könyve a Ta'aroa. Tahiti mitológia, honnan származik az érdeklődése, miért kezdett ezzel foglalkozni?

Még főiskolás koromban kezdtem el nyelvészettel foglalkozni. A leíró nyelvtan kezdetben hasonlóan rémes volt számomra, mint a szakozás, de ahogy kezdtem megérteni a nyelvi rendszerek szerkezetét, egyre érdekesebbnek találtam. Polinézia az ott használt nyelvek sajátos felépítésével fogott meg, és nem pálmafás tengerpartjaival.

Meg is tanulta ezt a nyelvet?

Igen, a tahitit fordítási szinten. De egy-két más nyelvjárásban, hawaiiiban, tuamotuiban, maoriban is eligazodtam. Ezek – a hatalmas földrajzi távolságok dacára – egymáshoz igen közel álló nyelvek, annyira különböznek csak egymástól, mint mondjuk, a cseh, a lengyel és az ukrán. Egyébként itt a könyvtárban is fontos szakirodalmak találhatók, merthogy az orosz törzsanyagba számos polinéz nyelvészettel foglalkozó könyv, illetve füzet bekerült.

És eljutott valamikor Polinéziába?

Nem, soha. Mikor kulturális miniszter voltam, a francia polinézügyi miniszter meghívott ugyan, hogy látogassak el Francia-Polinéziába, de nem akartam kitenni magam a hazai sajtó esetleges támadásainak.

Ez egy lezárult szakasz az életében, vagy még máig is foglalkoztatja a téma?

Azt hiszem, lezárt fejezet. 1991-ben védtem meg a szakdolgozatomat az egyetemen, három évvel később jelent meg a könyvem első kiadása, majd 2002-ben a bővített második. Jó néhány alkalommal adtam órát az ELTE-n, egy alkalommal Pécsen is. Utoljára 2001-ben. De mára be kell látnom, számomra a tényleges kutatásból kiesett 15 év. Azóta nem követem már a szakirodalmat, nem ismerem a legújabb tudományos eredményeket. Annak idején mindent el tudtam olvasni, mivel az Idegennyelvű Könyvtár utáni munkahelyemen, a Néprajzi Múzeum könyvtárába jártak az Óceániával foglalkozó szakfolyóiratok. Igazság szerint éppen emiatt mentem át oda dolgozni. 1988-ban Hofmann Tamás, a múzeum főigazgatója hívott át. Tanárom volt a néprajzon, és egy szigorlat után azt kérdezte, hogy ha már úgyis könyvtárosként dolgozom, miért nem teszem ezt a Néprajzi Múzeum könyvtárában? „Hát

csak azért, feleltem, mert amikor 1985-ben fölvettek az egyetemre, és emiatt kirúgtak az előző munkahelyemről, s mit tesz isten, épp kerestek is könyvtárost a Néprajzi Múzeum könyvtárába, akkor jelentkeztem, de hát a könyvtári vezetés inkább szakképesítés nélküli munkatársat vett fel, mint egy olyan könyvtárost, aki a néprajzra jár egyetemre.” Azt válaszolta, hogy sürgősen adjak be önéletrajzot, és egy héten belül fölvev, anélkül, hogy én ezt kértem volna. Kicsit kínos is volt, mert én nagyon jól éreztem magam a „Gorkijban”, és saját kezdeményezésképpen biztos nem jöttem volna el. De a tanulmányaim szempontjából kétségtelenül nagyon előnyös volt az ajánlat, így hát megköszöntem a szíves invitálást, és átmentem a Néprajziba.

Mivel foglalkozott a Néprajzi Múzeum könyvtárában, hányan dolgoztak ott?

Talán öten-hatan. Ebben az időben mindenütt túlfoglalkoztatottság volt, az első munkahelyemen is voltunk vagy hatan tulajdonképpen két-három ember munkájára. A Néprajzi Múzeum könyvtárában pedig, mi mással foglalkoztam volna, szakoztam! Nagyon szórakoztató volt egyébként. Saját szakrendszerünk volt, mert az ETO nem elég részletes a néprajzi szakanyaghoz, aszerint kellett szakozni a legkülönbözőbb nyelvekből. Ekkor jöttem rá, hogy a magyartól a legtávolabbi nyelv a világon a finn, mert szinte bármilyen más nyelven írt könyvből hamarabb meg lehet állapítani, hogy mi a téma, mint épp a nyelvrokonéból. A finn gyakorlatilag nem használ idegen szavakat, ezért aztán alig van fogódzó. Olyan, mintha kínaiul lenne.

Amikor kultuszminiszterként, mint fenntartóként tartozott önhöz az Országos Idegennyelvű Könyvtár, akkor milyen gondolatai és elképzelései fogalmazódtak meg a könyvtárral kapcsolatban? Volt-e valami konkrét?

Érdekes módon 1988 után legközelebb csak 2002-ben jártam itt, dacára annak, hogy csupa jó emlékekkel mentem el. 1988-tól kezdődően aktívan vettem részt a politikai életben, 1990-től képviselő is lettem. Általában véve is sokkal kevesebbet jártam könyvtárba, mint korábban. 2002-ben német nemzetiségi festők kiállításának megnyitására hívtak, akkor ámultam csak el, mennyit változott az intézmény! Az ezredforduló környékén több látványos, könyvtári felújítás ment végbe, a Széchényitől kezdve a Központi Szabó Ervinen át az Idegennyelvű Könyvtárig. Az új technológiák radikálisan változtatják meg a könyvtárakat. Nem kell attól tartani, hogy eltűnik a Gutenberg-galaxis, de a könyvtárak szervezetében, rendszerében és működésében az internet, a digitalizálás az újabbnál újabb adathordozók, nyilvántartási rendszerek gyökeres áta-

lakulást hoznak. Elegendő csak arra gondolni, hogy a kartotékokat felváltják a multimédiás kereső-rendszerek, a tájékoztatást, rendelést mindinkább otthonról, számítógép mellől lehet megoldani. Mindez nemcsak a nagykönyvtárakat érinti, de az egész könyvtári hálózatot. Az USA-ban ez a váltás kb. 20 évvel ezelőtt megtörtént, a fejlesztés folyamatos. Magyarország, ha drámaian nincs is leszakadva, ennek a folyamatnak azért inkább még az elején tart. Emlékszem, az Idegennyelvű Könyvtárban első lépésként Commodore 64-eseket vettek...

A 80-as években.

Igen, '88-ban. Akkor már igazából felismerte a könyvtári vezetés, hogy valamit csinálni kell, s elkezdtek valamiféle adatbázist kiépíteni, de hát ez totálisan alkalmatlan eszköz volt még. Most úgy vélem, hogy már azon a pályán vagyunk, amely fejleszthető – azaz nem zsákutca –, de még nem épült ki az egész országot átfogó igazán felhasználóbarát struktúra. És hát nagyon nehéz a lépést tartani, mert a komputerfejlesztő-ipart úgy találták ki, hogy az egyre nagyobb kapacitású eszközök állandó cseréje követelményként van a rendszerbe építve. Egyszerűen, amit a legfontosabbnak tartok, hogy az intézmény úgy tudjon kapcsolódni a nemzetközi rendszerekhez, hogy folyamatosan fejleszthető legyen.

S mit gondol, az Országos Idegennyelvű Könyvtár a magyar kulturális életben milyen szerepet tud betölteni? Milyen szerepet kell vállalnia? Van-e erről elképzelése?

Amikor itt dolgoztam, igen markánsan különbözött az összes többi könyvtártól, mivel a fő profilja az idegen nyelv volt. Ez jelentette a legnagyobb vonzerejét, és e tekintetben nem volt versenytársa.

Amikor még orosz könyvtár volt?

Már akkor sem kizárólagosan. Már akkor is „idegen nyelvű” és nem „orosz” könyvtár volt. Volt ugyan cirill katalógus, és hatalmas orosz könyvbázis, de szinte az egyetlen hely volt az országban, ahol nyugati napi- és hetilapokat lehetett olvasni – és nem csak kommunista vagy baloldali kiadványokat. Igaz, egyhetes késéssel, de minden további nélkül hozzá lehetett jutni a *Figaro*, a *Times*, vagy a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* példányaihoz és más vezető lapokhoz. A legfontosabb külföldi politikai magazinokhoz, irodalmi szemlékhez. Bármit el lehetett olvasni, itt nem volt tiltva, mint sok más helyen, ahol csak külön engedéllyel lehetett a nyugati sajtót kikérni. Ez meghatározta az ol-

vasóközönséget. Az egyetemisták közül és az értelmiségből az járt ide, aki a politika iránt is érdeklődött, túl azon, hogy vizsgákra készült, vagy nyelvet tanult. E tekintetben a könyvtár mára elveszítette egyedüli jellegét, vonzerejét. De megőrizte hatalmas idegen nyelvű bázisát, és felületes szemlélőként úgy vélem, barátságos, „családias” jellegét. A könyvtár nagyon szép, modern, nagyszerű zenetárral egészült ki. Ezek a funkciók folyamatos fejlesztés mellett a továbbiakban is biztosítani fogják a könyvtár sikerét.



Stumpf-Benedek András
költő, művelődéstörténész

Bő másfél évtizedig a Nemzetiségi Dokumentációs Osztály vezetőjeként dolgozott a Gorkij Könyvtárban. Eredetileg hogyan került kapcsolatba a Könyvtárral, és mi indította arra, hogy könyvtári munkát vállaljon?

A második kérdés kívánczozna előre. A Könyvtártudományi Módszertani Központba hívtak, amikor áttelepültem – tudniillik kárpátaljai vagyok –, és egy érdekes feladatot bíztak rám, ami első látásra jónak tűnt: ez a könyvtáros PR bevezetése Magyarországon. Később kiderült, hogy ez elég üres dolog, mert a könyvtárak egésze nincs azon a szinten, hogy korszerű népszerűsítő munkát folytasson. Hiszen nem hívhattuk fel olyasmire a figyelmet, ami csak látszatban van, és akkor nagyon sok volt a látszat. Ezt népszerűsíteni nekem, aki onnan jött Kárpátaljáról, nem volt csábító, de nem panaszkodtam a sor-somra. Majd egy átszervezés folytán az Új Könyvek (ÚK) átadta részterületeit különböző helyekre. Így a Nemzetiségi Új Könyveket az Állami Gorkij Könyvtárnak adta át, amelynek bázisa és tervei alapján is jobban beillett a profiljába. Én tulajdonképpen az Új Könyvekkel jöttem át, ennek voltam szerkesztője. Itt már látszott, hogy megvan a szándék egy kisebb-nagyobb Nemzetiségi Osztály létrehozására, dokumentumbázis kiépítésére, még egy különgyűjtemény meg-alapítására is. Fel-feltűntek emberek, akik ezt saját maguk is sürgették, mivel ezen a területen dolgoztak, dr. Käfer István például, de mások is. Felismertem azt a szándékot, hogy itt elképzelhető egy nemzetiségi osztály létrehozása. Igyekeztem én is megtenni mindent, hogy ez létrejöjjön. Végző formájában három, majd négy csoportból álló önálló osztály jött létre. A negyediket azért mondom külön, mert ez a NÚK szerkesztősége volt, amelyhez időnként hozzácsapták az idegen nyelvű könyveket, máskor nem. Ez elég szép Nemzetiségi Osztállyá alakult ki a végére, ahol a hazai nemzetiségeknek voltak szak-

referensei. Akkoriban az olvasómozgalom érdekes formái léteztek: olvasótáborok működtek, és szép kiejtési és olvasási vetélkedők is voltak. Valóban az volt a legnagyobb gond a hazai nemzetiségeknél, hogy mivel kimaradt egy oktatási periódus, általában gyengén tudták a saját nyelvüket is. Legalább az irodalmi nyelvet mindenképpen meg kell tanítani. Ebben próbáltunk segíteni, olyan könyveket igyekeztünk beszereztetni, amelyek fiataloknak szólnak, illetve – ahogy annak idején mondták – "öreg", tehát nagybetűs könyveket az öregeknek. Hadd tudjanak olvasni az öregasszonyok is.

Érdekes kutatómunka folyt itt, és a dokumentáció is valóban szépen alakult. Itt dolgozott Joó Rudolf, Käfer István, Székely András Bertalan. Ők különböző részterületeket gondoztak, s próbáltak minden határon túli területtel kapcsolatot teremteni. Ami kézzel fogható ezzel kapcsolatban, a szlovéniai–magyar közös kutatás a Vend-vidéken. Néhány ottani és néhány itteni községet szociológiailag feltártak, és szembesítették a kívánalmaikat, az igényeket, a helyzetet a realitással. Ez megjelent könyv formájában is az OIK kiadásában. Akkor a technikai eszközök elég furcsák voltak, ez egyfajta alumíniumfóliával nyomtatott könyv volt. Akkoriban még nem állt rendelkezésre jól hasznosítható számítógép.

Az Ön pályája igen sokrétű, költő is és kutató is. Hogy kapcsolódik össze a könyvtári munka, a költészet és a kisebbségkutatás?

Kisebbségi ember vagyok, s mindig foglalkoztatott az, hogy hol élek. Nekünk azt mondták, hogy ezer év óta nem volt itt semmi, csak a szovjet hatalom hozott egy kis kultúrát ide. Az irodalommal kapcsolatban ezt úgy fogalmazták meg, hogy csak a szovjet hatalom idején jelentkezett két író, költő: Balla László és Kovács Vilmos. Innen jött a késztetés, hogy meg kell ismer-nem a kultúrtörténetet és a művelődéstörténetet. Ez az, amivel foglalkozom, s természetesen ebből van "kötelező" doktorim. Természetes ösztöneim révén verset írtam. Faliújságokat szerkesztettem, aztán rendes újságot, így például egyetemi lapot, ami szépen bekötött lapocska volt metszetekkel illusztrálva. Ez volt az *Együtt*, amiről kiderítették, hogy ez egy „szamizdat”, s amit beszüntettek. Pár éve újjáalakult, a régi hagyományt folytatva, és ennek a címlapján ott szerepel a nevem, mint alapító szerkesztő és főmunkatárs.

Miért tartja fontosnak a kisebbségkutatást?

Ha kultúrában gondolkodunk, akkor csak egységes magyar kultúra van. Nem hiszem, hogy van jugoszláviai magyar irodalom, csehszlovákiai magyar

irodalom, erdélyi magyar irodalom. Pedig az még meghatározó is lehetne. Itt egyetértek Szilágyi Istvánnal, aki talán az egyik legjobb magyar prózaíró, ha nem a legjobb. Ő is allergiás arra a kifejezésre, hogy romániai vagy erdélyi magyar irodalom, hiszen csak egy egységes magyar irodalom van, amelynek vannak színei. Kazinczy idejében is volt dunántúli író, alföldi író. Ez így képzelhető el. Ha én az irodalmat egységnek tekintem, akkor azt az egységet hordozó népességrészt is ismernem kell. Ez már nem más, mint a kisebbségkutatás. Mondhattam volna sokkal egyszerűbben is: tudni akarom, hogy mi történik ott, ahonnan származom, mi történt, honnan ered, miből alakult ki ez a történelmi sors. De ennél azért távolabb kell látni. El kell látni az írekig, a skótokig, akik nem tudják a saját nyelvüket, valamint a vallonokig és katalánokig is. Nagyon összefüggő és igen bonyolult világ a kisebbségkutatás.

Térjünk vissza Kárpátaljára. 2003-ben jelent meg magyarul a Gens Fidelissima c. ruszin monográfiája. Miért írta meg ezt a könyvet?

A ruszinokkal azért foglalkozom, mert együtt éltem velük, hiszen én is kisebbségi voltam. A könyvet felkérésre írtam meg. 60-65 év óta nem volt összefoglaló mű a ruszinokról. Olvasgatták az írásaimat, amelyben a népmese-kincset hasonlítottam össze. Már 1971-ben írtam a ruszin költőkről, ruszin műfordításokról, ruszin művelődéstörténetről. Mindezekkel foglalkoztam, és ha úgy alakult, meg is írtam. Megírtam annak idején a felső-tiszai hét koronaváros történetét, amely először a rádióban hangzott el, Sediánszky János műsorában. Több ilyen, részben ruszin témáról írtam, s egyszer csak felkerestek, hogy kéne egy összefoglaló írást készíteni. Először visszamondtam, aztán megint csak visszajöttek hozzám, más nem vállalta. Volt olyan, aki azért nem vállalta, mert – gondolom – csak jelképes pénzt adtak érte, de én végül is elvállaltam, megírtam. Ruszinul kellett megjelennie először. Elsőként a Nyíregyházi Főiskola Ruszin Tanszékének vezetője, Udvari István nézte át. Nagyjából meg volt elégedve vele, és továbbította az egyik legjobb ruszin irodalmárnak, Igor Kercsának, aki költő, műfordító, tanulmányíró és ruszin irodalmi nyelvújító is. (Kercsa a dolisnyák és lemák nyelvből máramarosi hozadékkal próbált egy nagyon szép nyelvet létrehozni, ami valóban szép nyelv, de nagyon sokan panaszkodnak, hogy ez nem az ő nyelvük. Ez a vita Kazinczy idején is megvolt, s ezt a kemény súrlódásos vitát ma is folytatják.) Az a nyelv, amelyen megjelent a könyv, nagyon szép nyelv és nagyon meg voltam hatódva, hogy csak két apróbb hibát talált a fordító a könyvemben, amelyet azonnal ki is javítottam. A könyvemnek igen jó visszhangja volt, s azt mondták, hogy csak én

tudtam így megcsinálni. A Felvidéken, az ún. Verhovinán egy igen művelt, Németországban tanult angol tanárnő egy járási tankerületi gyűlésen szétosztotta nyelvszakos és történész kollégái között. Azt mondta, hogy egész éjjel csengett a telefon. Leültek, s néhány óra alatt átolvasták. Sokkolta őket, mert rájöttek, hogy nekik évtizedeken át hazudtak, és most ők kényszerűen hazudtak a saját tanítványaiknak. Először csak két könyvük volt, de én leküldtettem még 40 példányt belőle.

Segített, hogy kívülálló írta a könyvet?

Azt mondták, hogy csak én írhattam meg, mert nem esem bele egyik irányzatnak sem a csapdájába. Itt nemcsak nyelvi, hanem történelmi felfogásról is szó van. Van, aki azt mondja, hogy a ruszin egy 1500 éve itt lakó nép, van, aki azt mondja, hogy a magyarokkal vonultak be, van, aki azt mondja, hogy a XIII–XV. században költöztek be. Ezek a vélemények egy-egy elméletet fémjeleznek. Az én véleményem az, hogy nem egy irányzat, egy elmélet mellett kell letenni a voksunkat, hanem meg kell nézni, hogy mi igazolható és mi nem, mi feltételezhető, mi nem feltételezhető.

Most dolgozik valami nagyobb munkán? Van valami olyan, amit feltétlenül meg akar írni?

Igen, az egyik nagyjából elkészült. Ez *A kárpátaljai helytörténetírás története*, egy művelődéstörténeti elméleti tájékoztató és adattár. Kis példányszámban mindenképpen meg kell jelentetni, de van egy pár felfrissíteni való adat benne. A másik *A kárpátaljai magyar írás története*. Nem irodalmat mondok, hanem írást. A kárpátaljai magyar irodalmat csak 1949-től, az első könyv megjelenésétől lehetne vizsgálni, mint mesterségesen különszakított és önálló életre kényszerített közösség irodalmi megnyilvánulását.

Hogyan látja, az Országos Idegennyelvű Könyvtár milyen szerepet tölt be a jelen társadalmában?

A mostani állapotokra nincs rálátásom, de a 80-as években ez a hely még nélkülözhetetlen volt. A Nemzetiségi Osztály háttérbe szorult a 90-es években. Elment innen a kutatás, tulajdonképpen ebből lett a mostani Teleki Intézet. Volt olyan igazgató, aki azt hitte, hogy ezzel itt megszűnt a tudományos kutatás. Volt olyan igazgató és igazgatóhelyettes, aki ragaszkodott hozzá, hogy folytatódjon a kutatás. Később az egész intézmény háttérbe szorult, mert teljes renoválás folyt. Akkor itt állandóan dobálták az anyagokat. Egyik nap valaki kitalálta, hogy most ezt a szobát bontjuk, s nem volt mese. Az embereknek

igyekezniük kellett, hogy valahogy átmentsék az anyagokat. Mikor én innen elkerültem, utoljára a nemzetiségi anyagokat hatalmas kartondobozokban láttam az utolsó munkahelyemmel szemben lévő szobában. Ez az utolsó élményem.

Ideális esetben ez a könyvtár hogyan tudná szolgálni a nemzetiségeket és a kisebbségkutatást?

Egyetlen helyen sincs ilyen idegen nyelvű gyűjtemény. Az alap megvan. Nem tudom, hogy most a nyelvtudás és a kisebbségekkel kapcsolatos szakmai tudás mennyire van meg. Erre nincs rálátásom. Az évkönyvben olvastam azt a panaszt, hogy alig érdeklődnek a nemzetiségi állomány iránt, és hogy ez milyen furcsa. Ez abszolút nem furcsa. Ha egy könyvtáros közösség nem épít ki magáról egy képet, amit ki tud sugározni, akkor az érdeklődés hiánya is bekövetkezik az olvasók részéről. Ismerősök, akik engem föl hívnak, mondják, hogy ők ezt nem érzik itt. Hogyha idejönnek valamit keresni, akkor bekerülnek egy gépezetbe, a keresett könyvvvel kapcsolatban pedig az jön ki, hogy nincs, mert hogy elpusztult a selejtezések során.

Igen pesszimistán látja a helyzetet.

Ez nem pesszimizmus. Hát azt mondtam ugye, hogy megvan minden hozzá, csak itt a Rubicont át kéne lépni. Arról van szó, hogy akarjuk, vagy nem akarjuk. Archiváltan megtartani ezt a feladatot, ez csak propagandaeszköz. Ezt meg kell tölteni élő tartalommal. Több szempontból is. A Teleki könyvtára nem nyilvános, sőt esetenként az ott dolgozók is máshova járnak. Leginkább az OSZK-ba. Ide járhatnának az OSZK helyett. Az OSZK-ba feljutni, ahol a legteljesebb anyag van, eléggé nehéz. A kisebbségekkel kapcsolatos anyag másik jelentős része az Akadémián van. Az OSZK és az MTA között az Idegennyelvű Könyvtár lehetne egy olyan pont, ahol a kisebbségekkel kapcsolatos tudásanyaguk mind meg kellene lenni.



Szondi György
főszerkesztő, bolgarista

Hogyan indult a pályája, mi volt az első munkahelye?

A legelső munkahelyem, akkor 18 éves voltam, a pécsi Ércbányászati Vállalat, másképpen az uránbánya volt. Utána jött a hosszú katonaság, majd pedig a Pécsi Városi Könyvtár. Ezután a budapesti 70-es Postahivatalban dolgoztam, ahol újságot hordtam ki hajnalonta. Ezt követte az ELTE szláv tanszéke, itt titkár voltam. Igazán az akkori Gorkij Könyvtár volt az a munkahely, ami a pályámon elindított, s szakmai szempontból meghatározó volt.

Milyen munkaköröket töltött be a könyvtárban?

Amikor idejöttem, a Feldolgozó Osztályra kerültem, és talán – ha jól emlékszem -- már Eszes Máténéhoz, aki fontos szerepet játszott könyvtárosi életemben, és ezt ezúton is köszönöm neki. Azután kimentem lektornak Szófiába, és mikor négy év után visszajöttem, már a Tájékoztató Szolgálatához osztottak be. Nem sokkal ezután akadémiai ösztöndíjjal aspiránsként újra Bulgáriába következett, három esztendő. Visszatérésem után 1984-ben ugyancsak a Tájékoztató Osztályon dolgoztam. Később rám bízta az úgynevezett KC (központi cliring) katalógus felépítését, amely, ha ma létezik, bizonyára már teljesen számítógépen van. Kisebb részben alkotó, vagy inkább teremtő, de eléggé lélekölő munka volt. Úgy emlékszem, két évet vett el, és tett az életemhez. Egyáltalán: meglehetősen bizonytalan vagyok az utóbbi harminc „gorkijos”, „oikos” év belső szakaszolásában, mert már összemosódnak bennem a lassú váltások ilyen-olyan élményei. Az összkép így visszatekintve – legyenek belátó – szépen tarka. Tarkán gazdag. Szóval húszezer összevissza címleírt cédulával bíbelődtem, az ország különböző nagykönyvtáraiból jöttek az OSzK-n keresztül a humaniőrak területéről, ha nem csal az emlékezetem. Könyvet egyhez se

láttam. Komáromi Sándor mesterrel kiókumláltunk hozzá egy helyes kis szisztémát. Majd egy kellemes korszak következett, mert éveken át foglalkozhattam a bolgár (s a macedón) könyvekkel és folyóiratokkal. Hasznos világirodalmi tájékoztatás bolgár eleme voltam, miközben magam is tájékozódtem. És sokszor dolgoztam fel így „bolgár magam”: bolgár sajtóbeli megjelenéseimet, fordításaimat. Azután átkerültem a „katalógiába”, a katalógusszekrények tövébe leginkább. Ezt egy kicsikét úgy éltem meg, mint egyfajta büntetést. Ez az igazság. Ugyanakkor rengeteget jelentett az életemben, mert közvetlenül találkozhattam nagyon sok nagyszerű olvasóval. Emberekkel. Sok szép megkeresésnek kellett eleget tenni. Ehhez a munkához értettem, és ahogy itt-ott „járt” az ember a könyvtáron belül korábban, sokfélét látott és tapasztalt, gyarapította tudását. Mégis, amikor odakerültem, akkor ennek számomra volt valami lefokozás jellege. Akikkel annak idején együtt végeztem, akikkel együtt araszoltunk előre a magunk tudományában – olvasókról beszélek, a könyvtár látogatóiról – csak lepődgettek meg, hát te ezen a helyen mit keresel? Magasra emelkedő pályák tulajdonosai vagy „pusztán” szaktekintélyek értetlenkedtek, mert azt gondolhatták (kívülről), hogy ez nem igazán előkelő, méltó dolog. Akkor én már régen kandidátus voltam. Az ötvenes éveim környékén. Élcelődtünk is az olvasókkal: elismert szakember létedre te szolgálsz ki itt engem? De hát szívesen kiszolgáltam őket, fénymásoltam, könyveket vittem asztalukhoz természetesen, mert ennek a tájékoztató munkának ez is a velejárója volt. Ezt az időszakot is igyekeztem tartalommal megtölteni. Sok-sok emberi segítséget tudtam adni, ez pedig számomra ajándék, ez éltet. Többször szabálytalanul szolgáltam ki olvasókat. Saját nevemre vettem ki könyveket például, és küldtem el mondjuk Bajára, hogy valaki tudjon a szakdolgozatával haladni. Ezen a tágasan szűk helyen széles körű emberismeretre és sok baráttra tettem szert. Azt hiszem, ezek voltak az állomások 1975-től 1999-ig, mi több – máig. A könyvtárban a belső előrelépésem a szabályoknak és a lépcsőknek megfelelően ment-ment, mendegélt. Mintha a legmagasabb besorolással főtanácsadóként és főkönyvtárosként(?) fejeztem volna be itt a tevékenységemet.

Hogyan lett bolgarista?

Amikor egyetemre jelentkeztem 1967-ben, épp a pécsi Városi Könyvtárban dolgoztam, és az akkori szabályoknak megfelelően a munkáltatónak is javasolnia kellett jelentkezésemet a levelező tagozatra, az ELTE-re. A magyar szak mellé így került párnak a könyvtár. Később úgy döntöttem, hogy nappalis leszek. Már az első év végén igénybe vettem azt a lehetőséget, hogy az egyete-

mi honpolgár látogathatja a B szakok előkészítő kurzusait is. Orosz alapfelkészültségem volt, hát a B szakok közül a lengyel és a bolgár jöhetett számításba. Végül a bolgár mellett döntöttem. Így alakult. (Azért könyvtárból is leszigorlatoztam szépen.) Az alapozó esztendő végén, sikeres vizsga után – irány hívatlanul a szófiai nyári egyetem. A bulgáriai autóstapos élmények megszerettették velem a bolgár embereket. Akkor a dolog ilyen értelemben már el is dőlt. Ez az előtörténet. Utána fordítással kezdtem, és folytattam nagy munkákkal, majd pedig jött az első igazi olyan állásom, amely mind a magyar, mind a bolgár szempontjából „egyesítően” fontos volt: magyar lektor voltam Szófiában. Ettől kezdve e két területet együtt tudtam művelni több mint 30 éven keresztül, és ezért hálás vagyok a sorsnak. Egyúttal köszönet illeti a Gorkij Könyvtárat, amely később Országos Idegennyelvű Könyvtár lett, hogy az ilyen irányú érvényesülésemet hol kevésbé, hol jobban (igazgatótól függően) támogatta. Így állt össze az életem, eddigi pályám.

Miután kilépett a könyvtárból, milyen területen kezdett el tevékenykedni? Azt tudom, hogy folyóiratot, könyvkiadót alapított, közben Bulgáriában volt a Magyar Kulturális Központ igazgatója, most pedig vendégtanár a szófiai egyetemen.

Életemet – ugye most csak ismétlem magam – végig e két területnek, a magyar és a bolgár kultúra több szintű és színterű szolgálatának szerencsés összefonódása határozta meg, és remélem a jövőben is így lesz. Itt említeném meg Tóth Gyula nevét. Mint igazgató, a pártfogóim közé tartozott. Bolgarista pályámat segítette, a nevét nem szabad elfelejtenem. De legalább olyan komoly nemeslelkűséget gyakorolt itteni első direktorom, Sándor László, aki úgy vett állományba 1975-ben pár hónapnyi szerződéses munkaviszony után, hogy kikerültem négy évre Szófiába. Ezalatt – gesztusának hála – kaphattam itthon szerény fizetésem is. Én igazán nem léptem úgy ki a könyvtárból, hogy változott volna ezzel az életem, mert a könyvtár végig itt maradt számomra. 1994-ben a *Polisz* irodalmi folyóirathoz kerültem. A ritkásan megjelenő lapból először szerkesztőként, majd a lapot lakásomba mentve, főszerkesztőként egy évszakonta, majd pedig évente tízszer megjelenő folyóiratot csináltam társaimmal. 1999-ben váltottunk, és alapítottunk szinte ugyanazzal a csapattal egy új folyóiratot, *Napút* névvel. Aztán megpályáztam és elnyertem a szófiai Magyar Kulturális Intézet igazgatói posztját. Pazarul nehéz időszak volt ez a közel öt év, mert ugye, erős szófiai jelenlétem folytatódik, egyszersmind a lapot évi tíz megjelenéssel és mindig tematikus számokkal úgy szerkesztem, hogy az esztendőnek egy kicsi hányadában vagyok csupán Magyarországon. Mindezt

tetézte az, hogy három évvel ezelőtt a lapot már meg is kellett vennem, nem kis pénzért. Ily módon teljesen tulajdonommá, felelősségemmé, de szerelmemmé és szenvedélyemmé is vált, no meg pénzem apasztójává. Egy kiadót is létrehoztunk, ez a k-val bővített *Napkút*, amely könyves műhely, és már 20-30 könyvet ad ki évente. Ugyanaz a mini csapat dolgozik benne és vele, s e mini gárda leglényegesebb embere a fiam. Ő az, aki itthon van, és minden egyes lapszámot, minden egyes könyvet neki köszönhetek. Most a szófiai egyetemen vagyok vendégdocens, és 38 magyar szakosnak tanítok 4 évfolyamon irodalmat és nyelvészetet. Erre jön még idén a régi szerelem visszatérte: évtizedek epizodikus fordítómomentumai és közlései után ebben az évben erőteljesen és komoly mennyiségben kell ismét bolgár műveket tolmácsolnom. A sors úgy hozta, hogy különböző pályázatok útján biztosított lehetőségek eredményeként most négy könyvön kell dolgoznom – voltaképp egyszerre – a tanítás, a két ország közötti szünetlen kultúráközvetítés, és a *Napút*, a *Napkút* mellett.

Itt nyilván óriási elhivatottságról van szó. Bizonyára van ennek valami célja, amit szolgálni kíván ezzel a folyóirattal és a kiadóval. Mi ez a cél?

Idézzük ide a *Napút* borítólapján olvasható mondatot: „A szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezhetjük tehát napútnak”. Fazekas Mihály írta egy csízióban. Szerintem ez a Nap ekliptikájának magyarosítása, ő használhatta ezt a szót először. Tehát amit a Nap égi íve, útja, ez a tágasság, az otthonosság, ez a meleg sugall, azt igyekszünk sokak számára nyújtani. A tematikusság miatt nagyon sok olyan szerző kerül a lap hasábjaira, aki másutt esetleg nem publikál. A kezdetekben próbáltunk *Kopogtató* címen tudatosan egy, a két tábornot közelítő, rovatot is életben tartani. Lassacskán erejét veszítette, és megszűnt. Mégis megpróbáljuk ezt a kezdet nyújtó, sokakat megszólító otthonosságot, a műhelymunkát kínálni. Ez élte bennünket, manapság ez furán hangzik: a szeretet. Ezt próbáljuk adni, ezt érezzük, hogy kapjuk is, így építjük a folyóiratot.

Már több költeménye is napvilágot látott. Beszélne egy kicsit verseiről, a versírásról?

Ezt egy kicsikét mulatságos mondani... No igen, bolgarista és hungarológusi mivoltomban többfélebe belekóstoltam, sokfélét letettem az asztalra. Most, hogy közeledik a hatvanadik életévem, szeretnének is tőlem kint, Bulgáriában egy Szondi-könyvet kiadni, amiben lennének általam készített és velem készült interjúk, nyelvészeti tanulmányok, irodalomtörténeti portrék, cikkek,

meg versek. Versszerűségek, csillapítsuk így a fogalmat. Én tarthatom magamat sokféleképpen, a két ország kultúrájáért sikerült ezt-azt tennem, de legkevesbé hiszem, hogy költő is lennék. Tény, hogy annak idején engem is meglepve kiadtak Bulgáriában 1994-ben talán egy kis kötetkét, bolgárul írt versszerű szerzéseimből. Mert ilyenek azért bolgár periodikaszerte kétségtelenül léteztek. Azután valóban folytattam magyarul is a nem-versírást, és megjelent egy kötetke Szondi György név alatt még a múlt században *Értem* címmel. Ezt követte azután egy másik kötet, már Bulgáriában. Az oldalakat ezúttal tudatosan már magam állítottam össze – kérésre. Nem tudom lefordítani a címét, mert ez csak bolgárul érthető, egyszeri szójátékom. Ez az én úgynevezett költőiféle jelenem és múltam, inkább azt hiszem, hogy múltam. S hogy bolgár költők meg ítések szépen dicsértek? Szólt ez vélhetően a jelenségnek: magyar emberrünk bolgárul immár erre is vetemedik, játszódik a nyelvvél.

Ön műfordítóként is közismert. A bolgár irodalom avatott tolmácsolója. Kitől fordított szívesen és miért?

Hogy műfordítóként lehetek híres, ennek a mondatnak van helye. A szakmán belül biztosan, remélem. De az emberek többsége nem figyel arra, hogy valamely kiválóan tetsző könyv kinek is köszönhetően szólal meg magyarul. Munkámnak olyan elismertsége mindenképpen volt, hogy öt nívódíjat kaptam a fordításaimra, melyet a szakma ad, és ez jólesett. Mikor 1975-ben belekerültem ebbe az áramkörbe, mindjárt jelentős könyvet sikerült lefordítanom úgy, hogy ennek híre ment. Pompás archaizáló nyelvet kellett találnom, megszólaltatnom. Tehát nem régi szöveget fordítottam, hanem egy kortárs bolgár írónak a bolgárba is visszacsempészett archaikus szóhasználatát kellett magyarul megoldani. Emilijan Sztanev *Antikrisztus*áról van szó. Kezdő fordítónak cudarul nehéz kihívás volt, azt hiszem, nem vallottam szégyent. Majd jöttek sorra a nagy bolgár klasszikus művek, amelyeket korábban mások nem akartak, nem tudtak lefordítani. Megszólaltattam magyarul a bolgárok úgynevezett bibliáját... *Egy nemzet mámora*, ezt a címet kapta. Bolgárul másként hangzik. Közel ezeroldalas könyv. Magyarra ültettem a bolgár irodalom másik jelentős könyvét, a *Baj Ganjót*... A főszereplő olyan negatív hős, amelytől annyira félnek (ma is), mint egy gólemtől... Annak idején, a XIX. század végén egy kiváló bolgár író, Aleko Konsztantinov tárcanovella sorozatban örökítette meg a halhatatlan parvenü viselt dolgait. Lefordítottam egy a XIX. századi bolgár újjászületéssel foglalkozó nagy antológiát, amelyben 11 különböző hangot kellett megtalálni. Később már a verseskötetek következtek. Ezek közül nagy büsz-

keségem Binjo Ivanov, akitől azóta sem jelent meg külföldön önálló verses-könyv. Ő kánontörő önerejű bolgár költő, akinek a nyelvét úgy kellett magyarul is újrateremteni, hogy az eredetihez hasonlóan szokatlanul és furcsán hangozzék. Szintén nem talált hosszú ideig fordítóra *A vad elbeszélések* című Nikolaj Hajtov-i válogatás. Ez a rodopei archaikus nyelven írott novellafüzér szintén embert próbáló vállalkozás. Volt hasonló élményben részem sok, hála Istennek. Magyarul tízezernél több oldalt fordítottam a bolgár irodalomból, és körülbelül 15 ezer verssort.

Ön már egy ideje Bulgáriában él. Lektorként és a magyar intézet igazgatójaként bizonyára van rálátása arra, hogy mennyire van jelen a magyar irodalom Bulgáriában.

Erre nagyon örömteli választ lehet adni. Tény, hogy magyarnak lenni Bulgáriában, és egyáltalán Magyarországot képviselni gyönyörű és felelősségteljes dolog. Magyarország egyfajta példakép a bolgárok számára. A magyar irodalom Bulgáriában 1990-ig (erre nagyon ügyeltek) körülbelül reciprok arányosan volt jelen, a magyar nyelven megszólaltatott bolgár könyvekhez viszonyítva. Mintegy 350 cím jelent meg ide-oda fordításban negyven év alatt. Más kérdés, hogy az interpretálások értéke milyen, vagy hogy mi maradt ki a fordítói látóhatárból, azaz mit engedtek fordíttatni. Mielőtt eljöttem a Magyar Kulturális Intézetből 2004 nyarán, egy nagy kiállítást tartottunk, fősorakoztatva mindazt a 111 könyvet, amely az 1994 és 2004 közötti időszakban magyarból fordítva, vagy pedig bolgár szakemberek által magyar témában bolgárul írva látott napvilágot, s találhatott el az olvasóhoz. E könyvek kiadása kilencven százalékban magyar pénzen valósult meg, sok esetben a szófiai Magyar Intézet, még több ízben a Magyar Könyv Alapítvány támogatásának is köszönhetően. A magyar irodalom jelenléte ilyen értelemben folyamatos. Jó sikerű művek is vannak közöttük, és szerencsére a fiatalok is már ott vannak, nemcsak a különböző antológiákban, hanem önálló kötetekben. Teszem azt Szíj Ferenc, Zilahy Péter, Borbély Szilárd, Petőcz András... Az egyetlen könyv az utóbbi években, amelyik bolgár anyagi forrásból jelent meg, az egyetemi központ segítségével kiadott *Tri cvjata / Három szín* című antológia, amely 15 fiatal magyar költőt bolgárul, 15 fiatal bolgár poétát magyarra fordítva vonultat föl.

A könyvtárral még mindig kapcsolatban van. Szokott könyveket kölcsönözni? A gyűjtemény mennyire segíti a munkáját?

A kapcsolatom a könyvtárral hála Istennek, mondjuk úgy, hogy kettős. Mióta én ide betettem a lábamat, de főleg mióta járok ki Bulgáriába, mindent

megtettem azért, hogy az itteni bolgár könyvállomány az országban a leggazdagabb legyen, jó könyvekkel gyarapodjék. Ez a munka mind a mai napig folytatódik olyannyira, hogy most is itt vagyok a könyvtárban, és hasonló küldemény vagy beérkezett könyvek utómunkálatait végzem. Ugyanakkor természetesen sokszor jött segítségemre a könyvtár, mert én kutatom is a bolgár irodalmat. Amikor itthon vagyok, ebben a tudósabb munkában nagyon sokat segítenek a könyvtár állományában lévő korabeli újságok, könyvek, amelyeket ilyenkor elő tudok venni.

A könyvtárosi ismeretek mennyire segítették a további pályáját?

Rendszerező képességet, tudást mindenképp adott. A tájékoztató szolgálat keretein belül mindenhez valamelyest konyítani kellett, hiszen a kérdések a legkülönbözőbb területekről jöttek. Ott volt előttem a számítógép, és amikor nem volt olvasói kérdés vagy kérdés, mód nyílt az internetes önkupálódásra is. Az a valóság, hogy a könyvtári tájékoztatás tulajdonképpen engem tudásban és rálátásban gazdagított, színesített. És pont az a rész könyvtárosi éveim alatt, amelyet némiképp „kárhoztattam”.

Bulgáriában szokott járni könyvtárba?

Most olyan önvallomást kell tennem, ami nem vet rám jó fényt. Én egy ideje olyan életet élek, ami sajnos alig teszi lehetővé, hogy a kultúra eredményeit élvezzem. Még azt is mondhatnám, hogy jóval kevesebbet tudok olvasni, mint korábban. Csak akkor megyek, röstellem, könyvtárba Magyarországon és Bulgáriában, ha valamit konkrétan nagyon meg kell találnom. Csak olvasgatni, ami az embernek az életét, az élet sóját adná, és más kulturális helyeken, eseményeken megfordulni nincs időm. Nem adok rá időt, mert komisz vagyok magamhoz, szorongatnak napra nap a határidők...

Jelenleg min dolgozik?

Jelenleg kellene dolgoznom két művön, ami már régi adósságom. Az egyikről beszéltem. Ez az úgynevezett *Szondi-könyv*, amit szeretnének már igen régóta kiadni Bulgáriában. A másik a korábban megírt 450 oldalas nyelvészeti disszertációm könyvvé írt fele, ami szintén készen van, csak néhány lapalji jegyzetet kellene hozzáadni. Ez a dolog még mindig áll. Viszont most raboskodom kicsit. Az a négy könyv, amit magyarul szólaltatok meg, és a *Napút* márciusi bolgár száma, szótárak közé kényszerít.

Záróakkordként még azt szeretném megkérdezni, hogy hogyan ítéli meg az Országos Idegennyelvű Könyvtár szerepét a humán tudományok művelőinek körében?

Kétségtelen, az Országos Idegennyelvű Könyvtár – ha nem tévedek – eléggé egyedülálló jelenség, és ezt gyakran emlegetem jó példaként Bulgáriában. Mint idegen nyelven született irodalmak gyűjtőkönyvtára a magyar könyvtári rendszerben, de meglehet, európai összehasonlításban is szokatlan szín. Hogy ezt a faktumot a magyar tudományosság hogyan kezeli? Annak idején, mikor ténylegesen itt dolgoztam, úgy éreztem, megvolt a kellő súlya. A zeneműtár szintén sajátos ereje a bibliotékának. Azzal hozakodnék még elő, ami kicsikét fájó pont lehet még a Molnár utcai életemben. A könyvtáron belüli kutatómunka eléggé háttérbe volt szorítva. Pontosabban: nem volt serkentő szempont, jóllehet tudományos műhelynek is minősült, kezelték ekként is a könyvtárat. Nem tudom, a dolog most e téren hogyan is áll. Akkor nagyon jól hangzott, kapóra jött, hogy Szondi Györgynek van tudományos fokozata. Publikációimat, meg főleg bolgarista tevékenységemet lehetett is tálalni kutatói eredménynek. Az is volt. Volt az is. A könyvtár többet érdemelne, gondolom, tudományos tevékenység szintjén. Ezt a részt feltehetően lehetne erősíteni. De már csak messziről látok ide, látok rá... Tévedhetek.



Terebess Gábor

író, műfordító, keramikus, könyvtervező, orientalista könyvkiadó

Ön mondhatni körbeutazta a világot, többféle szakmát elsajátított. Világjárásának egyik állomása az Országos Idegennyelvű Könyvtár (régi nevén Állami Gorkij Könyvtár) volt. Hogyan került kapcsolatba a Könyvtárral?

Hát az a helyzet, hogy az 1960-as évek közepén disszidáltam, és közel hat évig éltem olyan országokban, mint az Egyesült Államok, Japán, Ausztrália, Franciaország, Nyugat-Németország, s ezen kívül is még bejártam a világot Dél-Afrikától Panamáig, ha érintőlegesen is. Ezalatt megismerkedtem néhány nyelvvel. Amikor hazajöttem 1971-ben egy amnesztiára, öt évig nem mehettem külföldre, nem mehettem olyan helyre sem dolgozni, ahol külföldiekkel levelezek, vagy ahol tolmácsolhatok. Korábban a Statisztikai Hivatal Könyvtárában dolgoztam Bibó István környezetében. Ezért próbáltam elhelyezkedni valamelyik könyvtárban. Akkoriban az Állami Gorkij Könyvtár folyóíratárába kerestek valakit, I. Tóth Zoltán történész özvegye vezette a csoportot, és ő ajánlott be. Sándor László elvtárs volt akkor az igazgató, aki Kárpátaljáról jött át, ő egyébként szerette az ilyen "kétes" embereket. Egyrészt próbált értékes munkatársakat találni, másrészt úgy gondolta, hogy nem kell tartania az ilyenek esetleges hőzöngéseitől. Így a disszidens múltam miatt és ellenére kerültem ide.

Mit dolgozott a könyvtárban?

A napi teendők mellett tulajdonképpen a folyóirat-állomány fejlesztését végeztem. Mutatványszámokat kezdtem kérni külföldi kiadóktól. Eleve az ember úgy indult, hogy különböző információkat próbált összegyűjteni arról, hogy mit lenne érdemes megrendelni. Gondolok itt alapvető napilapokra, heti hírmagazinokra, folyóiratokra. Ez addig nem volt, amíg én ide nem kerültem.

Tavasszal, amikor az évi előfizetéseket kellett leadni, volt egy szerzeményezési értekezlet, ahova én egy kisebb szekérrel mentem mindig. Besegítettek természetesen a nyelvi referens kollégák is. A különböző ajánlásokat kiválogattuk, és ami belefért a pénzügyi keretünkbe, meg is vettük. Meg kell jegyeznem, hogy minden fontosabb hazai és szovjet folyóirat járt a könyvtárba, de ez a nyugati lapokról abszolút nem volt elmondható. Magyarországon akkor nehéz volt nyugati lapokhoz hozzájutni. Olyasmi, hogy elmegyek az újságoshoz, és veszek egy *Newsweeket* vagy *Time*-ot, akkoriban elképzelhetetlen volt. A Gorkijba szórványosan már jártak nyugati lapok. Persze át kellett nézni minden egyes lapszámot, hogy van-e benne olyasmi, ami nem kerülhet ki az átlag magyar olvasó kezébe. Ezekből a rázós cikkekből csináltunk egy belső kiadványt is, ami csak zárt berkekbe került. Nyelvtudásom folytán én magam is részt vettem ebben. De mikor beérkeztek a friss folyóiratok, akkor úgyis az én kezemen mentek át, hiszen regisztrálni kellett. Én – ahogy telt az idő, úgy három-négy év múltán – teljesen úgy éreztem magam informáltság tekintetében, mintha nyugaton élnék, mert minden lényeges nyugati folyóirat ott volt a kezem ügyében.

Akkor ehhez kapcsolódóan megkérdezném, hogy a könyvtárosi ismeretek mennyire játszottak szerepet a további életében, pályája további alakulásában?

Hát a Gorkij Könyvtár nekem egy oázis volt. Mi fönt székelünk az olvasóterem fölött a galérián, ami bizony irigyelt hely volt. Munka az volt, de hát ez engem tulajdonképpen sose zavart. Úgy érzem, hogy bőven elvégeztem azt, amit mondjuk egy átlag munkaerőtől elvárnak, sőt jóval többet is. Jutott közben a tájékozódásra is lehetőség, mód. Az első két könyvemet ebben az oázisban kezdtem el írni.

Honlapjáról kiderül, hogy még mindig nagyon jó a kapcsolata az Idegennyelvű Könyvtárral. Itt Vajk Ilona kolléganőnknek is köszönetet mond.

Igen, így van, a könyvtárból sok segítséget kapok. Egy ilyen honlapot képtelenség lett volna egyedül, források nélkül szerkeszteni. Vajk Ili, régi kollégám sokat segít. De mások is. Sokszor használom a netes könyv- és cikk-katalógusukat is.

Az Ön honlapján többek között az olvasható, hogy Terebess Gábor író, műfordító, keramikus, könyvtervező, orientalista könyvkiadó. Ezt a felsorolást most már meg kellene toldani azzal, hogy könyvtáralapító. Itt az orientalista virtuális könyvtárra gondolok,

amely Magyarország első orientalista e-könyvtára. Beszélne egy picit ennek a történetéről?

Ez jólesik. De van papír könyvtárunk is. Igaz, nem mérhető egy olyan hatalmas könyvtárhoz, mint az Idegennyelvű Könyvtár. Nagyon alaposan válogatott orientalista anyag, de csak 20 000 kötetből áll. Bár nem tudok olyan könyvkiadóról, akinek hasonló referencia könyvtára lenne. Az alapja tulajdonképpen az én magánkönyvtáram bővebb fele, a szűkebb fele otthon van, azok magyar nyelvűek. A tanszéki könyvtárak és két külön gyűjtemény, az MTA Könyvtára Keleti Gyűjtemény és a Ligeti Lajos Keleti Kabinet mellé szeretnénk megnyitni az első olyan Keleti Könyvtárat Magyarországon, amely a nagyközönség számára is nyitott. Esetleg majd médiatékává fejleszthető. Leendő keleti zeneműtárunk még csak csírájában létezik kb. 600 kínai, indiai, thai stb. zenekazetta formájában. Itt kell megemlíteni az ázsiai gasztronómia, a keleti harcművészetek és a magyar utazók Ázsiában különgyűjteményeket. A Keleti Könyvtárhoz kapcsolódik a herbORIENT Gyógynövény Könyvtár, amely elsősorban az Európán kívüli, egzotikus gyógynövény könyveket gyűjti. Ebben páratlan egész Kelet-Európában. Több mint kétezer kötete igen alapos minőségi válogatás eredménye. Ezt kiegészíti a gyógynövény képtár, amely több száz 18–19. századi kézzel festett metszetet, kínai színes tusfestményt, fanyomatot, indiai miniatúrát, ceyloni batikképet, kézzel festett Rosenthal és kínai, koreai porcelántányérokat, valamint Hankó Béla akvarelljét, Lacza Márta illusztrációit, Németh Gábor flamand barokk olajfestményeit, Lengyel Zoltán hagyományos tibeti stílusú tablóit, Veres László pisztollyal szórt grafikáit és számtalan reprodukciót tartalmaz. Ami az e-tárunkat illeti, lassan 62 évesen, de megértem az internetes tartalomszolgáltatás lehetőségét, és aktívan részt is veszek benne.

Honnan jött az ötlet, hogy ezt az e-könyvtárat megalapítsa?

Talán '96-ban kezdődött a papírkönyv-kiadással. Először persze megalakult a Terebess-cég '94-ben, és ennek kellett valami honlap. Fölmerült, hogy miért ne lehetne fölrakni elektronikus formában is a könyveket? Hát ez szép lassan gyűlt-gyűlt, magát építette. Mi voltunk az első kiadó, amely szerződést kötött a MEK-vel anyagaink kölcsönös átvételéről. Gyakorlatilag az összes kiadott – több mint száz – könyvünket fölraktuk a honlapra. Volt olyan is, hogy már kiadás előtt feltettük. Nemcsak megjelent könyveink hipertext változatai kereshetők itt, hanem nehezen hozzáférhető régi orientalista könyvek, tanulmányok, cikkek, kiadatlan kéziratok elektronikus kiadásai, sőt speciális adatbázisok is (*Ázsia Lexikon, Kossuth-emigráció Törökországban, Keleti költészet stb.*).

Hányan szerkesztik a honlapot?

Ez változó. Az elmúlt tíz év alatt többen voltak, részdíjban vagy alkalmi munkatársak. Valójában ezt úgy kell venni, mintha kb. két teljes munkaidős ember dolgozna folyamatosan ezen. Ha megnézzük például, hogy más hasonló honlapokat hány ember szerkeszt, akkor rádöbbenünk, hogy ez nem kis teljesítmény. Mindig profi emberekkel dolgozom együtt, de sajnos néha becsúsznak hibák. Például Orwellnek a *Burmai napok* című műve egy félreértés folytán a végső korrektúra nélkül került föl a honlapra, és elég sok hiba maradt benne. Az sajnos már nem fér ebbe bele, hogy a két emberen kívül még legyen egy korrektor, ezért elnézést kérek a látogatóktól ez úton is, de úgy érzem, hogy fontosabb az, hogy minél több újabb anyag kerüljön föl. Hát előfordulnak melléütesek, ki nem javított hibák, de a látogató olvasók gyakran segítenek.

A terebess.hu nemcsak e-könyvtár, hanem annál jóval komplexebb. Valóságos orientalista portál.

Igen. Kialakíthattam néhány új műfajt. Van fönt például egy olyan, hogy *Zen osztálytalálkozó*. Néhány évvel ezelőtt felmerült bennem az, hogy mi lett azokból az emberekből, akikkel annak idején én a zen buddhista kolostorban éltem Japánban? Elkezdtem az interneten keresni, akiket olvastam, akivel én levelezésben voltam aztán egy kicsit kitágítottam ezt a kört, és hát megmondom őszintén, nagyon-nagyon megdöbbentem, mert azok a szerzetes társaim, akikhez a legszorosabban kapcsolódtam, mindnyájan szerepeltek a világhálón. (Az egyik például a brazil zen buddhista mozgalom indítója, atyja lett, portugálul írt könyvet. A másik Ausztráliába került, ahol magam is töltöttem egy évet, s az ottani ausztrál zen legnagyobb mestere lett, szintén írt könyvet.) Azok, akikkel ilyen egyívásúak voltunk és hát együtt küszködtünk, jó barátságba keveredtünk, nem akárkik voltak így utólag. Érdekelt, hogy mi lett velük. Hát megcsináltam ezt az osztálytalálkozót. Ezen az oldalon szerepel továbbá az én negyven évvel ezelőtti beszámolóm, a fordításaim, a zennel kapcsolatos tanulmányaim, sőt még a szerzetes ruháim és egyéb tárgyaik is, amelyek a Néprajzi Múzeumban is ki voltak állítva. Ami a nyelvet illeti, körülbelül hat-hét nyelven van fönt anyag. Azt mondhatom, hogy magyarul és angolul az alapsztori követhető. A kiegészítő szövegek portugálul, japánul, franciául, németül vannak. Ez a saját életemnek egy darabja, és ez ennyi nyelven volt lehetséges. Ez ilyen, nincs befejezve, nincs oda-vissza fordítva, de így tetszik nekem. Elsősorban magamnak csináltam. De sokan vesznek át anyagokat. Ez sokak számára csemege. Ez például egy netes műfaj.

Aztán ott van a haiku. Erre hat évet szántam az életemből. Hát nem mondom, hogy megcsömörlöttem, mert kikapcsolódásként most újra egy haikukötetet jelentetek meg. Egy Szantóka-kötetet. Írtam is haikut és rengeteget fordítottam. A *haiku.hu*-n több mint 25 ezer gyönyörű haiku van magyar nyelven, körülbelül 1000 költőtől és műfordítótól. Ennek van egy idegen nyelvű párja is, amelyen angol, német, francia, spanyol, portugál, olasz, svéd nyelven vannak haikuk. Nem számoltam össze pontosan hány. Több ezer lehet. De vannak tanulmányok is, amelyek erről a műfajról szólnak. Van, aki ebből az anyagból írja a disszertációját. Mert hát itt össze van gyűjtve. Olyan fakszimilék vannak fönt, mint például az 1905-ben 30 példányban megjelent első francia haikukötet. Ez a honlap egyfajta "intézménnyé" vált. Most éppen nyomdakész állapotban van még két kötet magyar nyelven. Az egyik a *Haiku a poggyászbán* című haikukötetem haibun naplóval kiegészített angol verziója, amit Tarnóc János fordított. A másik az említett Taneda Szantóka japán költő kötete. Évek óta csiszolom ezt a fordítást. Ő egy nagyon furcsa figura, 1940-ben halt meg, egy részeges csavargó vándorköltő. A japánok imádják. A világ legtömörebb szabadhaikuit írta. Előző haikufordításaim: egy Siki-kötet, egy Issza-kötet, egy Rjókan-kötet és egy 70 költőt megszólaltató nyugati haikuválogatás. Ezek papírkönyvként is megjelentek.

Érdekes a gasztronómia témaköre is. Az ázsiai konyhák receptjeivel indult a honlapon, hiszen magam is írtam 1986-ban egy kínai táplálkozástörténetet *Ezerízű Kína* címmel, aztán folytatódott egy világméretű fűszerkalauzzal, most már ott vannak az ehető virágok, a kefirgomba, a japán kristálygomba, a savanyú káposzta, az ehető tengeri algák, a vadon termő zöldségek, gyümölcsök. Roppant érdekes, hogy a különböző kultúrákban ezek milyen szerepet töltek be. A gasztronómiával foglalkozva fölvetődött bennem egy olyan gondolat, ha a földgömbön egy-egy ország nagysága aszerint lenne meghatározva, hogy gasztronómiailag mennyire fontos és érdekes, akkor bizony Oroszország igen jelentéktelen, Grúzia viszont hatalmas ország lenne. Kína így is hatalmas, de még hatalmasabb lenne talán. Japán, Thaiföld szintén. India csak olyan közepes. Latin-Amerikában Mexikó és Peru lenne nagy, mert hát ez a két konyha az, ami hihetetlenül változatos és érdekes. Az Egyesült Államok csak azért kerülne föl esetleg a térképre, mert ott van a louisianai francia konyha, amit cajun és kreol konyha néven ismernek, egyébként teljesen jelentéktelen. A török, olasz, francia, egyáltalán a mediterrán térség és persze a délkelet-ázsiai térség gasztronómiai szempontból felülmúlhatatlan. Most ezzel foglalkozom.

A kert is egy varázslatos világ. Ezt is művelem. A honlapon is ott van. Most sikerült a cégünknek Tiszaörvényben megvenni egy hektárnyi területet. Nekem ez kb. negyvenéves álomom, hogy a különböző egzotikus diófajtákból (pekán, hikori, japán szívdíó stb.) egy ültetvényt hozzak létre. Ezt egy kicsit kitágítottuk olyan egzotikus gyümölcsök, egzotikus fűszernövények irányába, amik itt megtermelhetők. Fügéből pl. 25-féle van már, a törökök hozták be a hódoltság alatt, mint oly sok növényt. Van japán kakiszilva, kínai jujuba, tízféle ginkófa. Hozunk és rendelünk külföldről magokat. Ez elkezdődött. Sok információ és képanyag van a honlapon róla.

Mikor lesz nyilvános a kert?

Ezt nem tudnám megmondani, folyamatosan készül, gazdagodik, de maga az információ virtuálisan már megtalálható. Ez megint egy olyan műfaj, hogy megtehetném azt, hogy csak akkor teszem föl, amikor készen van a kert. De nem ezt teszem. Sőt, hogy gyorsítsam, elég sok nyelven van információm, és azt ideiglenesen földobom idegen nyelven, s majd később visszatérek rá, és megírom magyarul. Ha van egy érdekes és fontos kép, azt is fölteszem. Itt nagyon fontosak a képek. Szerintem, már most van a honlapon erről kb. 3000 kép. Ez így egy kicsit nyers ugyan, de támpontnak megfelelő. Tulajdonképpen amit aznap dolgoztam, itt Kistarcsán, a munkahelyemen föl is teszem. Így percről percre van új információ, ami követhető, és azonnal elérhető bárki számára. Ez nekem a munka szempontjából azért jó, mert otthonról is követni tudom esténként-hétvégén a munkámat a számítógépen. Így én is olvasója vagyok a saját honlapomnak. Az internet ilyen. Olyan mint maga az élet. Egy abszolút tökéletes műfaj. De egy hatalmas kincseshánya. A haiku vagy a táplálkozáskultúra áttekintése hagyományos módszerekkel, az internet nélkül évtizedeket venne igénybe.

Maga a honlap az üzleti tevékenységét is bemutatja. Hogyan indult a vállalkozás?

Hát főleg a nejem az üzletasszony, ő több mint egy évtizedig dolgozott első munkahelyén, az akkor versenytárs nélküli állami külkereskedelmi vállalat, az Artex iparművészeti osztályán. Több nyelven tárgyalóképes. A nyolcvanas évek elején érkezett egy pillanat, amikor újságot is szívesebben hordott volna ki, mint tovább vergődjön a szocialista nagyvállalati kontraszelekció hálójában. Ezután végigjárta a magánszektor szinte minden változatát: egy tsz-meléküzemág bedolgozói részlegvezetője volt, majd már velem együtt GMK-t, kissovetkezetet, alkotóközösséget és amint lehetett az elsők között kft.-t ala-

pított, női divatruházat gyártását szervezve. A kilencvenes évektől az importliberalizáció révén áttértünk a termelésről a kereskedelemre, a hagyományos ázsiai kultúra kézműves termékeinek behozatalára koncentrálva. Az import és a nagykereskedelem után – a családnevet cégnévként is használva – egy országos üzletlánc felépítése következett. Lényegében az első igazi keleti bolt Magyarországon a Nefelejcs utcai üzletünk volt, amelyet '92-ben nyitottunk meg. Célunk volt az, hogy legyenek a keleti kultúra tárgyai kaphatók itthon is. A későbbiekben a központunk kikerült Kistarcsára, itt kezdtünk el japán kerteket építeni, kiállításokat rendezni, könyvtárat létrehozni, de ez már nem kifejezetten üzleti tevékenység. Nagy ajándéka az életnek, ha az ember meg tud élni abból, amit szeret csinálni. Nekem nincs kocsim, nincs mobilom. Most nem sajnáltatni akarom magam. Természetesen megtehetném, hogy legyen, de ez azt mutatja, hogy én nem vágyom anyagiakban semmi különösre. Nem kéne dolgoznom se tulajdonképpen, mert nyugdíjas korú vagyok. Ezzel szemben, napi 10-12 órát dolgozom örömmel.

Honnan ered a keleti kultúra iránti vonzalma, és a törekvése, hogy mindezt közkinccsé tegye?

Ez visszanyúl a gimnazista koromra. A piaristákhoz jártam. Kiábrándultam a keresztény vallásból, majd állami iskolába kerültem, és elkezdtem filozófiával, köztük keleti filozófiával foglalkozni. Disszidensként volt lehetőségem arra, hogy eljussak Japánba. Itt éltem egy zen buddhista kolostorban. És ezzel vagyok meg a legjobban: leginkább ez a fajta buddhizmus áll közel hozzám. Roppant érdekel az élet értelme és minden egyéb filozófiai kérdés is, de inkább gyakorlatias vagyok. Az tetszik nekem a keleti filozófiában, hogy az élet gyakorlati oldalát nem hagyja figyelmen kívül. Ezen túlmenően úgy érzem, hogy érdekes és méltó dolog mindez. Másokat is érdekelhet.

Ön hogyan értelmezi a hagyományos és a virtuális könyvtár, az internet funkcióját a mai társadalomban?

Nézzé, nem tudom elképzelni az életemet nélkülük ma már. A kettő mindenképpen kiegészíti egymást. Igénybe is veszem mindkettőt. Tehát egyrészt a hagyományos könyvtárakat, beleértve a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést, és az internetes lehetőségeket is. Elképesztően jól működik például az Amazon. Rengeteget rendelék tőlük. Volt olyan eset, hogy másfél hét alatt megérkezett a rendelés Amerikából. Ma már alig járok könyvesboltba, antikváriumba. Sokkal egyszerűbb a neten keresztül vásárolni könyvet. Ha bár-

minek utána akarunk nézni, akkor ma már kiindulásként mindenképpen az internethez nyúlunk. Néha nem túl könnyű kihámozni a lényegét, de hát ez technika kérdése is. A keresés egy művészet. Én például úgy érzem, hogy bizonyos kifinomult művészetig fejlődött bennem a keresés. Ennek előbb-utóbb mindenki ki kell fejlődnie, aki elég sokat foglalkozik vele. A neten sokan ráakadnak az én honlapomra is. Én nem regisztráltak egyetlen keresőben sem, aki megtalál, megtalál. Az Alexa-világranglistán a 150 ezredik helyen vagyunk. Ez a több milliárd honlap között igen előkelő helyezés. Jelenleg 20 000 dokumentum van a honlapon, körülbelül 600 megányi, zömmel a Kelettel kapcsolatos szöveggel. Az utóbbi hetekben megváltozott a Google kereső rendszere, büntetik a tükrözéseket, ezáltal egy kicsit visszacsúsztuk, de ez nem érdekel különösebben. Napi 8000 látogatója van a honlapnak. Nem lehet tudni azt sem, hogy ebből mennyi a komoly ember. Nekem egy látogató is elég, ha az komoly érdeklődő.

**Az Országos Idegennyelvű Könyvtár
neves olvasói**



Fülep Márk
fuvolaművész

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár olvasói között tudhatja Önt. Mióta látogatja a könyvtárat?

2000 óta vagyok látogatója a könyvtárnak. Még zeneakadémista társaimtól hallottam az Országos Idegennyelvű Könyvtár felől.

Minden bizonnyal a zeneműtár anyaga érdekli elsősorban. A könyvtár más részlegein (olvasóterem, nyelvstúdió) járt-e már?

Igen, jártam már, de csak amolyan kóbor pillanataimban. Sajnos mindig nagyon kevés az időm, ezért nemigen jut belőle arra, hogy máshová is ellátogassak. Persze, ha szükségem van valamilyen más, nem közvetlenül zenei témájú dokumentumra, más részleget is felkeresek. Attól függ, mire van szükségem a munkáimhoz. Mivel szinte mindig célirányosan keresem fel a könyvtárat, azzal sincs gondom, mikor hova menjek. Az egyéb részlegek használata nekem nem elsősorban a szabadidős tevékenységet jelentik, hanem a szükséges pluszt.

Miért szokott idejárni?

Szeretem ezt a helyet. A könyvtárosok kedvesek, a kottatáros kollégák ismernek, szeretnek. Mindig alkalom van egy kis beszélgetésre, akár egy röpke eszmecserére is, ha erre járok. Azon kívül könnyen megközelíthető, kitűnő helyen van a belvárosban. És külön érdeme az, hogy a kották szabadpolcosan kézbe vehető, megtekinthető. Beléjük lehet lapozni, válogatni, össze lehet hasonlítani őket anélkül, hogy azt külön kérvényeznem kéne. Úgy érzem, ez mindenképpen óriási előny azon helyekkel szemben, ahol a dokumentumokat raktárból kell kikérni.

Mióta játszik fuvolán?

Tízéves korom óta. Ez a szülővárosomban, Miskolcon kezdődött az Egressy Béni Zeneiskolában, ahol Cserfalviné Ferenczi Katalin volt a tanárom. Előtte másfél évet furulyáztam Doma Istvánnénál, vele sajátítottam el a zenei alapokat.

Miért választotta pont ezt a hangszert?

Sok a szép emlék körül a gondolat körül. Először is nálunk az esti közös éneklés és ima mindennapos. Így mind a hét testvéremmel együtt rendszeresen énekeltem, alakítottuk egymás emberi-lelki érzékenységét, zenei világát. Édesapám gyakran furulyázott is nekünk, s akkoriban rendszeresen hozta haza ajándékba a hanglemezeket. Nagyon sok zene szólt otthon, s a fuvola és a pikoló azért feltűnt, mint a zenekar fényét, világos színét megfestő hangszer. És a templomi muzsika élménye! Mintha az orgona szépen felfelé ívelő magas hangjai és az otthoni furulyaszó élményei közösen kovácsolták volna össze, hogy nekem fuvoláznom kell.

Melyik kor zenéje áll önhez a legközelebb? Miért?

A kérdésre nehéz a válasz. Mindig azt játszom szívesen, és abba a zenei világba igyekszem belehelyezni magam, amivel éppen foglalkoznom kell. Nem hiszem, hogy nagyon válogatnom kéne, hiszen a szereplések, de a tanítás is megkívánja a széles látókört és a különböző stílusok ismeretét, a nagyobb repertoárt. Nem szeretném, hogy túlságosan egyszerűnek tűnjön a válasz, de valószínűleg mindegy, hogy mit játszom, az a fontos, hogy éppen az adott ütemben jól érezzem magam. De visszatérve a kérdéshez, legközelebb talán mégiscsak a mai zene áll hozzám. Bármennyire is szeretjük Bachot, Mozartot, sajnos nem tudunk odamenni hozzá, és megkérdezni: ezt, vagy azt hogy gondolta. A mai szerzők teremtményeinek gondolatai rendkívül izgalmasak tudnak lenni. És azt hiszem, ezt semmi más nem pótolhatja.

Ön kétszeres Fischer Annie-díjas fuvolaművész. Mikor és miért jutalmazták ezzel a díjjal?

Először a tavalyi, majd az idei évadban is egyik nyertese lettem a Fischer Annie előadóművészi ösztöndíjnak. Ezzel azokat a fiatal muzsikásokat tüntetik ki, akik olyan művészi ambíciókkal kezdik a koncertező pályájukat, hogy szükségük van bizonyos fellépési lehetőségek feltételeinek megteremtésére. Mindezt pályázat formájában kell benyújtani, melyet aztán szakmai

zsúri ítél meg. A pályázatot egyébként nagyon részletesen írtam meg mind a két alkalommal, komoly, előre meghatározott évadprogrammal, koncerttervekkel. A kiírásnak megfelelően több mellékletet is tartalmaznia kell a pályázatnak, amelyek gondos összeállítása is igen sok időt vett igénybe.

Artisjus-díjjal is kitüntették. Milyen teljesítményét ismerték el ezzel?

A Zeneakadémián Prőhle Henrik volt a fuvolatanárom. Ő javasolt Artisjus-díjra, kortárs zenei interpretációim elismeréseként még 1998-ban, harmadéves akadémista koromban. Abban az évben három zeneakadémistát tüntettek ki ezzel a díjjal. Kurtág György és Oláh Tibor szólófuvola műveit játszottam akkor.

Fontosnak tartja-e a kortárs zene tolmácsolását? Miért?

Határozottan állíthatom, hogy igen. S a kérdés megválaszolása is igen egyszerű. Azért, mert mindig is érdekelt, mit üzen a zene. Ebben a témában kulcskérdés az, hogy 2006-ban miként formálja a mai embert a mai zene. Értékelem, tiszteletben tartom a szerzők gondolatait, keresem üzenetüket, meghallgatom vágyaikat, figyelem, miként alakul világról alkotott elképzelésük. Miért írta le azt, amit leírt? A kortárs zene azért fontos a számomra, mert rendkívüli módon érdekel, mi történik benne, általa. Persze ez nem azt jelenti, hogy mindent feltétel nélkül elfogadok. Gondos válogatás, előkészületek előzik meg az összes olyan mű megtanulását, amelyet később elő szeretnék adni. Sokszor árthat, ha a zenét megmagyarázzák: itt arra gondolok, hogy a közönségnek a kortárs zene befogadását előkészítendően nem gondolkodni kell, hanem elsősorban érezni. Egyébként ugyanez az érzés más, már „fűlbemászó” dallamokból álló közismert művek esetében is, amikor passzív módon – ma már szinte legkisebb fáradságot sem téve a mű befogadásáért – a művet pusztán önmagáért szeretjük.

Hogyan látja, milyen a kortárs zene fogadtatása a közönség részéről?

Egyre inkább úgy látom, hogy a legjobb előadásokban a legjobb művek ma is ugyanúgy megérintik a közönséget, mint bármi más. Igaz, ezek ritka nagy pillanatok, amiért érdemes sokat dolgozni.

Önök, mint előadóművésznek mit nyújt az Országos Idegennyelvű Könyvtár zeneműtára?

Csendes böngészési lehetőséget az óriási kottatárban, zenehallgatást, olvasást, a szakmai sajtó elérhetőségét, segítőkész, zeneértő, zeneszerető kollé-

gákat, zeneműtárosok társaságában.

Volt-e olyan kotta, amit csak itt talált meg?

Bizonyára volt, de kérem, hadd ne mondjak konkrét kottát. Rengeteg műért jöttem már ide, és valóban, szinte kivétel nélkül megtalálom, amit keresek.

Volna-e valamilyen javaslata, hogy mivel lehetne a kottaállományt bővíteni?

Talán éppen a XX. századi irodalomban látok hiányt, meg esetleg több faksimile kiadás beszerzése is érdekes volna. Az alapirodalom bőven megtalálható itt – leginkább fuvolás szemmel mondom ezt –, s úgy látom, más hangszerről is elmondható ugyanez.

A zeneműtár gyűjteménye segíti-e munkáját? Ha igen, miben van segítségére?

Természetesen segít, hiszen azért járok ide átlag kéthetente. Szükséges idejönnöm, amikor kották után nézek, mert koncertre készülök, vagy növendékeimnek keresek darabokat. A kamaraműveket és a partitúrákat is sokszor igénybe vettem már, de ugyanez a véleményem a zenehallgatással kapcsolatban. Innen mindig úgy távozom, hogy az a mérhetetlen tudás és bölcsesség, amely itt körülvesz, milyen kicsinnyé tesz, mennyi minden hiányzik még az életemből, tudásomból, és ha e végtelennek tűnő ismeretanyag akár egy piciny szeletkéjéért is, de megéri visszajönni.



Gémesi Géza
karmester, zeneszerző

Hogyan került kapcsolatba az Országos Idegennyelvű Könyvtárral, a volt Gorkij Könyvtárral?

1975-ben kerültem a pesti konziba, pár évnyi zenetanulás után. Kortársaimhoz képest képzetlenebb voltam. A Nagymező utcába kerülve hirtelen egy teljesen más szellemi légkörben találtam magam. Fantasztikus tanárok tucatjaival voltunk körülvéve, de kortársaim közül is többen váltak azóta a zenei élet vezéregyéniségeivé. Mostanában kezdem csak felfogni, micsoda horizontok nyíltak meg akkor előttem. Mértéktelenül szívtuk magunkba a tudást, társainkkal szinte fanatikusan tájékozódunk minden irányba. Esténként szinte egyfolytában koncerten ültünk – elsősorban a Zeneakadémián, ahova gyakorlatilag szabad bejárásunk volt. Szinte természetes, hogy csillapíthatatlan volt kottaéhségünk is, amit legtöbbször nem vásárlás útján enyhítettünk. A konzi saját könyvtára nehézkes volt és barátságtalan. Oda csak muszájból mentünk. Az egyéb lehetőségekről, mint minden fontosabb dologról (pl. Richter-koncert) szájhagyomány útján lehetett tudomást szerezni, így jutottunk el a Fehérhajóba és a Gorkijba is (az én nemzedékem számára egyik sem lesz Országos vagy Ötpacsirta vagy Molnár...), később pedig a Zeneakadémia gyűjteményébe.

Emlékszik-e arra, hogy első alkalommal miért jött ide? Mit kerest?

Hogy mikor jártam a fasori ház zezugos folyosóin először, arra így harminc év távlatából nem emlékszem. Hogy mit kerestem? Ugyanazt, mint azóta is: mindent – ebben egy kicsit előrehaladtam, de bőséggel marad életem hátralevő részére is.

Csak a zeneműtár gyűjteménye érdekli, vagy a könyvtár más részlegeit (nyelvstúdió, olvasóterem) is látogatja?

A Gorkijhoz az ember három szinten kapcsolódik: valamit céllal keres, általánosan tájékozódik, vagy egyszerűen elmegy oda, mint a kocsmába. Így maradt ez a költözés után is, a többi részlegbe azóta sem járok. Bizonyára nem vagyok egyedül, akinek a turkálás jelenti az egyik fő vonzerőt, de van ennek egy filozófiai szintje is: a szabad választás lehetősége. Sajátos, hogy ezt az SzSzSzR égisze alatt kaptuk a 70-es, 80-as években, de hát ugyanakkor például a KISZ Központi Művészegyüttese óvta a feljelentgetőktől a rothadó kapitalizmus zenéjét terjesztő Új Zenei Stúdiót is... Ebben a Gorkij sem volt „különb”, akkoriban messze itt lehetett a legtöbb Berio, Boulez, Cage, Stockhausen stb. anyagot találni az országban.

Alkotói munkáját mennyire segíti a zeneműtár gyűjteménye?

Hosszan beszélhetnék személyes és szakmai tapasztalataimról, de talán elég, ha leszögezhetem: zeneszerzői, karmesteri, pedagógusi vagy szervezői tevékenységem során vagy egyszerű laikusként is mindig támaszkodhattam az itteniekre. Nemcsak a gyűjteményre, hanem az itt dolgozó kollégákra is. Tudjuk, hogy az emberek közösségében a könyvtáros külön világot képvisel, s a zenei könyvtáros ezen belül is külön szigetet képez. Speciálisan a Gorkijban dolgozók ismertetőjegye volt, és ma is az, hogy mindannyian erős egyéniségek, pestiesen szólva: nagy arcok. Ebben az utálatosan az uniformizálódás felé húzó világban csak azt kívánhatom, hogy maradjon ez mindig is így.



Kiss Gy. Csaba
művelődéstörténész, egyetemi tanár

Hogyan került kapcsolatba az Országos Idegennyelvű Könyvtárral, régebbi nevén az Állami Gorkij Könyvtárral?

Nagyon rövid ideig dolgoztam itt 1961 nyarán. Akkor még gimnazista voltam, és nyári időnymunkásként végeztem azt, amire szükség volt. A kisebb szünetekben természetesen olvasásra is akadt idő. Néhány napos késéssel ugyan, de itt nyugati lapokhoz is hozzá lehetett jutni.

Olvasóként azóta is látogatja a könyvtárat. Az évtizedek alatt nyomon követhette a változásokat. Olvasói szemmel hogyan értékeli ezeket?

Ez hosszú folyamat. Ide jártam egyetemistaként, mert német szakos voltam. Hadd emlékezzem arra, hogy a régi olvasójegyemnek a számát kívülről tudtam, és kicsit sajnáltam is, amikor helyette, kb. 10 éve, újat adtak. Végigkövettem azt a folyamatot, ami már elkezdődött a 60-as évek elején. Pontosabban azt, ahogy ez a főleg orosz nyelvű Gorkij Könyvtár idegen nyelvű lett. Egyetemista koromban itt olvastam francia és német könyveket, az idegen nyelv-szakos kollégákkal itt lehetett találkozni. Közel volt az egyetem. A könyvtár valóban folyamatosan változott, egyre nyitottabb lett, és ami nekem fontos volt, hogy hozzá lehetett jutni külföldi folyóiratokhoz, irodalmi újságokhoz.

Jelenleg az ELTE M űvelődéstörténeti Tanszékének a tanára, oktató és kutató is egyben. Az oktatónak és a kutatónak mit nyújt az Országos Idegennyelvű Könyvtár?

Kutatóként közép-európai kapcsolatokkal foglalkozom, mindig nagyon fontos volt számomra az idegen nyelvű szakirodalom. Általában a tá-

jékozódás. Magyarországon sok mindenhez hosszú ideig csak a Gorkij Könyvtárban lehetett hozzáférni.

Kutatási területe a közép-európai művelődési kapcsolatok, a nemzetiségi kérdés, a „multi-kulturalitás”. Ebben a témában több könyve is megjelent, amelyek a könyvtárunkban is majdnem mind megtalálhatók. Hadd kérdezzem meg, hogy honnan ered ez az érdeklődés? Miért választotta ezt a kutatási/oktatási területet?

Talán van véletlen ebben, bár lehet, hogy törvényszerű volt. Reformátusként mondhatnám, predestináció. Egyszóval 1963-ban autóstoppal elutaztam Lengyelországba. Ez az út meghatározó jelentőségű volt számomra. Attól kezdve minden érdekelt, ami lengyel. Ha nemzedékemben végignézzük az ismertebb képzőművészeket, zenészeket, műszaki területen dolgozókat, kiderül, hogy rengetegen jártak akkor Lengyelországba. Közéjük tartoztam én is, és a nyelvet is megtanultam.

Ön a nagy európai nyelvek (német, francia) mellett több kis és közepes európai nép nyelvét (lengyel, szlovák, horvát) is beszéli. Ez nyilván összefügg kutatási területével. Mégis megkérdezem, hogy mi volt először: ismerte ezeket a nyelveket, és ez irányította e kutatási területre, vagy fordítva, a kutatáshoz kellett ezeket a nyelveket megtanulnia?

Annak idején Lengyelország nyitott nekem ablakot a világra. Szellemi kapukat tárt szélesre, gazdag tájékozódást tett lehetővé. Például emigráns írókat; a Gorkij Könyvtár akkor alig mert ilyeneket megrendelni. Röviden: engem Lengyelország indított Közép-Európa felé. A 60-as évek végén mi, fiatal irodalomtörténészek, írók azt reméltük, hogy a szomszéd országok felé való nyitás tulajdonképpen esélyt jelent arra, hogy a diktatúra világából valahogyan ki tudjunk nézni. A kommunista rendszer névleg támogatta a kapcsolatépítést az úgynevezett szocialista országokkal. Mihelyt azonban ez komolyra fordult szintre jutott, akkor azonnal jött a tiltás. Hadd mondjak egy példát: a Kossuth Klubban a TIT keretében egy beszélgetés-sorozatot szerveztünk Magyarországon, a magyarok és szomszédjaik előítéleteiről. A tiltás a pártközpontból jött. Nem volt szabad megtartani. Kiderült számunkra, hogy a szovjet érdekszféra azt is jelenti, hogy nem szabad túl szoros kapcsolatot a szomszédokkal kialakítani. A politikai változások után azt reméltem, hogy a demokratikus Magyarország a szellemi életben és a politikájában is megpróbálja megkeresni az új kapcsolatot a közép-európai országokkal. Ezt kicsit szkeptikusan látom másfél évtized múltán. Sajnos, ez ma sem megy. Pedig ez kulcskérdés a magyar kul-

túra számára. Erről sokat írtam. Rövid ideig politikai szereplő is voltam, akkor sem sokat mozdítottunk ezen.

A Zágrábi Egyetemen volt vendégtanár 1999-től. Mit oktatott Zágrábban?

A véletlen is közrejátszott ebben. Zágrábban 1994-ben alakult újra az 1920-as évek elején megszüntetett magyar tanszék. Egy szomszéd ország, amely Magyarországnak nagyon jó szomszédja, és ahol nincs egyetemi szinten magyar szak. Meg kellett teremteni. Ezt a tanszéket úgy is támogatta Magyarország, hogy egy nyelvész és egy irodalmár vendégtanár dolgozhatott Zágrábban a kétoldalú állami együttműködés keretében. Kicsit rá is beszéltek, tanácsolták, hogy jó lenne, ha megpróbálnék elmenni Zágrábba. Belevágtam, és a magyar tanszéknek öt évig voltam a vendégtanára. Magyar művelődéstörténetet, irodalomtörténetet tanítottam. Izgalmas dolog volt, mert viszonylag sok horvát hallgató választotta a magyar szakot. Az én időmben 80-90 fő volt összesen a magyar szakot választók száma kétszakos rendszerben. Ezeknek a 90%-a teljesen horvát családból származott. Ők itt kezdtek el először a nyelvvel is foglalkozni. Nagyon izgalmas és szép volt látni, ahogy tanulják a magyar nyelvet, ahogy ismerkednek a magyar kultúrával. Életemnek egy szép időszaka volt a zágrábi munka. Annyira horvátul is megtanultam, hogy konyhanyelven el tudok beszélgetni, s használok a horvát nyelvet mint olvasó és kutató.

Volt-e olyan könyv, folyóirat vagy egyéb dokumentum, amit csak itt talált meg a könyvtárban?

Nehéz kérdés. Nagyon sok ilyen volt, de nem tudnám felsorolni őket. Már az egyetem után kezdtem komolyan kutatással foglalkozni, ezért rendszeresen jártam a Gorkijba. Nagyon sok olyan könyv volt, de főleg folyóirat: lengyel, szlovák, cseh irodalomtudományi folyóiratok, amelyeket csak itt lehetett megtalálni. A folyóiratok mind ott voltak a szabadpolcon. Sokszor csak egy gyors folyóirat-szemlére jöttem be.

Nemrég jelent meg A haza mint kert című esszékötet. Milyen volt ennek a fogadtatása?

Mostanában úgy van, ha megjelenik egy könyv december elején, akkor a fogadtatás jó ideig eltart. Volt néhány bemutatója december elején Budapesten, aztán Debrecenben, majd Szegeden is. Jólesett, hogy Szlovákia budapesti nagykövetsége, személyesen a nagykövet is azzal emlékezett meg január 23-án a magyar kultúra napjáról, hogy az én könyvemet mutatták be. Két tanítványom beszélt a kötetéről. Hogy milyen fogadtatásban lesz része, az már a

jövő kérdése. Eddig tudomásom szerint – nem néztem mindennek utána – a *Magyar Nemzet*ben jelent meg róla egy ismertetés. Nyilvánvalóan a folyóiratok ezután következnek. Manapság egy könyvnek a bemutatása nemcsak egy alkalomhoz kötődik, hanem jó esetben sokszor szóba kerül. Ma éppen a rádióban lesz egy beszélgetés a kötet kapcsán.

Van-e valami olyan téma, jelenség, amely fölkelte mostanában az érdeklődését? Tehát olyasmi, amit feltétlenül szeretne megírni?

Lassan másfél évtizede – sőt talán már régebben is – van egy témám, amihez mindig hozzáragasztgattam újabb részeket, mint ahogyan a fecske építi a fészket. Ez pedig a közép-európai himnuszok összehasonlító története, kultusztörténete, a himnuszokban megjelenő nemzetkép. A mostani tanulmánykötetem több írása foglalkozik ezzel a témával. Erről egy nagyobb munkát szeretnék útjára bocsátani. Emellett természetesen nagyon sok dologgal foglalkozom. Az egyik, amit mostanában szintén meg kellene írnom, pontosabban össze kell állítanom, egy válogatás az Adriáról (elsősorban Fiuméről és környékéről) szóló magyar útleírásokból horvátok számára, természetesen bevezető, magyarázó tanulmánnyal.



Lackfi János

József Attila-díjas költő, író, műfordító, egyetemi tanár

Mióta olvasója az Országos Idegennyelvű Könyvtárnak?

1989 óta, vagyis idestova tizenhét éve: az én pályámon ez még hosszú idő, csaknem fele életem eddigi harmincöt esztendejének. Akkor lettem az ELTE magyar–francia szakos hallgatója. A bölcsészkar itt volt még, a Sapientia jelenlegi épületében, a tetejébe idegen nyelv szakra is jártam, kézenfekvő volt tehát gyakran „átszaladni” a Gorkijba, ahogy akkor hívták-hívtuk. A kezdeti, egyetemista időkből több fontos, nosztalgikus emlék köt ide, az emberfejes, akkor még málladozó stukkókhoz, a jó kis neobarokk hangulatú, festett márvány falakhoz.

Emlékszem, legjobb barátommal egy ízben valami furcsa romantikából elszívtunk egy-egy Csongor szivart egy közeli kapualjban, pesti srácos, ellenzős, „sutyeráksapkában”. Nem tudom már, miért volt ez olyan vonzó perspektíva, talán a vörösmartys márkanév miatt. (Nota bene, eme dohányáruhoz fűződik a magyar reklámpar egyik legjobb szlogenje, az „Öreg szivar nem vén szivar”...) Ráadásul egyik arra járó tanárunk meg is látott bennünket, ami különösképpen romlott színben tüntette fel az esetet. Máig emlékszem a Gorkij műmárvány erezetére, ahogy kavarg szédülő tekintetem előtt: ide, az emeleti balusztrádhoz jöttünk fel lepihenni az ominózus kaland után.

Még meghatározóbb élményem, mikor 1989-ben kijöttem a könyvtárból, s a Molnár utca torkolatánál belefutottam valami döbbenetesen másba, a mozgó, lüktető történelembe. Ismerős volt persze mindez könyvek, Victor Hugók, Walter Scottok lapjairól, megjelenési formája azonban mellbevágóan szokatlan volt akkoriban. Néma tömeg gomolygott a Kossuth tér irányába, lyukas zászlók lobogtak, én meg csatlakoztam a ballagókhoz. Halk beszélgetés volt, semmi politikai szónoklat, a félszavakból mégis kivettem annyit, hogy az erdélyi

események iránti szimpátiatüntetésbe keveredtem. Kiértünk a Kossuth térre (történelmileg pikáns célpont), hullámoztunk kicsit, aztán hazaindultunk. Evidens pillanat volt, amikor a hallgatás minden szónál beszédesebb. Az én számomra valahogy a szavaktól, a könyvektől indult a menet, s haladt az elnémulás felé.

Hasonló eset volt ez, mint mikor a 80-as években a pannonhalmi bencések meghívták a közelmúltban meggyilkolt Roger testvért, a taizéi ökumenikus szerzetesrend alapítóját. Az ijedt hatóságok először egyetlen beszédet engedélyeztek, majd ezt az engedélyt is visszavonták. A svájci szerzetes azonban a várakozással ellentétben nem mondta le felháborodottan az utat, hanem így nyilatkozott: „ha nem beszélhetek nekik, hát majd velük együtt hallgatom”. És részt vett a liturgikus alkalmakon, imákon, nem beszélt, ahogy (politikai okokból) az összes többi résztvevő sem beszélhetett... Az ilyen szilárd csöndfalon a poklok kapui sem vehetnek erőt.

Mondjam-e, hogy életem legmeghatározóbb történése, házasságkötésem itt történt, pár száz méterre a könyvtártól, a Belvárosi templomban, mely töredékekben történelmi múltunk összes üledékrétegét őrzi: román freskótöredék, gótikus szentély, török imafülke, reneszánsz fali domborművek, diadalmas barokk enteriőr, klasszicista és romantikus síremlékek, s Molnár C. Pál ízig-vérig (archaizálóan) modern oltártáblája alkot furcsa, heterogén egységet.

Honnan szerzett tudomást a könyvtárról?

Sehonnan és mindenhonnan. Az egyetemen mindenki tudta, hogy van a Gorkij, hogy oda járni kell, nincs mese...

Ön költő, író, műfordító, lapszerkesztő, irodalomkritikus, egyetemi tanár. Ez igen sokrétű tevékenységet jelent. Ezek közül melyik áll Önhöz a legközelebb? Miért?

Meggyőződésemm, hogy élet és irodalom nem két külön dolog. Néha a mások életét éljük, és a sajátunkat írjuk, fordítjuk, recenzáljuk, tanítjuk másoknak. Az irodalom amúgy is önmeghosszabbítás, lehetünk Twist Olivér és Aljosa Karamazov, Tristram Shandy és Szindbád anélkül, hogy a bőrünkől ki kellene bújnunk akár egy pillanatra is. Komolyra fordítva a szót: az irodalomból nehéz megélni, főként ha valakinek népes családja, öt gyermeke van, mint nekem. Sokoldalúnak kell hát lennem, de ez a sokoldalúság voltaképp nagyon is egy irányba mutat: az irodalomért, irodalomban, irodalommal csinálom mindent, s ez sokkal-sokkal jobb, még ha zaklatottabb is egy „biztos, jól fizető állásnál”, mintha mondjuk két nem különösebben ápolat lelkű cégvezető anyá-

zását fordítanám tolmácsként franciáról magyarra és vissza, mint nem egy volt évfolyamtársam teszi. Több így a kreativitás, az impulzus, az élmény, de egyelőre nem érzem úgy, hogy szétforgácsolom, elfecsérelem az életem, a tehetséget. Inkább csak minél többféle módon továbbadom, amit kapok a világtól, az irodalomtól. Amúgy talán költőként áll mögöttem a legönállóbb „oeuvre”, mindamellett a tizenhét kötetnyi műfordításra, a fordított több mint háromszáz szerzőre is büszke vagyok, harmadik drámámat írom éppen, és két kisregény után hamarosan egy „közepes méretűvel” (ha lehet ezt így centizgetni) állok elő. Egy metaforával élve postás vagyok, mások műveit és saját gondolataimat, történeteimet közvetítem másoknak, s csak remélem, hogy nem kilakoltatási végzést, hanem (legalábbis) nyugdíjat vagy segílyt hozok...

Költői, műfordítói tevékenységét számos díjjal jutalmazták. Legutóbb milyen díjat kapott? Melyik munkájáért?

A 2004-es Év Gyerekkönyve díjas gyerekverskötetem, *A buta felnőtt* után egy újabb is megjelent, úgyhogy ez a szekér is beindulni látszik. Egyébként meg Örkeny István-ösztöndíjat kaptam a 2005-ös évben megírandó színdarabomra.

Ön megalapította a Nizzai Kavics irodalmi díjat. Mi ennek a története?

2001 novemberében jártam Nizzában, s egy marék gyönyörű kavicsal tértem haza onnan: márványdarabot, üvegszilánkot, terrakottát, porcelánt, műkövet, pöttyös, foltos, kék, szürke, lila, vörös szikladarabokat csiszolt ilyen-né a tenger. Egy-egy olyan barátomnak adtam aztán belőle, akinek a verseit szeretem, és a mai harmincas nemzedékbe tartozik. Később rájöttem, hogy egyfajta díj ez már voltaképpen, itt az ideje megalapítani. A kőhöz tehát dísdoboz is jár, s méltó az ilyesmit a legfőbb indoklással, magukkal a versekkel köríteni. Kavicsot hoztam tíz évre eleget, s hátha az évek során a kövekből felépül egy szubjektív és szolid, de lakható kis irodalmi épület.

Ki kaphatja meg ezt a díjat?

Immár harmadik éve vehetik át harmincon túli költők, akik már több mint tíz éve „a pályán fociznak”, s mégis, mint fiatalokat szokás őket léptenyomon felfedezni. Holott így a magam korabeli irodalmár az utánunk jövők, a huszonéves „valódi” fiatalok elől állja el a napot, szívja el a levegőt... Évről évre mindig ilyen korú, az asztalra már komoly dolgokat letett szerzőknek szeretném kiosztani a díjat, „ameddig az égi s ninivei hatalmak engedik, hogy be-

széljek, s meg ne haljak”, úgyhogy voltaképpen az örök ifjúságot is remélem a díjtól: hetvenévesen is figyelnem kell majd, mint „tempóznak” a pályájuk elején úszkálók.

Legutóbb kinek és miért nyújtotta át a Nizzai Kavics Díjat?

Két hölgy kapta meg, az erdélyi László Noémi, ez a törekeny leánynak álcázott „költői Schwarzenegger”, aki látszólagos dudorászással hatalmas, egzisztenciális terheket emelget, kuruzsol és varázsol, valamint a pécsi Szakács Eszter, akinek köznapias észleletei mögött a déltengerek zsongása és az *Énekek éneke* sóvár keresése, égi-földi erőtere húzódik meg. Külön örültem, hogy meglepetés gyanánt Kányádi Sándor, mint igazi lovag és úriember, a díjazott kollégáknak hozott egy-egy virág kíséretében tiszteletét tette a Nyitott Műhelyben, a hangulatos esten.

Mint költőnek, irodalomkritikusnak, műfordítónak, egyetemi oktatónak mit nyújt az Országos Idegennyelvű Könyvtár?

Sokszor elsősegélyt is akár: sebes munkák hevében gyakran az utolsó (utolsó élti, utolsó utáni) pillanatban vágtattam be ezért vagy amazért a szövegért. De persze elmélyülést ugyanígy, hiszen itt kutattam sokat a *Nagyvilág* kanadai különszámához, innen kölcsönöztem ki nem egy lefordítandó művet, egyebek közt Racine *Phaedráját*, melyet a Pinceszínház vett műsorára, s itt duzzasztottam lassan négyszáz oldalas lavinává azt a 20. századi francia költők műveiből összeállított, egyszemélyes antológiát, melyre 2004-ben megkaptam a párizsi Centre Nationale du Livre fordítói ösztöndíját.

Miért szeret ide járni?

Jó érzés, ha egy helyen ismerős arcok fogadják az embert: a könyvtárossal csendesesen, diszkréten „létezünk el” egymás mellett, mégis úgy érzi az ember, valami titkos társaság láthatatlan köteléke fűz össze minket akkor, amikor fénymászottatok, amikor a bírságomat fizetem ki, amikor a kabátomat adom be a ruhatárba, vagy éppen a könyveket kérem ki. Közös kaszt tagjai vagyunk, egy fogatot húzunk, van egy titkunk: maga a könyv. Hiszen minden polcon lévő gerinc titok, a cím csak annyit mond róla, mint az emberről a szem: sokat, de nem eleget. Ismernünk kell az illetőt ahhoz, hogy a tekintetéből száz százalékos biztonsággal olvashassunk, ismernünk kell a könyvet, hogy már a címe százfelé terelje emlékezetünket. Ismerős-ismeretlen könyvek, ismerős-ismeretlen könyvtárosok és olvasók közt létezni nagyon jó érzés, csak

az a fránya óra ne jelezne a falon, hogy mindez átmenet. A kölcsönzői polcok labirintusszerűségét is szeretem, feltűnni-eltűnni, bújócskázni egymással, önmagunkkal.

Jelenleg min dolgozik?

Megy az egyetemi nagyüzem, s igyekszem mellette költőként, íróként, sőt, újabban animációs filmforgatókönyv-íróként is létezni...

A könyvtárakban, így az Országos Idegennyelvű Könyvtárban is, sok műve megtalálható. Milyen érzés Önmagát "katalógustételként" viszontlátni?

Ha van az emberben hiúság, időnként belekukkant a katalógusba, mit „dob ki” a gép az ő neve alatt. Elégedettség tölt el ilyenkor, hiszen mégiscsak szeretnék „nyomot hagyni”, s hol inkább, mint a könyvmolyok és -bolondok paradicsomában, a könyvtár polcain. Mintha magam ülnék ott követeim, köteteim formájában, s kukkantanék le a polcokról. Minderről azonban beszéljen inkább helyettem egy régebbi versem... Íme:

PÁRHUZAM

A könyvtárban a vakolat mögött
olvashatatlan könyv-fal rejtezik
és a betűk hőtartó szálai
ejtenek foglyul hideget-meleget

A polcokon téglasor áll
belélapozhatatlan égetett agyag
e tömbökben rég tovafolyt folyók
sodorta tájak emlékezete
tűzben pirult színük egy arcé
mely egykor (tűnődni vagy ugorni)
a vízre ráhajolt



Romhányi Török Gábor
író, költő, műfordító

Ön több százzal is kötődik könyvtárunkhoz, közel 20 könyve van a katalógusunkban, sőt több könyvbemutatója is volt nálunk, egyik legrégebbi és leghűségesebb olvasónk, több mint 30 éve jár hozzánk. Emlékszik-e arra, hogy mikor volt itt először?

Azt hiszem 1972 vagy 1973 augusztusában, valahogy így, és még az első könyvekre is emlékszem, hogy melyek voltak, amelyeket kölcsönvettem. Ugyanezek a könyvek azóta is fontosak, és az a vicc, hogy időnként összefirkáltam a könyveket zölddel meg pirossal, és most némi meghatottsággal fedezem fel a még megtalálható színes firkáimat e könyvekben.

Emlékszik rá, hogyan került ide, honnan tudta, hogy éppen ide kell jönnie?

1972-ben kerültem fel Budapestre, s akkor nagyon intenzíven próbáltam passzív módon, szótárral, nyelvtankönyvvel olvasni, és ez volt illetékességből az első számú könyvtár, amely szóba jöhetett, nyílt és modern világirodalommal, és nagyon kedves alkalmazottakkal. Mind a mai napig így él emlékezetemben.

Mi az, ami ebben a könyvtárban állandó maradt, s mi az, ami változott ez alatt a három évtized alatt?

Szerintem csak előnyére változott, számottevően bővült az állománya, már odáig „fajult”, hogy amit kérek könyvet, azt meg is kapom, vagy megrendelik, s ez nagyon nagy segítség, nélkülözhetetlen számomra. Szerénytelenség nélkül mondom, törzsolvasónak vallhatom magam.

Az idők során kialakult-e valamilyen viszonya azzal a gyarapító osztállyal, akik rendelik az angol, francia, német könyveket?

Igen, közvetlen érintkezés útján főleg a franciás Szalai G. Erzsikével, akivel e-mailen tartjuk a kapcsolatot, de ha német vagy angol könyvet kértem, azt is többnyire megrendelték.

Van-e olyan emlékezetes könyve, amit itt talál meg? Akár olyan módon, hogy Ön hívta fel rá a figyelmet, vagy csak rábukkant, s nagyon fontos könyv lett később az életében?

Ilyet kapásból tudnék mondani: Michel Foucault *A szavak és a dolgok* című könyvére a 70-es évek közepén bukkantam rá. Elég hülyén hangzik, de így próbáltam franciául tanulni. Erős volt a motiváció – mindenképpen meg akartam érteni ezt a művet. Kijegyzeteltem, s a többi, ezt más el sem olvassa, én pedig így próbáltam franciát tanulni; elsősorban ez jut eszembe, mint életre szólóan fontos könyv, és itt bukkantam rá először. És 2000-ben már meg is jelent fordításomban magyarul.

Említette, hogy sajátosan tanulta szinte mindegyik idegen nyelvet, amelyből fordít, könyvekből, a lehető legnehezebb irodalmi és elméleti könyvekből.

Igen, amit én a nyelvekből tudok, az irodalom, tehát nem a beszélt nyelv. Az idegen nyelveket rosszul beszélem, de a passzív szövegértési, szövegértelmezői tudásom roppant fejlett.

Úgy tudom, hogy van Önnek könyvtárosi végzettsége, sőt azt is hallottam, hogy dolgozott könyvtárban is. Miért választotta akkoriban ezt a szakot, csak adódott, vagy a könyvek iránti vonzódás miatt?

A szovjet típusú néphadsereg előli menekülési kísérlet okán. Ez sikerült is. Könyvtárosi ismereteimet a könyvtárban való gyors és pontos tájékozódásra használom. A számítógépes katalógus működése óta időnként Irénke támogatására szorulok. A könyvek és az irodalom persze mindig is érdekelt.

Hogyan lett műfordító?

Szerintem senki nem készül műfordítónak, mindenki író szeretne lenni. Hát el is kezdtem rövidebb írásokkal, de elég rossz írások voltak ahhoz, hogy ne jelenjenek meg, igaz semmivel sem rosszabbak, mint azoké, akiknek megjelentek az írásai. Nem tudom. Egyszerűen leszállni 1972-ben a 49-es villamosról a Déli pályaudvarnál és elkezdeni egy karriert: ilyesmi nem létezik, de ezt akkor persze még nem tudtam. De aztán közben ez kiderült, és hogy mégis

megmaradjak az irodalom mellett, jött a fordítás. És egy francia költő ismerősöm mondta: te fordító vagy Gábor, mint ahogy az orvos mondja, hogy uram ön halálos beteg, ez sajnos beigazolódott. Fordító lettem, és nem író.

Tehát így alakult, hogy nem író lett, hanem műfordító.

Sok olyan ember van, aki más helyett csinálja, amit csinál. Én is ilyen vagyok.

Úgy tudom, számos műfordítása mellett megjelentek saját írásai is.

Elenyésző.

Készülnek esetleg mostanában újak?

Cikkek, többnyire ugyanabban a tárgykörben, „Bermuda-háromszögben” – Beckett, Foucault és Nietzsche –, ezeket kísértem időnként cikkel, tanulmánnyal, és egyikről többet, másikról kevesebbet. Főleg Beckettről. Foucault-ról kevesebbet, mert ő szakfilozófus, Nietzsche-ről többet, mert ő világnézeti filozófus, költő-filozófus, róla könnyebb írni.

Miért pont ez a hármas az ön Bermuda-háromszöge?

Nem tudom. Beckett ősidők óta van, arra nem tudok válaszolni, mert „ismeretségünk” 1961-re nyúlik vissza, s igen közel áll hozzám. Minden múltó pillanattal egyre közelebb. Az ember önkéntelenül is közel sodródik emberekhez, ez abszolút nem véletlen. Ezért nem is nagyon fontos, hogy azt mondjam bárkinek, hogy ezt olvasd, vagy azt, mert akihez valaki magától nem jut el, ahhoz soha nem jut el. Fontos, hogy olvassunk, de hogy mit olvassunk, azt mindenki maga tudja. Én is így voltam! Beckett nagyon régi, Foucault meg Nietzsche fokozatosan érkeztek az idők során. Foucault autentikus Nietzsche-tanítvány egyébként is: rengeteget foglalkoznak a hatalommal, és ezt az egész hatalmi komplexumot az ember a társadalomban lépten-nyomon, napról napra, hétről hétre folyton átélte, és pontosan azt próbáltam visszaadni választásaimban, a fordításaimban, amit a bőrömnön éreztem, tehát megmagyarázni az életet stb., mármint az enyémet. Mintegy önvédelemből választottam őket. Wittgenstein, akinek a filozófiája abszolút matematikai logika, maga az elvontság – nem érdekelt. Nietzsche meg Foucault az életünkről beszél, csak oda kell figyelni, meg kell őket hallgatni, és nagyon sokat tanulhatunk.

A Bermuda-háromszög mellett még sok más szerzőt is fordított, például Durrellt, Cendrarrstól A halvaszületett.

Ez bér munka, nem műfordítás, bér munka. A kiadó azt mondta, hogy ezt csinálhatod, más nincs, s az ember csinálja, mert valamiből élni kell. Ez nem a saját javaslatom. *A halvaszületett* sem, bár az már közelebb áll az alkotáshoz, de Durrell bér munka, nyelvíleg gazdag, de nem az én javaslatom.

És a Nagy Katalin-életrajz?

Legszívesebben letagadnám. A Nagy Katalin-életrajz szálnalmas bér munka. Nem bér munka viszont Nietzsche nagy szerelme, Lou Andreas-Salomé életrajza.

2006-ban vagyunk, Beckett születésének 100. évfordulója lesz az idén, a könyvtár éppen az Ön segítségével tervez megemlékezést az évfordulóra. Megjelenik-e John Calder The Philosophy of Samuel Beckett c. munkája magyarul? Úgy tudom, tervei között szerepelt ez a fordítás. Ezzel hogy áll most?

2002-ben már lefordítottam, s akkor már ki is fizették. Lehet, hogy erre az alkalomra tartogatták, s ha most nem jelenik meg, akkor soha. A könyv nem Beckett filozófiája, hanem közeli barátjának, angol kiadójának Beckett-tel kapcsolatos emlékei.

Milyen Beckett-fordítása fog megjelenni mostanában?

Április végén a Beckett-trilógia (*Molloy – Malone meghal – A megnevezhetetlen*) második kiadásban. Életem egyik nagy élménye ez, műfordítói pályám tetőpontja. Az összes drámái is megjelennek újra, ugyancsak az Európa kiadónál.

Nagyszerű. Legutóbb mit kölcsönzött a könyvtárból?

Van egy fiatal francia író, Éric Chevillard-nak hívják, s nagyon szeretnék tőle valamit fordítani, de elég reménytelen a helyzet, a magyar piaci viszonyok miatt. Öt-hat könyvét kivettem maguktól, és nézem, melyiket lehetne egyáltalán ajánlani a kiadóknak.

Konkrétan min dolgozik most?

Ez szintén a Beckett-centenáriummal függ össze. Hugh Kenner, nagyon híres amerikai irodalomtörténész *Flaubert, Joyce és Beckett: a sztoikus komédiások* című könyvét fordítom a Kráter kiadónak. Áprilisban megjelenik.

Úgy tudom, hogy igen magas francia kulturális kitüntetésben részesült, a „Művészet és az irodalom francia rendjének lovagja”. Mikor is kapta, és miért kapta ezt a kitüntetést?

2002-ben kaptam, 2004-ben adták át. Ki kellett küldenem az összes fordítást, a francia és a magyar példányokkal együtt Párizsba. Tüzetesen megvizsgálták, miért adják ezt a kitüntetést. Párizsban többet olvasnak engem magyarul, mint itthon. Tünetes, de logikus. Csak gyanakszom rá, hogy Foucault és Beckett tolmácsolásáért kaptam, mert a franciák nagyon büszkék e két nagy alkotóra. Ők mindig nagyon sokat segítettek.

Emellett kapott-e más kitüntetést, vagy olyan ösztöndíjat, ami kapcsolatban volt azzal, hogy értékelik a műfordítói munkáját?

Soros-ösztöndíjat kaptam, amikor megjöttem Angliából 1988-ban. Majdnem három hónapot töltöttem ott Samuel Beckett személyes meghívására. Akkor kaptam egyéves Soros-ösztöndíjat. Még két műfordítói ösztöndíjat nyertem el a Művelődési Minisztérium Nemzeti Kulturális Alapprogram keretében. Most kaptam szintén támogatást a Beckett-centenárium kiutazáshoz Readingbe.

Vannak-e olyan emlékeztető emberi barátságok, amelyek a műfordításokkal kapcsolatosan, pl. kiadókkal vagy más szellemi emberekkel alakultak ki az idők során?

Voltak, például egy francia költő és egyetemi tanár, Michel Deguy, akinek a kitüntetésemért köszönhetem, mert ő és a barátja javasolta ezt. A franciáktól három műfordítói ösztöndíjat is kaptam, ami kifejezetten sokat segített, úgy-hogy amit törvényesen idegen állampolgárnak lehet adni, azt én megkaptam a franciáktól. Sokat köszönhetek nekik.

Hogy lehet az, hogy bár maga is ír verseket és költő, ennek ellenére a versfordításai sokkal kisebb arányban vannak, mint a próza?

Igen, a költői próza zavar engem a versekben, hogy a zárt forma akadályozza az információáramlást, tehát ezért is mozdultam el az értekező próza irányába, a későbbiekben pedig a világnézeti filozófiák irányába.

De saját versei is megjelentek, például a Napútban, ami az interneten is elérhető, például a Másodpercek romjai című költeménye.

Valamint az Örökre eltűnt idő nyomában, amelyet apám halálára írtam.

Érdekes, hogy a versfordításhoz a kötött formát túl kötöttnek érzi, de ugyanakkor az értekező prózában, akár a Foucault-fordításnál, ott is rendkívül fontos a szóhasználat, tehát ott is hihetetlen kötöttségek vannak.

A rímelő verselés akadályozza a szabad információáramlást. Ez más szakma. Költészet viszont jelen lehet minden prózában. Nietzsche és Foucault is abszolút retorikus irodalmat komponált, képies, ritmikus költői nyelven alkottak. Költő-filozófusok. A költői prózában gyökerezik az erejük. Ide tartozik Claude Simon *Történet* című regénye, amelyet lefordíthattam. Költői képeket ritmizál, nem pedig események egymásutánjáról informál minket.



Szentpéteri Csilla
zongoraművésznő

Emlékszik-e arra, hogyan került kapcsolatba az Országos Idegennyelvű Könyvtárral?

1999-ben, amikor úgy határoztam, hogy a klasszikus szerzők dallamait, dallamfoszlányait sajátos felfogásban továbbbírom, megfűszerezem saját ötleteimmel, akkor választottam „törzshelyemül” az Országos Idegennyelvű Könyvtárat. Miután a Zeneakadémián végeztem, így volt összehasonlítási alpom, s az Önök könyvtára szimpatikusabb volt, már csak azért is, mert itt nem kell órákig várnom a kották megérkezéséig, nem kell kitölteni a kérvényezett kották adataival számos papírt, nincs meghatározva, hogy hány kottát nézegethetek egyszerre, hanem odafáradok a katalogizált, hangszerekre, zenekari formációkra lebontott, könnyen értelmezhető és átlátható polcokhoz, ízlelgethetem a kiválasztott kottákat, zenei könyveket. Ha valamit nem találok, katalogizált fiókokból kikeresem a számomra fontos „dokumentumot”, vagy segítséget kérek a könyvtár munkatársaitól.

Csak kimondottan a zeneműtárat látogatja, vagy a könyvtár többi részlegét is?

Miután munkám legfontosabb tartozékai a kották és a zenei szakkönyvek, így leginkább csak a zeneműtárat és sokszor a fénymásoló gépet látogatom.

Hogyan indult előadói pályáján?

Szüleim úgy gondolták, minden családban fontos, hogy a gyermekek zenét hallgassanak, tanuljanak, ha csak alapszinten is. Így egy őszi napon begurult a szép, barna pianínó, s szép lassan hatalmába kerített a fekete-fehér bilentyűk birodalma. Tanáraim úgy találták, hogy ha nem is vagyok egyszerű eset – mert már akkor öntörvényűen gondolkoztam bizonyos zenei hangulatok eljátszását illetően –, memóriám, ritmusérzésem, kottaolvasásom és a ze-

nékhez társított fantáziaképeim mindenképp figyelemreméltók. Így szüleimmel együtt hatást gyakoroltak rám. Utána nem volt kérdéses, hogy hol folytatom tanulmányaimat. A szegedi Bartók Béla Konzervatórium után summa cum laude végeztem a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémián, majd mesterdiplomával tértem haza a római Santa Cecilia Akadémiáról. Tudásvágyam során négy ösztöndíj tulajdonosa lehettem Európa országaiban.

Tanulmányai befejezése után nem sokkal elnyerte a Legtehetségesebb Fiatal Művész díjat. Hogyan befolyásolta ez pályájának további alakulását?

Mint elismerésnek, természetesen örültem, de nem hiszem, hogy befolyásolta volna pályám menetét. Mindig tudtam, hova szeretnék eljutni, a céljaim s tudáséhségem szorgalommal, kitartással párosultak. Az utat szüleim jelölték meg, végig mellettem maradtak, de én mentem ez úton végig csekély szakmai segítséggel, annál nagyobb akaraterővel és elszántsággal.

Már négy lemeze is megjelent, amelyeken a klasszikus zenét sajátos hangszerezésben, a könnyűzene stílusjegyeivel ötvözve és saját ötleteivel is kiegészítve szólaltatja meg. Ezek a CD-k nagy népszerűségnek örvendenek. Mi indította arra, hogy ezt a stílust képviselje?

Regensburgi koncertem után, ahol Vásáry Tamás vezényletével és a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarával eljátszottam Liszt A-dúr zongoraversenyét, hiába tombolt a közönség, mégis úgy éreztem, szeretnék valami mást. Régóta foglalkoztatott az a kérdés, hogy a rég elhunyt szerzők milyen muzsikát komponálnának a mai hangtechnika lehetőségeivel. Miután kérdésem megválaszolatlan maradt, kipróbáltam magam. Olyat akartam alkotni, amiben nem mint interpretátor közvetítek különböző zeneszerzőket, hanem áthelyezem dallamaikat, dallamfoszlányaikat a XX–XXI. századba, továbbfűzöm azokat saját zenei gondolataimmal, megspékelve izgalmas ritmusokkal, érdekes hangulati effektekkel és a könnyűzene kitűnő zenészeinek improvizációival. Magyarországon kétféle műfaj létezett eddig, a kommersz, igénytelen és az elefántcsonttoronyba zárt, sokszor érthetetlen, elvont. Nem hiszek a nagy fehér négyzetben kis piros háromszög típusú „művészetben” és abban sem, hogy a magyar ember csak bugyuta ritmusú/szövegű zenétől lenne boldogabb. Én olyan, mással össze nem téveszthető stílusra törekedtem, mely könnyebben befogadható, műfaji határok nélküli híd múlt és jelen között. Olyan zeneszerető embereknek szántam, akik szeretik a régi értékeket, de vágynak az új, friss hangokra is, hisz nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a kort, amelyben élünk. És lehet színvonalasan is szórakozni, felüdülni.

Készül-e mostanában új lemez megjelentetésére?

2005 novemberében megszületett *Láva* című albumom, melyen átirataimon túl saját szerzeményeimet is bemutatom. Ebben az évben új lemezt nem készítek, ellenben ősszel megjelenik első DVD-m, melyen az eddigi lemezeim hanganyagát kicsit átírva, kicsit másképpen hallhatja a nagyközönség, mint a nagykoncerteken, és képi világában is eltér a megszokott DVD-ktől. Ami biztos, hogy két kísérezzenekarral, nagyszerű szólistákkal és elegáns látvánnyal jelentkezem 2006 őszén, melyet egy országos turné és záróakkordként egy budapesti koncert követ.

Önök, mint előadóművésznek mit nyújt az Országos Idegennyelvű Könyvtár zeneműtára?

Határtalan bűvárkodást, izgalmas csemegézést, szabad mozgást. Ha szabad egy picit negatívummal élni, megtenném: a könyvtár munkatársai mindig segítőkészek, de néhányuk depresszívnek, rosszkedvűnek tűnik, ami befolyásolja a hangulatot.

Emlékszik-e, hogy mit kölcsönzött legutóbb?

Hacsaturján: *Spartacus-balett*; Dvořák: *Szláv táncok*; Bizet: *C-dúr szimfónia*; Corelli: *La folia*.

A zeneműtár gyűjteménye mennyire segíti alkotói, előadói tevékenységét?

Attól, hogy a könyvek és a kották könnyen elérhetőek, teljes mértékben átláthatóak, abszolút kreatív az ott eltöltött idő. Ami megnehezíti kutatásomat, hogy az általam kiválasztott CD-ket csak a könyvtár munkatársai kezelhetik, így nincs meg az a lehetőségem, hogy ha cél nélkül, találomra választok ki egy albumot, akkor gyorstekeréssel belehallgathassak, és ha megtetszik valamelyik track, annál elidőzhessek. Be lehet állítani 30 másodpercre a folyamatos hallgatást, de mint tudjuk, nagyon sok mű később nyílik ki, és mutatja be a leg szebb részeket. Ha lenne lehetőség arra, hogy a kiválasztott CD-ket CD-lejátszóval ellátott helyen saját magam indíthassam, és cserélhessem, nem kellene csak lemezhallgatás okán másik könyvtárba mennem.

Van-e valami javaslata, hogy mivel lehetne a zeneműtár gyűjteményét bővíteni?

CD-lejátszók, amiket az olvasók kezelhetnek. Ez nagyban segítené a véletlenszerű rábukkanást egy-egy csodás műre és rögtön a kottakölcsönzést is egy helyen. Egy-két olyan könyv, amely nem életrajzban mutatja be a szerzőket, hanem kicsit érdekesebb, hangulatosabb, úgymond anekdotákkal ki-

egészített változatban. Gondolok pl. Ormay *Megbukott zenekritikák*, Németh *Zenei kaleidoszkóp* c. művére. Szerencsés lenne az is, ha a zeneműtárnak lenne saját fénymásolója, mert igen sok idő elmegy a fenti helyiségben található fénymásolónál, mert itt másol mindenki. Volt már példa arra, hogy vizsgaidőszakban akár egy órát is kellett várakozni. Én sajnos ritkán tartom be a kölcsönzési határidőket, így legtöbbször késedelmi díjat kell fizetnem. Célszerű lenne a kölcsönzési helyen elrendezni szintén időtakarékoság szempontjából.

Más zeneműtárakat szokott-e látogatni? Ha igen, bizonyára van összehasonlítási alapja.

Két könyvtárba járok rendszeresen, de csak azért, amit fent említettem. A másik könyvtárban a CD-hallgatás egyszerűbb, könnyebben kezelhető, időtakarékosabb, és a CD-k szerzők szerint, alfabetikus sorrendben helyezkednek el. Ha esetleg valamilyen kottát nem találok, akkor kénytelen vagyok itt érdeklődni, de ezt nem hiányosságnak tekintem, egyszerűen csak nem lehet a világ összes gyűjteménye, kottája, lemeze egy helyen. Akkor lenne tolongás csak igazán.



Christopher Whyte

skót költő, író, műfordító, irodalomkritikus, egyetemi tanár

Mikor járt először Magyarországon?

Először negyedszázada jártam itt, 1980-ban. Rómából vonattal egy körútra indultam, érintve Krakkót, Theszaloníkit. Nagyon fiatal voltam akkor. Emlékszem, hogy mikor Budapestre érkeztem, éppen nagyon forró nyár volt.

Mostanában gyakran látjuk itt a könyvtárban. Hogyan szerzett tudomást az Országos Idegennyelvű Könyvtárról?

Török András *Budapest - A Critical Guide* című könyvéből. Van ebben egy könyvtárakról szóló rész. Mikor megtudtam, hogy több időt fogok Budapesten tölteni, szétnéztem a könyvtárak között, hogy megtaláljam azt a környezetet, ahol dolgozni tudok. Ez a könyvtár volt az, amely számomra a legjobb helynek bizonyult.

Mit nyújt Önnek az Országos Idegennyelvű Könyvtár?

Budapest nagyon mozgalmas város, talán éppen ezért időnként nyomasztó is tud lenni. Roppant érdekes, de ugyanakkor fárasztó. Ha egy bizonyos ideig itt él az ember, akkor szüksége van egy csendes helyre, egy szigetre, ahova elvonulhat. Mikor megváltozik a környezet az ember körül, akkor igen nagy szüksége van egy biztos pontra. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár számomra ezt a szigetet jelenti, egy külön világot, ahova elvonulhatok, és nyugodtan dolgozhatok. Ezért nagyon hálás vagyok ennek a könyvtárnak. Idejöhettek a könyveimmel, a munkámmal. A megváltozott környezetemben abszolút biztonságérzetet nyújt.

Más könyvtárakat is kipróbált már?

Igen. Néha a Szabó Ervinbe is bemegyek, de az nem ilyen szép, ...és hát zajos. Elég nagy jövés-menés van ott. Ez a könyvtár belülről nagyon szép, sőt előkelő.

Megkérdezhetem, hogy min dolgozik?

Több mindenben is dolgozom. Magyarul tanulok, katalán verseket fordítok angolra, két elég hosszú verset írok gael nyelven, és készül egy újabb regényem is. Alkalmanként két-három, néha több órát is eltöltök itt. Túl monoton lenne csak otthon dolgozni. Ebben a könyvtárban nyugodt körülmények között végezhetem a munkámat, és itt van ez a csodálatos szótárgyűjtemény. Szeretem a szótárakat, ezért nagyon jól érzem magam ebben a környezetben.

Ön a kisebbségi irodalmakat is kutatja. Gondolok itt a spanyolországi katalán, vagy az erdélyi magyar irodalomra. Miért érdeklik ezek az irodalmak?

Nem szeretem a „kisebbség” terminust, és a „kisebbségi irodalom” terminust sem, mert ezek eleve egyfajta negatív ítéletet hordoznak. Úgy mondanám, hogy a kontaktushelyzetek érdekelnek. Az olyan életterek, ahol az emberek más kultúrával vagy kultúrákkal is szoros kapcsolatban vannak. Ez tulajdonképpen egy természetes létforma, amelyet Európában nem minden esetben értelmeznek így. A kontaktushelyzet bizonyos fókig Skóciában is jelen van. Az ottani emberek általában angolul beszélnek, de ők tulajdonképpen nem angolok. Ők egy más kultúrában élnek, és az angol nyelvet is másképp beszélik. Katalóniában vagy Székelyföldön természetesen két nyelvet beszélnek. Azért mondom, hogy „természetszerűleg”, mert ha ezt nem hangsúlyoznám, azzal alulértékelném ezt a léhelyzetet. Fontos tudatosítani azt, hogy a föld népességének többsége két- vagy többkultúrájú környezetben él. Lényegesen kevesebb azok száma, akiknek egyetlen homogén kultúra az élettere.

Kutatóútjai során rengeteget fordított a célországok/kultúrák irodalmából. Miért tartja fontosnak a műfordítást?

Ez összefügg a kontaktushelyzetek iránti érdeklődésemmel. Tetszik nekem a különböző nyelvek közötti mozgás. Ez valósággal elbűvöl engem. Úgy érzékelem, hogy a két vagy több nyelvet folyékonyan beszélő emberek folyamatosan mozognak az általuk ismert nyelvek között. Az egynyelvű magyarok és azok a magyarok, akik magyar anyanyelvük mellett, például románul is beszélnek, és a román kultúrával is kapcsolatban vannak, ugyanazt a magyar

nyelvet különbözőképpen használják. Ez teljesen természetes. Ez az egyik magyarázata annak, hogy a fordítás miért is bűvöl el engem. Ugyanakkor a fordítás műkritika is, sőt, tapasztalatom szerint a kritika egy nagyon jó formája. Egy versről fordítás közben rengeteg rejtett dolgot meg lehet tudni. Vannak versek, amelyek fordítás közben egyszerűen szétesnek, ami azt jelenti, hogy ezek nem igazán jó művek. A jól megírt, ihletett versek fordításban új jelentéstartalommal gazdagodnak. A fordítás egy folyamat, amelynek során a szöveget szét kell szedni, majd újra föl kell építeni, és ezalatt nagyon sok minden kiderül róla. Nagyon sajnálom, hogy mikor még egyetemen tanítottam, a diákjaimmal nem próbálhattuk ki a műkritikának ezt a válfaját, hogy veszünk például egy művet, és megpróbáljuk lefordítani franciára, olaszra vagy más nyelvre, majd értékeljük az eredményt.

Mely nyelvekre fordít?

Verseket angolra, gaelre és olaszra fordítottam. Erre a három nyelvre. Minden egyes szöveg a nyelvek közötti átjárás, mozgás élményét nyújtotta, és nyújtja nekem.

Ön ismert költő is. Mióta ír verseket?

Első verseimet tizenéves koromban írtam angolul. Aztán egy hosszabb időre abbahagytam, mert egyetemi tanulmányaimra kellett összpontosítanom. Harmincas éveim elején újrakezdtam a versírást. Akkor az angol mellett már gaelül is írtam, amely nekem nem anyanyelvem. Számomra ez egy tanult nyelv.

A kettő közül melyik nyelven működik inkább a versírás?

Nem tudnék prioritási sorrendet fölállítani. Arról van szó, hogy angolul vagy gaelül írni egyszerűen más élmény.

Sok gael nyelven írt verse jelent meg. Miért ír gaelül?

Nem szeretem ezt a kérdést.

Elnézést, de ezt mindenképpen meg akartam kérdezni. Ha kellemetlen, akkor ne válaszoljon.

Ha csak angolul írnék, soha nem kérdezte volna meg, hogy miért írok éppen angolul. Úgy látom, mintha ez a kérdés valami sajátosat, szokatlant, különöset, egzotikust akarna fölfedni. Ezt mások is megkérdezik tőlem. Ilyenkor azt szoktam válaszolni, hogy azért írok gaelül, hogy a szüleim ne tudják el-

olvasni. Ez egy jó válasz, mert megkavarja a kérdést.

Ön nemrég ellátogatott Kolozsvárra. Ez a látogatás több műfordítást és esszét is eredményezett. A Korunk 2005. októberi száma a skót irodalomnak szentelt tematikus szám. Ön ennek a számnak a társszerkesztője. Mi alapján válogatta ki a bemutatott szerzőket?

A fő elv a változatosság volt. Arra törekedtem, hogy a skót irodalmat ne egyoldalúan, hanem a maga sokféleségében tárjam az olvasók elé. Ezt tartottam szem előtt a szerzők kiválasztásakor. Fontos volt, hogy a nyelv, a stílus, a műfaj és a téma tekintetében egyaránt érzékelhető legyen a sokféleség. Ugyanakkor az is fontos volt, hogy a kortárs skót irodalom igazán ihletett művei kerüljenek a magyar olvasók elé. Nagyon örültem, hogy megismerkedhettem Balázs Imre József főszerkesztővel, meg Egyed Emesével. A szerkesztést illetően Imrével nagyon jól együtt tudtunk működni. A fordítások nagyon jól sikerültek, és időben elkészültünk mindennel. Látszott, hogy nagyon érdekelte mindaz, amit javasoltam. Ez a szám tulajdonképpen egy olyan üzenetet is közvetít, hogy a skót és az erdélyi valóságnak több közös vonása is van.

Kifejtene, hogy milyen hasonlóságokra gondol?

Itt van például a már említett nyelvek és kultúrák közötti mozgás, a kontaktushelyzet, amely mindkét régió esetében közös vonás. Az emberek, függetlenül attól, hogy Skóciában vagy Erdélyben élnek, sok tekintetben ugyanazokkal a gondokkal küszködnek. Úgy látom, hogy a XXI. század elején ez a kultúrák és nyelvek metszéspontján való lét, teljesen természetes dolog. Semmi kirívó nincs benne.

Magyar műveket fordított-e már?

Igen. 2005 tavaszán jelent meg a 25 magyar költőt bemutató antológia, amelynek címe: *At the End of the Broken Bridge* Turczi István szerkesztette, és a skót költészet könyvtárában volt a bemutatója. Ebben a kötetben nyolc olyan költemény van, amelyet én fordítottam. Ez nagy kihívást jelentett. Akkor, 2004 tavaszán a magyar szövegek megértése még nehézséget okozott nekem. Fölajánlottak nyersfordításokat, de nem akartam ezek alapján dolgozni. Csakis az eredeti magyar szöveg alapján fordítottam. Az első ilyen nap után, mikor fölébredtem, úgy éreztem, hogy szétszakad az agyam. Aztán fokról fokra könnyebbé vált. Örülök ennek, mert nagyon jó tapasztalat volt.

A magyar szerzők közül kikkel került kapcsolatba?

Szerencsésnek mondhatom magam, mert sikerült sok magyar szerzővel megismerkednem: Balla Zsófiával, Báthori Csabával, G. István Lászlóval, Lázár Júliával, Mesterházi Mónikával. Ők nagyon kedvesen, barátságosan fogadtak. Többször találkoztunk, beszélgettünk, meghívtak rendezvényekre. Szóval nagyon szívélyesen fogadtak.

ADATTÁR

50 ÉV KRÓNIKÁJA

Összeállította: Vajk Ilona

1956. március 31.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelete és a végrehajtásáról intézkedő 1018/1956.(III. 9.) minisztertanácsi határozata alapján létrejön három párhuzamosan működő orosz nyelvű gyűjtemény, a Horizont Könyv- és Zeneműterjesztő Vállalat Gorkij Könyvtára, a SZEK Szovjet osztály gyűjteménye és a Magyar–Szovjet Társaság orosz nyelvű könyvtárának egyesítésével az Állami Gorkij Könyvtár (ÁGK).

Felügyeleti szerve a Népművelési Minisztérium népművelési főosztályának könyvtár osztálya.

Működését az egyik jogelőd, a Horizont Vállalat Semmelweis u. 1. sz. alatti épületében kezdi meg, zenei- és gyermekrészlege a Gorkij fasor 45. sz. épületben kap otthont. Általános gyűjtőkörű közművelődési könyvtár, melynek elsődleges feladata a szovjet kultúra alkotásainak gyűjtése és megőrzése. Működési szabályzatában a gyűjtőkört így határozzák meg: "A Könyvtár elsősorban a Szovjetunió társadalmi rendjére, történelmére, földrajzára, kultúrájára vonatkozó, valamint irodalomtudományi, szépirodalmi, gyermek- és ifjúsági irodalmi műveket, zene, művészeti és könyvtártudományi szovjet kiadványokat gyűjt. Kiegészítő gyűjtőkörébe tartoznak a fontosabb közgazdasági, munkügyi, jogi, kulturális, pedagógiai, nyelvtudományi művek és a népszerű természettudományos munkák." Feladata továbbá a Magyarországon és egyéb országokban orosz nyelven kiadott gyűjtőkörbe tartozó művek és magyar fordításainak beszerzése.

1956. október

A forradalom alatt súlyos károsodás éri a könyvtár berendezését és állományát. A kölcsönzött felgyűjtják, könyveket égetnek a Semmelweis utcában, a Horizont és a Szabó Ervin Könyvtár Szovjet osztályának anyaga megsemmisül.

1957. január

Az ÁGK új épületbe költözik, a Molnár u. 11. számú ház I. emeletét veheti birtokba. A mai tájékoztató terében alakítják ki a ruhatárat, kölcsönzött, kata-

lógust, a hajdani galériás bálteremben az olvasótermet, és ugyanitt polcokkal raktárrészt választanak le. Új igazgatót kap a könyvtár Barabási Rezső személyében. A könyvtár – az orosz nyelvi jellegét megtartva – a többnyelvű könyvtár kialakítása felé törekszik.

1950-es évek vége–60-as évek eleje

A könyvtár a könyvtártechnikai újításokban élen jár. Hazai és külföldi könyvtárosok százai érdeklődését kelti fel a korszerű tömör raktározás, a címlap fényképezés, majd a Hollerith-lapos és fotóeljárásos módszerrel készülő katalóguscédulák, a kötetkatalógusok, a mikrofilmezés, a lyukkártyás állomány- és kölcsönzési nyilvántartás.

1961

Új igazgató: Komlós Imréné.

A könyvtár állandó gondokkal küszködik. Az állomány elhelyezése, az olvasószolgálati terek, belső munkahelyek szűkösnek bizonyulnak. Megindul a harc az épület különböző részeinek megszerzéséért. Sorozatos átalakítások, rekonstrukciók, felújítások kezdődnek.

1962

Az első komoly átalakítás eredményeként új szabadpolcos kölcsönző nyílik a földszinten, gördülő szekrények kerülnek a könyvraktárba. Új részletes gyűjtőköri szabályzatot dolgoznak ki, melyben meghatározzák a fő- és mellékgyűjtőköroket.

1966

Új igazgató: Sándor László.

1967

A világnyelvek mellett a környező országok népei irodalmának intenzív gyűjtése kezdődik, mely egyben a hazai nemzetiségek anyanyelvi irodalma is.

1969

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács (OKDT) elfogadja a könyvtár gyűjtőköri szabályzatát, miszerint az ÁGK az idegen nyelvű humán irodalom országos könyvtára. Orosz nyelvű állománya legnagyobb az országban.

1969–1972

Az addigi idők leghosszabb épület-rekonstrukciója kezdődik. 80 m²-rel gyarapszik a könyvtár alapterülete. Az 1966-ban – az országban elsőként – létrehozott nyelvtúdió korszerű, új berendezést kap, és nagyobb helyiségbe költözik. Az utcai homlokzat ekkor kapja egységes – nem éppen tetszetős –, mai arcúlatát: A falat ipari mozaikkal burkolják az I. emelet szintjéig. A díszes főbejáratú kapuzatot megszüntetik, az erkélyek közül csak egyet hagynak meg a III. emeleten. Az épületnek ez a külső formája még csak nem is sejteti a belső tereket.

1970

Újabb gyűjtőköri egyeztetés. A gyűjtőkör egyre bővül. Új feladat a mai szépirodalom eredeti nyelven gyűjtése, a külföldi irodalom- és nyelvtudományi könyvek beszerzése.

1971

Új feladattá válik a környező szocialista országok anyanyelvi irodalmának gyűjtése, 16 főgyűjtőköri nyelv mellett a hiányzó európai nyelvek (finn, norvég, dán stb.) irodalmának és a szovjet népek (lett, litván, orosz stb.) irodalmának beszerzése.

1972

Új feladatok: a világirodalmi dokumentációs tevékenység fejlesztése, témafüggetlő szolgálat létrehozása, a nemzetiségi báziskönyvtárak állománygyarapításának módszertani segítése, zenei és szovjet irodalmi bibliográfiák kiadása.

1975

Megjelenik a Világirodalmi Híradó, 1981-től Világirodalmi Információs Szemle címen. Ebben az évben indul el a Nemzetiségi Új Könyvek sorozata is.

1976

Zenei Szakirodalmi Tájékoztató

Megjelenik egy újabb kiadvány, a

1978

Új igazgató: Tóth Gyula.

Új kulturális miniszteri rendelet alapján az ÁGK országos feladatkörű szakkönyvtár (világirodalmi, zenei, nemzetiségi kérdés) és a nemzetiségi alapkönyvtárak hálózatának koordinációs központja. E három szakkönyvtári feladatához 1980-ban a tudományos kutatóhely minősítést is megkapja.

1981

Az új szervezeti és működési szabályzattal együtt a gyűjtőköri szabályzatot is hivatalosan jóváhagyják. A könyvtár belső szervezeti struktúráját átformálják a főosztály – osztály – csoportrendszer kialakításával.

1982

Megjelenik a hazai és külföldi magyar nyelvű sajtóban megjelent szépirodalmi fordítások összegyűjtéséből a Műfordítás-bibliográfia (korábban a Világirodalmi Híradó melléklete) a Magyar Nemzeti Bibliográfia hézagpótló kiadványaként. A nemzetiségi módszertani munka fóruma, az ÁGK Híradó is ebben az évben indul.

1983

Újabb kiadványok születnek: a Nemzetiségek Magyarországon sorozat, mely az 1945–1975 közötti időszak retrospektív nemzetiségi anyagát dolgozza fel. Fellendül a tudományos kutató tevékenység, különösen a nemzetiségi kérdés területén. A Zeneműtárban a magyar népzene számítógépes adatfeldol-

gozását végzik. A Nyelvstúdió korszerű audiovizuális berendezésével fogadja olvasóit, 30 nyelven lehet nyelvet tanulni, csoportos nyelvoktatások indulnak. Az eszperantó irodalom gyűjtését is megkezdi a könyvtár, emellett hozzájárul a világirodalmi portrékatalógus és portrégyűjtemény építéséhez. A könyvtár kiadásában megjelenik az Új Hangfelvételek című kiadvány, a zenei állománygyarapítási tanácsadó és megrendelő jegyzék.

1985

Az újabb nemzetiségi gyűjtés az évenként megjelenő, ugyancsak Nemzetiségek Magyarországon, majd a Nemzetiségi bibliográfia c. kötetekben jelenik meg. Folyamatos gond marad az egyre gyarapodó állomány elhelyezése.

1988

Új igazgató: Juhász Jenő.

Kissé megkésve, megjelenik a könyvtár első évkönyve (Az Állami Gorkij Könyvtár évkönyve, 1986.) a könyvtár megalapításának 30. évfordulója alkalmából. A tárolási gondok enyhítésére a földszinti volt díszletraktárat hatalmas könyv- és folyóiratraktárrá alakítják át. Az épület pincéjének és a bérelt pincék rendbehozatalával is újabb raktárterületeket hasznosítanak.

1990

A könyvtár megvásárolja és bevezeti az IBAS IV, német igényekre készült integrált könyvtári rendszert.

1990. június 1.

Az intézmény e naptól az Országos Idegennyelvű Könyvtár nevet viseli.

1991

A könyvtár kiadásában megjelenik a Kisebbségkutatás első száma.

1992

Egy újabb, több éven át tartó építkezés kezdődik, az épületet a könyvtári funkciókhoz igazítják. E munkálatok irányítását Juhász Jenő főigazgató végzi Kokas László vezető tervező belsőépítész, dr. Lámer Géza statikus és Demjén László műemléki szakreferens segítségével. Az átépítéseknel és helyreállításoknál a több mint százéves épület arány- és formavilágát megtartva korszerű építési anyagok és technológiák lehetőségeivel és felhasználásával alakítják ki a belső tereket.

1994

A Zeneműtár Városligeti fasorban (előbb Gorkij fasor) levő bérleménye megszűnésével ki kell költöztetni a hatalmas zenei anyagot a Molnár utcai épület pincéjébe, és helyet kell kialakítani végleges elhelyezésére.

1995

Ez évtől a könyvtár minden évben részt vesz a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon a nemzetiségi könyvkiadás új eredményeinek, a könyvtár kiadványainak, szolgáltatásainak bemutatásával, és nemzetiségi irodalmi rendezvények szervezésével.

A felújítások és helyreállítások miatt a könyvtár másfél évig zárva tart.

A zeneműtár elhelyezése megoldódik, és az épület teljes átrendezésével korszerűbb és kényelmesebb, a könyvtári funkciók ellátására alkalmasabb olvasói és munkahelyi tereket terveznek és alakítanak ki.

1997

Az intézmény országos feladatkörű nyilvános szakkönyvtári besorolását a 1997. évi CXL. törvény 3. sz. melléklete erősíti meg. A könyvtár, mint országos koordinátor gondoskodik a hazai 13 nemzeti kisebbség könyvtári ellátásáról, a folyamatok összehangolásáról, az igények felméréséről, a könyvek beszerzéséről.

Új szoftver – SRLIB 3.0, PC-hálózaton futó integrált rendszer – moduljainak fokozatos bevezetése kezdődik meg.

1998

Először kerül sor beléptető rendszer üzembe helyezésére, melyet 2000-ben egy korszerűbb kártyás rendszer vált fel.

1999

A könyvtár kiadásában megjelenik az első CD-ROM (Az OIK adatbázisai. Nemzetiségi adatbázis 1992–1997. Műfordítás adatbázis 1987–1997). Lehetővé válik az SRLIB internetes WEB lekérdező moduljainak használata. Teljes könyvvállomány-ellenőrzés kezdődik retrokonverzióval egybekötve.

2000

A nyelvi referensek a könyvtár teljes folyóirat-állományát szakmailag átvizsgálják, a profilidegen anyagot más könyvtáraknak juttatják.

Az épület északi falának megrepedésével a könyvtár állapota életveszélyessé válik. A fal lebontása miatt csökkentett szolgáltatásokkal funkcionálhat a könyvtár, a nagyolvasó és a zeneműtár működése több, mint egy évig szünetel. A rekonstrukció során megújul a lépcsőház és új személyszállító lift épül. Az olvasótermet, a zeneműtárat, a félemeleti előtereket új, egyedi tervezésű bútorokkal rendezik be. A szolgálati terekhez vezető utakat a mozgássérültek részére is használhatóvá teszik. A társalgó esetenként rendezvényre, kiállítások rendezésére alkalmas funkciót tölt be.

A könyvtár által épített összes adatbázis interneten elérhető (könyv, folyóirat, nemzetiségi, műfordítási, világirodalmi adatbázisok, CD- és LP-lemezek).

2001

A könyvtár ősszel ismét megnyithatja kapuit az olvasóközönség előtt.

Fajszí Károly világhírű eszperantó-gyűjteményét (mely negyedik legnagyobb a világon) az NKÖM megvásárolja, és a könyvtárra bízta gondozását.

2002

ű

Szentgyörgyi István magángyűjteményével ajándékozzák meg a könyvtárat.

Megjelenik a könyvtár második évkönyve.

2003

A „Határtalan Európa. Kultúrák találkozása” című műsorsorozat egyes európai országok sajátos kultúrájával ismerteti meg az érdeklődőket.

A lefedett udvar megnyílik az olvasók előtt – egyelőre mint társalgótér, utóbb kiállítások, rendezvények megtartására is alkalmassá válik.

2004

Új főigazgató: Mender Tiborné.

Pályázat elnyerésével a könyvtárnak lehetősége nyílik, hogy állománya bekerülhessen a MOKKA nyilvántartásába.

A „Szerelmem vagy te, szép hazám” rendezvénysorozat keretében az Európai Unióhoz újonnan csatlakozott országok irodalmát, kultúráját mutatja be a könyvtár előadások, kiállítások megrendezésével, a Nagy Könyv olvasómozgalom, és a British Council mai brit írókat bemutató olvasóköri találkozóiival párhuzamosan.

2005

A könyvtár részt vesz a Könyvtári Minőségfejlesztés 21 programban. A minőségbiztosítás gyakorlati megvalósítását szolgálják a MIT (Minőség Irányító Testület) irányításával készülő tervezetek – az intézmény jövőképe, küldetésnyilatkozata, PGTT-analízise, az osztályok és az OIK SWOT-elemzése, stratégiai terve, belső kommunikáció – kidolgozása.

A könyvtár a HUNTEKA integrált könyvtári rendszer használatára tér át.

2005. szeptember 26.

Az OIK első nyílt napja – a Nyelvek Európa Napja alkalmából egész napos rendezvénysorozattal ünnepel a könyvtár.

2005 karácsonya

A főigazgató megalapítja, és első alkalommal átadja „Az Év Dolgozója” díjat.

A KÖNYVTÁRRÓL MEGJELENT SAJTÓ- ÉS ELEKTRONIKUS KÖZLEMÉNYEK JEGYZÉKE

2002–2005

2002

Fajszai Károly eszperantó gyűjteményével gyarapodott az Országos Idegennyelvű Könyvtár.

www.nkom.hu/archivum/ossztart/eszperantogyujt.shtml

Eszperantó gyűjtemény = Krónikás, 2002. 2. sz. 48. p.

Horia Ungureanu: „Limba română trebuie să reîncă printre românii din Ungaria, în școli, în biserici, în bibliotecile lor. Și în familiile lor” = Arca, 2002. 1/3. sz. 232–237. p.

Lukács Zsuzsanna: A Baranyai Könyvtári Infó nemzetiségi számáról = Baranyai Könyvtári Infó, 4. évf. 2002. 2. sz. 2. p.

Madarász Katalin: Az Országos Idegennyelvű Könyvtár = Könyvtári Levelező/lap, 14. évf. 2002. 3. sz. 9–10. p.

Lukács Albin: Ausstellung ungarndeutscher Künstler in Budapest = Neue Zeitung, 46. évf. 2002. 13. sz. 4. p.

Ismét fogad vendégeket az Idegennyelvű Könyvtár. Csibi Szilvia a könyvtár szolgáltatásairól Juhász Jenő főigazgatóval beszélgetett = InfoRádió, 2002. márc. 26.

Evenimente culturale la Jaca, Săcal, Pocei și Leta Mare / -fr- = Foaia românească, 52. évf. 2002. 24. sz. 4. p.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár az átépítés befejeztével... = Budapesti Újság, 9. évf. 2002. 31. sz. 2. p.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár zeneműtárát... = Budapesti Újság, 9. évf. 2002. 32. sz. 2. p.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXXIV. Vándorgyűlésének programfüzete. Budapest, 2002. aug. 8–10. 7. p.

Juhász Jenő: A magyarországi kisebbségek könyvtári ellátásáról = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 11. évf. 2002. 4. sz. 15–18. p.

Lukács Zsuzsanna, Zelles László [riporter]: Bővülő ruszin könyvkiadás... = Országos Ruszin Hírlap, 4. évf. 2002. 5. sz. 10. p.

Szilágyi Irén: La vecini : Szomszédság = Könyvtári Levelező/lap, 14. évf. 2002. 6. sz. 29. p.

- Az ODR a számok tükrében = Könyvtári Levelező/lap, 14. évf. 2002. 7. sz. 3–5. p.
- Cudzozajyčná knižnica pre našich Slovákov = Ľudové noviny, 45. évf. 2002. 36. sz. 4. p.
- Juhász Jenő: A magyarországi kisebbségek könyvtári ellátásáról = Barátság, 9. évf. 2002. 5. sz. 3696. p.
- Ponuka slovenskej literatúry = Ľudové noviny, 45. évf. 2002. 46. sz. 4. p.
- Jahrbuch 2002. Fremdsprachige Landesbibliothek = Neue Zeitung, 46. évf. 2002. 51/52. sz. 8. p.
- N. Kósa Judit: Rút homlokzat, pompás termék = Népszabadság, 2002. december 21. 11. p.
- Juhász Jenő: Előszó. In OIK Évkönyv, 2002. 5–6. p.
- Eszesné Merész Irén: A könyvtár épülete a Molnár utcában. In OIK Évkönyv, 2002. 7–13. p.
- Kokas László: A könyvtári terek belsőépítészete 1992 és 2002 között. In OIK Évkönyv, 2002. 14–28. p.
- Lámer Géza: Az épületegyüttes tartószerkezetéről. In OIK Évkönyv, 2002. 29–49. p.
- Horváth István: A számítógépesítés állomásai. In OIK Évkönyv, 2002. 50–60. p.
- Virág Bognár Ágota: A magyar nyelvű gyűjtés szempontjai. In OIK Évkönyv, 2002. 61–62. p.
- Mátisné Illyés Ibolya: Az angol nyelvű gyűjtemény a korszerűsítés időszakában. In OIK Évkönyv, 2002. 63–68. p.
- Szalai G. Erzsébet: A francia nyelvű állományunk. In OIK Évkönyv, 2002. 69–72. p.
- Schaffler Maria: A német nyelvű gyűjteményünk. In OIK Évkönyv, 2002. 73–76. p.
- Hetényi Zsuzsa: Az orosz nyelvű állományról. In OIK Évkönyv, 2002. 77–79. p.
- Radnai Margit: Spanyol anyagunk a spanyol–magyar kulturális kapcsolatok tükrében. In OIK Évkönyv, 2002. 80–86. p.
- Bada Zoltán: A horvát, szerb és szlovén állomány. In OIK Évkönyv, 2002. 87–89. p.
- Kószegi Dóra: A skandináv gyűjtemény helyzete, bővítési szempontjai. In OIK Évkönyv, 2002. 90–92. p.
- Zsebeházy György: Tallózás a Fajsi-gyűjteményben. In OIK Évkönyv, 2002. 93–103. p.

- Juhász Jenő: A magyarországi kisebbségek könyvtári ellátásáról. In OIK Évkönyv, 2002. 104–107. p.
- Lukács Zsuzsanna: A magyarországi roma lakosság anyanyelvi műveltségének fejlesztése. In OIK Évkönyv, 2002. 108–111. p.
- Eisele Olga Piroska: A magyarországi románok könyvtári ellátása. In OIK Évkönyv, 2002. 112–114. p.
- Sutáné Z. Elzbieta: Lengyelek Magyarországon tegnap és ma: az ismert és ismeretlen kisebbség. In OIK Évkönyv, 2002. 115–119. p.
- Balla Péter: Kérdőíves felmérés olvasóink körében. In OIK Évkönyv, 2002. 120–126. p.
- Sóron Ildikó: Ahol minden eldől... Az olvasószolgálat mindennapjai. In OIK Évkönyv, 2002. 127–134. p.
- Komáromi Sándor: A könyvtárunkban épített szakinformációs adatbázisok In OIK Évkönyv, 2002. 135–139. p.
- Víz Mária: Zeneműtárunk második honfoglalása. In OIK Évkönyv, 2002. 140–142. p.

2003

- Șt. Crâsta: Expoziția tinerilor artiști români din Budapesta = Foaia românească, 6. évf. 2003. 1. sz. 3., 10. p.
- Karl B. Szabó: Kapitel aus der Geschichte der deutschsprachigen Literatur in Ungarn = Neue Zeitung, 47. évf. 2003. 2. sz. 6. p.
- István Ertl: Fajszí-kolekto en stata prizorgo = Esperanto, 2003. 1. sz. 8. p.
- Muzsay András: Látogatás a megújult Országos Idegennyelvű Könyvtárban = Belváros – Lipótváros, 9. évf. 2003. 3-4. sz. 11. p.
- Évkönyv = Belváros – Lipótváros, 9. évf. 2003. 3-4. sz. 11. p.
- „A rajzolásról és az írásról” címmel Günter Grass Nobel-díjas német író, grafikus munkáiból nyílt kiállítás szerdán Budapesten, az Országos Idegennyelvű Könyvtár kiállítótermében.
<http://mp3.mindenkinet.hu/szorakozas/konyv/20030123gunter.html>
- Karl B. Szabó: Methamorphose einer Bibliothek... = Neue Zeitung, 47. évf. 2003. 6. sz. 6. p.
- Muzsay András: A legnagyobb hazai gyűjtemény = Hegyvidék, 2003. febr. 12. 8. p.
- Günter Grass képi világa = Népszabadság, 2003. febr. 14. 31. p.

- Günter Grass Nobel-díjas író, grafikus kiállítása Budapesten.
<http://origo/szorakozas/konyv/20030123gunter.html>
- Günter Grass kiállítás az Országos Idegennyelvű Könyvtárban.
<http://www.gmconsulting.hu/inf/kit/2003-04.htm>
<http://fn.netrix.hu/cikk.php?cid=53044&id=9>
- György Zsebeházy: La biblioteko de Fajsi nun sekura = Informilo por Interlingvistoj, 2003. 45. sz. 19–20. p.
- Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Évkönyve = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 12. évf. 2003. 2. sz. 58–59. p.
- Határtalan Európa – kiállítássorozat az Idegennyelvű Könyvtárban...
<http://www.domaszek.hu/publikalas/index.aspx?lap=47&mezo=3894&kk=3894:66:1>
- Határtalan Európa – kiállítás-sorozat az Idegennyelvű Könyvtárban.
<http://index.hu/kultur/khirek/?main:2003.03.05&121222>
- Egy évig tartó kiállítás-sorozat indult Budapesten. Határtalan Európa címmel egy éven át tartó kiállítás-sorozat indult szerdán Budapesten, az Országos Idegennyelvű Könyvtárban.
<http://www.ujsoz.com/clanok.asp?vyd=20030307&cl=51685>
- Kiállítássorozat indult a csatlakozás jegyében.
http://www.gjw.hu/euforras2003/hi_rlevel/euhirlevel_030311.rtf
- Lukács Zsuzsanna: Az OIK a könyvfesztiválon = Könyvtári Levelező/lap, 15. évf. 2003. 4. sz. 34. p.
- Biblioteca – focar al culturii generale = Cronica, 2. évf. 2003. 4. sz. 6. p.
- ... virágzó kultúrát mutat be az Országos Idegennyelvű Könyvtár kiállítása. ... Határtalan Európa – kultúrák találkozása rendezvénysorozat... (interjú Sóron Ildikóval).
<http://www.papirusz.hu/cikkek/?id=1597>
- Kiállítás az európai civilizáció bölcsőjéről = Magyar Nemzet, 2003. ápr. 10.
<http://www.mno.hu/index.mno?cikk=139278&rvt=119&pass=3>
- Sóron Ildikó: „Határtalan Európa” – Kultúrák találkozása = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 12. évf. 2003. 5. sz. 39–43. p.
- Victoria Cozma: Program bogat și pentru români la Târgul Internațional de Carte de la Budapesta = Foaia românească, 6.évf. 2003. 18. sz. 3. p.
- Olga Eisele: Tîrg Internațional de Carte = Cronica, 2 évf. 2003. 5. sz. 3. p.
- Albin Lukács: Das 10. Internationale Buchfestival in Budapest ging erfolgreich zu Ende = Neue Zeitung, 47. évf. 2003. 18. sz. 11. p.
- Határtalan Európa = Népszabadság, 2003. jún. 4. 24. p.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtárban... = Népszabadság, 2003. jún. 7. 15. p.
 Lukács Zsuzsanna: Európai integrációs törekvéseink és a kisebbségi nyelvek használata = Közös Út, 11. évf. 2003. 3. sz. 34–37. p.
 Együttműködési megállapodás a Szudétanémet Tudományos Gyűjtemény és az Országos Idegennyelvű Könyvtár között (2003. aug. 12.)
<http://www.fullextra.com/modules.php?name=News&file=article&sid=910>
 A Benelux államok dicsérete = Népszabadság, 2003. szept. 10. 15. p.
 Tulipánok földje az Országos Idegennyelvű Könyvtárban.
http://litera.hu/drot/index_drot_00000851.html
 Holland hónap az Országos Idegennyelvű Könyvtárban.
http://holland.ini.hu/hir_030910.html
 Tulipánok földje az Országos Idegennyelvű Könyvtárban.
<http://index.hu/kultur/khirek/?main:2003.09.09.&146366>
 Ezerarcú Ibéria Budapesten = Magyar Nemzet, 2003. okt. 9. 14. p.
 Olga Eisele: Concurs de carte în județul Hajdú-Bihar = Cronica, 2. évf. 2003. 10. sz. 5. p.
 Bibliotecile își caută prietenii = Foaia românească, 6. évf. 2003. 44. sz. 5. p.
 Határtalan Európa = Magyar Nemzet, 2003. nov. 5. 15. p.
 A brit és ír kultúra rajongóit várja az Idegennyelvű Könyvtár.
<http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&id=709>
 Nagy-Britannia, Írország címmel nyílik kiállítás szerdán Budapesten, az Országos Idegennyelvű Könyvtárban.
www.geographic.hu/nyomtathato.php?act=napi&id=709&PHPSESSID=ede7c1b2e19ff707c9f236651fa644a9
 Az Országos Idegennyelvű Könyvtárban... = Könyvtári Levelező/lap, 15. évf. 2003. 11. sz. 40. p.
 Haklik Norbert: Samuel Beckett jó nőkről álmodik = Magyar Nemzet, 2003. nov. 21. 6. p.
 Egy csipetnyi Franciaország = Népszabadság, 2003. dec. 3. 14. p.

Károly Fajsi (1911–2004) / Hungara Fervojista Esperanto-Asocio = Hungara Fervojista Mondo, 2004. 1. sz.

Kiállítás a kisebbségekről = Mai Budapesti Nap, 2004. jan. 7. 7. p.

Tárlat nyílt Európa kisebbségeiről = Magyar Nemzet, 2004. jan. 8. 14. p.

Kisebbségek Európában címmel... = Magyar Szó, 2004. jan. 9. 3. p.

Kisebbségek az Európai Unió tagállamaiban.

<http://www.mno.hu/index.mno?cikk=195071>

Kisebbségek Európában címmel nyílt kiállítás a budapesti Országos Idegennyelvű Könyvtárban.

<http://www.uno.hu/news/story/101831>

Szilágyi Kata: Kisebbségek az Európai Unió tagállamaiban.

<http://www.romnet.hu/hirek/hir0401078.html>

Európa tárlat a „Határtalan Európa – Kultúrák találkozása”.

http://www.htmh.hu/?op=show_year_number&menuid=1001&observer065_year=2004&observer065_number=2

Reize des Bunten: Die Fremdsprachliche Bibliothek Budapest stellt europäische Minderheiten vor = Pester Lloyd, 11. évf. 2004. 3. sz. 8. p.

Határtalan Európa. Rendezvénysorozat az Országos Idegennyelvű Könyvtárban.

http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=75693

Haklik Norbert: Határtalan Európa = Magyar Nemzet, 2004. febr. 5. 15. p.

EU-kultúra kiállítás. = Népszabadság, 2004. febr. 5. 24. p.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Határtalan Európa címmel rendezvénysorozatot indított. Sárközi Edit Lukács Zsuzsannával beszélget.

<http://www.radio.hu/read/75696/rid/PT1nTnpBVE0>

A közös kulturális kapcsolatokról nyílt kiállítás.

<http://www.sulinet.hu/tart/fcikk/Kjga/0/18639/1>

Kiállítás a tagállamok közötti kulturális kapcsolatokról Budapesten. www.mti.hu/eu/cikk/12226/

www.eu2004.hu/index.php?op=magazin&id=273

Kiállítás a tagállamok közötti kulturális kapcsolatokról Budapesten. Jelen és jövő – kulturális kapcsolatok az EU-tagállamok között...

<http://hirek.mti.hu/news.asp?newsid=166747>

<http://www.eu2004.hu/index.php?op=magazin&id=273>

Székely András Bertalan – Frigyesy Ágnes: Kisebbség és kultúra = Honismeret. 32. évf. 2004. 2. sz. 68–73. p.

La hungara esperantisto Károly Fajsi (ochjo Karlo), iniciatinto de unu el ...Antau kelkaj jaroj Károly Fajsi ricevis shtatan distingon "Kruco-Medalo de ... = Heroldo Komunikas, 229. nr. 2004. 03. 21. http://www.esperanto.net/heroldo_komunikas.php?numero=229

Könyvadamány Moszkvából = Népszabadság, 2004. márc. 3. 23. p.

Jelentős orosz könyvadamányt kapott a Fővárosi Pedagógiai Intézet és az Országos Idegennyelvű Könyvtár. <http://www.ph.hu/ph/mf/24.03/58.html>

Orosz könyvek ajándékba = Metro, 2004. márc. 4. 5. p.

Kiállítás a bővülő Európáról = Magyar Hírlap, 2004. márc. 4. 17. p.

Haklik Norbert: Fényképkiallítás a bővülő Európáról = Magyar Nemzet, 2004. márc. 4. 7. p.

Bővülő Európa – kiállítás az OIK-ban. http://www.nkom.hu/ossztart/europa_20040303.shtml

Zsebeházy György: Rimportreto. Karlo Fajsi = Nova Espero, 3. évf. 2004. 2. sz. 6. p.

Dokumentumok a határtalan Európából = Magyar Hírlap, 2004. ápr. 8. 14. p.

Tárlat a kulturális intézetekről = Magyar Nemzet, 2004. ápr. 8. 14. p.

Magyar kulturális intézetek külföldön – kiállítás az OIK-ban. http://www.nkom.hu/archivum/ossztart/oik_20040407.shtml

Bővülő Európa – a csatlakozó országok (interjú Sóron Ildikóval 2004. ápr. 9.). http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=85949&rid=M1FUTQ==

Fejes Márton: Fajsi Károly = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. 2004. 4. sz. 49–51. p.

Károly Fajsi afable kopiis ciujn numerojn de "Orienta Kuriero" el sia kolekto. Per tio mi ekkolektis verkojn de Elpin. Poste mi trovis plurajn liajn = La Laterno Azia, 2004. ápr. http://www.chojus.com/board/zboard.php?id=ds_verko&no=23

R. Andróczy Orsolya: A füled mögött a kispolcon = Magyar Narancs, 14. évf. 2004. 19. sz. 8–9. p.

Eva Patayová Fábiánová: Konferencia knihovníkov = Ľudové noviny, 2004. máj. 27. 3. p.

Konferencia knihovníkov = Budapeštiansky Slovák, 9. évf. 2004. 3. sz. 4. p.

Nyár – könyvtár – csendesség = Népszabadság, 2004. júl. 24. 12. p.

Komáromi Sándor: Az Országos Idegennyelvű Könyvtár nemzetiségi bibliográfiai adatbázisa = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. 2004. 7. sz. 32–35. p.

- Pogonyi Lajos: Régi gondok – új remények = Népszabadság, 2004. aug. 14. 12. p.
- Lukács Zsuzsanna: A könyvtárak szerepe a roma kisebbség integrációjában = Közös Út, 12. évf. 2004. 4. sz. 29–30. p.
- P. Z.: Szerelmem vagy te, szép hazám! = Magyar Nemzet, 2004. okt. 26. 15. p.
- Pegán Anita: „2005 az új szolgáltatások minőségének éve lesz”. Beszélgetés Mender Tibornéval, az Országos Idegennyelvű Könyvtár főigazgatójával.
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0412/pegan.html>
- Guillaume Carré: Bibliothčque des langues étragčres = Le Journal Francophone de Budapest (JFB), 2004. nov. 18. 1., 3. p.
- Szlovák irodalmi est az OIK-ban.
<http://www.nemzetisegek.hu/etnonet/kultura.htm>
- „Szerelmem vagy te, szép hazám!” címmel szlovák estet rendezett az Országos Idegennyelvű Könyvtár és a Szlovák Intézet.
http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=117191
- Papp Anna Mária: Az OIK a nyelvi sokféleség szolgálatában = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. 2004. 12. sz. 34–40. p.
 (A 2004. okt. 25-én a Fejér György Városi Könyvtárban, Keszthelyen és 2004. okt. 26-án a Deák Ferenc Megyei Könyvtárban, Zalaegerszegen megtartott „Könyvtárak a nyelvtanítás – tanulás szolgálatában” c. rendezvényen elhangzott előadás szövege)
- Az Országos Idegennyelvű Könyvtár sokrétű tevékenységét Papp Anna Mária mutatta be a szakmai napokon.
<http://www.dfmk.hu/pdf/Levelezo2004-2.pdf> (előadás anyaga: 3K 2004. 12. sz.)
- Mária Fazekašová: O Slovákoch v Maďarsku v bratislavskom SNM = Ľudové noviny, 2004. dec. 9. 3. p.
- „Szerelmem vagy te, szép hazám” címmel szlovák estet rendezett az Országos Idegennyelvű Könyvtár és a Szlovák Intézet.
 Kossuth, 2004. december 10., péntek
http://www.musor.radio.hu/musor/dec10kossuth_1.htm
- Az Országos Idegennyelvű Könyvtár meghívja Önt a "Szerelmem vagy te, szép hazám" című rendezvénysorozat keretében megrendezésre kerülő észt estre.
http://www.esztorszag.hu/archivum/archivum_2004.htm 6
- OIK e-könyvtár (2003. márc.–2004. ápr).

- Balázs Tímea: Kulturális kapcsolatok az Európai Unió tagállamai között: Egy kiállítás tablói és ami mögöttük van.
- Sóron Ildikó: Hogyan is tanul a magyar könyvtáros európául? Hipotézis 2003. március. Összegzés 2004. december.
<http://www.oik.hu/ekonyvtar/tartalom.htm>
- Juhász Jenő: Előszó. In OIK Évkönyv, 2004. 7–8. p.
- Juhász Jenő: Állami Gorkij Könyvtárból Országos Idegennyelvű Könyvtár... In OIK Évkönyv, 2004. 9–19. p.
- Horváth István: Az Országos Idegennyelvű Könyvtár informatikai helyzete és a fejlődés lehetséges irányai. In OIK Évkönyv, 2004. 20–25. p.
- Madarász Katalin: Minek nevezzük? Állományellenőrzés, sőt, mi több... 1999–2003. In OIK Évkönyv, 2004. 26–32. p.
- Mátisné Illyés Ibolya: Helyzetkép angol nyelvű gyűjteményünkről az országos könyvtári rendszerek hálózatában. In OIK Évkönyv, 2004. 33–43. p.
- Schaffler Maria: A könyvtár német nyelvű gyűjteménye. In OIK Évkönyv, 2004. 44–48. p.
- Radnai Margit: Conozca Espana: Országismereti segédanyagok az Országos Idegennyelvű Könyvtár spanyol nyelvű anyagában. In OIK Évkönyv, 2004. 49–56. p.
- Haluska Veronka: Betekintés a cseh nyelvű gyűjteményünkbe. In OIK Évkönyv, 2004. 57–71. p.
- Kószegi Dóra: Az inuittól az észtig. Az észak-európai kis nyelvek állománya az Országos Idegennyelvű Könyvtárban. In OIK Évkönyv, 2004. 72–80. p.
- Bada Zoltán: Gondolatok egy sokoldalú szerb polihisztor évfordulója kapcsán. Vuk Stefanović Karadžić-ról szóló könyvek a Szentgyörgyi-hagyatékban. In OIK Évkönyv, 2004. 81–87. p.
- Zsebeházy György: Eszperantó vegyes vágott. In OIK Évkönyv, 2004. 88–94. p.
- Szalai G. Erzsébet: Jean Cocteau az Országos Idegennyelvű Könyvtárban. In OIK Évkönyv, 2004. 95–99. p.
- Papp Anna Mária: Elektronikus információhordozók az Országos Idegennyelvű Könyvtárban. In OIK Évkönyv, 2004. 100–107. p.
- Dörgő Tibor: Érdekességek az OIK Műfordítás-adatbázisából. In OIK Évkönyv, 2004. 108–114. p.
- Sóron Ildikó: Referenzs kérdések az Országos Idegennyelvű Könyvtárban. In OIK Évkönyv, 2004. 115–134. p.
- Sóron Ildikó – Takács Anna: „Határtalan Európa”. Kultúrák találkozása. In OIK Évkönyv, 2004. 135–143. p.

Lukács Zsuzsanna: Nemzetiségi könyvkiadás a magyar könyvszakmában, nemzetiségi könyvtárak koordinációs szerepe az adatbázisok építése és terjesztése során. In OIK Évkönyv, 2004. 144–152. p.

A Fajszai-gyűjtemény

http://www.oik.hu/eszperanto/gyujtemeny_hun.htm

2005

Józsefné Böde: Kolektajo Fajszai: pli ol 10 000 Esperantolibroj! = Informilo, 2005. 2. sz. 15. p.

Bada Zoltán: Bosznia-hercegovinai kiadványok (bosniaca) az Országos Idegennyelvű Könyvtár szlavisztikai gyűjteményében = Könyvtári Figyelő, 15. évf. 2005. 3. sz. 537–548. p.

<http://www.openbook.ba/icsl/papers/zbada.htm>

Endre Dudich: La kolekto de Károly Fajszai en hungara biblioteko = La Monda Lingvo-Problemo, 2005. 3. sz. 21. p.

Lukács Zsuzsanna: A magyarországi roma kisebbség felkészítése az EU-integrációra = Könyvtári Levelező/lap, 17. évf. 2005. 3. sz. 10–11. p.

Kosztolányi Dezső: Európa című versének részletét választotta az Országos Idegennyelvű Könyvtár a „Szerelmem vagy te, szép hazám” című rendezvénysorozata elé.

<http://www.radio.hu/read/129446/rid/PT1nTnpBVE0>

http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=129446&rid=PT1nTnpBVE0

Matt Thorne felolvasóestje / -oil- = Magyar Narancs, 17. évf. 2005. 11. sz. 38. p.

Péntek Orsolya: A norvég irodalom újabb nemzedékei = Magyar Nemzet, 2005. márc. 23. 15. p.

Mender Tiborné: Országos Idegennyelvű Könyvtár = Új Könyvpiac, 15. évf. 2005. 3. sz. 17. p.

Oáza slovenskej písomnej kultúry v centre Budapešti / (csl) = Ľudové noviny, 2005. márc. 24. 1., 4. p.

Zsuzsanna Lukácsová: Státna cudzojazyčná knižnica... = Ľudové noviny, 2005. márc. 24. 4. p.

OIK na veľtrhu s menšinami / (zs-l) = Ľudové noviny, 2005. ápr. 21. 4. p.

„Nemzeti kisebbségek Magyarországon” – a XII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon.

http://www.jozsefvaros.hu/servlet/page?_pageid=759&_dad=portal30&_schema=PORTAL30&p_what=news&p_action=hir&id=137228

- "Szerelmem vagy te, szép hazám". Litván est. 2005. április 25.
<http://www.hbmk.hu/HBMKWeb/rendezv.htm>
- Dörögő Tibor: Az Országos Idegennyelvű Könyvtár műfordítás-adatbázisa = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 14. évf. 2005. 5. sz. 46–48. p.
- Nadpisuvannâ ukrainskoj knigi = Gromada, 10. évf. 2005. 3. sz. 17. p.
- Perla Martinelli: Bonege statas la Fajszikolektajo = Heroldo Esperanto, 81. évf. 2005. máj. 13./jún. 2. 1. p.
- Embajada Ecuador donó libros a biblioteca húngara e Instituto Cervantes = Boletín de Prensa, 2005. jún. 30.
- Csordás Lajos: Olvasnivaló szanszkritül és zuluul. Egyre többen használják a budapesti idegen nyelvi könyvtárakat = Népszabadság, 2005. júl. 9. 7. p.
- Molnár Pál: Eszperantisták Vilniusban = Vasárnapi Hírek, 2005. aug. 28. 16. p.
- Végre teljessé vált a Fajszigyűjtemény könyvkatalógusa = Nova MESZpero, 1. sz. p. 7.
- D. E.: Nyelvek Európai Napja az OIK-ban = Belváros – Lipótváros, 2005. szept. 23. 15. p.
- Otvorený deň v Celoštátnej cudzojazyčnej knižnici / (la-) = Ľudové noviny, 2005. okt. 6. 6. p.
- N. G. [Novák Gábor]: Nyelvek európai napja = Köznevelés, 2005. okt. 7. 4. p.
- Eco az Idegennyelvű Könyvtárban. 2005. 11. 02.
<http://www.anagykonyv.hu/?action=NewsDetail&id=838&newsTypeId=>
- Korompai Gáborné: Kertész Gyula hagyatéka a debreceni Egyetemi Könyvtár kéziratárában / = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 14. évf. 2005. 11. sz. 35–37. p.
- Bada Zoltán: Szentgyörgyi István hagyatékának jövőbeli szerepe az Országos Idegennyelvű Könyvtár szolgáltatásaiban = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 14. évf. 2005. 11. sz. 37–41. p. (Pécsett, 2004. okt. 26-án a magyar és horvát könyvtárosok egyesületének II. szakmai konferenciáján elhangzott előadás átdolgozott szövege.)
- Szabylár Eszter: Örmény verset akarok! = Népszabadság, 2005. nov. 10. 8. p.
- Konferencia az OIK-ban. Nemzetiségeinkről a kulturális örökség digitalizált megőrzésében címmel szerveztek konferenciát az Országos Idegennyelvű Könyvtárban.
<http://www.litera.hu/esemenynaptar.ivy?date=2005-12-7&month=12>

Nemzetiségeinkről a kulturális örökség digitalizált megőrzésében című konferencia.

http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=163397

Perla Martinelli: Bonege statas la Fajsi-kolektajo = Debrecena Bulteno. Plusz, 2005. dec. 1. p.

La biblioteko de Fajsi nun sekura. La Budapesta Fremdlingva Biblioteko antau nelonge acetis la bibliotekon de Karlo Fajsi (te Fajsi Károly). <http://www.esperanto.org/ipi45.pdf>

Összeállította: Vajk Ilona *

* Az anyag gyűjtésében segítséget nyújtottak a Tájékoztató munkatársai: Sóron Ildikó, Böde Józsefné, Osztrozics Katalin.

AZ ORSZÁGOS IDEGENNYELVŰ KÖNYVTÁR FŐÁLLÁSÚ
MUNKATÁRSAI 1956-2005

Ács Dóra
Ács Józsefné
Ácsné Bókay Enikő
Almási Jolán
Ambrózy Beatrix
Ambrus István
Ambrus Jenőné
Ambrusné Orbán Edit
Ámon József
Andresik István
Antal László
Apró Ferenc
Aranyosi László
Arató Attila
Arday Lajos
Árgyelán Erzsébet
Avató Attila
Avató Judit
Babati Lajos
Babos Gabriella
Bada Zoltán
Bagosi Sándor
Balázs Tímea
Bálint István
Bálint Istvánné
Balla Csaba
Balla Gyula
Balla Péter
Balogh Ágota
Dr. Balogh Andrásné
Balogh Edit
Balogh Gábor
Dr. Balogh Tibor

Balogh Zoltán
Baloghné Milánkov Anna
Baltási Nándor
Bangó Jánosné
Bánki Zsolt
Bánréti Adrienne
Bánya Erika
Bar Józsefné
Barabási Rezső
Bárány Anzelm
Baráth Éva
Barcza Noémi
Barna László
Barna Zoltán
Bata Imre
Bátki Mihályné
Dr. Battha Lászlóné
Beer Margit
Behány Béláné
Bekéné Nádor Orsolya
Beloberk Lászlóné
Benkő Ilona
Beöreöndy Klára
Bérczi Péter
Béres Lászlóné
Bihari Enikő
Bikfalvi Géza
Bilkei-Pap Endre
Bíró Nurilja
Bóday Zsuzsanna
Bodó Károly
Bodócs Istvánné
Bohár Judit

Bojadzsiev Viktória
Boldog József
Bolla Csaba
Borbély Ignácné
Borbély Lajos
Borbély Sándorné
Borhidán Rozália
Borka Sándorné
Boros Andrásné
Dr. Boros Ferencné
Bors Lászlóné
Borsos Attila
Borsy István
Böde Józsefné
Böde Tibor
Börcsök Endre
Brikics Tibor
Bugajev Sándor
Buza Domonkos
Dr. Cholnoky Győző
Christ Lajosné
Conti Róbert
Cornides Donát György
Csák Zsigmondné
Csáki Gabriella
Csanda Mária
Cser Sándor
Cseszár Béla
Csigi Attila
Csík Katalin
Csinos Tamásné
Csorba Lászlóné
Csurka Istvánné
Czáka Zsuzsanna
Czigány Edit
Dallos Éva
Dániel Magdolna

Dávid Gábor
Deák Balázs
Deák Tamásné
Demeter Mária
Demeterné Braun Mária
Demján László
Dervaderics János
Detrano Klára
Detre Zsuzsanna
Dévai Matild
Dévényi Éva
Dolnay Tamásné
Domokos János
Donáth Gyula
Dorogi Mária
Dr. Dörgő Tibor
Drüszler Mária
Dudásné Kuti Erzsébet
Durzsa Sándorné
Dzsudzsák Ilona
Echter Ervinné
Éger Veronika
Egri Györgyné
Eisele Olga Piroska
Elek István
Endrédi Xénia
Engel Judit
Eötvös Lajos
Erdélyi Frigyesné
Erdélyi Zsuzsanna
Erdős Péterné
Erdős Sándorné
Eszes Boldizsár
Eszes Máténé
Fajszai Károly
Farkas Anikó
Dr. Farkas Miklósné

Farnadi Károlyné
Fáskerti Mária
Fatér Tibor
Fazekas Mária
Fázsy Anikó
Fehér Mária
Felszeghy Dóra
Ferencz Zoltánné
Flanek Tiborné
Florentz Imréné
Fodor Andrea
Fodor Éva
Fodor Magda
Fonyódy Katalin
Forgács László
Forrai Kristóf
Fóti János
Földi Pál
Földvári S. Jenőné
Földvári Sándorné
Földváriné Batha Noémi
Dr. Für Lajos
G. Molnár Zsolt
Gaál Marion
Dr. Gaálné Juhász Anikó
Gábor Zsuzsanna
Gajdos Zsuzsanna
Dr. Gál Józsefné
Gál László
Gál Manóné
Galambosné Kóbor Mária
Garai Béláné
Garibocvics Andrea
Gáspár György
Gáspárné Monostori Judit
Gazda Anna
Gede Éva

Gellén Eleonóra
Gellért Alpár
Gellért Júlia
Gere Gézáné
Gerencsér Jánosné
Dr. Gerendás Istvánné
Gergely György
Gervai Andrásné
Gianone András
Glóner Csaba
Gócza Gyuláné
Dr. Góczán Ferencné
Gombos Istvánné
Gonda György
Dr. Gortvai Lászlóné
Gosztola Réka
Görgeyné Kovács Katalin
Gréczi Gizella
Gulyás Viktória
Gyaraki Lászlóné
Gyimes Ferenc
Gyimes Judit
Hajdu Katalin
Hajósne Szalai Mária
Hajóssy Jánosné
Haluska Veronka
Hamar Sándorné
Hancsel Sándorné
Hankó Béla
Hannosné Tóth Juszтина
Hantos Iván
Haraszi Mihályné
Dr. Hartai Lászlóné
Hegedűs Béláné
Hegedűs Katalin
Herczeg Attila
Herczeg Éva

Hevesi Mária
Hidy Tamás
Hirschler Erzsébet
Hollósi Györgyi
Horgas Béláné
Horn Gyula
Horti József
Horváth Edit
Horváth Gyuláné
Horváth István (1964)
Horváth István (1969)
Horváth Jánosné
Horváth József (1934)
Horváth József (1939)
Horváth Katalin
Horváth Lajos
Horváth Péter
Horváth Tiborné
Hóss Lajos
Hrtyan Pálné
Dr. Huszárné Kacurák Szilvia
Iberpaker Ibolya
Ikladi István
Illyésné Bakos Julianna
Inczédy Jadwiga
Inotai Andrásné
Iváncsó P. Sándor
Izsák Ildikó
Jakab Judit
Jakab Róbert
Dr. Jancsó Istvánné
János Attila
Jénáki Jánosné
Jenei Ildikó
Jenei Mariann
Jeney Johanna
Johanideszné Valore Júlia

Dr. Joó Rudolf
Joób Alice
Juhász Éva
Juhász Istvánné
Juhász Jenő
Juhász Péterné
Juhász Terézia
Juhászné dr. Márton Rózsa
Kacsó Lajosné
Dr. Kádár Tiborné
Käfer István
Kakasy Judit
Kakasyné Endrei Magdolna
Káldor Gézané
Kálló Miklósné
Kalocsai Andrea
Kanta Jánosné
Kanta Klára
Kapitány Károlyné
Káplár Ibolya
Kaposvári Zdenka
Kárándi Mihály
Karapelián Karina
Kardos Istvánné
Karig Zsuzsanna
Károly Sándorné
Kárpáti László
Kárpáti Péter
Karsai Ferenc
Kasánszky Emese
Kasánszky Zsombor
Katona Júlia
Kecskésné Gajdos Ilona
Keller Andrea
Kenéz Zsuzsanna
Kenyéri Tibor
Kerényi Tamás

Keresztesi-Reich Júlia
Kertész Gyula
Kertész Gyuláné
Dr. Kétszery Józsefné
Kettinger József
Kis Lajosné
Kis Zoltán
Kis-Horváth Béláné
Kis-Pintér Imréné
Kiss Csaba
Kiss Ferencné
Kiss Györgyné
Kiss Júlia
Kiss Zsuzsanna (1921)
Kiss Zsuzsanna (1962)
Kissné Takács Gabriella
Kiss-Szemán Róbert
Kivés Jánosné
Knirsch Györgyi
Kóbor Erzsébet
Kocsis István
Kollár Márta
Dr. Komáromi Sándor
Komlós Imréné
Komlós Jenőné
Kónya Balázné
Kopnyina Nyina
Kósa Aranka
Kovách Margit
Kovács Béla
Kovács Éva
Kovács Ferencné
Kovács István
Kovács Józsefné
Kovács Lajos
Kovács Margit
Kovács Zoltánné

Kovácsné Gyetvai Mária
Kozákovits Endréné
Kozma Lajosné
Kozma Mihály
Kölber Tivadar
Kőmíves Györgyné
Dr. Kőműves Márta
Könczöl Csaba
Körtvélyessy Klára
Kőszegi Dóra
Krancz István
Krasznai Márta
Kreszlin Ákos
Kristó Judit
Krizsanovszkij Erzsébet
Krizson Györgyi
Kubinyi Natalja
Kuchár Mária
Kuczmog Erzsébet
Kulcsár Ágnes
Kulcsár Piroska
Kulcsárné Mónus Mária
Kuman Rózsa
Kun Boglárka
Kurcz Mária
Kurcz Zsuzsanna
Labossa István
Ladányi Katalin
Lakatos András
Lakatos Anna
Lakatos József
Lakatos Judit
Lakatos Katalin
Lakó Károlyné
László Endréné
László Zoltánné
Lásztity György

Légár Béla
Legáth Andrea
Légrádi Jelena
Lehoczky Tünde
Lehoczky Viktória
Dr. Lengyel Zsolt
Lenkei Valéria
Lévai Katalin
Liszkey Zoltán
Litaveczi Mihály
Lontai Sándor
Lóránt Ferenc
Lovas Henrik
Lovas Julianna
Lőrentei Katalin
Lukács János
Lukács Zsuzsanna
Lukóczy Ferencné
Madarász Katalin
Major Jánosné
Major Tamás
Dr. Mannah Moustafané
Márhoffer Józsefné
Márk Ferencné
Marosvölgyi Lászlóné
Márton Gyöngyvér
Mártonházi Zsuzsanna
Mátisné Illyés Ibolya
Mazur Antalné
Melcher Zsuzsanna
Mender Tiborné
Menyhért Jenő
Mercz Tibor Istvánné
Mermező Géza
Mester Györgyné
Mészáros Mihályné
Mideczky Elvira

Mihalkov Iliev Georgi
Mihályfi Márta
Mikó Lajosné
Mikulik János
Miseje Attiláné
Miske László
Mitró Tamás
Molnár Andrásné
Molnár Béláné
Molnár Éva
Dr. Molnár Ferenc
Molnár Gyuláné
Molnár László
Molnár Tibor
Mónus Mária
Mosonyi István
Mujzer Gáborné
Muraközy Tamásné
Muszély Györgyné
Nádasdi Éva
Nádor István
Nádor Mária
Nagy Bálint
Nagy Erzsébet
Nagy Gábor
Nagy Imréné
Nagy István
Nagy Lajosné
Dr. Nagy Lászlóné
Nagy Mária
Dr. Nagy Miklósné
Dr. Nagy Sándor (1950)
Nagy Sándor (1956)
Nagy Sándorné
Nagy Vilmosné
Nagypál Botondné
Nagyromhányi Ágnes

Neducza Náda
Némedi Károlyné
Nemes Jánosné
Németh Árpádné
Németh István
Niedzielsky Katalin
Nojbert-Nagy Boguslava
Novotny András
Nyári Ferencné
Dr. Nyeviczkei Zoltánné
Obermayer Józsefné
Oláh László
Oláh Zoltánné
Olexáné Nagy Ibolya
Olgyai Viktória
Orbán Edit
Ordasi Zsuzsanna
Osztrozics Katalin
Őze Ignácné
Pácsi Miklósné
Paczolay Jánosné
Palásti Kovács Zoltán
Pallagi Anikó
Pallagi Jánosné
Pálmai Dezső
Pap Imréné
Pap Zoltán
Pápai Imre
Papp Anna Mária
Papp Ernőné
Papp Gézáné
Papp Nikoletta
Papp Pálné
Papp Rezsőné
Papp Sándorné
Papp Valéria
Paprika Edit

Dr. Pásztor József
Pataky Eszter
Paulinyi Jenőné
Paulovics Endre
Pécsi Imréné
Pelle Anna Ágnes
Petheő Ágnes
Pető Árpádné
Petőcz András
Petrovay István
Petrovics Natália
Pirosné Pető Tímea
Potondi Pálné
Pozsár Katalin
Pozsonyi Katalin
Pőczéné Molnár Éva
Pölöskei Ferencné
Puskás Ádám
Dr. Pusztai Jánosné
Pusztai Józsefné
Rácz-Kovács Dóra
Rácsai Zsuzsanna
Radics Viktória
Dr. Radnai Józsefné
Radnai Margit
Radnics Magdolna
Radó Péter
Rados Csaba
Radovits Ferencné
Radvánszki József
Rajos Éva
Dr. Rajos Ferencné
Rakó Edit
Rákos Istvánné
Rakovszky Zsuzsanna
Regős Judit
Rékási Ferencné

Révész Andrea
Rigó Anikó
Rockenbauer Zoltán
Dr. Rohályné Varga Jelena
Rojkó Annamária
Román Anna
Romanovszkaja Evelina
Rozenthal Jánosné
Rozsnyai István
Ruff Józsefné
Rusznay János
Ruzicskáné Domokos Ildikó
Sali Andrea
Sandi Józsefné
Sándor Elemérné
Sándor László
Sándor Lászlóné
Sándor Mária
Sándor Tibor
Sárközi Andrea
Sarlós Judit
Sármány Ágnes
Sármezey Antal
Sármezeyné Tibay Klára
Sárospataki Csaba
Sáska Gáborné
Sáska Mónika
Sass Tiborné
Schaffler Maria
Schlagetter Katalin
Schneller Károly
Schultz Lili
Schwéger Eduárd Ottóné
Serei Ilona
Seres Józsefné
Simon Béláné
Simon István

Simon László
Dr. Simon Mária
Sipeki P. András
Sipos Istvánné
Sléziáné Weisz Éva
Smelkó Tiborné
Smoling Imréné
Somhegyi Gyula
Somogyi Tiborné
Somogyvári Katalin
Sóron Ildikó
Sóron László
Söptei Veronika
Spaczér László
Spaczér Lászlóné
Stojanović-Káich Katalin
Stumpf-Benedek András
Sturcz Júlia
Sugár Andrásné
Sugár Vilmosné
Sulyok Istvánné
Smelko Tiborné
Sutáné Zielinska Elzbieta
Süliné Faragó Izabella
Süveges Benedekné
Süveges Krisztina
Szabó Felicia
Dr. Szabó Győzőné
Dr. Szabó Ildikó
Szabó János
Szabó Józsefné
Szabó Julianna
Szabó Klára
Szabó Sára
Szabóki Sándorné
Szabóné Balkó Ágnes
Szakolczay Lajos

Szalai G. Erzsébet
Szalai László
Dr. Szalay Andorné
Szárföldi Györgyné
Szász Istvánné
Szászik Péter
Szaton Rudolfné
Szauter Gyuláné
Szécsi Lajosné
Dr. Székely András Bertalan
Székely Mária
Szekeres Lászlóné
Szende Lászlóné
Szendy Ilona
Szentirmainé Deptner Ilona
Dr. Szentiványi Rezsőné
Szilágyi Erzsébet
Szilágyi Ilona
Szilvási Zoltán
Szirbucz Zsófia
Szívós Réka
Szlovoda Katalin
Szmrekovszky Tiborné
Szokolay Zoltán
Dr. Szondi György
Szászik Péter
Szócs Georgina Gyöngyi
Szócs Réka
Sztrátyi Istvánné
Sztrátyi Szilvia
Sztyefanova Nyina
Szűcs Anna
Szülek Ágnes
Szűrszabó Péter
Szűszmann György
Szvitek József
Szvoboda Vidoszava

Takács Emma
Takács László
Takács Miklósné
Tálos Irén
Dr. Tarján Gábor
Tarján Miklós
Tarjányi Márta
Tarnóczy Zoltán
Tatár Adrienne
Tauber Antalné
Terebess Gábor
Tésenyi Ferenc
Tirts Tamás
Tisza Piroska
Tobak Zsuzsanna
Tóth Alajosné
Tóth Béláné
Tóth Erika
Tóth Gyula
Tóth Irén
Tóth István
Tóth Józsefné
Tóth Lajosné
Dr. Tóth Zoltánné
Tóthné Víz Mária
Töreki Márta
Török Jenő
Ujszigeti Dezső
Unginé Zsellér Ágnes
Dr. Urosevics Danilo
Ursicz Imréné
Váci Mihályné
Vaczó Eszter
Vajk Ilona
Valkó Györgyné
Vámossy Béla
Vankó Mihályné

Váradí D. Kálmánné
Váradí Sarolta
Varga Csilla
Varga Éva
Varga Ferencné
Varga Imrich
Varga Irén
Varga Józsefné
Varga Krisztina
Varga Lajos
Varga Zoltán
Vári Zsuzsanna
Varrók Ilona
Vaskó András
Vassel Viktor
Vastag László
Vavrinyecz Veronika
Véger Lajosné
Vékony Lajosné
Véner Tatjana
Verseghi György
Vida Eszter
Víg Rudolf
Világhy József
Villangó Balázs
Villányi Alexandra
Virág Bognár Ágota
Virágh Imre
Vizsnyiczai Erzsébet
Vlajk Éva
Vogel Ilona
Weltin Gyöngyvér
Wittmer Sándor
Wootsch Péter
Zágoni Jenő
Zágoni Zsolt
Zemba Károly

Zentai Mihály
Zimány Józsefné
Zlatnyicky Mária
Zoidi Efthalia
Zsámár Katalin
Zsámboki Péter
Zsilák Mária
Dr. Zsirai Miklósné*

* A névjegyzék a megmaradt nyilvántartási iratok alapján készült.

KÉPEK
